Jochs Florals de Barcelona

Jocs Florals de Barcelona, Jocs Florals de ...

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

JOCHS FLORALS

DE

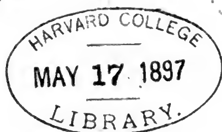
BARCELONA

ANY XXXV DE LLUR RESTAURACIÓ

MDCCCXCIII

BARCELONA
ESTAMPA «LA RENAIXENSA»
CARRER DE XUCLÁ, NÚM 13, BAIXOS
MDCCCXCIII

HARVARD COLLEGE
MAY 17 1897
LIBRARY.

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

CONSISTORI DE MDCCCXCIII

MANTENEDORS

Excm. é Ilm. Dr. D. Joseph Morgades y Gili, *President*.
D. Alfred Brañas.
» Joseph Coroleu.
» Joseph Franquesa y Gomis.
» Joan Pons y Massaveu.
» Ernest Moliné y Brasés.
» Joseph Puig y Cadafalch, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

DONA MARIA DEL CARME JOVAL

EX-MANTENEDORS

CONSISTORI DE MDCCCLIX

† Excm. Sr. D. Manuel Milá y Fontanals, *President.*

Excm. Sr. Víctor Balaguer.
D. Joaquim Rubió y Ors.
† » Joan Cortada.
D. Miquel Victoriá Amer.
» J. Lluís Pons y Gallarza.
† » Antoni de Bofarull, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona María Mendoza de Vives.

CONSISTORI DE MDCCCLX

† Excm. Sr D Francisco Permanyer y Tuyet, *President.*

† D. Joaquim Roca y Cornet.
† » J A. Llobet y Vall-llosera.
† » Vicens Joaquim Bastús.
† D. M. Flotats y Comabella.
» Joan Manyé y Flaquer.
† » Adolf Blanch, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Dona Elissea Lluch de Rubió.*

CONSISTORI DE MDCCCLXI

† D. Lluís Gonzaga de Pons y de Fuster *President.*

D. Joaquim Rubió y Ors.
† » Antoni Bergnes.
† » Lluís Cutchet.
† D. Pau Estorch y Siqués.
» Joseph Leopold Feu.
» Manel Lasarte, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Dona Carme de Bofarull.*

CONSISTORI DE MDCCCLXII

† D. Joan Illas y Vidal, *President*.

D. Marian Aguiló y Fuster.
† » Joseph Coll y Vehí.
† » Miquel Anton Martí.
† D. Manel Angelon.
† » Joseph Llausás.
Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

† *Dona María Josefa Massanés de Gonzalez*

CONSISTORI DE MDCCCLXIII

† D. Brauli Fox, *President*.

D. Terenci Thos y Codina.
† Excm. Sr. D. Manuel Milá y Fontanals.
Excm. Sr. D. Víctor Balaguer.
† D. Manel Anglasell.
† » Joseph Subirana.
† » Eussebi Pascual, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Senyora esposa del Excel·lentíssim Senyor Gobernador Civil
en representació de
S. A. la Sereníssima Sra. Duquesa de Montpensier.

CONSISTORI DE MDCCCLXIV

† D. Joan Cortada, *President*.

D. Celestí Barallat.
» Miquel Victoriá Amer.
† » Antoni Camps y Fabrés.
† D. Gregori Amado Larrosa
† » Narcís Gay.
† » Damás Calvet, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Dona Victoria Penya d' Amer.

CONSISTORI DE MDCCCLXV

† D. Antoni de Bofarull, *President*.

† D. Adolf Blanch.
» Geroni Rosselló.
† » Lluís Roca y Florejachs.
D. Francisco Muns.
† » Damás Calvet.
» Víctor Gebhart, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Dona Elena Cavaller de Roca.

CONSISTORI DE MDCCCLXVI

† D. Pau Valls, *President.*

†D. Francisco Morera.
» Teodor Llorente.
» Víctor Gebhardt.
D. Silvino Thos y Codina.
» Eduart Vidal y Valenciano.
† » Robert Robert, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Manela Luna Méndez de Vigo.

CONSISTORI DE MDCCCLXVII

D. Marian Aguiló y Fuster, *President.*

D. Gayetá Vidal y Valenciano.
» F. Romaní y Puigdengolas.
†» Joaquim Sitjar y Bulcegura.
†D. Robert Robert.
† » Marian Fonts.
» F. Maspons y Labrós, *Scri.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Dolors Llopart de Muns.

CONSISTORI DE MDCCCLXVIII

Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, *President.*

D. Jascinto Labaila.
» Felip Bertran.
» Felip Jascinto Sala.
D. Frederich Soler.
» Francisco Maspons y Labrós.
» F. Miquel Badía, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Carme Mercader.

CONSISTORI DE MDCCCLXIX

† D. Adolf Blanch y Cortada, *President.*

† D. Eussebi Anglora.
» Joseph María Arnau.
Mossen Jacinto Verdaguer.
D. Joseph Roca y Roca.
» Francisco Miquel y Badía
† » Pere de Rosselló, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Mercé Estrada.

CONSISTORI DE MDCCCLXX

D. Joseph Lluís Pons y Gallarza, *President.*

† Mossen Salvador Mestres.
D. Ignasi Ramon Miró.
» Joseph Puiggarí.
D. Joaquim Riera y Bertran.
† » Pere de Rosselló.
» Joseph de Palau, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Francisca Nanot Renart.

CONSISTORI DE MDCCCLXXI

† D. Estanislao Reynals y Rabassa, *President*

D. Miquel Victoriá Amer.
† » Joseph d' Argullol y Serra.
» Rafel Ferrer y Bigné.
† D. Xavier Llorens y Barba.
» Joseph de Palau y Huguet.
» Joan Montserrat, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Antonia Sacanella de Blanch

CONSISTORI DE MDCCCLXXII

D. Joseph de Letamendi, *President.*

† D. Manel Angelon.
» Félix María Falguera.
» Joan Montserrat y Archs
† D. Vicens W. Querol.
Mossen Ferran Sellarés.
D. Joseph Coroleu, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona María Ubert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIII

D. Geroni Rosselló, *President.*

D. Marian Aguiló y Fuster.
† » Lluís Roca y Florejachs.
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.
† D. Antoni Camps y Fabrés.
» Joseph Coroleu.
Mossen Jaume Collell, *Secret.*

REYNA DE LA FESTA

Excma. Sra. Dona Oriola de Quintana y Serra.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIV

Excm. Sr. D. Albert de Quintana, *President.*

D. Marian Aguiló y Fuster.
† » Antoni Camps y Fabrés.
† » Joseph Coll y Vehí.
D. F. Masferrer y Arquimbau.
† » Pere Nanot-Renart.
» J. Sardá y Lloret, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA
Dona Antonia Ubach y Gutierrez.

CONSISTORI DE MDCCCLXXV

† D. Francesch Pelay Briz, *President.*

† D. Adolf Blanch y Cortada.
» Celestí Barallat y Falguera.
» Joseph Balari y Jovany.
D. Antoni Aulestia y Pijoan.
» Joaquim Fontanals del Castillo
» J. Roca y Roca, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA
Dona Rosa Pigrau.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVI

† D. Lluís Cutchet, *President.*

†D. Antoni de Bofarull.
† » Damás Calvet.
† » Pere de Rosselló.
D. Enrich Claudi Girbal.
» Joseph Roca y Roca.
» J. Blanch y Piera, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA
† *Dona Emilia Palau y Gonzalez de Quijano.*

CONSISTORI DE MDCCCLXXVII

† Excm. Sr. D. Antoni Ros d' Olano, *President.*

† D. Gonzalo Serraclara.
† » Vicens Boix.
» Francisco Miquel y Badía.
† D. Andreu Balaguer y Merino
» Joseph Blanch y Piera.
» J. Riera y Bertran, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA
Dona Josefina Sabater d' Aldavert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVIII

D. Joseph Lluís Pons y Gallarza, *President.*

† D. Adolf Blanch.
» Frederich Soler.
» Francesch Ubach y Vinyeta.
D. Joseph Coroleu.
» Joaquim Riera y Bertran.
» Angel Guimerá, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Excma. Sra. Dona Carme Cendra de Domingo.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIX

† D. Gonzalo Serraclara, *President.*

† D. Damás Calvet.
† » Narcís Roca.
» Angel Guimera.
D. Manel Lasarte.
» Joseph Pella y Forgas.
» Emili Vilanova, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Teresa de Gasset.

CONSISTORI DE MDCCCLXXX

D. Teodor Llorente, *President.*

† D. Ramon de Siscar.
» Joan Sardá.
» Emili Vilanova.
D. Conrat Roure.
» Álvar Verdaguer.
» Francesch Matheu, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Clotilde Paris.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXI

Mossen Jascinto Verdaguer, *President.*

D. Ramon Picó y Campanar
» Francesch Matheu.
» Jascinto Laporta.
D. Lluís Domenech.
» Jascinto Torres y Reyetó.
» Narcís Oller, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Iltre. Sra. Dona Dolors Caballero de Mercader.*
Comtesa de Bell-lloch.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXII

D. Federich Soler *President*

†D. Manel Angelon.
» Joan B. Ferrer.
» Joseph Feliu y Codina.
D. Arthur Gallard.
» Narcís Oller.
» Carles Pirozzini, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Dona Áurea Clavé de Ferrer.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXIII

† Excm. Sr. D. Manuel Milá y Fontanals, *President*.

D. Joseph Lluís Pons y Gallarza.
Excm. Sr. D. Víctor Balaguer.
D. Geroni Rosselló.
D. Marian Aguiló.
» Carles Pirozzini.
† » Antoni de Bofarull, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Dona Josefa Salvat d' Onyós.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXIV

Excm. Sr. D. Manuel Durán y Bas, *President*.

†D. Antoni de Bofarull.
» Justin Pepratx.
» Joseph Masriera.
D. Honorat de Saleta.
» Antoni Rubió y Lluch.
» Joseph Franquesa y Gomis *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Dona Irene Archer de Sanromá.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXV

† D. Vicens Wenceslao Querol, *President*.

† D. Marian Maspons y Labrós.
» Joseph M.ª Vallés y Ribot.
» Joseph Franquesa y Gomis.
D. Francisco Bartrina de Aixemús
» Francisco Manel Pau.
» Joseph Ixart, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Dona Isabel López de Güell.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXVI

D. Valentí Almirall, *President.*

D Francisco Maspons y Labrós.
» D. Ramon Picó y Campamar.
» Joseph Ixart y Moragas.
†D Pau Bertran y Bros.
» Gayetá Cornet y Mas.
» Céssar August Torras, *Secret.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Rosa Marqués de Uyá.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXVII

Rvnt. Dr. D Jaume Collell, *President.*

D. Joseph M.ª Arnau
Excm. Sr. D. Bernard Torroja.
D. Céssar August Torras.
D. Ramon Arabia y Solanas.
» Ramon Enrich Bassegoda.
» Pau Sans y Guitart, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Dolors de Carles de Robert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXVIII

D Marian Aguiló y Fuster, *President*

Lo Baró D. Carles de Tourtoulon.
D Marcelí Menendez Pelayo.
Mossen Jacinto Verdaguer.
D. Angel Guimerá.
» Pau Sans y Guitart.
» Joaquim Cabot y Rovira. *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

S. M. Dona Maria Cristina d' Habsburg-Lorena
Reina Regenta d' Espanya, Comtesa de Barcelona.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXIX

D. Angel Guimerá, *President*

D. Joan J. Permanyer.
» Fidel de Sagarminaga.
» Isidro Reventós
D. Joaquim Botet y Sisó.
» Joaquim Cabot y Rovira.
» Bonaventura Bassegoda, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Maria Assumpta Sabé de Brossa.

CONSISTORI DE MDCCCXC

D. Joaquim Rubió y Ors, *President.*

D. Manuel Murguia
» Enrich X. Vidal y Valenciano
» Martí Genís y Aguilar.
D. Joseph Maria Valls y Vicens.
» Bonaventura Bassegoda
» Sebastiá Farnés, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Excma. Sra. Dona Lluisa Goldman de Fastenrath.

CONSISTORI DE MDCCCXCI

D. Joan Permanyer, *President.*

D. Arthur Campion.
» Jascinto Torres y Reyetó.
» Anton de P. Campmany.
D. Francisco X. Tobella.
» Sebastiá Farnés.
» Narcís Verdaguer y Callís, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Isabel Güell y López.

CONSISTORI DE MDCCCXCII

D. Ramón Picó y Campamar *President.*

D. Joseph M.ª de Pereda.
» Joseph Pin y Soler.
» Pau Font de Rubinat.
D. Francisco Alió.
» Narcís Verdaguer y Callís.
» Ernest Moliné y Brasés, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Francisca Bonnemaison y Farriols.

MESTRES EN GAY SABER

Excm Sr. D. Víctor Balaguer, *proclamat en 20 de Juny de 1861*.
D. Geroni Rosselló, *proclamat en 4 de Maig de 1862*.
» Joaquim Rubió y Ors, *proclamat en 3 de Maig 1863*.
» Marian Aguiló y Fuster, *proclamat en 6 de Maig de 1866*.
» Joseph Lluís Pons y Gallarza, *proclamat en 5 de Maig de 1867*
†» Adolf Blanch y Cortada, *proclamat en 3 de Maig de 1868*.
†» Francesch Pelay Briz, *proclamat en 2 de Maig de 1869*.
» Jaume Collell y Bancells. *proclamat en 7 de Maig de 1871*.
» Thomás Forteza, *proclamat en 5 de Maig de 1873*.
» Francesch Ubach y Vinyeta, *proclamat en 3 de Maig de 1874*
» Frederich Soler y Hubert, *proclamat en 2 de Maig de 1875*.
» Angel Guimerá, *proclamat en 6 de Maig de 1877*.
†» Damás Calvet, *proclamat en 5 de Maig de 1878*.
» Jascinto Verdaguer, *proclamat en 2 de Maig de 1880*.
» Joseph Franquesa y Gomis, *proclamat en 6 de Maig de 1883*.
» Ramon Picó y Campamar, *proclamat en 3 de Maig de 1885*.
» Therenci Thos y Codina, *proclamat en 1 de Maig de 1887*.
» Joaquim Riera y Bertran, *proclamat en 11 de Maig en 1890*.
» Jascinto Torres y Reyetó, *proclamat en 11 de Maig de 1890*.
» Joseph Martí y Folguera, *proclamat en 8 de Maig de 1892*
» Ferrán Agulló, *proclamat en 7 de Maig de 1893*.

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT PREMIS ORDINARIS

†D.ª Isabel de Villamartin 2
» Dolors Moncerdá de Maciá 2
D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER. 4
† » Thomás Aguiló. 1

D. Ferran Agulló.	4
» Miquel Victoriá Amer.	1
Excm Sr. D. Víctor Balaguer.	1
D. Francisco Bartrina.	1
» Ramon E. Bassegoda.	1
†» Pau Bertran y Bros	1
†» Adolf Blanch y Cortada	4
†» Francesch Pelay Briz.	3
» Damás Calvet.	3
†» Antoni Camps y Fabrés.	1
» Emili Coca.	1
» Jaume Collell.	4
†» Marian Fonts.	1
» Thomás Forteza.	3
» Joseph Franquesa y Gomis.	3
» Martí Genís y Aguilar.	2
» Angel Guimerá.	4
» Joseph Martí Folguera.	3
» Artur Masriera y Colomer	2
» Francesch Matheu y Fornells	2
» Apeles Mestres.	2
» Ramon Masifern.	1
» Jaume Novellas de Molins.	1
» Anicet de Pagés de Puig.	1
» Ramón Picó y Campamar.	4
» Joseph Lluís Pons y Gallarza	3
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.	1
D. Isidro Reventós	1
» Joaquim Riera y Bertran..	3
†» Lluís Roca y Florejachs.	1
» Geroni Rosselló.	3
» Joaquim Rubió y Ors.	3
» Frederich Soler.	4
» Silvino Thos y Codina.	1
» Therenci Thos y Codina.	3
» Jascinto Torres y Reyetó.	3
» Francesch Ubach y Vinyeta.	4
» Jascinto Verdaguer.	3

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT PREMIS EXTRAORDINARIS

D.ª Maria de Bell-lloch.	1
» Josefa Massanés de Gonzalez.	1
» Victoria Penya d' Amer.	1
D. Antoni Aulestia y Pijoan.	1
Excm. Sr. D. Víctor Balaguer.	2
†D. Joaquim M. Bartrina.	1
» Ramon E. Bassegoda y Amigó.	1
†» Pau Bertran y Bros.	2
†» Adolf Blanch Cortada.	1
†» Antoni de Bofarull.	3
» Joseph Bonafont.	1
†» Antoni Camps y Fabrés.	1
Lo Cançoner de Miramar.	1
D. Antoni Careta.	1
» Francesch Carreras y Candí.	3
» Jaume Collell.	3
» Ramon Nonat Comas.	1
» Joseph Coroleu.	1
Srs. Coroleu y Pella.	1
†D. Salvador Estrada.	1
» Joan B. Ferrer.	1
» Alvar Font.	1
» Thomás Forteza.	2
» Joseph Garriga y Lliró.	1
» Joseph Ixart.	1
» Víctor Gebhart.	1
» Martí Genís y Aguilar.	2
†» Joan Guiraud.	1
» Víctor Lieutaud.	1
» Joseph Martí y Folguera.	10
» Francisco Masferrer y Arquimbau.	1
» Francesch Matheu y Fornells.	2
» Apeles Mestres.	1
† Excm. Sr. D Manuel Milá y Fontanals.	1

D. Antoni Molins y Sirera..	1
» Joan Montserrat y Archs.	1
» Lluís B. Nadal.	3
» Matheu Obrador Bennassar.	1
» Narcís Oller.	3
» Anicet de Pagés de Puig.	2
» Joseph de Palau y Huguet.	1
» Pere d' Alcántara Penya.	1
» Ramón Picó y Campamar.	1
» Jaume Pomar y Fusté.	2
» Joseph Lluís Pons y Gallarza.	1
» Joan Pons y Massaveu..	3
» Joseph Puig y Cadafalch.	1
» Joseph Puig y Cadafalch-Cassimiro Brugués y Escuder.	2
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.	1
D. Jaume Ramon y Vidales.	1
» Isidro Reventós.	3
» Manel Ribot y Serra.	2
» Joaquim Riera y Bertran..	6
† » Lluis Roca y Florejachs.	2
» Geroni Rosselló..	1
» Joaquim Rubió y Ors.	4
» Salvador Sampere y Miquel.	3
» Frederich Soler..	3
» Ernest Soler de las Casas.	1
» Joan Segura. Pbre.	1
» Therenci Thos y Codina.	3
» Joseph Torras y Bages.	1
» Jascinto Torres y Reyetó.	2
» Francesch Ubach y Vineyta.	11
Mossen Jascinto Verdaguer.	4
D. Eduart Vidal y Valenciano.	2
» Gayetá Vidal y Valenciano.	3
» Emili Vilanova.	3

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT ACCÉSSIT

D.ª Agnés Armengol de Badia.	1
» María de Bell-lloch.	1
» Dolors Moncerdá.	7
» Victoria Penya d' Amer.	6
Mme. Rosa Anaïs de Roumanille.	1
†D. Thomás Aguiló.	1
» FERRAN ACULLÓ Y VIDAL.	2
» Miquel Victoriá Amer.	1
» Víctor Amor.	1
† » Joseph d' Argullol y Serra.	1
D. Antoni Aulestia y Pijoan.	1
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.	3
D. Bonaventura Bassegoda.	1
» Ramon E. Bassegoda y Amigó.	4
†» Pau Bertrán y Bros.	1
†» ADOLF BLANCH Y CORTADA.	2
†» Antoni de Bofarull.	8
» Antoni Bori y Fontestá.	2
†» FRANCESCH PELAY BRIZ.	3
» Víctor Brossa y Sangerman.	1
†» DAMÁS CALVET.	5
†» Antoni Camps y Fabrés.	8
» Antoni Careta y Vidal.	1
†» Francisco Casas y Amigó.	4
» Enrich Castelnau.	1
C de M.	1
Lo Cançoner de Vilatort	1
D. Emili Coca y Collado.	8
» JAUME COLLELL Y BANCELLS.	1
» Joseph Coroleu é Inglada.	2
» Miquel Costa y Llobera.	1
†» Pere Courtais.	1
» Lluis Charrasse.	1
» Félix Descourt.	1
†» Salvador Estrada.	1

Un fadri de Montanya.	1
D. Bartomeu Ferrá y Perelló.	2
†» Marian Fonts.	3
†» Guillem Forteza.	1
» THOMÀS FORTEZA.	2
» JOSEPH FRANQUESA Y GOMIS.	5
» Joseph Franquet y Serra.	1
» Arthur Gallard	2
» Martí Genís y Aguilar.	3
» Salvador Genís.	1
» ANGEL GUIMERÁ.	1
†» Joan Guiraud.	1
Jordi	3
D. Manel Lasarte.	1
» Gabriel Llebrés y Quintana.	1
» Teodor Llorente.	1
» JOSEPH MARTÍ Y FOLGUERA.	16
» Ramon Masifern.	1
» Arthur Masriera y Colomer.	4
» Francesch Matheu y Fornells.	4
» Gabriel Maura.	1
» Apeles Mestres.	3
» Antoni Molins y Sirera.	2
» Joan Monné.	1
» *Armengol de Montsech*.	1
» Joan Montserrat y Archs.	1
» Francisco Muns.	2
†» Pere Nanot Renart.	1
» Lluís B. Nadal.	1
» Joan Nebot y Casas.	3
» Jaume Novellas de Molins.	1
» Matheu Obrador y Bennassar.	2
» Anicet de Pagés de Puig.	7
» Pere d' Alcántara Penya y Nicolau.	1
» *Pere Pi y Parera*.	4
» RAMÓN PICÓ Y CAMPAMAR.	6
†» Felip Pirozzini y Martí.	3
†» Félix Pizcueta.	2
» Claudi Planas y Font.	1
» Joan Planas y Feliu.	2
» *Carles Pons de Ginebreda*.	1
» JOSEPH LLUÍS PONS Y GALLARZA.	2
» Joan Pons y Massaveu.	1
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.	2

D. Frederich Rahola	1
» Isidro Reventós y Amiguet	3
» Manuel Ribot y Serra	2
» JOAQUIM RIERA Y BERTRAN	12
† » Lluís Roca y Florejachs	4
» Joseph Roca y Roca	2
» JOAQUIM RUBIÓ Y ORS	1
» FREDERICH SOLER	5
» Ernest Soler de las Casas	1
E. T. de M	2
† D. Joseph Taronjí y Cortés	2
» THERENCI THOS Y CODINA	4
» JASCINTO TORRES Y REYETÓ	5
» Sebastiá Trullol y Plana	1
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA	16
» Agustí Valls y Vicens	6
» Pere Antoni Ventalló	2
» JASCINTO VERDAGUER	4
† » Joseph Verdú	1
» Gayetá Vidal y Valenciano	1
» *Pere Ramon Vidal*	2
» Miquel Zavaleta	1
Anónims	13

ADJUNTS HONORARIS

Excm. Ajuntament de Barcelona.
Excma. Diputació provincial de Barcelona.
Excma. Diputació provincial de Gerona.
Excma. Diputació provincial de Tarragona.
Excma. Diputació provincial de Lleyda.
Excma. Diputació provincial de las Balears.
Excma. Diputació provincial d' Alacant.
M. I. Sr. Rector d' esta Universitat.
M. I. Sr. President de la Academia de la Llengua Catalana.
M. I. Sr. President de la Academia de Bonas Lletras.
LOS MESTRES EN GAY SABER.

ADJUNTS PROTECTORS

Sr. Comte de Bell-lloch.
» Marqués de Castellbell.
D. Eussebi Güell.
Sr. Marqués de Comillas.
D. Ferrán Puig.

ADJUNTS NUMERARIS

Abella y Cirera, Pere.
Aguiló, Plácit.
Alcayde, Francisco de P.
Aldavert, Pere.
Aldrich, Albert.
Aleu, Antoni de P.
Alió, Francisco.
Almirall, Joan.
Alsina, Ferrán.
Amat, Gervasi.
Amigó de Cabo, Pere.
Andreu y Serra, Ramon.
Arajol, Ramon.
Arnó y Maristany, Pere.
Arolas, Jaume.
Arteman, Miquel.
Arús y Boada, Alfons.
Arrau y Miquel, Cassimir.
Auferil, Frederich.
Auléstia, Antoni.
Augé, Miquel.
Bach de Portolá, Antoni.
Balaguer y Merino, Jaume.
Balaguer y Torner, Andreu.
Balansó, Llorens.
Balari, Joseph.
Baltá de Cela, Joseph.
Ballver, Jaume.
Baixeras, Ignasi.
Bardera, Joseph.
Bardera, Ramon
Bartolí, Joan.
Bartrina, Francisco.
Bas, Angel
Bassegoda, Bonaventura
Basté y Ferrer, Andreu.
Batlle, Llorens.
Batlles y Fontanet, Joseph.
Batlló, Enrich.
Batlló, Frederich.

Bernís, Lluis.
Bertran, Felip
Bertran y Rubio, Eduart.
Blanch y Mora, Joan.
Blanch y Piera, Joseph.
Blanch y Romaní, Joseph.
Bordas, Frederich
Borrás, Valentí.
Boter, Francesch de
Bou, Jaume.
Bozzo, Jaume.
Bolet y Artigas, Pere.
Brocá, Guillém M.ª de
Brossa y Sangerman, Víctor.
Brunet y Bellet, Joseph.
Bulbena, Arthur.
Bulbena y Tusell, Antoni.
Caballé, Joan.
Cabot y Rovira, Joaquím.
Camarasa, Esteve.
Camin, Alvar M.ª de
Campmany, Antoni de P.
Camprodon, Joan.
Canals, Emili.
Canyellas, Joseph.
Capdevila, Millan de la C.
Capella, Bonaventura.
Capella, Timoteu.
Cardellach, Carles.
Carles, Emili.
Carreras y Candi, Francisco.
Carreras, Joseph.
Casades, Miquel.
Casas y Font, Enrich.
Casas y Font, Francesch.
Cascante, Joseph.
Castellet y Samsó, Joseph.
Castellvell, Jaume.
Cavarocas, Florenci.
Cevallos, Ignasi de
Civil, Pere.
Cirera, Joseph M.
Clapers y Berenguer, Joseph.
Colomer, Antoni.
Coll, Lluis.
Coll y Escofet, Pere.
Collasso, Enrich.
Colom, Gàbriel.
Colomer y Coll, Francisco.
Comas, Ramon.
Cortada, Gonzalo.
Costa y Camp, Francisco.
Cuadras, Manuel.
Cuadras y Felíu, Antoni
Cutxet, Telm.
Danés, Joseph.
Daniel, Eussebi.
Delás, Ferrán de
Doménech, Eduart.
Doménech, Lluis
Durán, Joaquím.
Durán y Bas, Manuel.
Durán y Folguera, Modest.
Durán y Ventosa, Ramon.
Escuder, Manuel.
Escubós, Albert.
Esquirol y Camaló, Miquel.
Estalella, Anton.
Estanyol, Joseph.
Fábrega y Cortés, Magí.
Fábregas, Anton M.ª
Fábregas, Francisco.
Falguera, Félix M.ª
Ferrer y Graner, Angel.
Ferrer y Vidal, Joseph.
Fina y Girbau, Eussebi.
Fiter é Inglés, Joseph.
Figueras, Francisco de P.
Flos y Calcat, Francisco.
Folguera y Durán, Manuel.
Fonolleda, Jaume.
Font, Joan.
Font, Pau.
Font, Víctor.
Fontanals, Manuel.
Formiguera, Emili.
Fornells, Ramon,
Franquet y Cortada, Enrich.

Freixas y Freixas, Joan.
Fullá, Francisco.
Fuster y Domingo, Narcís.
Galí, Pau.
Gallart, Arthur.
Gassol y Millé, Joseph.
Gatius y Durán, Just.
Gazza, Alfred
Gibert y Riera, Eduart.
Giralt, Manuel.
Giralt, Modest.
Girona, Ignasi.
Gispert, Manuel
Gorchs, Ceferí
Grifell, Pere.
Guilera, Jaume.
Hill y Feliu, Jaume.
Imbert, Eduart.
Lacambra, Joan.
Lorenzale, Ricart.
Llacuna, Esteve.
Llagostera, Lluis.
Llavalloll, Teodor.
Lleó, Modest.
Lligé, Joan.
Llopis, Baldomero.
Llopis y Bofill, Joan.
Llopis, Manuel.
Llorens, Jaume.
Llorens y Riu, Francisco.
Llorens y Riu, Joseph.
Maciá. Eussebi.
Malagrida, Alfons.
Maluquer y Viladot, Joan.
Mallofré, Joseph.
Marlés, Gumersindo.
Maristany, Agustí.
Marqués, Manuel.
Marull, Francisco,
Marsillach, Joaquím.
Martí, Juliá.
Martí y Sagristá, Miquel.
Martorell, Bernardí.
Mas y Ramis, Domingo.
Maspons, Francisco.
Masriera, Frederich.
Masriera, Joseph
Matas y Burgués, Miquel.
Matas y Picanyol, Joseph.
Matheu, Emili.
Matheu y Fornells, Francesch.
Matheu y Fornells, Joaquím.
Milá, Tomás A.
Millet, Joan.
Miquel y Badia, Francisco.
Miquelerena, Pelay de
Mirabent, Joseph.
Miret y Serra, Joan.
Mitjans, Juli.
Moliné, Ernest.
Molins y Sirera, Antoni.
Monclús, Joseph.
Montserrat, Joan.
Moragas y Barret, Francesch.
Montanyola, Pere.
Muntadas, Bernat.
Nicolau, Joaquím.
Noguera y Vila, Lluis.
Nogués y Polo, Lluis.
Nogués y Taulet, Jaume.
Novellas de Molins, Jaume.
Obradors, Sebastiá.
Oller, Narcís.
Orriols, Joan B.
Palau Gonzalez, Pere.
Papirer y Portabella, Carles.
Parés, Eduart.
Pascual, Anton.
Parés, Ramon D.
Permanyer, Joan.
Perpinyá, Ferrán.
Perpinyá, Joan.
Pí, Enrich.
Pigrau, Carles.
Pin y Soler, Joseph.
Pirozzini, Carles.
Pla y Soler, Magí.
Planella, Macari.

Pol y Baralt, Joaquím de
Pons y Massaveu, Joan.
Porcar y Tió, Manuel.
Porta, Oscar.
Prat de la Riba, Enrich.
Puig y Cadafalch, Joseph.
Puigdollers, Joseph.
Puigsamper, Frederich.
Puigpiqué, Francisco.
Puigventós, Jaume.
Quintana, Sixt.
Ravell, Rafel.
Renaud-Germain, Emili.
Reventós, Joseph.
Reventós, Isidro.
Reventós y Jener, Joseph.
Riba y Lledó, Francisco.
Ribalta, Miquel,
Ribas y Fargas, Joseph.
Ribas y Serra, Joseph.
Ribot y Climent, Francisco.
Ribot y Serra, Manuel.
Ricart F. de Córdoba, Felip.
Ricart y Caralt, Ramon.
Riera, Enrich.
Riera y Penosa, Jaume.
Rifá y Munt, Joseph.
Rigualt, Tomás de A.
Riquer, Alexandre.
Riu, Sebastiá.
Rius, Leopold.
Ribera, Joaquím.
Robert, Agustí.
Roca, Joseph M.ª
Roca y Sans, Ramon.
Rocafort, Angel.
Rocamora, Manuel.
Rogent, Elías.
Roger, Martí.
Roger, Miquel.
Roig, Jaume.
Roig y Punyet, Joseph.
Roig y Cors, Joan.
Romanyá, Francisco.
Sagnier, Ricart.
Sala, Pere.
Salvat Xivixell, Francisco.
Sandiumenje, Magí.
Sanromá, Domingo.
Sans, Ramon.
Sans y Guitart, Pau.
Santaló, Pere.
Sardá, Joan.
Seix, Jaume.
Selva y Rubió, Emili.
Sentíes, Miquel.
Serra, Jaume.
Serra y Boniol, Joseph.
Serra y Torroella, Pere.
Serra, César.
Serra y Sulé, Joan.
Serrahima, Maurici.
Serrallés, Pere.
Sert, Domingo.
Solá, Baldomero.
Soriano, Ramon.
Sunyol, Anton.
Sunyol, Marcelí.
Sunyol y Botey, Esteve.
Tarré, Emili.
Tayá, Joseph.
Tintorer, Francisco M.
Tintorer, Joaquím M.
Tintorer, Lluís M
Tintorer, Rafel.
Thomás y Bigas, Joseph.
Tobella, Francisco X.
Torent, Lluís.
Torent, Rafel.
Tolrá, Angel.
Torras, César A.
Torres y Vilaró, Ramir.
Torrescassana, Hermenegildo.
Trilla, Vifred.
Tusquets, Joan.
Ubach y Vinyeta, Joseph.
Valls, Agustí.
Valls, Timoteo.

Valls y Pallerola, Joaquím.
Valls y Vicens, Joseph M.ª
Valls y Vicens, Agustí
Vallés y Ribot, Joseph M.ª
Verdaguer, Alvar.
Verdaguer y Callís, Narcís.
Verdú y Puigjaner, Manuel.
Vergés, Francisco de P.
Vergés, Pere Nolasch.
Vidal, Enrich X.
Vidal, Lluís Marian.
Vidal, Maurici.
Vila, Andreu.
Vilanova, Emili.
Vilumara, Ricart.
Vives, Alfred.
Viza y Martí, Joan.
Ward, Benjamí.

ADJUNTS FORANS

Sant Celoni.

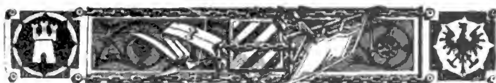
Draper, Miquel.

La Garriga.

Rosselló, Joseph de

Vendrell.

Ramon y Vidales, Jaume.

CONSISTORI

DELS

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

CONVOCATORIA

Als experts trobadors y honorables escriptors de Catalunya y de tots los antichs realmes y comtats ahont la nostra llengua es parlada ó coneguda, los VII Mantenedors dels *Jochs Florals de Barcelona,* en l' any XXXV de sa restauració: salut.

A fí de donar bon cumpliment á la honrosa comanda que 'l respectable Cos d' Adjunts nos feu lo dia 15 de Novembre del any prop-passat, vos convidém á pendre part en los Jochs Florals d' enguany, que, escayentse en lo quint centenari de sa institució á Barcelona pel Rey d' Aragó Joan I, tindrán lo carácter d' extraordinaris, y en conformitat als Estatuts y bones costums establertes se regirán per lo següent

CARTELL

Lo primer diumenge de Maig vinent, dia 7, se celebrará la poética festa en la que serán adjudicats als autors de les millors poesíes que hi obtin los tres premis

ordinaris que ofereix cada any l' excelentíssim Ajuntament de Barce.ona, protector y ja de temps antich aymador de la *Gaya Ciencia.*

Lo primer premi es *Una flor natural,* premi anomenat *d' honor y cortesía,* que s' adjudicará á la millor composició en vers sobre punt que 's deixa al bon gust y franch arbitre del autor. Seguint la bella costúm d' antich establerta, lo qui obtingui aqueix premi deurá ferne present á la dama de sa elecció, la qual, proclamada Reyna de la festa, entregará desde son seti presidencial tots los altres premis als guanyadors.

Lo segon premi *Englantina d' or,* que s' entregará al autor de la millor poesía sobre fets históричs ó gestes glorioses de Catalunya, ó bé sobre usatjes y costúms de nostra benvolguda terra, essent preferida en igualtat de mérit la escrita en la forma narrativa de romanç ó llegenda.

Lo tercer premi *Viola d' or y d' argent,* que 's donará al autor de la millor poesía lírica, bé sía relligiosa ó moral.

A més lo Consistori ha rebut pera adjudicar en la mateixa festa los següents

PREMIS EXTRAORDINARIS

Un objecte d' art, que ofereix la Excelentíssima Diputació provincial de Tarragona, á la millor monografía sobre un fet históрich de la Edat mitja relatiu á Tarragona.

Trescentes pessetes en diner ó un objecte d' art, á elecció del guanyador, ofert per l' Excelentíssim Ajuntament de Reus á la millor composició en prosa que descrigui un fet gloriós de la Historia de Catalunya succehit en aquella ciutat ó en la provincia de Tarragona.

Una placa de plata, dó de la Lliga de Catalunya, á la millor biografía d' un personatje polítich catalá dels sigles XIV ó XV.

Un exemplar en dos volúms, del Album de la Secció Arqueológica de la Exposició Universal de Barcelona, ofrena de la Associació artístich-arqueológica Barcelonina al tema «Monografía histórica ó artística d' un monumunt de Catalunya.»

Cent cincuanta pessetes, present de la Associació de Propaganda Catalanista, á la poesía que millor descrigui 'l carácter de Joan I y son temps.

Un objecte d' art, ofert per lo Centre Escolar Catalanista, al millor travall científich sobre 'l Regionalisme.

En conformitat ab los Estatuts dels Jochs Florals, podrá concedirse 'ls accéssits y mencions honorífiques que 'ls mantenedors judiquin merescudes.

Totes les composicions deurán ser rigurosament inédites y estar escrites en antich ó modern catalá d' aquest Primpcipat, de Mallorca y Valencia ó en qualsevol dels dialectes del mitjor de Fransa.

Lo Consistori se reserva per un any, á comptar del dia de la festa, la propietat de les obres premiades.

Tots los travalls deurán ésser remesos á la Secretaria del Consistori, (carrer de les Corts Catalanes, Gran-Via, 230, 2.on, 2.a), avans del mitjdia del primer d' Abril vinent, acompanyats del plech clos que continga 'l nom del autor y duga en lo sobre escrit lo títol y lema de la respectiva composició.

Los plechs que contingan los noms dels autors no premiats, se cremarán, com de costúm, al acte mateix de la festa.

Que 'l senyor vos dongui llum d' inspiració per cantar ab esperit verament catalá *la Patria, la Fé y l' Amor,*

y á nosaltres discreció en judicar y acert en premiar als més dignes.

Fou escrit y firmat lo present cartell en la ciutat de Barcelona, al primer de Janer del any 1893, per los VII Mantenedors: JOSEPH, BISBE DE VICH Y ADMINISTRADOR APOSTÓLICH DE SOLSONA, *President*.—ALFRED BRAÑAS.—JOSEPH COROLEU. — JOSEPH FRANQUESA Y GOMIS.—JOAN PONS Y MASSAVEU.—ERNEST MOLINÉ Y BRASÉS.—JOSEPH PUIG Y CADAFALCH, *Secretari*.

CARTELL EXTRAORDINARI

Després de la convocatoria escrita y publicada per aquest Consistori, han sigut oferts pera adjudicarse en la festa dels Jochs Florals del Maig vinent los següents:

PREMIS

Un objecte d' art, ofrena del Excm. é Ilm. senyor Bisbe de Barcelona, que s' adjudicará «á la millor composició en prosa que referesca lo brillant període històrich que determiná l' establiment definitiu dels Comtes de Barcelona en l' antich palau dels Bisbes de la mateixa ciutat y la traslació dels prelats barcelonins al lloch que avuy los hi serveix de morada.»

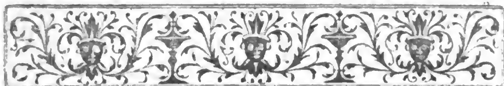
Un brot de violer de plata, ofrena de la Excma. Diputació de Lleyda, que deurá adjudicarse á la mellor «Narració histórica en prosa ó vers, de la segona guerra civil dels Nobles d' Urgell en temps de Pere 'l Gran; socors prestats per Ramon Roger, germá del Comte de Pallars, y altres senyors als nobles sitiats á Balaguer.»

Un exemplar ricament encuadernat de la obra *Les Arts du Moyen Age et de l' époque de la renaissance,* y un altre també ricament encuadernat de la obra *Mœurs, usages et costumes du Moyen Age et de l' époque de la renaissance;* les dues de *Paul Lacroix*, ofertes per lo «Centre Excursionista de Barcelona,» al autor de la mellor monografía d' arts ó d' historia de nostra terra.

Un objecte d' art, ofert per lo «Centre Catalá» de Sabadell, á la més genial poesía en poques estrofes y de conceptes valents, enérgichs y precisos, que, interpretant lo més pur esperit catalanista, sia propia per constituhir, posada en música, l' himne nacional de Catalunya.

Una ploma de plata sobredaurada, oferta per lo mantenedor don Joan Pons y Massaveu; al mellor travall en vers de carácter festiu-humorístich y de més escullida forma literaria.

Barcelona 23 de Febrer de 1893 —JOSEPH, BISBE DE VICH Y ADMINISTRADOR APOSTÓLICH DE SOLSONA, *President*. —JOSEPH PUIG Y CADAFALCH, *Secretari*.

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

LLISTA DE LES COMPOSICIONS REBUDES EN SECRETARÍA

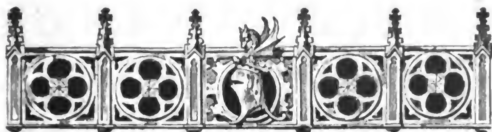
Número 1.—Marinera. *Planys d' una verge.*—2. 1413. *L' heraut.*—3. La prosa de la vida. *La prudencia de la carn, etcétera.* S. Pau.—4. Los cuatre vents. *Cætera quæ, vacuas tenuisent, etc.* Virgili.—5. Las musas de la patria. *Benvingudas-Deu vos guart.*—6. Lo missatge. *Cap com ell.*—7. Als portuguesos. *Ab Castella? no; de Castella? Ja may.* Rebello de Silva.—8. Magdalena. *Fides tua te salvam fecit.* S. Lluch. —9. La Bonmano. *Toco-i-se gausos.*—10. Los dos esparvers. *Un desapiadado raptor, etc.*—11. Floreal. *Tot rebrota y tot reviu, etc.* Apeles Mestres.—12. La Nit de Nadal. *Ja may la nit fou tan clara, etc.* J. Verdaguer.—13. A mon amich de montanya. Sense lema.—14. *Salvum fac dextera tua, etc.*—15. Benehit sia Deu.—16. *Non nobis Domine, sed nomini tuo de Gloriam.*—17. Un somni. *Somiar despert.*—18. Al Sol. *Balada.*—19. ¡Gloria al travall!—20. A la nit. *Es la missatjera del repòs.*—21. La guitarra espantadora. *Lo ser cobart, etcétera.*—22. L' hereu escampa. *Cansó nova se n' es treta.*—23. L' ismo de Corinto.—24. A Espanya. *Qui honra á sa patria, s' honra á si mateix.*—25. A la mort del gran Zorrilla. *¡Recort etern!*—26. Al Rey D. Joan I de Castella. *Res hi ha*

més instructiu que la historia.—27. Lo goig més gran. *La felicitat está en fer be.*—28. A María Santíssima *De gracia tota plena, etc.*—29. La festa de Sant Antoni. *Si vols coneixer á un poble estudia sas costums.*—30. Los tres toms. *Que dols es contar les coses de la patria.*—31. Cantata en l' ounour del rei, etc. *Musas de la terra d' Espagna, etc.*—32. Oda á Barcelona. *A Barcelona la poulida, etc.*—33. Regina. *Dins un soungé d' aurat, etc.*—34. Randa. *Auditores Randini, sund valde latini.*—35. Ganyotería. *Qui non es trist de mos dictats no cur.*—36. Himne á Catalunya. *Patria, Fides, Amor.* —37. A la Lluna. *La lluna, la pruna, etc.*—38. Las dos reynas. *¡Quin contrast!*—39. La mort del comte. *Exemple.*—40. Catalunya. (Himne). *¡Desperta!*—41. Al porró. *¡Visca!*—42. Mon avi. *Memento dierum, etc.*—43. Costaneros. *Fé, patria, amor.*—44. Lo plany del orfanet. *¡Væ soli!*—45. Jorn de dol. *Adeu, Navarro y Aulet.*—46. De mon álbum. *Salve.*—47. Un ram de passioneras. *Desconhort.*—48. Dia d' esglay. *Dies iræ.*—49. A las Bellas Arts. *Parla.*—50. Algues. *Madrépores y algues, etc.* (Verdaguer).—51. Al porró. *Entre la bota y mon cos, etc.* — 52. Epheso. *Tarragona.* — 53. Sant Feliu. *Sanguis martirum semen christianorum.* (Tertuliá). — 54. Poncella d' amor. *Oydá.*—55. La mort d' Abel. *¡Pobra mare!* —56. L' arbre pirenaych. *¡Oh! Catalunya... avant.*—57. A ma patria. *Esperansa* —58. L' Arch de Bará. (Monografía). *Ex testamento, etc.*—59 Sento Eulalio. (Catedralo). *De Barcelona la rica joya.*—60. Le Chabal Catalan. *Cado ausel trobo son nids bel* —61. Fets glouriousis de l' istouéro de la Catalougno. *Bibo la Catalougno.*—62. Elegia á Clavé. *Patria.* —63. Rosalina. *Fiore qui langüe* —64. Lo darrer amich — 65. Lo somni de Fivaller. *Y agermanats s' aplegan los propis y 'ls estranys.* (Guimerá).—66. Lo toch del Angelus. *Ave Maria* —67. A la posta. *Mar endins.*—68. Penediment. *Deber.*—69. La Pobrança. *Folk-Lore.*—70. L' infant. *Amor.* —71. Notas del cor. *Per la vida de ma vida.*—72. Al primer fruyt. *Ja no puch més ni sé més desitjar.*—73. Lo cap de dol. *¡Sempre ve un dia!*—74. La Reyna y la esclava. *Cansó vella.* —75. L' aucellada. *Aqui dalt de la montanya, etc.*—76. La Poesio es universello.—77. La Cansoun de la Coumtesso. *Sabe ieu uno coumtesso.*—78. Oh Verge... de les flors, etc.—79. Al bon Jesús, en lo august sagrament del altar. *Venite ad me*

omnes...—80. Visió. *Omnipotencia.*—81. Matinal. *Ut pictura poesis est.* (Oraci).—82. Epístola moral patriótica. *Plany.* —83. Consideracions sociológiques, etc. *The home rule.*—84. Historia vella. *D' amor.*—85. La presa de la Zuda. *La taca de la deshonra—¿quin' ayga la rentará?*—86. L' obrer catalá. *Antidinamitich.* — 87. Lou Nord é lou miejour. *Lou Nord errera tout ço qu' avié, etc.* (Dumas).—88. La ciutat del fum. *Ora et labora.*—89 Ampurdanesas. *Del meu gleber.* —90. La llegenda de la estampa. *Lo pensament no corra, va volant.*—91. Lo vermen de la conciencia. *¡Remordiment!*—92. A moun meiour ami. *Hodie tibi, cras mihi.*—93. Ideal. *Somnis.*—94. Dos postas de sol. *Del natural.*—95. Jesucrist. *Ego sum pastor bonus.*—96. Traballos parbendres. *Parel d' amours* —97. La piloteta. *Endevina endevinallà.*—98. La nit de Sant Joan. *Ferit d' amor.*—99. Aima son Christ. *Gloria á Jesús.*—100. Midison. *De Patois en di San Flourens* —101. La campano —102. La flor natural. *Alt es lo sostre, bella la cambra.*—103. Un romans vos vull contar d' aquell temps del rey en Pere.—104. Patria. *Pro patria.*—105. Las tres flors. *Jesús, Joseph y María.*—106. Salou. *Plangent unda.* —107. A Montserrat. *No es bon casat, etc.*—108. Bernat de Cabrera. *1364.*—109. Persephona. *Y cada any quan ella torna fa reviure tots los cors.*—110. La bandera dels fadrins. *Pesa deu arrobas.*—111. A una flor. *Primavera.*—112. Montserrat. *Refugi dels catalans.*—113. ¡A Salou! *A Salou anirém.*—114. Amor. *Ilusions.*—115. Montanyana. *Del natural.* —116. Dieu, Patrie, le Roi. *Lou bres é la toumbo.*—117. La olivera y 'l xiprer. *Prou cada fulla seva tot un poema tanca.* —118. Un ángel. *Un poeta: un ángel más.* (Campoamor.—119. Cinquanta anys! *Ho celebro.*—120. Recorts. *¡Quin capgirell Deu me valga!*—121. La corona. *Abans que sia passat un any...*—122. La maternitat. *Honra á ton pare y á ta mare.*—123. Bon any. *Peignons la nature mais la belle nature.*—124. La mort del Baptista. *Miritque et decollavit Joannem.* etc. —125. Basta per avuy.—126. Una dona de sa casa. *Home casat...*—127. La torre del homenatje. *Temps antichs.*—128. Baladeta de Nadal. *Dulce lignum.*—129. Tradicions, fa istori, coustumo, de la terra catalano.—130. L' aixut. *Nostre pa de cada dia dáunoslo Senyor en lo dia d' avuy.*—131. Conradi. *Martre* —132. Dies iræ. *Diálech.*—133. La creu de Mata-

galls. *Flors del Montseny.*—134. Catalunya... avant. *Ahir, avuy, demá.*—135. La dona y l' espill. *Vanitats.*—136. Numancia. *Patria* —137. Anyoransas. *Recorts.*—138. Els temps. *Sicut umbra.*—139. Cansoneta. *Una cansoneta nova, etc.*—140. Enigma.—141. La vida. *Regnum Dei et justitia ejus.*—142. La primera comunió. *Recort.*—143. Nostra bandera. *Bandera vella honra de capitá.*—144.—Poema d' amor. *Inveni quem diligit anima mea* —145. L' adeu. *Adeu alats salteris, aucells que 'm despertareu.*—146. Fantasía. *A las mares.*—147. Idili. *Sense argument.*—148. Alsat Llátzer. *Pátria, amor y fé.*—149. Costums de ma pátria. *De més bellas no n' hi ha.*—150. Una vegada era un rey. *De este rey cuyo reynado, etc.*—151. Fé y amor. *Esperansa.*—152. Himne patriótich. *Aleluya.*—153. Enigme.—154. La vida moderna. *In sudore vultus tui ederis panem.*—155. Lo monastir de Ripoll. *Post nubila Phœbus.*—156. La perla de Catalunya —157. Senyora Pubilla. *Dels pecats dels pares.*—158. Lo pairal de las nacions. *Salus, pax et vida ego sum.*—159. La festa dels Jochs Florals, 1393. — 160. Lo rajoler. — 161. Lament dels bons catalans. *Avant, la pátria 'ns crida.*—162. ¿Qué li maneu á Catalunya? *¿Tot ho te?*—163. Desditxada y heroina. *Patria, amor, llar y honor.*—164. Romancer del Rey en Pere. *Y es que si 'ls anals d' aquella época tenen, etc.*—165. Via á fora. *Honra.*—166. Lo sava nova. *Avant.*—167. La malalta. *Camí del cel.*—168. La pabordesa.—169. Oh ciutat de Balaguer, ciutat rica y regalada. Milá y Fontanals.—170. A ma lira. *Amor.*—171. A un arbre. *Adeu.*—172. Lo retaule *Seguit d' amor.*—173 Mitjdiada.—174. La cansó dels Jochs Florals. *En tanto que los necios le hacen guerra, etc.*—175. Lo primat eclesiástich, etc. *En la Santa Iglesia de Tarragona, etc.*—176. Redempció. *Mes torna 'l sol la nit es curta.*—177. Los funerals del patró.—178. Lo plor d' Eva. *¿Tot ha de ser dolor y tot fatiga?*—179. Flor de tot l' any *Tradició.*—180. Adeu á la poesía. *Diuhen que se 'n va.*—181. A les flors d' un fossar. *Fulcite me floribus, etc.*—182. Més enllá. *Spes mea.* 183. Martir. *Tu quoque.*—184. Los dos vehins.—185. Floretas del cel. *Fides.*—186. Xerradissa. *Coro humoristich.*—187. Catalunya. *Llibertat.*—188. A Sant Monné. *Hodie tibi, cras mihi* —189. Boria avall. *La costúm...*—190. A Joan I. *Jochs Florals.*—191. Cinch cents anys —192. Als poetas. *Germanó.*

—193. A Catalunya. *Lliure.*—194. Santa Eularia.—195. Sant Jordi. *Patró de cavalleria.*—196 Primavera. *Amor.*—197. Historieta *Del cor.*—198. Intima. *Sola.*—199. Al germans de Provensa.—200 Al Abat Oliva. *Resurrexit.*—201. Cant de la terra. *Libertas.*—202. Flors d' hivern —203. Professió. *Fins á la mort.*—204. La guineu y l' esparver. *Faula.*—205. L' altar. *Ecce.*—206. A ella. *Del cor* —207. La xardor. *Tot sech* —208 A Galicia.—209. Catalunya. *Avant.*—210. A un sepulcre. *Buydor.*—211. A un ruch. *Humoristich.*—212. A la pàtria. *Himne* —213. Centenari. *Pàtria, fides, amor.*—214. A una fadrina. *Trenta vuyt ó trenta nou...*—215. Felip V *Rey y* ..—216. Lo sigle vint. *Progrés.*—217. La Pascua. *Tot reviu.*—218. El Pirineu. *Unió de pobles.*—219. Als pobles llatins. *Fills de Roma.*—220. Fraternal. *Vora la llar.*—221. La Pagesía. *Honrada.*—222. Lo Fenix. *Renaixensa.*

ACTA DE LA FESTA

En la ciutat de Barcelona y en la sala de la Llotja 's celebrá en lo primer diumenge de Maig dia 7 la festa dels Jochs Florals de l' any 1893, quint centenari de sa institució á Barcelona pel rey d' Aragó Joan I, any xxxv de sa restauració.

La gran sala que s' omplí de gom á gom estava guarnida de draps de ras, domassos, banderes y escuts dels antichs comtats, vescomtats y baroníes de Catalunya, aixís com de les terres que formaren el reyalme d' Aragó. Llargues garlandes de fullatje y cistelles de flors penjavan del entexinat. L' estrado ahont s' axecava 'l trono pera la Reyna de la festa, fou ocupat per gran gran nombre de socis protectors, adjunts y forans entre 'ls que hi figuraren los millors cultivadors de nostra llengua, els mestres en Gay Saber, distingits escriptors y poetas forasters; presidint junt ab el Consistori els tres vicepresidents d' honor M. Félix Gras, capoulié del Felibrige, en representació de Provensa; don Marián Aguiló, en nom de Mallorca y don Teodor Llo-

rente, de Valencia; faltanthi per malaltía don Justí Pepratx, del Rosselló; l' Excm. senyor Bisbe de Barcelona; les Autoritats civil, judicial y militar, Excma. Diputació provincial y Excm. Ajuntament Constitucional de Barcelona y delegació d' ajuntaments de les principals ciutats de Catalunya.

Ocupavan los llochs de preferencia distingides poetises y les reynes de la festa de anteriors anys, essent obsequiades ab rams de flors, com ho foren també totes les dames y senyoretes que omplían lo local.

La banda municipal executá molt escullides pesses.

A dos cuarts de cuatre lo Gobernador senyor Larroca obrí la sessió, llegint lo president Excm. é Illm. Dr. don Joseph Morgades y Gili 'l discurs presidencial que fou interrumput varies vegades per ben merescuts aplausos (I).

Mr. Félix Gras llegí després son discurs en nom dels Felibres provensals (II).

Acte seguit l' infrascrit secretari llegí 'l veredicte (III), obrintse després los plechs que contenían los noms dels poetas premiats. Resultá serho de la flor natural don Ferrán Agulló, per sa poesía *L' Aixut* (IV), qui, acompanyat d' alguns Mantenedors, passá á oferirla á la senyoreta donya Maria del Carme Joval qui gentil s' assegué en son sitial, quedant proclamada Reyna de la festa.

Del primer accéssit concedit á la poesía *Mitxdiada* (V), ne resultá també guanyador don Ferrán Agulló que reculli son premi de mans de la Reyna com tots los demés autors que 's presentaren. Lo segon accéssit *Montanyana* (VI), lo guanyá donya Agnés Armengol de Badia, quin nom fou coronat per llarchs aplausos.

Lo premi de l' Englantina d' or fou adjudicat al senyor don Ferrán Agulló, autor de la poesía *Lo somni de Fivaller* (VII), quina poesía fou algunes voltes interrompuda per llarchs picaments de mans.

Lo primer accéssit se concedí á la poesía *La Creu de Matagalls* (VIII), de don Martí Genís y Aguilar.

Lo segon accéssit l' obtingué la poesía *La cansoun de la Coumtesso* (IX), de don Félix Descourt.

La Viola d' or y argent quedá sens adjudicar per no obtarhi poesía que 'l Consistori cregués merexedora de premi.

L' accéssit primer l' obtingué lo mestre en Gay Saber don Jascinto Torres y Reyetó, per sa poesía *Lo plor d' Eva* (X).

L' accéssit segon passá á recullirlo don Agustí Valls y Vicens, autor de la poesía *Lo Rajoler* (XI).

Lo premi concedit per l' Ajuntament de Reus fou recullit per don Ramon Nonat Comas, autor de la memoria *Lo primat eclesiástich d' Espanya correspon, no per privilegi especial, sino per dret propi, al arquebisbe de la Seu de Tarragona* (XII).

Lo premi ofert per lo Centre Escolar Catalanista l' obtingué lo Dr. Mossen Joseph Torras y Bages, per sa memoria *Consideracions sociológiques sobre 'l Regionalisme* (XIII).

Acabada la repartició dels premis s' alsá don Narcís Verdaguer Callís per llegir lo Discurs de Gracies (XIV), de don Alfret Brañas, quai nom fou saludat per llarga salva de aplausos els que interromperen sovint la *lectura* del discurs, tornantse ovació frenética al ésser aqueix finit.

Tancada ja la sessió se procedí á la crema dels plechs dels autors no premiats, acabant l' acte ab grans crits de ¡Visca Catalunya! que ressonaren per lo saló repetits pel poble ab entussiasme indescriptible, acabant per pendre un aspecte imponent.

A las 6 de la tarde acabá una festa quin recort será difícil esborrar.

JOSEPH PUIG Y CADAFALCH.

I.—DISCURS DEL PRESIDENT DEL CONSISTORI, *Excm é Ilm. Dr. D. Joseph Morgades y Gili.*

II.—DISCURS DEL CAPOULIÉ DEL FELIBRIGE, *D. Félix Gras.*

III.—MEMORIA DEL SECRETARI DEL CONSISTORI, *D. Joseph Puig y Cadafalch.*

EXCELENTISSIMS SENYORS,

SENYORS:

Trobantme absolutament mancat de las cualitats necessarias (llevant la bona voluntat) pera ocupar aquest seti, que han honrat successivament los homens més ilustres de nostra terra, es precís buscar fora de mí lo motiu que 'us ha mogut, honorable Cos d' Adjunts, á senyalarmhi lloch, precisament aquest any, que per ésser lo quint centenari de la fundació dels Jochs Florals á Barcelona per Joan primer, Rey d' Aragó, haveu volgut donar á la festa una solemnitat extraordinaria. Y això ab molta rahó, no sols per haver introduhit entre nosaltres una institució tan laudable y profitosa, si no per havernos donat un dels més brillants regnats per sa decidida protecció á la literatura y bellas arts. Vosaltres sabeu que per aqueixa rahó vaig fer á tal nombrament tota la resistencia que permeten la cortesía y la consideració á vosaltres deguda, y consent l' amor que tenim á Catalunya y á cada una de sas llegítimas institucions. Tot fou inútil; y la mateixa espontaneitat y unanimitat en la elecció, la perseverancia en lo requeriment de la acceptació, ab tot

y haverhi de sobras individuos que haurian desempenyat més dignament que jo tan honrós cárrech; vostre bon desitj, per últim, y vostre bon sentit, demostran que alguna rahó poderosa vos empenyia pera portar avant vostre propósit. Aném, donchs, á indicarla, y ella será l' objecte d' aquest breu y senzill discurs, que ja 'l costum exigeix en consemblants casos.

Sino perque ben prompte, ajudant Deu, anirém á inaugurar la restauració del insigne monastir de Santa María de Ripoll, mon parlament en aquest lloch no hauria tal vegada sigut ni tan descolorit ni tan breu; no hauria pas sabut abstenirme d' aprofitar l' ocasió de trobarme rodejat de tants catalans entussiastas, puig que aquí tots ho som, y davant d' homes tan ilustres vinguts de varias provincias y fins de diversas nacions, pera deixar sentir alguna nota regionalista, manifestant mon amor á la patria, sempre viu en mon cor de sacerdot, y procurant mantenirlo aixís mateix viu entre vosaltres. Allí vos será donada aqueixa nota per la Iglesia, per la ciencia y per l' art, que juntas han procurat gravar en cada una de sas pedras y en cada detall de sa restauració las lleys y reglas á que devém subjectarnos pera poder conseguir lo fi de nostras aspiracions racionals dintre de l' unitat de la pátria espanyola, esperant que 'l ressó de dita nota será rebut ab simpatía per llunyanas regions ibéricas, que com Galicia, Navarra y altres senten bullir dins de son cor lo desitj de felicitat envers sa *pátria petita*, y que com nosaltres anyoran lo poder y grandesa dels temps passats, pera cooperar juntas al engrandiment de la pátria comuna.

Lo móvil, donchs, de mon nombrament no pot ser altre que 'l desitj de fer una pública manifestació de vostres propósits respecte la marxa dels Jochs Florals, y demanar una paraula de coratge pera continuar ab fruyt vostres esforsos. Com vos deya quan m' anunciáreu lo nombrament, al buscar un catalanista pera presidir aquesta Festa vos fixáreu y creguéreu trobarlo en un ca-

talá, que ab l' ajuda de tots vosaltres y animat pels més alts poders de l' Iglesia y del Estat, si ha volgut aixecar de nou lo decaygut temple, campanas y claustres de Santa María de Ripoll, ha sigut principalment pera que vegésseu y poguésseu llegir en ells nostras venerandas tradicions. Allí vos parlarán aquells carreus; perque aquellas pedras cobejadas y selladas ab las barras catalanas expressan ab llenguatge elocuentíssim lo que no pot dirse ab aquest breu parlament.

Allí donchs trobareu lo discurs que aquí falti.

La paraula de coratje que 'm demaneu no sabria tampoch negárvosla, puig que la demanau en nom del pur amor, de la Fé y de la Pátria, noms tan simpátichs que sempre obtenen favorable resposta del ministre de la Iglesia, posat pera ensenyar la veritat en tots temps y á totas las nacions, pera recordar que la paraula de Deu no está encadenada, y que, com Natán de totas épocas, ensenya constantment á turbas y poderosos, que avans deu obehirse á Deu, que es veritat, sabiduría y justicia, que als homens, de sí mateixos débils y enganyadors; y que, continuador de la obra de Jesucrist de restaurarho tot en Ell, aixís que vagi arribant la oportunitat dels temps prescrits deu entregarse tot pera tots, á fi de guanyarlos á tots pera la veritat, posant tota sa diligencia en acomodarse á las ensenyansas de Sant Pau, quan diu: «Tot lo que sia conforme á veritat, tot lo que respiri puresa, tot lo just, tot lo sant, tot lo que fassi amable, tot lo que serveixi al bon nom, tota disciplina lloable (Philipp. 4—8): Això sia vostre estudi.»

¿Qué us haveu proposat ab lo manteniment d' aquesta institució veneranda? Sens dubte travallar pera donar á nostra aymada Catalunya tota la vida propia, racionalment possible. Vostra tasca no es pas solament la d' estimular al estudi de las lletras catalanas y de premiar als millors escriptors en vers ó en prosa que 's presentin á vostres certámens: vostre ideal es més noble, segons aca-

bém d' indicar, y expressan los mots de vostre lema *Patria, Fides, Amor.*

Donchs be: lo passat justifica las nostras pretensions. Lo comtat de Barcelona fou declarat independent per Carlos lo Calvo envers l' any 877, continuant desde llavors en poder dels successors del Comte Jofre, un dels quals Berenguer IV, per son casament ab Petronilla filla de Ramiro, juntá en 1137 l' antich Comtat ab lo Regne d' Aragó rebent de son sogre tot son reyalme, tal com l' havian possehit lo Rey Sanxo, son pare, y Alfons lo Batallador, son germá, conservant emperó 'l títol de Rey ab prohibició d' enagenar lo regne, obligació de gobernarlo ab los títols de Regent y Prímpcep d' Aragó, y de tramétrelo als successors que tingués de Petronilla.

Quan s' efec·uá aqueixa unió de Catalunya ab Aragó comprenia la primera tot lo territori que avuy es conegut per tal, exceptuant Lleyda, Tortosa ab las montanyas de Prades, que estavan encara en poder dels moros; estant ja agregats al comtat de Barcelona los de Cardona, Cerdanya, Conflent, Vallespir y altres de menor importancia, situats á l' altra banda dels Pirineus en lo mitjdia de Fransa. Realisada la unió, lo mateix Berenguer IV, envers l' any 1147 conquistá Lleyda, Fraga y Tortosa, apoderantse en 1153 de las montanyas de Prades. Y successivament l' Aragó per dret hereditari y de conquista aná aumentant sas possessions ab la Provenza, Rosselló, las Balears, Sicilia y part de Nápols, las islas de Córcega y de Cerdenya, los ducats d' Atenas y Neópatra, y per fi tot lo regne de Nápols per drets d' adopció y de conquista d' Alfons V, lo Magnánim, en 1442. Tal era lo poder y valía del ceptre d' Aragó, que al unirse en 1479 ab la monarquía castellana per medi del casament de don Ferrán ab donya Isabel, s' estampá en lo que podriam dirne capítols matrimonials de las duas nacions: ***Tanto monta, monta tanto, Isabel como Fernando;*** y aixó sense exageració per part nostra si 's considera lo que llavors era

Castella; puig en lo que fou després conquistant lo territori dels moros, lo mateix que en lo descubriment del nou mon, tots sabém lo paper que hi desempenyá l' Aragó, es dir, catalans y aragonesos.

Quan demanám, donchs, una certa vida propia, no es cap gollería: ni pot pas dirsens que no hajám aportat á la unió nacional un bon dot, un nom honradíssim y una historia ben brillant; com tampoch pot dirsens que en las posteriors centurias haja Catalunya perdut lo temps; sa activitat y energía en lo travall, son heroisme cívich y sos més grans sacrificis han sigut posats sempre graciosament al servey de la pátria comuna en las grans crisis nacionals; y aixó manifesta evidenment la persistencia d' una vida propia y típica de nostra rassa. Tocant aquest punt be podém dir ab veritat, orgull y entussiasme, que la sanch catalana ab lo mateix fervor bullia en las venas del comte Jofre, quan en lo sigle nové plantava en la confluencia del Ter y del Freser los fonaments de nostra nacionalitat, lluytant contra 'ls moros, conquistant pera Catalunya Independencia, bandera propia y nom inmortal; com bullia dins las venas de Roger de Lluria y sos almogávars, quan en lo sigle XIV passejaren per Constantinopla y altres regions orientals lo triomfant Pendó de las *Cuatre Barras*, que alashoras respectavan y temian los poders de mar y terra; com bullia la de nostres pares, quan veyent en perill nostra independencia nacional se tancaren dins Girona per oferir un modelo de resistencia heróica apenas creible, y acudiren al Bruch pera escarmentar durament als enemichs de sa fé y de sa Pátria; com la de nostres germans quan en Tetuán y Castillejos sostingueren ab valentía la dignitat nacional. Y no cal dirho, queda, gracias á Deu, bon llevat posat pera sempre que convingui y la Pátria 'ns necessiti y cridi.

Los poetas ilustres que establiren aquestas festas dels Jochs Florals, ab lo segell que adoptaren te donan, honorable Consistori, la norma de la teva tasca y á tothom la

fórmula de la vida catalana per llavors, per ara y per sempre. *Patria, Fides, Amor*, son uns conceptes tan lluminosos y comprehensius, entesos en son propi significat, que jo veig en ells com una traducció d' aquella alta vida de que 'ns parla l' Apóstol Sant Pau, quan nos predica, que en aquest sigle viscám sóbria, justa y piadosament. La pietat naix de la Fé, l' amor de pátria es un insigne acte de justicia, y la sobrietat significa la expléndida y bella castificació dels efectes humans. Vejáu, donchs, ara com jo, Bisbe, puch entremitj de vosaltres parlar de Pátria, Fé y Amor, y fer una especie de consagració del vostre lema, recordantme de las ensenyansas del gran Apóstol de las nacions. Lo ver amor, la piadosa fé y 'l patriotisme son virtuts eminenment cristianas; y consistint la aspiració suprema dels que havem rebut la revelació de Cristo en la veritat, no pot deixar de lograrla qui segueixi la ensenyansa continguda en los conceptes que forman la llegenda del vostre escut, si fent com Tobías no 'ns apartém del camí. Y si sempre ha sigut difícil trobar la veritat social, més ho es ara: passám temps excepcionalment crítichs; está en la conciencia de tothom que la societat actual va fent una evolució radical; que existeixen vigorosas corrents intelectuals y socials, obehint sens dubte un manament de la Providencia, y que volerlas resistir fora una temeritat censurable. Donchs lo travall sobre la societat es avuy més convenient que may per tot home de bona voluntat, com acaba de dirnos Lleó XIII; y aquesta activitat regionalista en que tots preném part, cooperará ben entesa á la recta direcció del moviment social, que s' imposa. Travallém sempre ab fé y constancia sens traspassar may las fitas de lo lícit; recordém la sentencia revelada de que la Veritat nos fará lliures; cerquém la veritat per medi de la Fé, que es la que dona la gran victoria sobre del error, que tan fácilment lliga á la pobre inteligencia humana; cerquém la veritat en l' Amor per medi de la puresa en las costums

y ab la constitució de la familia sólidament cristiana; cerquém la veritat en la Pátria sempre forta, quan s' inspira en la equitat y justicia, se deixa d' utopias pera atendre las verdaderas necessitats y aspiracions rahonables dels pobles, y que extenent una bona, honrada, recta é imparcial administració per tots los organismes socials, li doni sanitat y felicitat de vida; cerquém la Veritat seguint á Aquell que essent la Veritat substancial pronunciá en lo mon aquella sentencia, qual ressó encara retruny avuy per totas las nacions civilisadas, aquella sentencia que á tots vosaltres, senyors, més d' una vegada en las horas d' amargura, d' obscuritat d' esperit y de flaquesa de voluntat, vos haurá aconsolat ab la dolsura inefable que respira: «Jo só lo camí, la veritat y la vida.»

La veritat vos fará lliures, digué Jesucrist: donchs be, pera esser grans ciutadans y fins grans sants, y pera constituhir una gran nacionalitat no necessitám res més que la veritat en la llibertat, y la llibertat en la veritat en tots los rams. Comprenguéuho be; la veritat verdadera, y la llibertat ab que 'ns lliura Jesucrist: la veritat en la *Fé*, que 'ns fará invencibles per sa eficaeia intrínseca y la indomable unió que produheix entre tots los que la professan; la veritat en l' *Amor*, que 'ns fará honrats y modestos, santificant las relacions socials, formant familias cristianas com las que tots havém conegut y qual reproducció devém proposarnos; la veritat en la *Pátria,* que 'ns fará ciutadans suferts y pacients, heróichs y dignes, recordant que tota autoritat prové de Deu, que es nostre pare, y per lo tant, que tots los que d' ella se revesteixen deuhen tenir en compte que la exerceixen sobre fills y no sobre esclaus de cap mena, perque té de tenirse present que no tots los esclaus portan cadena y que hi ha argolla y grillons més odiosos, més perjudicials y més contraris á la llibertat humana que 'ls de ferro de la Edat mitja y los que 'ns esgarrifan en los presiris: y son los que empresonan l' ánima y matan sas energías. La veritat en la

llibertat y la llibertat en la veritat fins al sacrifici de sí mateix, fins á la mort, segons aquella fórmula de Sant Agustí, tan poch coneguda y encara menys practicada, ab la qual dirigintse á Deu, que es la mateixa veritat eterna, li deya: «Axís veja pera que mória; axís mória, pera que veja». *Sic videam ut moriar; sic moriar, ut videam.*

Lo vostre programa, donchs, es complert; puig que abrassa al home en totas sas relacions divinas y humanas, y sens dubte, que per sa excelencia haveu obtingut la influencia que exerciu en la societat, de la qual es bona proba la decidida protecció que vos dona l' Excm. Ajuntament de la ciutat que es la més genuina representació del poble; la presencia de las digníssimas Autoritats superiors de la Ciutat, Provincia y Primpcipat, y Corporacions ilustres, y l' espectacle d' un poble que cada dia posa més afició á una festa que mira ja com á propia seva: y com la llengua vos es deutora de la sua rehabilitació, essent, gracias al vostre esfors, conresada y tractada ab dignitat, y com la llengua es lo verb del poble, devém esperar que la restauració d' aquella es signe y pronóstich del restaurament del poble catalá. Sia la restauració de nostra parla, veritable; servesca 'l nostre idioma, no pera deshonrar á Deu ni afrontar la patria; sia 'l medi noble d' alabar á Deu, de cantar las excelencias de la terra, lo dols vincle de caritat que unesca 'ls esperits del nostre poble: perque si per aixó no hagués de servir, ans que perfeccionar la llengua catalana valdría més suprimirla y oblidarla, á fí de que ni Deu ni la patria rebessen afront d' una llengua consagrada desde sigles á son servey ab una grandesa que 'ns ha donat tanta gloria per tot lo mon ahont triomfant s' es passejada.

Recordéuvos sempre, poetas y lletrats que m' escoltau, d' aquella divinal sentencia que diu: «Lo que l' home sembra, alló cullirá» y alashoras tota aquesta activitat del nostre renaixement produhirá fruyts saborosos que alimentarán l' esperit del poble, li donarán sava vital, po-

tencia y fecunditat pera grans empresas. Algú ha dit que quan un poble es digne d' una cosa, si no li donan se la pren Més jo dich: que quan un poble es digne d' una cosa, en realitat la obté. Pot tardar més ó menys, peró la obté: Si. Los pobles generalment parlant, tenen lo que mereixen. Com á diferencia del indivíduo no tenen responsabilitat personal ni destí ulterior desprès d' aquesta vida, regint no obstant sobre ells lo mateix que per los indivíduos la inexorable lley de la expiació de la qual ningú s' escapa en mérits de la responsabilitat moral, y 'ls eterns principis de justicia, segons los quals, qui la fá la paga; sa finilitat te de cumplirse en aquest mon y 's cumpleix d' una manera inexorable: la virtut, ha escrit M. Le Play, fa 'ls pobles heróichs: lo vici acaba ab ells y 'ls arruina. Peró recordéuvos de que las intemperancias y las precipitacions poden allargar y fins impedir la consecució de lo que 'ns proposém. No oblidém may aquella máxima de que: «L' home 's belluga y Deu lo mou» y «Que no 's mou fulla que Deu no vulla:» que es com si diguessem, que l' home no ha de crear las edats, com diu lo Profeta Rey, sino acceptarlas, encaminarlas y dirigirlas ab sa laboriositat y concurs noble y lleal, y que empenyarse en lo contrari, es com pretenir deturar la corrent dels rius, pera que eixintse de mare destruheixin tot lo que á son pas s' oposi.

Sempre havem sentit á dir que son més temibles los enemichs de casa que 'ls de fora. No sia, donchs, que fassém més mal á nostra causa 'ls mateixos catalans que 'ls enemichs franchs y declarats, los quals s' estrellarán sempre que 'ns trobin dignes y ben units. Per resistir los vicis dels demés y oposarse á sas faltas, no hi ha com tenir virtuts propias y una vida ben correcta Diuhen que la unió es la forsa, y en aquest cas es la salvació; y si al defensar la nostra idea sabém desfernos de las trabas propias, suavisarém molt y molt la duresa de las que no podém evitar encara, y acabarém per lliurarnos com-

pletament d' ellas, seguint los camins de la justicia y prudencia.

Si volém conseguir, donchs, lo fí que 'ns proposém, que es la exaltació de nostra aymada Catalunya, inspirémnos sempre en ellas y en la temperansa, virtut aquesta tan propia de la nostra rassa; tinguém sempre los ulls fixos al cel per rébrerne llum y virtut per poder fer als homes tot lo major bé possible; y alashoras dominarém per medi de la simpatía: llassos de benevolencia 'ns lligarán ab las regions germanas, que despossehidas de tota prevenció, veurán en lo poble catalá lo centinella fidel que la Providencia ha colocat á las portas de la Patria pera defensa de la integritat nacional, punt de confiansa que tantas vegadas ha segellat ja ab sa propia sanch: alashoras veurán en lo nostre poble la activitat, la inteligencia, lo treball y 'l sacrifici, que sent profitosos á tothom, serveixen á la gloria y al benestar comú de nostra mare.

Que la invicta y castíssima Santa Eularia ab son exemple é intercessió escampi en lo nostre poble la pietat y la virtut; que 'l nostre compatrici Sant Ramon de Penyafort nos ilumini ab sa prudencia y sabiduría; que 'l valerós Sant Jordi 'ns infundeixi la forsa necessaria pera sostenir la batalla de la vida; que Patrons tan ilustres y tan identificats ab nostra terra 'ns donguin valor pera sacrificar fins nostra vida, si aixís convé, que tant y més val nostra comuna Patria y nostra idolatrada Catalunya.

Davans Vosto Grandour, davans vosto nauto sapiènci, pause lis óumage e l'amiracioun dóu Felibrige.

Ilùstri Mantenedors,

Vous aduse pèr vòsti fèsto un bouquet de prouvença-lo acampa dins li terro dóu Mas di Falabrego: es Mistral, noste pouèto naciounau, que vous lou mando, es Mirèio, nosto rèino de bèuta, que l'a culi. La bello chato de Prouvènço, avans de me lou baia pèr vous l'adurre, l'avié espingla un moumenet sus soun cor dins un ple de soun fichu blanc e l'avié poutouna tres cop de si bouco rousenco. E iéu, en vous lou pourgènt vuei, revese lou blu di flour, lou blanc dóu fichi e la roujour di labro, revese mi tres coulour naciounalo, revese lou drapèu de ma Patrio, e me sèmblo que vous dise: «Vès-eici lou simbole de la fraternita di pople.»

Aquelo paraulo d'amour, aquelo paraulo de pas, que la vous di pouèto clamo de-longo sus lou mounde latin, me remèmbro ma primo jouvènço, me remèmbro l'esclar-gido que m'esbalauviguè quand li pouèto de Catalougno venguèron nous vèire en terro de Prouvènço.

L'ause encaro, la voues forto e caressanto d'En Vitou

Balaguer. L'ouratour flamejant, lou patrioto arderous, èro vengu, buta pèr la tempèsto poulitico e mena pèr la man de Diéu, èro vengu nous dire si desfèci, dins la trounadisso de sa paraulo ardènto e la pouësio de sa grando e bello amo. E iéu que vous parle (n'ère alor qu'un enfant), aguère ma proumiero vesioun de la Catalougno erouico, ausiguère la clamour de si pouèto, e tout-d'un-tèms escriguère moun proumié vers; e ma proumiero estrofo, moun proumié cant fuguè pèr glourifica la bello espagnolo.

Alor dins li carriero d'Avignoun, sus li bord dóu Rose, dins lis Areno d'Arle clantiguèron lis estrofo dóu *Gayter del Llobregat*, l'amant ferouge de la terro Catalano, Rubió y Ors, e d'Antòni de Bofarull lou Barcilounés, e d'Aguiló lou Maiourquin. Li paret di bàrri d'Avignoun e li tourre dóu Palais di Papo redisien dins sis ecò li gèsto dóu *Romancerillo Catalá* de Mila y Fontanals, e nous enfioucavon li pouèmo de Teodor Llorente lou Valencian, e de Camps y Fabrés, e de Montserrat y Archs, e de Cutxet, e de Forteza, e de Mousen Jaume Collell, e d'Adalaus Blanch, e de Matheu y Fornells, e de Quadrado, e de Querol, e de Rosselló, e de Frederi Soler, e de Pons y Gallarza, e de Francés Ubach, e di Torres, e de Careta y Vidal, que jamai li noumarai tóuti! E legissian, à l'oumbrino di sause de la Bartalasso, lou *Calendari Catalá* e lou *Gay Saber*, e la *Orientada* de Pelay Briz e n'en devourissian li verset coume d'enfant groupa long d'un bouissoun n'en devourisson lis amouro. D'enterin En Albert de Quintana venié i Jo Flourou dóu Centenàri de Petrarca e fasié clanti soun estrambord. E iéu ai vist lou pople d'Avignou, debout, l'aclamant e d'ouro de tèms cridant: «Vivo la Catalougno!» Mai uno autro resplendour devié nous arriba de la terro amado: nàutri qu'erian acoustuma de vèire leva lou soulèu subre Ventour, un jour veguerian l'aubo parèisse sus li Pirinèu! Un astre s'aubourè e nous clafiguè de soun lum. *L' Atlántida* de

Jacinto Verdaguer, lou pouèmo di pouèmo Catalan, l'obro genialo de vosto raço esbalauvissié lou mounde: au noum dóu Felibrige salude nostre fraire Jacinto Verdaguer.

O bello ouro de ma vido! finigues jamai! Canten, o fraire, eternamen dins lou meme libre d'amour, beven de-longo lou vin de l'esperanço dins la memo coupo! E li pople de Prouvènço e li pople de Catalougno e tóuti lis ome de sang latin trefouliran à la voues de si pouèto. Aussissès eilalin, de l'autre coustat de la mar, la voues di fraire d'Itàli que nous respondon. La famiho latino s' acampo: la pouësio de nòsti amo, de nòsti terro esbléugissènto de l'argènt dis óulivié, de l'or di meissom, de l'or dis arange, de l'esmeraudo di jardin, aura fa la grando pacificacioun de l'Umanita!

E sara vàutri, Mantenedors de Catalougno, e sara vàutri, Felibre de Prouvènço e de Lengadò, e sara vàutri, fiéu de Dante, que sarés esta la pensado que rejoun, la vous que porto, lou bras que cumplis la Voulounta de Diéu.

SENYORS:

Dues centes vint y dues composicions han obtat enguany als catorze premis oferts en lo cartell, esplet abundós en nombre encare que no en calitat. Moltes poesíes de ocasió, escrites sols ab la ploma, sens cor ni ánima. Obres de cap de brot pot dirse cap, dignes de ser premiades poques.

Lo veredicte del Consistori es lo següent:

PREMI DE LA FLOR NATURAL
ANOMENAT D' HONOR Y CORTESÍA

70 poesíes hi obtavan entre les quals per unanimitat s' ha adjudicat á la intitulada *L' Aixut*, lema: *Lo nostre pá de cada dia dáunoslo Senyor en lo dia d' aruy;* n.° 130. Es una descripció del espectacle dels sembrats colltorsantse per l' aixut y de la miseria que ab ella invadeix la pagesía. L' autor sent lo natural y sab ferlo sentir, produhint l' efecte estétich sens necessitat d' altre cosa que retratar la realitat, apartantse del efectisme á tall de panorama que impresiona no més instantánea-

ment. Decau algunes vegades per haver pujat avans á exageracions.

Accéssit primer. S' ha concedit á la n.° 173, intitulada *Mitjdiada,* descripció de l' abundó dels camps en les bones anyades. Té bones cualitats encar que es algun tant descuydada en la forma.

Accéssit segon. S' ha adjudicat á la poesía n.° 115, que té per títol *Montanyana,* lema: *Del natural;* fresca, d' ayre popular, feta ab metre original que s' avé ab son asunto senzill casi idilíach.

Lo Consistori ha acordat mencionar honoríficament la que s' intitula *A ma lira,* lema: *Poncella d' amor;* per sa forma clássica, y la que porta per títol *Idili,* lema: *Sens argument;* per la galanura y frescor ab que descriu.

PREMÍ DE LA ENGLANTINA D' OR

S' ha concedit á la poesía n.° 65, que 's titula *Lo somni de Fivaller*, lema: *Y agermanats s' aplegan los propis y 'ls estranys.* Guimerá.—En enérgiques y valentes estrofes descriu á grans pinzellades, ab alguns tons potser convencionals y que no resistirían un análisis históric detingut. Ab tot, lo cuadro que desenrotlla está ben presentat é impresiona fondament per ses imatges grandioses y de bona mena.

Accéssit primer. La Creu de Matagalls, n.° 133, lema: *Flors del Montseny*. Pensament nou, ben presentat, massa diluit. Son llenguatge es rich y catalá. Conté alguns versos dusos consonantant vocals que son distintes en catalá encare que vinguen representadas per un mateix signe ortográfich.

Accéssit segon. S' ha concedit á la poesía provensal n.° 77, intitulada *La Cansoun de la Coumtesso,* lema: *Sabe ieu uno Coumtesso—que es dou sang imperiau.* Mistral.—La millor sens dupte de les trenta composicions escrites en la parla provensal que han vingut al Certámen.

PREMI DE LA VIOLA D' OR Y ARGENT

Lo Consistori 's dol profondament de no haver pogut adjudicar la joya destinada á premiar la poesía mística, moral ó religiosa, dolentse que 'ls autors que tan bé la conreuan no hagin respost á nostre cartell.

L' accéssit primer s' adjudicá á la poesía n.° 178, intitulada *Lo plor d' Eva,* lema: *Tot ha de ser dolor y tot fatiga?* Té novetat en lo modo de presentar un asunto ja vell: lo desconhort dels primers pares trets del paradís, endolsit per l' amor de mare que sent Eva per primera volta.

Conté algunes estrofes de pensament oscur massa diluit en altres, y la deslluheix una introducció, aplech de conceptes poétichs ben trobats, pero que l' autor no ha presentat ab unitat.

L' accéssit segon s' ha adjudicá per majoría á la n.° 160, intitulada *Lo rajoler.* Es un asunto bonich, desenrotllat en forma algun tant descuydada.

Se fá menció honorífica del romans n.° 53, intitulat *St. Feliu,* lema: *Sanguis martirum semen christianorum,* Tertuliá; al que deslluheix alguna impropietat geográfica que l' ha privat de meréixer millor distinció.

Y de la que 's titula *Floretas del cel,* lema: *Fides;* n.° 185, que sent bé 'ls asuntos místichs que tracta, encare que imitant artificialment la factura d' altre poeta místich catalá.

PREMIS EXTRAORDINARIS

Un objecte d' art que ofereix la Diputació provincial de Tarragona á la millor monografía sobre un fet historich de la Edat mitja relatiu á Tarragona, no s' ha ad-

judicat per no reunir mérit histórich ni coneixements de crítica les tres composicions que hi obtavan.

Tres centes pessetes ó un objecte d' art á elecció del guanyador ofert per l' Excelentíssim Ajuntament de Reus s' adjudicá á la monografía n.º 175, *Lo Primat Eclesiástich d' Espanya correspon, no per privilegi especial, sino per dret propi, al arquebisbe de la Seu de Tarragona* lema: *En la Sta. Iglesia de Tarragona, se prueba el derecho de primacia legítima.* Florez—estudi analítich fet ab bon sentit y fermesa de judici. Llástima que no sía l' istil tan recomanable per sa correcció com ho es per sa claretat y senzillesa.

Mes això no priva que sian sólits sos arguments y de bona lley la erudició que mostra.

Un exemplar en dos volúms del Album de la Secció Arqueológica de la Exposició Universal de Barcelona, ofrena de la Associació Artística Arqueológica al tema *Monografía histórica artística d' un monument de Catalunya.* Hi obtavan 10 monografíes, pero 'l Consistori acordá no adjudicar lo premi, mencionant únicament á la memoria que s' intitula *L' arch de Bará*, n.º 58, que demostra erudició y estudi en son autor, encara que está faltat d' investigació propia, difícil per altra part en l' estudi d' un monument de poca importancia histórica y ja molt conegut. Potser l' estudi artístich li haurían donat la originalitat que li manca.

Lo premi ofert pel Centre Escolar Catalanista s' adjudicá per unánim vot á la memoria intitulada *Consideracions sociológiques sobre 'l Regionalisme,* lema: *The home rule.*

Estudia 'l génesis del uniformisme comensat en aquella escola d' uniformisme artístich del Renaixement, continuat després en la forma d' uniformisme de gobern l'

absolutisme y la revolució, examinant després les relacions que 'l lligan ab sa última consecuencia l' uniformisme económich y 'l socialisme.

Examina la reacció regionalista, ses causes y sa oportunitat pera organisar la massa humana que ha perdut sa forma natural y cristiana, y com ella vé á satisfer plenament les tendencies modernes á la vida popular, á la llibertat, á la igualtat y á la fraternitat cristianament enteses.

Demostra fondos coneixements sociológichs tant els que s' aprenen en autors com St. Pau, St. Tomás y Fra Eximenis y Lluís Vives com los que s' estudian en Le Play y Taine. Té clara y metódica exposició.

Los premis oferts per la Associació de Propaganda Catalanista, per l' Excm. é Ilustríssim Sr. Bisbe de Barcelona, pel Centre Excursionista y pel Centre Catalá de Sabadell no s' adjudican, per no contenir cap mérit les composicions que hi obtavan.

L' ofert per la Excma. Diputació de Lleyda ha quedat desert.

Com cada any avuy heu de permetre que remembri als companys separats de nosaltres per la mort. A en Constantí Llombart, l' entussiasta catalanista de Valencia, 'l poeta y cantayre de la patria; á en Bofarull, l' arxiver, l' escorcollador de l' avior, l' erudit modest é incansable home d' estudi; á en Borrell, l' ilustre jurisconsult, defensor de nostre dret; á en Lluís Viader, l' entussiasta regionalista.

Tots al cel sían.

Ells han mort, mes no la causa santa de la patria. Cada jorn nous tanys naixen en la ja avuy espessa boscuria:

cada jorn som més, mentres l' artificialisme com carcassa antiga s' esgavella.

Enguany bé podém gaudírnosen.

A la veu dels Jochs Florals, com en altres jorns més felissos á la de la patria, hi ha respost tothom. L' Episcopat catalá en pés, les diputacions de la escuarterada terra catalana, 'ls municipis, els germans de Valencia, de Mallorca, del Rosselló y de Provensa, quals representants se seuhen en sitials d' honor. Los germans d' infortunis d' Espanya, la gent de Galicia galanment representada aquí pel mantenedor D. Alfred Brañas; la gent Basconia, de Navarra y d' Asturias.

A nostra veu s' ha congregat tot lo casal d' Aragó, com si 'ls hagués cridat lo rey en Joan I y fins les nacions d' Europa, com si 'ls hagués enviat missatge l' alt rey en Jaume.

No ha mort la parla á la que encara responen desde la boyrosa Alemanya fins las planas d' Holanda, desde allá ahont s' aixecan les agulles de la catedral de Colonia fins allá ahont ombreja la sombra del Parthenon.

No ha mort lo Casal d' Aragó, la vella Catalunya.

Encare parla.

FLOR NATURAL

IV.—L' AIXUT, *de D. Ferrán Agulló y Vidal.*

V.—MITJDIADA, *de D. Ferrán Agulló y Vidal.*

VI.—MONTANYANA, *de D.ª Agnés Armengol de Badia.*

L' AIXUT

A EN JOAQUIM ALMEDA

Nostre pa de cada dia dáunosel
Senyor en el dia d' avuy.

Trinxant febrós las fullas d' etzevara
que 'ls bous escanyolits glatint esperan,
al llindar de la porta 'l pagés mira
cent cops cad' hora al cel: ni un cap de núvol
entela sa blavor endamassada!
Caldeja 'l sol de Juny y per las secas
brancas dels arbres que 'l fullám degotan
rondinan cansoneras las cigalas.

Tot ès erm! ¡tot es sech!'La Candelera
plorá un xich y res més; pel Maig, las rosas
en poncella 's marcían recremadas;
els blats, buyts y aclarits, la palla curta.
¡quína sega més trista sense oirne
cansons de segadors y espigoleras!
¡quín hivern més crudel el que s' acosta
sens pá, que Deu n' hi dó, per portá' á taula!

Fa basarda y dolor mirar la terra
com sech fangar d' estany aclivellada!
la pols cendreja pe'ls sembrats y hortas,
ni l' herba hi creix en els ressechs terrossos,
y las canyas fressejan esblanquidas
anyorant la remor de l' aygua fresca;
el torrent resta mut, el riu, tot serra
que crema cada dia assedegada.

Migradas carbasseras, ventre en terra,
arrossegan sas flors encartronadas;
els pámpols qu' han eixit, allá en la vinya
gemegan com si fossem pél Septembre!
Entorn dels fruyterars, ¡quína solada
de fruyta verda s' ennegreix y 's corca;!
las nous cauhen arreu: dintre del porxo
en vaga dorm l' arada sota 'l carro!

El moliner va net com en diumenge;
no anyora l' aygua en la resclosa buyda
ni 'l fregadís de la rabenta mola,
de l' aygua sense grá, ¿qu' es que 'n feria?
Debadas cerca al fasolar la llebra
ombra pel jas; debadas, fatigantse.
bech obert y xisclant, el pardal vola:
¡fins se moren els verms dintre la terra!

Allá, en la cuyna per la llar fumada
un vell que porta barretina musca.
ab el bastó de boix ratlla la cendra:
la dona enmena 'l bressolet ahont plora
el més xich de sos fills; el mitjá furga
debadas en la pinya esclovellada;
el gran, cercant jornal, es cap á vila;
l' avia, ferida, de Nadal no 's lleva.

Y 'l darrer pa qu' els han fiat al poble
negreja sol, dalt la pastera buyda;
la dona 'l mira y besa al neu que gronxa
sentint al cor quelcom d' una punxada!
y en las horas del ápat. ans alegres.

aprofitant famélichs las engrunas
parlan sens por dels lladres que á partidas.
omplan camins y boscos y montanyas.

El bon Senyor Rector no sab com ferho:
son molts á demanar y á dar no gayres
que fa un any que no s' entra cap cullita:
las bassinas no 's passan els diumenjes:
las llántias dels altars quedan sens' oli,
els pabordes no captan la rodalia
ni baixa l' hermitá fins á la vila
portant, penjada al coll, la capelleta.

Amunt del riu, desertas son las fábricas
ab las rodas paradas: las resclosas
plenas de pedras que 'ls brivalls hi tiran
matant anguilas pe'ls bassals fangosos:
suspesos els batans, l' última floca
trenyinosa, esperant la batacada...
las finestras polsosas, sense vidres
tot trist, quiet, en solitut que angoja.

No hi ha neu á montanya y per la plana
s' han vist llops afamats cercant pastura;
de porta en porta á dintre de la vila,
pels poblats dels voltants de casa en casa,
cáptan en nom de Deu collas y collas,
y al senti'ls la maynada esporuguida
mirant cap á la porta, á corre cuyta
amaga 'l mos de pa que caixaleja.

Y corre ja la veu de poble en poble
creixent com la remor de la riuhada
que d' allá hont ix el sol, avansa horrible
segant vidas la pesta malastruga;
que clergues y hermitans pregan tot hora
portant en professó santas reliquias.
Qui diu qu' el mon ha de finir, qu' es cansa
Deu bondadós de la maldat dels homes.

¡Oh quín hivern! de la darrera sega
pobre y mesquina, per Nadal las molas
trinxaren l' últim grá, y ¡oh Deu! cóm viure!

Encare 'l sol d' estiu ab sas ratjadas
ha de cremá 'l que resta sobre terra...
Ni una esperansa al cór! Al cel, ni un núvol!
¿qué fer quan los infants, tristos, plorosos,
demanin pa penjats al coll dels pares?

Y 'l sol arieu brillant en l' ample volta
hermós, fent gala de calor y vida,
el cel blau com may més, las nits explèndidas,
enllá, la mar tombant rondinadora
¡y en la terra la mort y la miseria!
Ja la corda del pou no arriba á l' aygua;
d' aquí á uns jorns mancará ¡home, tremola!
Guayta ¡oh rey del creat! ta mesquinesa!

Y 'l pagés á la porta de sa casa
trist, abatut, sens esma per la lluyta
deixa que tot com vulla Deu acabi,
á son fatal pervindre resignantse...
Sense afeytar sa cara enmorenida,
com malalt de molt temps que just se lleva,
ab mirada embrutida guayta 'ls trossos
que llesca sa lluënta podadora!

MITJDIADA

Afina 'l maig: ¡qu' hermosa qu' es la terra
sota un cel explendent de satí blau!
en flors y cants esclatan vall y serra;
es un jardí talment l' hermosa afrau.

Vermellejan per marges y tancadas
fent denteta als pardals els cirerers;
las aurenetas penjan sas niuhadas
sota 'l teulat mateix dels anys darrers.

Escotxegan las guatllas forasteras
jugant enamoradas pels blats d'or
y 'l bon pagés ja compta las garberas
que fará 'l mes entrant el segador.

De l' ombra d' uns llorers cerca la fresca
s' assenta, satisfet, sobre d' un roch,
ratllantlo ab l' ungla encén el misto d' esca
y á la pipa ventruda cala foch.

Mentres el fum s' en puja enlayre, enlayre,
la vista extén per l' ufanós conreu
y aspira ab goig la sanitosa flayre
qu' escampa 'l bosch y la planura arreu.

Tot calla á son entorn: dorm la natura;
mut, baix á vila, s' alsa 'l campanar,
ni un piquerol se sent per la planura,
ni una esquella pél mitj del garrigar.

Dintre las corts remugan las parellas,
la virám escatinya pel paller
y pel mitj dels sembrats cercan rosellas
els pintats papallons de vol lleuger.

Els cercles engrandint de sas voladas
l' esparver lladregot envolta 'l mas
y al veure'l s' apilotan las llocadas
y 'l mastí vigilant arrufa 'l nas.

En l' estany, entre 'ls jonchs, cantan reynetas
y amorosa jugant vora del gat
la marruixa se llepa las potetas
passántselas pel morro enmostatxat;

Y 'l pagés satisfet, guaytant ab gloria
el be de Deu crescut ab sa suor
trau comptes y vescomptes de memoria
y apila dins son cap las dobles d' or.

Si tot arriva á fi, cap més anyada
com la que oneja enguany á son voltant,
tot pagat y la sitja acurullada,
y 'ls cinch pallers inflats ¡quin goig farán!

N' hi haurá per un vestit per' la mestressa,
perque vaja 'l noy gran tal com se deu,
y fins pera que siga pabordessa,
la Ció, que ja 'n festeja un bon hereu.

Y per ell? per ell ray! no s' hi amohina,
no 's mou may del sembrat, sempre es al tros,
valdrá més ensostrar la vella tina
ó be mudá 'l fusell del carro gros.

Mentre 'l fum puja al cel caragolantse
el bon pagés sas torras va bastint;
sos parpres poch á poch van aclucantse,
y entre compte y vescompte 's va adormint.

Y somnía sembradas y garberas
y párelles de bous pera llaurar
y veu plenas las sitjas y las eras
y 'ls ramats pasturant pel garrigar.

Veu l' hereu dret y fort com una alzina
que treballa com ell sense repós,
plenas de ví las botas y la tina
la Ció, allá lluny, felissa ab son espós.

Y maynada qu' alegre l' atabala,
ferrenys, morenos, escampant salut;
plenas de gra las cambras y la sala
sens temer res, ni de ningú temut

Y passa 'l temps y 's veu ab la mestressa
tremolant fredolichs vora la llar,
obehits y estimats, mentres que vessa
tot al entorn riquesa y benestar.

Mira juntarse camps á sas sembradas
veu els pins, respectats, que van creixent,
y las fitas cad' any més allunyadas
y un porxo nou guytant á sol ixent.

Va sentint com repican las dobletas
en la caixa del dot de vora 'l llit,
y sent jugar á cuyt y á ball-manetas
y 's trova 'l cor com may rejovenit.

Contempla á baix, vora l' iglesia antiga
ahónt á n' ell y als seus van batejar
com l' espera la Creu, darrera amiga
que nit y dia vetlla en el fossar...

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

Dorm, bon pagés, l' hermosa mitjdiada
tu que no tens may horas pél jornal,
que al camp te veu la mágica estelada
y t' hi troba ja l' ayre matinal.

Pots dormir en repós: sana es ta vida
serena ta existencia com cap més
lluny del trasbals del mon, tot te convida
á la pau desitjada de pagés.

Mentres vingui la pluja, y la malura
fugi del gra y del cep, la terra es or;
esclava de tas mans es la natura
y per hu te don cent ab ta suor.

Recolzat en la fanga mitj clavada
contemplas estranyat lo pas del tren;
tu no tens altre mon que ta sembrada,
mes sens oyds ni rancunias vius content.

Creus en Deu y á Deu tems y d' Ell esperas
parlas y sents no més en catalá;
¡Dorm tranquil bon pagés! que tas garberas
Deu del cel bondadós protegirá.

Qu' en l' horrible diluvi que avuy dia
volta 'l mon que s' hi ofega sense fé
contemplém ab enveja ta masía
com l' Arca de Noé.

MONTANYANA

Del natural.

(La escena passa dins la cuyna d' una casa de pagés.)

Molt bon dia y bonhora os dó Déu!
—Qué voliau, l' hereu?
—A captar la guineu (1)
jo passava, pubilla...
—Sempre aquí fou la paga milló'
y 'l bon ví del recó,
per l' ardit cassadó'
que fa guerra á la guilla.'

—No en va diuhen per eixos serrats
que 'ls xinxons amagats
y la rosa dels prats
son al mas de la Dalga...
—Vos han mal informat, herenet:
que en eix pobre maset,
fora 'l ranci groguet
no hi ha res que s' ho valga.

(1) Quan un fill de nostras montanyas te la sort de cassar una guineu, sol penjarse la pell á la espatlla y anar per las masias á recullir lo que de bon grat li volen donar en premi á sa ardidesa.

—Vinga 'l ranci de mans de la flor;
no 'n será que millor,
poncelleta d' amor,
pubilleta galana.
—Aixís solên parlar los fadrins
aixerits y coquins,
tant si són de Campins
com si son de la plana.

—Ay bonica y xamosa Sió!
la del peu petitó,
la del prim cosseró,
la del bell gentil ayre;
foll de mí! si ton pare ho volgués,
ans que Pasqua vingués
fóra ja ton promés,
fóra ja ton rondayre.

Ta carona de festa major,
mirallet de mon cor,
joguineta y primor,
auba sense boyrinas,
mostraría 's ensemps que lo sol
per demunt del pujol,
fet un rústech gresol
al enfront de tas ninas.

Las campanas del poble vehí
des l' antich monastí
se ferían sentí'
repicant la diada;
tu á la testa l' ayrós caputxó
y al bras lo cistelló
de fe ófrena al Senyó',
baixarías mudada.

Quan la lluna camina á son ple
y 'l cel de tant seré
sembla un mar sens vayvé,
colometa marina,
'namorat jo 't vindría á rondar

ab un tendre cantar,
que 't fería somniar
ma corra nda divina.

Los diumenjes de bon dematí
t' aniría á cullí'
de gemat romaní,
de daurada ginestra,
una toya d' olor bosquetá
que 't vindría á posá'
sobre 'l gótich replá
de ta xica finestra.

Dret á missa donantnos las mans
al estil dels aymants,
alegroys com infants
aniríam depressa;
y al passar pel porxat del convent
hont s' enrotlla 'l jovent,
te dirían somrient
«quina guapa mestressa!»

Quan per sort s' hi trobés lo ceguet
ab lo fluviolet
ó 'ls brivalls de ca 'n Tet
ab lo sach y tabalas,
au, manyaga, quin sardanejá'!
tral-la-rí, tral-la-rá,
vuyt ensá, vuyt enllá,
voli 'l temps, si té alas!

Ay bonica y xamosa Sió!
la del peu petitó,
la del prim cosserró,
la del bell gentil ayre;
foll de mi! si ton Pare ho volgués,
ans que Pascua vingués...
(Son pare que tot ho ha sentit)
—»Foras ja son promés?
»foras ja son rondayre?...

»La palica no 't manca, pel cas;
»pro ets un brau bordegás
»honradot y capás
»de posar pa á la taula:...
»quan t' escaygui, donchs, si va de bo,
»ja ho dirás al Rectó
»com més prompte milló
»y ho diré jo á la Paula.

ENGLANTINA

VII.— LO SOMNI DE FIVALLER, *de D. Ferrán Agulló y Vidal.*

VIII.—LA CREU DE MATAGALLS, *de D. Martí Genís y Aguilar.*

IX.—CANSOUN DE LA COUMTESSO, *de D. Félix Descourt.*

EL SOMNI DE FIVALLER

Ha mort el rey en Ferràn!
¡mala sort per sa nissaga!
De ponent ni gent ni vent,
¡y 'l dugué una ponentada!

¡Ha mort el rey en Ferrán!
plena d' ódi duya l' ánima!
Ha mort abofetejat
per Barcelona indignada.

Quan el prenía la mort
la veu d' en Benet tronava
—Jo la corona 't posi
tu m' has presa la tiara.

L' obra de tots dos en Casp
be tindrá son terme á Xátiva,
que dringa y bot impacient
el punyal dels Trastamaras.

Ta quarta generació
no durá reyal garlanda,
las matzinas y 'ls punyals
acabarán ta nissaga.

Lladres de coronas som,
¡Recórdat de Casp y esglàyat!
el llás del crim no es trencat,
agarrota encar la pátria.

Home ingrat, rey estranger,
tremola pél regne y l' ánima,
que á Penyiscola hi so jo
y 'l comte d' Urgell á Xátiva.

. . . .
. . . .

Ha mort el rey en Ferràn
á la vila de Igualada,
Fivaller resa á sos peus,
resa pel rey y la pátria.

Si sabés sa confessió
molt més resaria encara;
que deu costá d' obrí 'l cel
pels lladres d' una nissaga.

Cap á Poblet á enterrar
el portan clergues y frares;
va al darrera en Fivaller
ab la gramalla endolada.

Al sé' enfront del monastir
va semblar que trontollava
y costavan de voltar
dalt del cloquer las campanas.

Grinyolant s' obrí 'l portal,
cants y resos ressonaren
y entre 'l fum dels encensers
van entrá 'l reyal cadavre.

Fivaller agenollat
segueix son res ab veu baixa:
un parenostre pél Rey
un parenostre á la pátria.

De sobte un nuvol d' encéns
emboyrá 'ls altars é imatjes
y moriren allunyats
cants y resos y campanas.

Clogué 'ls ulls en Fivaller,
tombá sobre 'l pit sa cara
y 's vejé tot sol; tot sol
dintre la esglesia emboyrada!

Tot trontallá al seu voltànt,
altars y tombas y estátuas;
el vas buyt del Rey Martí
va tancarse ab sa llosana.

Las estátuas del gran Rey
tot d' un plegat s' animaren:
la de frare aixeca al cel
sas mans de pedra, plegadas.

La de guerrer tremolá
portant la mà sus l' espasa
y 'l drach alat del capell
tragué péls ulls rojas flamas.

Mirant la del Rey Anfos
la d' en Pere va aixecarse;
el punyal de la Unió
en sa má dreta brandava.

Verges y sants dels altars
ab els ulls baixos ploravan
y s' apagaren tot sols
brandons y ciris y llántias.

Un crit de—«á fora 'l traydor!»
sotraquejá l' ara santa:
—«á fora 'l traydor!»—cridant,
se movian las estátuas.

Com cruixit d' ossos y acer
se sentía en las fossanas

y—«á fora 'l traydor»—per tot
com un eco ressonava...

—«Rey Ferran, rey extranger»
ab veu de tró deya en Jaume.
—«no destorbes nostre son,
»fuig de terra catalana.

»Eixa tomba es del d' Urgell
»com ta corona robada.
»¡no vingas á profanar
»el sant repós de ma rassa!

»Feste enllá, cap á ponent,
»ab qui 't vulga y t' enviava,
»tornat, si has de tornar pols,
»pols de terra castellana.»—

Dels ninxos de las parets
guerrers y abats se llevavan;
pél trespol, saltironant,
rebotían las llosanas.

De fora, roncava 'l vent,
el tró péls monts rodolava
y dels pintats finestrals
els llamps mostravan imatjes.

Entre 'l trontoll y 'l brugit
cruixían voltas y arcadas
y com nau que se 'n vá á fons
el monastir gemegava.

. . . .

Poblet caygué: la impietat
calá 'l foch baix sas arcadas:
la cobdicia llensá 'l crim
á escorcollar las fossanas.

De Tarragona en la Seu
per vergonya de la pátria,

ossos d' amichs y enemichs
guarda un' urna funeraria.

Com las despullas dels reys
s' han acobladas las rassas,
s' han ajuntat dia y nit,
s' han *barrejat l' oli y l' aygua*.

Mes quan arribe aquell jorn
del que veyém sols l' aubada,
el somni de Fivaller
l' entendrà tota l' Espanya.

LA CREU DE MATAGALLS

Flors del Montseny.

—Ja hi acabém de ser: d' una pitrada,
arrivarém á dalt de la pujada
que la vista no l' hau desde eixes valls.
Ja 'ns toca 'l vent qu' aquets penyals escombra:
y envia als nostres peus sa llarga sombra
la solitária Creu de Matagalls.

Aquí llévat, fill meu, la barretina:
qu' estes ramors que van d' alsina á alsina,
quan fan mourer com ara aquesta creu,
son la potenta veu de les montanyes,
que puja de cent pobles y cabanyes,
á n' aquesta hora 'ls pensaments á Deu!

¡Agoyta, te! Escalabornada, antiga,
boscáll que 'l torp per segles lo fustiga,
al cap de munt brandeja com un flam
Pot sé una nit en udolant tempesta,
ángels del cel, colcant lo tro feresta,
l' han duyta al cim del mon per parallamp.

No ho sab ningú: ja 'l meu padrí li veya:
y diu qu' en aquell temps la gent se creya.
qu' un jorn de dol inmens hi va sortí.
Quan atuhida per injusta guerra,
host forastera 'ns garrotá la terra,
y 'l rey de Catalunya era 'l butxí!

Diu que 'l sol no va eixí aquella diada:
fins l' ombra de la nit fugí espantada
de la foguera de les nostres lleys.
Y no 's gosavan moure al bosch los abres:
y sols feyan esment munts de cadavres,
de nostres llibertats, y nostres reys!

Después d' aquell ultratge sense exemple,
quan va callar lo coure dalt del tample,
engrillonats los camps y les ciutats,
los qu' ahí anavan á la mort frissosos,
ploravan d' ira noble esquitxos fosos;
ab la cadena dels coltells lligats.

Ploravan sanch del cor vells y donselles:
com plany de dol pujava á les estrelles
de la ferida pátria 'l ronch suspir...
Quan los núvols trencant son llarch rosari,
va veurer Catalunya 'l seu calvari:
la creu dalt del Montseny vejent lluhir!

Oberts á tots los vents sos amples brassos,
aquesta terra mártir sentí 'ls llassos
que l' estrenyian ab l' amor de Deu.
Y l' esperansa 'ls cors torná fer viure.
Los fills veurán á Catalunya lliure:
qu' es seny de redempció la santa creu!

S' han mort los temps y 'ls héroes: nova lleva
per anys y panys aná vetllant sens treva,
de l' amor patri 'l monument sagrat.
Y es l' hora avuy que no ha baixat encara,
d' allá hont la veritat adolla clara,
la nova del perdó y la llibertat.

¡Qué sab un dels juhís de Deu! del dia
qu' aqueix poble fidel acabaria
lo penitent romiatge del doló!
Si fonch áquesta una nació tant alta,
qu' encara 'l mon avuy son dol exalta,
Deu n' ha volgut més llarga l' expiació!

Eix foch de ton pit jove es l' esperança:
més falta un gra al platet de la balança,
perque 'l Jutje de reys nos torni 'ls drets.
Hi falta un granet d' or dels temps dels avis:
lo cor d' aquells patricis forts y sabis
faria grans y lliures á sos nets.

Prou que 's coneixerá si podém serhi.
Quan vegis qu' assí baix no més imperi
de l' honradesa antiga 'l sant amor;
quan en los fronts espurni la sabiesa,
y siga 'l tremp dels pits la fortalesa,
dels deu grans manaments á l' escalfó:

Podrás ben dir, fill meu, que no t' enganyas.
Llavors tornarán sé aquestes montanyes
mirandes de la patria, y horts del cel.
Llavors, oh, qui pogués á boca plena
vení á respirá al cim de la carena,
los ayres purs y frescos com lo gel!

L' alé dels vents de la planura xorca
del llunyá mar, durá desde Mallorca,
ruixades de petons al vell Puigmal:
y tirarán ses flors les punxagudes
crestes de Montserrat, á les Agudes;
als peus de Sant Miquel y Sant Marsal.

Aquell gran dia, 'l sol sos raigs de festa
espargirá com boyra de ginesta
sobre les fondes planes desd' aquí.
Y volarán los sons de les campanes,
y somriurán eixes ciutats llunyanes,
ab les blanques clarors del dematí.

Assí de dalt, com una feble broma,
ram d' olivera al bech d' una coloma,
la gent hi veurá encara aquesta creu.
Y la veurá com mística embaixada,
que dú de part de Deu una abrassada,
als pobles redimits de sota seu.

Després, quan surti 'l sol un altre dia,
pot ser dirán:—¡No hi es la creu qu' hi havía,
de Matagalls á n' al turó ferreny!—
Haurá volat al cel com una aresta;
com borralló de neu, de la congesta
qu' extén son caputxó sobre 'l Montseny!

Y va callá 'l bon jay de la montanya;
tombant pel viarany de sa cabanya,
servantli 'ls trémols passos lo seu fill.
Y un raig de llum del mar de Barcelona
vingué á cerclar com esplendent corona,
son front, de l' honra de la patria espill.

Allí enllá s' esborrava en la planura
l' or dels sèmbrats, dels boscos la verdura,
dels mars lo blau, del cel lo tornassol:
y embolcallavan ombres de tristesa
de Vich fins á la platja ampurdanesa,
aquéll mitj mon de terra de tot vol!

LA CANSOUN DE LA COUMTESSO

Sabe ièu uno Coumtesso
Qu' es dóu sang imperiau.
F. MISTRAL.

A Félis Gras

Auto! pèr l' amour de la causo!
I' a de souspir souto la lauso,
e lis aut ciprès an flouri.
Auto! pèr l' amour de la causo!
I' a de souspir emai de crid.
Li traite avien di que la Coumtesso èro morto;
la Liberta passo pèr orto
e la Justiço la seguis.
Arrèsto-te, Liberta santo,
la coupo de l' esclau es pleno emai versanto,
e vos plus béure, o moun páis!

—As proun viscu de dóu e de tristesso.
las! as proun plega lou coutet.
Coumtesso, coumtesso, coumtesso,
lèvo-te!

Lèvo-te dins la pas dis aubre
toumbant sus la glòri di maubre,
dins la resplendour dòu soulèu,
lèvo-te dins la pas dis aubre
e dins la cansoun dis aucéu!
Avèu-ti pas desfa li ple de toun susàri,
e boufa la vido, o Lazàri,
boufa la vido dins toun cor?
Aubouro-te, ferouge, alabre,
li traite avien di que n'ères plus qu' un cadabre,
fai ié vèire que siés pas mort!

—As proun viscu de dòu e de tristesso,
las! as proun plega lou coutet.
Coumtesso, coumtesso, coumtesso,
lèvo-te!

Après Muret, après Toulouso,
après li guerro doulourouso,
vejéici lou Revenje sant!
Après Muret, après Toulouso,
vèngon li lucho sènso sang!
Avèu ploura proun tèms la mort dóu rèi En Pèire,
e flouri la toumbo di rèire...
Quan parlo encaro de Mount-fort?
Lou cèu es blu, lou soulèu briho;
la batèsto sara leialo, o ma patrìo,
car tóuti li traite soun mort!

—As proun viscu de dòu e de tristesso,
las! as proun plega lou coutet.
Coumtesso, coumtesso, coumtesso,
lèvo-te!

E zóu! aluminas li cimo
que picon lis ouro sublimo
au clouchié de la Libèrta!
E zóu! aluminas li cimo,
que l' alauzeto vai canta!
Lou trigos di cadeno au brande di campano
se mesclo dins la tremountano,

lou mistrau passo, senglutant...
Aubouro-te, raço latino,
avèu cauca proun tèms lou rasin dins la tino
pèr bèure lou vin en cantant!

—As proun viscu de dòu e de tristesso,
Las! as proun plega lou coutet.
Coumtesso coumtesso, coumtesso,
lèvo-te!

VIOLA

X.—LO PLOR D' EVA, *de D. Jascinto Torres y Reyetó.*

XI.—LO RAJOLER, *de D. Agustí Valls y Vicens.*

LO PLOR D' EVA

¿Tot ha de ser dolor y tot fatiga?

Surant entre una boyra lluminosa,
brandant coltells de flam tremoladís,
tot un estol de querubins vetllava
vora 'l tancat portal del Paradís.

La nit sobre ell feréstega venía
y á la claror sobtada dels llampechs,
del vent queixós que desfullava rosas
las tórtras n' aprenian los geméchs.

Dés del portal enfora unas petjadas
s' anavan repetint fins l' horisont:
eran senyal y rastre de la culpa
que comensava á caminar pe 'l món.

Lo pes d' aquella culpa prou lo deyan
las mil y mil petjadas dintre 'l fanch;
bé ho deya 'l llót tan remogut per ellas
que s' escorria al fons de tot barranch.

Sempre flayrant las feras las seguian
llur bram fent retronar esglayador:
¡era 'l crit de la fam que rastrejava
á Adan y á sa companya ab tot furor!

Las serps més aprop d' Eva s' arrastravan
mirantla y redressantse ondulejant,
obrint la gola y esgrimint la llengua,
ab sanya mofadora tot xisclant.

La vida era un grilló pe 'ls dos esposos,
cadena inmensurable de neguits,
unintse als sufriments de tots los dias
la fréstega tristesa de las nits.

Sorpresa y estranyantho Eva notava
qu' á Adan li queyan cabells blanchs pe 'l front
y 'l trist ivern que avans no coneixian
per primer cop dormia sobre 'l món.

A l' horisó quan l' auba 's despertava
s' hi veya poca llum vermellejar;
semblant los núvols, que rosats hi queyan,
uns parpres fatigats de tant plorar.

D' uns rengles de montanyas rera d' altres
sobreixían al lluny los cims nevats;
de neu n' hi havia tanta qu' estrafeya
mortallas de gegants mitj enterrats.

Si Adan y sa muller al cel miravan
veyan en ell l' espill de llur tristor
y de tots dos topantse las miradas
rompian, sens parlar, en amarch plor.

Lo sol recort del Paradís los dava
tan íntima corcor de sentiment,
que al esclatar feu memorable un dia:
lo dia que nasqué l' anyorament...

Un jorn la bella esposa, sens temensa,
puig res sabia encar de son perill,
dintre son ser sentia emocionada
l' avís pe 'l naixement del primer fill.

Quan lo doló' acabá de ferla mare
ella esclamava ab defallida veu:
—Cumplerta en mí, Senyor, vostra paraula
¿ni una dolsó' á la vida donarén?

¿Tot ha de ser dolor y tot fatiga?
¡Oh quin desfici omplena lo meu pit!
apenas nat lo meu fillet ja plora
y ab aquest plor qué trista vé la nit!

¡Senyor, miréu! no hi valen pas mos besos
y lo meu plor barrejo ab lo seu plor:
¡si al menys vejés al meu fillet somriure,
qué suau sería 'l pes de ma tristor!—

Y ab tot y ser son Deu que la escoltava
l' Etern se conmogué y la contemplá
y ab son accent de Pare amorosíssim
entre boyrám d' estrellas esclamá:

—Oh tu, qu' ab veu de besos sabs conmóurem:
¡quin suau alé s' exhala de ton cor!
¡com goso al veure en ell creixe la espurna
que hi vaig deixar de mon inmens amor!

. No es tot negnit hont la esperansa vetlla,
ni es tan amarch alsant los ulls al cel:
en lo somrís del fill tindrás lo bálsam
qu' endolsirá tas llágrimas de fel.

Ton prech ardent de mare adolorida
ha obert la font d' hont brolla tot consol
y sempre més las maternals pregárias
vindrán á Mí com áligas d' alt vol.

Per sempre més á dins la nit dels segles
serán los cors de mare astres serens,
per' reflectí' y guardar entre las rassas
la llum y escalf de mon amor inmens.

Per sempre més lo nom august de *mare*
com sant ressó del Meu será invocat:
¡alégrat, donchs, oh tu que de ta falda
n' has fet bressol de trista humanitat!—

Mentres parlá 'l Senyor, l' espay dels astres
no va exhalar ni un sol alé de vent:
tal com lo pit d' enamorat qu' escolta,
sens respirar, la dolsa veu que sent.

L' auba apuntá y entre rosats celatjes
lo sol guaytava al món ab bell somrís:
oreig de primavera s' escampava;
fugí lo rossinyol del Paradís;

Y 's van obrir las flors y Eva rebía
primer somrís de son fillet volgut,
y 'l rossinyol glosant los besos d' ella
retreya 'ls goigs del Paradís perdut.

LO RAJOLER

—¡Bon dia, rajoler!—Veremadors, ¡bon dia!—
—Avuy per' aixugar—quin sol més bell convida!—
—Bonich matí, á fé á fé,—pel qui se 'n va á la vinya
ab la alegría al cor—del meu fa temps fugida
—¿Y donchs que no va be—encar' la vostra filla?—
—Vetllantla, aquesta nit,—pensava que 's moría;
¡pobreta! no vindrá—com ans, tots los mitj-días
ab lo cistell al bras,—ayrosa y aixerida
á dú 'l recapte aquí—que 'ls dos sempré 'ns partíam!—
—¡Peret, no desconfiar!—qui sab! mentres hi ha vida...—
—Lo metje ja 'm va dir—que no la salvaríam —
—¡La Verge del Remey,—encar' ferho podría!—
—¿La Verge fará més,—que no les medicines?—
—¡Bon hom' desvariejeu!—Minyons feu vostra via—
y 'l plor per amagals—resolt l' espatlla 'ls gira.
Quan del vehí camí—los pert en la verdissa
se trau lo mocador—y á aquell deixa 'l pas lliure,
més prest mira al entorn—y exclama avergonyintse
tot aixugantse 'ls ulls:—Ves ara qué dirían...
més ay! si ets *la cor dolç* - tan róssa y aixerida!

. . . .

—«La Verge del Remey—encar ferho podría»
m' han dit aquells passant...—Quan era noy .. follíes...
jo hi creya! y que era dolç,—lo creurer en María!
Al santuari seu, - cada any, no sé quin dia
la mare, 'l pare y jo,—recordo que hi solíam

portar un ciri igual—á la creixensa mia;
guaytántmela allavors,—son llabi á mitj-somriurer
sos ulls fixos en mí,—semblava que m' ohía...
més ara no so un noy,—so un hom'! y com riurían
los meus companys del forn—veyentme entrar á *missa*.'

Per l' era, amunt y avall,—méntre 'ls mahons apila
ja 'ls sent com desde abaix,—ab un renéch lo cridan
—¡Peret! ja fa dos nits—que 'l mal que te ta filla
nosaltres lo paguém—rostintnos aquí dintre:
dém fogarada avuy—y axís que 'l vespre vinga
agafa tu 'l forcat—y enténte ab les feixines,
si la criatura 's mor—be prou que per vestirla
y fer lo ploricó,—hi quedan les vehines! —
—¡Anêusen si voleu!—sol m' hi estaré! ja 'm frisa!
jo pago 'l beure avuy,—teniu, cobreu y á riurer...
més no, no us en aneu,—ja tórno desseguida,
vull dárli l' ultim pler—si encar' la trovo viva.
Se llansa com un boig,—damunt de les feixines
y dels arbosos prén,—les rames més guarnides.
—¿A la llenya del forn,—no 'm deyas cada dia,
cireres no hi ha encar'?—¡ja te les porto filla!—
diu tot mirantse 'l raim,—corrent cap á la vila.
Al arribar allí,—sa filla 'l ulls no obría,
son apagat respir,—escolta y li rellisca
damunt dels llensolets,—la fruyta carmesina;
la besa y surt dihent,—al llit clavant la vista:
—quan móri, al bagulet,—¡posáuleshi, padrina!

Serena com lo jorn,—al fi la nit arriva
sa dolça quietut,—¡com á plorar convida!
Lo pobre rajoler,—sabent que ja no 'l miran
s' entrega á son dolor—y com un nin suspira
en tant que va atiant—á dintre 'l forn feixines,
de quina boca, en pach,—sortint les flames vives
les llágrimes dels ulls—li aixugan condolides.
¡La Verge del Remey!—tórna á pensá allí dintre,
la Verge del Remey—que noy jo coneixía...
m' apar qu' encar' la veig,—son llabi á mitj-somriurer
sos ulls fixos en mí...—¡potser la salvaría!...
Més ab lo dupte cruel—sosté altra lluyta horrible
y pel dolor cegat,—guaytant al foch que brilla
sens' esperança ja,—á dins s' hi tiraría!

Los forns d' obra, al devant,—oberts cap al cel miran;
lo rajoler llavors,—com d' esma, 'ls ulls hi gira
y guayta pensatiu—com les estrelles brillan.
—La Verge del Remey—allá en la seva ermita
d' aquets brillants estels—corona al front lluhía.—
Ja la 'n veu altre cop,—son llabi á mitj-somriurer,
sos ulls fixos en ell—semblantli que l' ohía.
—Oh Verge, al fí li diu:—¡Salveu la meva filla!...
Pregaria del creyent,—que d' aquell cor eixía
com l' espés fum del forn,—pujá al cel desseguida.

. . . .
. . . .
. . . .

Al temple del remey—lo rajoler un dia
entrava á peu descalç—portant la seva filla;
devant l' altar aquell—los ciris resplandían,
no s' han d' apagar may,—¡la fé del poble es viva!

PREMI EXTRAORDINARI

OFERT PER L' EXCM. AJUNTAMENT DE REUS

XII.—LO PRIMAT ECLESIÁSTICH D' ESPA NYA,

per D. Ramon N. Comas.

LO PRIMAT ECLESIASTICH

D' ESPANYA

CORRESPON NO PER PRIVILEGI ESPECIAL SINO PER DRET

PROPI AL ARQUEBISBE DE LA

SEU DE TARRAGONA

En la Sta. Iglesia de Tarragona se prueba el derecho de primacia legítima.

Florez.

PENYORA DE PATERNAL RECORDANSA AL MALAGUANYAT NIN

EN NONITO COMAS Y CORBELLA

Entre les esglesies catedrals establertes desde 'l principi del Cristianisme en la península anomenada Iberia, en los temps més antichs, n' hi ha dues de molt remota fundació y subsistents encare, qu' individualment n' ostentan com á distintiu propi lo dictat de Primades.

Lógich es que significantne aquesta prerrogativa *prioritat*, han de considerarse abdues com á precedents á totes les demés en un sentit ó altre; aixó pot molt be esser, pero no 's veu tan clar qu' abdues adquirissen tal mérit á la vegada. Se pot creurer sens dificultat que per distints camins arribessen á un mateix terme, pero no s' explica qu' á l' hora hi vin-

guessen á parar, essentne la vía del temps tan sumament estreta, que sols permet transitarhi un sol subjecte en un determinat moment pera la consecució d' un fí especial, teninthe de quedar enderrera los qui també lo persegueixen y que per una circunstancia ó altre no han lograt colocarse á temps en lloch apropósit per obtíndrerla.

Y en aquest sentit no s' explica l' indicat dualisme y 's te de reputar com á improcedent. Sí no es aixís, s' ha forsosament d' entendrer d' altre manera; y es, que la naturalesa del dret de prioritat que assisteix á cada una de dites ciutats dimana de distint orígen. En aquest cás, no 's pot creurer que aquest dret sia igualment honorífich, sino que la gloria que 'n reporta es en relació de la major magnificencia d' hont procedeix.

Be s' haurá comprés que nos referím ab aquestes preliminars consideracions á la pretinguda primacia de les Seus de Toledo y Tarragona. Estudiar d' hont prové aquest cobdiciat y tant discutit Primat en una y altre y quins han sigut respectivament los mérits contrets per conseguir tal honor, es nostre objecte. Procurarém esser tan imparcials com nostres forses ho permetian; pero, sens fer ús d' aquella imparcialitat que 'n fiu memorable lo nom del francés Bertran Claquin á Montiel, en virtut de la qual Castella vejé resolta la cuestió de la llegimitat de la sua monarquía en pró d' un fill bastard.

No som nosaltres los primers en discorrer sobre un assumpto tan complicat y de difícil aclariment, sino per lo que 'n es en sí, per lo que s' ha anat enfosquint fins á arribar á enclourers en una síntesis tan mesquina com aquesta:

«*Tant prompte com la Religió estigué establerta Tarragona tingué la sua Seu episcopal; més no ab los furs de metropolitana, lograts prop de mitjansans del segle IV en que los hi doná lo concili Eliberitá en la persona de son prelat Himneri. Posteriorment tingué aquest bisbat pretensions de primacia sobre la mateixa Seu de Toledo. Aduhi á favor seu tota classe d' arguments y apurá totes les rahons que 'n pogué imaginarse en pró de la sua causa; pero crech inútil exposarles, essentne cert que pera decidirne qualsevulla discussió eclesiástica, no hi ha jutje més competent que 'l Vica-*

»ri de Jesucrist. Deurian tindrer present los arquebisbes de »Tarragona que la Seu pontificia se declarà sempre á favor »de Toledo y encar que 's creguèssen ab rahó callarian te-»merosos de no trencarne una de les principals lleys de la »Esglesia.» (1)

En consecuencia nostra tasca apar haver posat en tela de judici lo que n' ha obtingut ja la sanció de cosa jutjada.

Ab tot no obsta aixó gens, perque 'n desistím de nostres propósits, sisquera sia pera justificar una volta més la veritat d' aquella locució vulgar: *«l' ignorancia sempre es atre-vida.»*

Avans de passar endevant devém fer constar que no 'n creyém qu' ab nostre conducta, ne valgui de menys nostre Catolicisme. Al contrari, nostre modo de procedir, tot lo més que pot tindrer, es la mateixa significació que 'n te lo de les indicades Seus de Toledo y de Tarragona, tildantse mútuament lo títol de *«Primada»* que 'n estampan en los respectius edictes y documents eclessiástichs oficials que de l' una van á parar á la contrincant.

Lo molt erudit P. Florez diu: Primat es una paraula que s' aplica á les persones de primera excelencia encar que sia en l' ordre civil. En la línea eclessiástica te dues significacions; una en quant mira al quefe superior d' una provincia, y l' altre, en quant correspon al prelat que 'n tinguia alguna proeminencia sobre altres provincies.

En lo primer sentit s' anomenava primat qualsevol metropolitá com á esser lo cap de tota la provincia. Axís se practicá al Africa, donantse lo títol de primat de les provincies eclessiástiques al bisbe de la diócessis més antiga, y en nostre Espanya trovém lo mateix dictat referintse á tots los metropolitans. (2)

(1) Francisco Pí y Margall.—*España*. Obra pintoresca, pág. 219

(2) Florez.—*España Sagrada* - Volúm VI. disert, II. Tract. 6.

Atenentnos á aquestes indicacions, comensém donchs á investigar.

Cedím la paraula als molt erudits académichs P. Fidel Fita y Aureliá Fernandez-Guerra. (1)

«L' hora de predicars l' Evangeli á totes les criatures fou »revelada á Pere trobantse á Jaffa per allá la Tardor del »any 39, quant l' esperit Sant li maná que 'n anás prompte á »Cesarea al objecte de regenerar en les aigues del Baptisme »al centurió Corneli. Retornat á Jerusalém lo Primpcep de »l' Esglesia, explicá al concili dels Apóstols quant li acaba»va de passar y tots á l' una convingueren en haverne arri»bat l' hora de predicarne als gentils...

»Aquest es aquell concili, del qual ne fan referencia Di»dim, Alexandre y Sant Geroni, quan diuhen que l' Esperit »Sant congregá als Apóstols y per sort dividí y distribuhi »entre ells les provincies de la predicació, de manera que l' »un anás als indis, altre á les Espanyes, l' altre al Ilirich, »l' altre á la Grecia, y cada hú sapigués que 'n havia de tin»drer sepultura en la regió de son Evangeli y doctrina. Aca»ya tocá á Andreu, Espanya á Jacob, lo fill del Zebedeu, l' »Assia á Joan Son germá, les Galies á Felip, los indis á Bar»tomeu y á Tomás, los etiopes á Matheu, á Jaume d' Alfeo »li tocá donar testimoni á Jerusalém, á Tadeo y Simó entre »los persas y Medas y á Matheu en la Judea.»

«Apenes transcorreguts quatre anys d' aixó, Sant March »acabava son Evangeli ab aquestes decissives y eloqüents pa»raules: Y ells sortiren y predicaren en totes parts, ajudant»los lo Senyor y confessantne la sua doctrina ab evidents mi»racles.»

«Sant Jaume, no podía menys de cumplir lo manament »del Fill de Deu y anar ahont li designá l' Esperit Sant. »Degué sortir en direcció á Espanya en lo mes de Mars del »any 40 y no pogué estarhi fins l' acabament del any 41 ó »principis del següent. Entre los dias 20 y 23 de Mars del

(1) *Recuerdos de un viage.*—Article XII titolat: «Santiago en España».—*Ilustración Católica.*—23 de Maig de 1880.—Madrid.

»42 avans del dissapte dia 24 que 'n fou la Pasqua, Juli »Agrippa Herodes, rey de Judea, suscitantne nova persecu»ció contra 'ls fidels de Cristo, feu degollar á Jacob lo ger»má de Joan y empresonar á Pere»

«Sant Jaume vingué á Espanya ¿pero á quina regió, á »quin punt venturós arribá primer? Les naus que sortian de »Fenicia y Palestina, surcaren tots los anys lo mar interior, »seguintne les costes del Egipte, de la Lybia y Mauritania, »fentne estació en los emporis d' aquestes regions y en los »espanyols de Cartagena, Almeria, Adra, Málaga y Cádiz. »Algunes passavan lo Cap de Finisterre, desitjoses de recu»llir l' estany de les illes galaiques, l' or del Minyo y altres »riqueses. Per les boreals voreres del mar intern anaven les »naus gregues visitantne l' Adriátich, lo Tirreny, lo Liguis»tich, lo Balear y deturantse á Marsella, á Ampuries, á Ta»rragona y en la desembocadura del Ebro, hont carregades »de bestiar, fruyts y manufactures arreplegades allí per los »ceretans, indigets, bastans, verons, vascons, edetans, iler»gets é ilarcaons. Altres navilis baixavan fins á Cartagena »y les colonies gregues escampades entre les fenicies d' An»dalucia»

«Lo Fill del Tró, com n' es d' inferir arribá á Espanya »en les naus de Palestina; y devém á un escriptor arabich »del segle X, qui sens dupte ho degué sentir dir als mozára»bes, la nova del primer punt hont trepitjá terra espanyola. »Fou la ciutat que llavors s' anomenava Caura y avuy se diu »Coria, envers les marges del Guadiamar, dos llegues al Sud »de Sevilla. Tenim donchs que la regina del Betis y la sua »famosa Italica, reberen les primicies de la predicació de »Sant Jaume; y tal volta haja de comptarse entre 'ls primers »deixebles del Apóstol á Sant Geroni Italich. Braga apo»yantse en inmemorial tradició vindicada per lo clarissim »Florez, s' enorgulleix d' haver allí constituit lo fill del Ze»bedeu, á un altre de sos deixebles, á Pere, qui sofrí martiri »á Ratés, al occident de Braga, entre los rius Cavado y Da»ve; y Saragossa uneix á la predicació de Jacob son gloriós »sagell del Pilar. Fites son aquestos punts valiosissims al in-

»tent de coneixer per hont, cóm y quant se propagá entre »nosaltres la Bona-Nova; y que 'l Apóstol rodejá la peninsu»la seguintne los famosos camins romans d' Itálica, Mérida, »Coimbra y Braga, Tria y Lugo, Astorga y Palencia, Os»ma, Numancia y Saragossa. Desde aqui per l' Ebro, pogué »pendrer ja la via Augusta de Tortosa á Valencia, Chinchi»lla y Cardona per vindrer á parar á un port murciá ó an»dalús y en les naus d' Orient retornar á Palestina.»

Fins aquí lo parer dels doctes académichs avans citats, respecte del génesis del cristianisme á Espanya.

Lo curs de l' evangelisació primera portada á cap en nostra península ibérica per lo cosí germá del Redemptor, segons s' acaba d' indicar, está enmotllat en algunes de les tradicions que 's conservan respecte al particular, pero evidentment no 's tingueren en compte totes. Si aixís s' hagués fet, segurament que l' itinerari prefixat sería un altre.

Nosaltres nos permeterém fer alguna objecció, apoyats en lo que 'ns fa observar l' il lustrat académich de l' Historia don Carles Ramon Fort, (1) fentne present *de que les naus que 'n procedian del golf arabich, segons la Sagrada Escriptura, venintne á Espanya, havian d' atravessar l' Occeá indich y meridional, camí perillós no freqüentat en aquells antichs temps, essentne regular qu' encaminantse efectivament á nostres ports, la sua direcció no 'n era altre que l' assenyalada per lo Mediterrá.* Y realment no 's comprén com venintne aquelles naus del Assia, per entrar á Espanya havían de passar l' Estret y penetrar en nostre territori per aquelles regions banyades per l' Occeá, si sos compromisos forsosament no ho exigían, quant los hi venía be per entrarhi més aviat y ab menys perill per les costes mediterránees. Y per altre part, si com confessan los mateixos predits Srs. Fita y Fernandez-Guerra, les naus que 'n sortían de les riberes gregues crusavan l' Adriátich, lo Tirreny, lo Liguistich y lo

(1) *Discurso de contestacion* al d' entrada del académich D. Joseph Oliver y Hurtado, Pbre., en l' Academia de l' Historia, en l' any 1863.—Madrid.

Balear, aportavan á Marsella, á Ampuries y á Tarragona, no veyém lo perque no podían fer altre tant les embarcacions procedents de Judea.

En aquest concepte nos permeterém invertir l' ordre de dita predicació d' aquesta manera: sortint de Jerusalém s' embarcaría lo nostre Apóstol y costejantne lo mar Mediterrá, atrevessaría lo Balear per desembarcar en lo port de Tarragona, capital aleshores de l' Espanya citerior á la que 'n havía donat son nom y ciutat de molta nombradía y antiga importancia. Desde aquella metrópoli, seguiría cumplintne son ministeri per Barcelona, Mataró y Lleyda y desde aquí seguintne les voreres del Ebro, arribaría á Saragossa desde hont seguintne per la vía Augusta, no 'n es obstacle que 's deturás á Braga, Palencia, Lugo, Cartagena y tots aquells altres punts que més ó menys conservan tradicional memoria de la tasca evangélica de Sant Jaume.

En favor de nostra opinió, tením la de reputats autors, los quals no sols convenen en que n' es veritat l' asserció de Flavi Luci Dextre, de que l' Espanya fou la primera de les nacions gentíliques que 'n conegueren la Religió verdadera, sino que també ho es, lo que 'ns assegura l' erudit burgés de Perpinyá, Andreu Bosch en son *Epitome dels titols d' honor de Catalunya, Rosselló y Cerdanya,* de que los catalans foren los primers entre los demés pobles hispánichs en escoltarne y acullirne la veu del Enviat del Senyor.

Y que 'n tenen dret los fills de Catalunya á créureho aixís, no hi ha dupte; perque de cap altre regió d' Espanya, ab més ó menys fonament histórich ó apoyantse en més ó menys acreditada tradició oral, com de la nostre s' ha dit per lo citat Bosch y per Jaume Xammar en la sua «*Doctrina civilis d' antiquitate religione et privilegiis inclitæ civitatis Barcinonensis*» publicada en 1644, fundat en una versió popular geronina, qu' una de les sues ciutats, com la de Barcelona, n' enviás una comissió per demanar al mateix Redemptor, quan encar vivía en carn mortal, ne fos servit enviar algun de sos deixebles per esserne instruhit lo poble en les més santes y sublimes ensenyanses. Resultat d' aixó que 'n fou Catalunya, la

primera en tindrer esment més perfet de la divina predicació y la que més aviat mostrá interés en acullirla, no ja avans que tota altre part de la península en quant se refereix á l' evangelisació apostólica, sino ab anterioritat á la fetxa del sacrifici del Calvari. De Catalunya també partí lo cavaller Cabrera envers la Palestina (1) per oirne dels mateixos llabis de Jesucrist, aquella paraula de vida, constituhintse al retornar á la sua patria en propagandista de les ensenyanses que 'n havía sentit brollar d' aquella veu celestial y divina, venintne á esser per dirho aixís, lo precursor dels Apóstols entre nosaltres. Ademés també hi ha la tradició de qu' una volta sapiguda la mort del Salvador, de Barcelona sortiren algunes piadoses dames envers la ciutat deicida ab l' objecte de donar consol á la sua Santíssima Mare. Y aixó consona ab lo que 'n exposa lo diligent Marcili de qui 'n fem referencia, retrayentne lo testimoni de Juliá, qui diu que desde 'ls temps apostólichs, fou tanta la devoció y amor que 'n tingué l' Espanya á la Verge Mare, que 'n anavan á véurerla y á oferirli dons molts espanyols en peregrinació cada any, distinguintse particularment los de les ciutats de Tarragona, Pamplona, Barcelona y Saragossa.

Les tradicions per inverossímils que 'n semblian sempre son depositaries d' alguna veritat. Les que 'n quedan apuntades son indici quan menys de mérits contrets per nostra terra nadiuha, per esserne preferida d' esser la primera visitada per l' entussiasta y gelós Apóstol.

Contestes están los autors en que 'l viatje de Sant Jaume fou fet per mar, al revés del de Sant Pau que tothom convé en que 's realisá per terra entrantne per la Galia Narbonesa; y en aquest concepte, havém d' assentir en que com ja queda insinuat, la sua entrada en la península se verificá per la part del Mediterrá. Les rahons aduhides per Bruniquer, (2) son á nostre entendrer convincents.

(1) P. Miquel Marcili, Jesuita olotí. *Crisi de Cataluña, hecha por las naciones extrangeras.*—Barcelona 1686.

(2) Relació sumaria de l' antiga fundació y cristianisme de la ciutat de Barcelona.

Diu que venintne Sant Jaume de Jerusalém á Espanya, «*com se trova en histories, vingué á Barcelona per mar, per* »*fer son viatje més prest, puig la sua obligació era vindrer* »*ab diligencie á la conversió d' Espanya*. . . . .

»*Venint de Hierusalém que n' es terra molt cercana al* »*mar Mediterrá no vindria per l' Occeá, ni aportaria primer* »*á les Asturies com lo nostro Pujades ho escriu y d' alli ve-* »*nint per Castella y Aragó, arribá á Lleyda, Tarragona y* »*Barcelona, perque de Hierusalém al Occeá es camí per lo* »*mateix mar de Hierusalém assí, y per terra de molts cente-* »*nars de llegüas. Y aquella navegació del mar Occeá es llar-* »*ga y molt perillosa y terras y mars, camí de llarguíssim* »*temps, y aixís es més considerable que 'n vingué per lo nos-* »*tro mar, camí de molt manco perill y temps que l' altro, y* »*aixís ho escriu Francisco Diago en l' Historia dels comtes* »*de Barcelona, com també lo nostro Pujades apart ho dona* »*per probable y conjeturable. Ni tampoch cau en poch ente-* »*niment que venint á Hespanya pèr lo nostro mar, voltés* »*tota la costa d' aqueix mar, y per l' Extret de Gibraltar* »*isqués al Occeá y voltás tota la costa de Portugal y Galicia* »*y per aquella part vingués á desembarcar á les Asturias,* »*sino que necesariament se deu conclourer que 'n desembarcá* »*al primer port de Hespanya que fos de comers*». . . . .

D' aquest modo ho compreném nosaltres y convenim en que fou nostra terra la primera entre les gentíliques que 'n escoltaren l' Evangeli de boca dels mateixos Apóstols, perque n' es la primera que 'n trobavan los que 'n venian de Llevant, com diu Diago en sos «*Anales de Valencia*» y la Crónica de Juli Perez, la qual consigna que 'n fou Tarragona lo cap de l' Espanya citerior, com havem ja indicat, y que per aixó envers dita ciutat havía d' encaminarse la proa d' aquell navili cristiá, á fí de que del cap ne derivás la virtut de la Fé, á les demés parts de la península, com diu un altre no menys reputat escriptor. (1)

Son nombrosos los autors qus s' ocupan sobre aquest par-

(1) Blasco. *Historia de Aragon.*

ticular y que convenen en lo mateix de que procedent de Jerusalém desembarcá lo fill del Zebedeu á Tarragona acompanyat d' Agathodor, grech de nació, al qui com á esser un dels assistents al Sa-Colegi apostólich havía allí consagrat y establert després aquí com á bisbe d' aquella metrópoli civil.

Diuhen alguns igualment que Tarragona n' hostatjá per l' any 50 de nostra Era, al prímpcep dels Apóstols Sant Pere, y que més endevant encare escoltá la veu del Apóstol dels gentils.

Mencioném aquestas versions sens deturarnos á examinarles; elles se fonamentan en tradicionals llegendes que podrán esser més ó menys verídiques, pero que desde 'l moment que subsisteixen, son honor per l' Esglesia Tarragonina y penyora de que hi ha motius per atribuhirne la gloria que 'n significan.

Conclourém aquest punt transcribintne les paraules del P. Florez referents al orígen del Cristianisme á Tarragona: (1) «*No tenim*, diu tant celebrat escriptor que molt nos ha de »servir en lo curs d' aquest trevall, *fonaments de cap classe »que 'l excluesquian dels temps dels Apóstols, y n' hi han en »cambi de suficients per reduhirlo á aquells dias, suposantne »com tenim probada la predicació de Sant Jaume y de Sant »Pau. No sembla duptable qu' una ciutat capital de la major »part d' Espanya, situada en camí públich de la que n' era »lo cap de tot lo mon; port y portal dels romans que 'n venian á l' Espanya Citerior, no 'n cridás l' atenció dels primers ministres del Evangeli, que desde l' Orient per mar, ó »desde Roma per terra, vingueren á introduhir la Religió á »Espanya.*»

¿Quins son los orígens de la predicació evangélica á Toledo? La crítica está conforme y se pot dir que l' opinió es unánime, en regoneixer que la veu dels Apóstols, no 's deixá sentir en aquells pobles enclosos en lo centre de la península. Tots los escriptors que s' han ocupat sobre aquest punt concordan en que tot lo més antich foren evangelisats per algun

(1) Obra ja citada. Vol. XXIV. Tract. LXIII.

d' aquells varons apostólichs, al efecte enviats per los mateixos deixebles del Senyor. Y tant mal pintan alguns, entre ells Alzog, los resultats obtinguts, que 'n arriban á assegurar que 'n fou inútil per lo infructuós, lo zel y activitat d' aquells primers missioners, quant menys respecte lo recorregut per tres d' ells

No ha faltat ab tot, qui ha escrit que ja en lo segle I de la Era cristiana, altres ho posan en dupte, se predicá á Toledo la lley de gracia per Sant Eugeni, qui fou lo primer bisbe d' aquella Seu, pero no 'n es creible que s' edificás llavors cap temple en rahó de que la Religió de Jesucrist era crudelment perseguida per los emperadors gentils que 'n dominavan l' Espanya (1) segons aixís ho explica, qui sembla volguer atenuar lo poch cás que 's feu de les divines revelacions y de les doctrines celestials, en aquella ciutat que 'n havía posteriorment d' aspirar á obtindrer la més alta dignitat eclesiástica, entre los regnes compresos dins lo territori espanyol. Constant es lo considerar que la capital de la Carpetania, no 'n pot reconeixer altre orígen de la sua Fé, sino en la predicació que 'n obtingué de dit Sant, que 'n fou gloriós martre. Pero es una equivocació suposar que 'n brillejá, molt aviat; puig tot lo més que 's pot concedir es que vingué á Toledo á les derreries del segle I.

En lo Catálech dels prelats més antichs existent en la Sala Capitular d' aquella Santa Esglesia y que 'n copia lo renomenat autor de l' «*España Sagrada*» dit apostólich varó, ocupa lo primer lloch en aquesta forma: (2)

S. Eugenius martyr ab anno 68 ad 103.

En lo Catálech dels bisbes antichs disposat per l' Ilm. Senyor Joan Bta. Perez, figura també en la primera línea d' aquesta manera:

(1) D. Sisto Ramon Parro. *Compendio Toledo en la mano.*— Toledo 1858.

(2) Obra citada. Vol. VI. Apend. II. p. I.

Aera.	*Ann. Circ.*	
150	111	S. Eugenius. Missus á S. Dionysio Parisiis.

Y en lo Catálech disposat per Loayaysa, aquell qui 'n fou lo primer espanyol que s' atreví á negar la vinguda de Sant Jaume á Espanya, y anotat per lo Cardenal Aguirre, igualment consta esser lo primer de tots los bisbes de la Seu de referencia, d' aquesta manera:

Era Caes.	*Ann. Chris.*	
106	68	Sanctus Eugenius Martyr primo.

Com se veu, la disparitat de parers entre los esmentats documents es notoria á lo menys en un respecte los altres dos.

Compendiarém are lo que respecte tant venerable varó, havém pogut traslluhir.

Sant Eugeni es efectivament lo reconegut primer bisbe toledá. Era, segons lo Dr. Pisa, grech de nació y espanyol segons lo P. Florez. Se diu que 'n passá á Roma per algun assumpto, y que 'n retorná consagrat bisbe deturantse á les Galies. Que d' allí fou enviat á Espanya per Sant Dionís y que després d' haverne predicat l' Evangeli á Toledo y pobles comarcans de la mateixa ciutat, se 'n entorná á Fransa per avistarse altre colp ab dit Sant Dionís. Mes trovantlo la persecució á Dioylo, no lluny de París, fou mort tirantlo á un llach, en lo qual hi restá amagat, fins á tant que Deu Nostre Senyor se digná revelar la sua existencia. Lo repetit P. Florez nega que 'n fos enviat per Sant Dionís y tampoch ho creu Alzog; nostre objecte, es determinar l' época en que brillejá nostre Sant.

Fixantse l' erudit autor de l' «*España Sagrada*» en que la missió que 'n portá Sant Dionís á les Galies, atenentne á la

cronología, ó mellor dit á l' época en que esdevingué, se troba enclosa en lo período pontifical de Sant Climent, Papa, que 'n transcorregué dins lo de deu anys escassos que mitjansaren desde l' any 91 al 101 de Jesucrist, dependintne la predicació del varó apostólich toledá de la de París, y tota vegada que succehí lo seu martiri en la persecució suscitada per Domiciá, qui n' acabá sos dias als 18 de Setembre del any 96, tindrém que 'n havém de fixar la época del principi del Cristianisme, ja que no la del establiment de la Seu de l' antiga *Toledoth* hebrea, desde 'l any 92 al 96 de l' Era que 'n comptém.

Y això basta á nostres propósits pera fixar d' una manera la més concreta possible l' inauguració de la Fé verdadera en la capital dels cosetans, Tarragona y en la dels carpetans, Toledo. Baix aquest punt de vista de l' antiguetat de la Religió, creyém que 's pot dir sens témer faltar á la veritat, que la primacia correspon á la primera y no á la segona de les susdites ciutats.

Busquemla aquesta prioritat en altre lloch.

A fi de que lo particularisme de cada esglesia establerta, no decaygués fins á una independencia tal, que 'n resultás de conseqüencies inevitablement fatals pera l' unitat universal de totes elles, se cregué convenient establir una gerarquía intermitja entre la dels bisbes y la del Papa, á fi de que 'n servís com de punt d' unió en les relacions que deuhen existir entre los primers y lo segon. Fou creada donchs la dignitat de Metropolitá.

Deduhida aquesta denominació de la paraula *metrópoli* que no vol dir altre cosa sino *ciutat que 'n es cap d' un regne ó provincia*, clar s' entén qu' aquella calitat distintiva se l' anomena d' aytal manera, en atenció á que s' instituhí en

aquells bisbats que 'n radicavan en una d' aquelles poblacions que 'n eran considerades com á tals en lo polítich.

Tingué efecte l' establiment d' aytal parroquia espiscopal, una volta fou conseguida aquella tant desitjada pau, concedida per l' Estat civil, qu' á la fí, se constituhia en protector d' aquella Esglesia que durant tres centuries n' havía sigut víctima de les més extremades persecucions, per part d' aquell mateix, que tant havía tingut de lluytar en soportar y sufrir totes les malignitats de que n' es capás lo cor humá endurit per fanátich y criminal egoisme. Llavors fou quan comensaren á establirse aquestes distincions eclesiástiques entre los bisbes. Aixís les primeres que s' estableixen, suposan aument de categoría per aquelles Seus que 's troban fonamentades en les ciutats que major importancia n' han obtingut en lo polítich y majors relacions n' han sostingut ab lo poder central del imperi, que 'n elles havía ab anterioritat colocat sos representants més autorisats. Aixís bo son Tarragona, com á capital de la provincia de son nom; la de Mérida, com á cap de la Lusitania; la de Sevilla, com á serho de la Bética; la de Cartagena de la que 'n pren son nom, y la de Braga, per serho de la provincia Galaica. Y no s' establiren més metrópolis eclesiástiques qu' aquestes, perque no 'n hi havía més en lo polítich.

Molt sapigut es que Tarragona havía sigut tinguda com á ciutat molt principal entre les d' Espanya; tant qu' ella era la capital de la provincia més extensa y més poblada entre les tres en que primerament se trobava repartida la península ibérica. *Cuntis urbibus eminens Hiberis* (1) l' anomenava Prudenci, y no 's pot dir altre tant de la ciutat de Toledo, la qual segons refereix Tito Libi, *era forta pero molt petita* y no tenía l' importancia que per alguns de sos panegiristas s' ha volgut suposar, sens que vulgam regatejarli la que realment tingués Dihém aixó, ja que no ignorém que no ha faltat qui ha pretingut que Toledo fou sempre metrópoli de l' Espanya Cartaginesa, pero també sabém per l' autoritat del

(1) Himne del reso de Sant Fruytós, vers 143.

P. Florez, qu' aixó no te cap fonament enrahonat, sino lo d' un exagerat entussiasme en pró de lo que no 'n es veritat. La rahó contraria á aytal afirmació es clara: ¿per qué donantse á aquella nova provincia anomenada Cartagena, no 's doná preferencia al de Toletana per lo de la ciutat de Toledo?

Es que quan aquella provincia formava part de la Tarraconina era Cartagena la que 'n figurava en primer lloch després de Tarragona. Mes hi ha encare: la provincia Cartaginesa al organisarse fou dividida en dues cancilleríes ó convents jurídichs, Cartagena y Clunia. La primera comprenía totes les ciutats qu' hi havía desde Vera á Guadix, Jaen, Baessa, Toledo, Cuenca y tots los territoris que més endevant havían de formar los regnes de Valencia y Murcia; y la segona, les ciutats compreses desde Segovia y Sigüensa passant per Soria y Palencia fins á enclourer lo país dels cántabros ab tota la Rioja fins al Nort per lo mar de Vizcaya. (1)

L' acreditat autor del «*Diccionario geográfico histórico de la antigua España Tarraconense*» D. Miquel Cortés y Lopez (2) diu aixís: «*Tarraco ciutat famosissima de la regió cosetana, á la vora del mar ibérich y la més opulenta de totes les d' aquella costa. Opulentissima l' anomena Mela, d' ella ne prengué son nom l' Espanya Tarragonina.*»

Y més endevant hi llegím: «*Si Tarragona obtingué lo primer lloch entre totes les ciutats espanyoles en temps dels romans, Toledo la segui en aquesta primacia en temps del imperi dels goths. Quan entrá en la dominació romana no 'n era la última, sino una ciutat de reduhida extensió, com ho eran qüasi totes les altres. Adquiri Toledo son major explendor quan los goths pacificament possehidors de tota Espanya, fixaren en ella la sua cort y la constituhiren centre del gobern civil y eclesiástich d' Espanya, convocantne en ella aquelles famoses reunions de bisbes y prócers, en les quals s' arreglava ó s' establia tot lo convenient á la monarquia, tant en lo referent á la Religió com al Estat.*»

(1) *España Sagrada*. Vol. V. Tract. 4. Cap. I.

(2) Lib. 18. Cap. IX.

L' emperador August feu de les dos Espanyes Citerior y Ulterior una nova divisió, partintne la península en tres provincies que s' anomenaren la Bética, la Lusitana y la Tarragonina, conforme es sapigut. Aquest repartiment alterá la part Ulterior, ja que avans era una y quedá desde llavors dividida en dos que 'n foren denominades Bética y Lusitania; pero la Citerior, restá intacta conforme havía sigut fins aquell moment, sens perdrer sisquera son antich nom, continuantne en conseqüencia denominantse Tarragonina ó Citerior, que ve á esser lo mateix conforme aixís ho declara Plini quan diu: «*Citerior endemque tarraconensis.*» Se realisá aquesta divisió en temps del Consulat VII d' August y d' Agripa III, segons ho afirma Dion Casi, y 'n correspongué al any 72 de la fundació de Roma, aixó es, lo 27 avans de Jesucrist. L' extensió de l' Espanya Tarragonina era dilatadíssima, puig que 'n abarcava tota la península exceptuantne l' Andalucía, Portugal y Galicia. Gotjava de jurisdicció en set cancilleríes y per lo tant, á totes elles n' arribava la prefectura del Llegat consular, que també manava á Mallorca, Menorca é Ibissa.

En l' any 319 de Cristo, fou dividida novament l' Espanya, y foren cinch provincies les que la fraccionaren, de manera que s' afegiren á les antigues ja esmentades la Cartaginesa y la Galacia. (1)

Aixís tením que per aquest temps se comensaren á instalar ab arreglo á la nova divisió territorial, les metrópolis eclesiástiques, com havém dit avans, de manera que 'n correspongués á cada metrópoli civil una d' aquelles, é hi hagueren tants bisbes metropolitans com hi havían tants pretors. Y com fou aquest l' ordre sostingut en temps dels goths, les mateixes metrópolis eclesiástiques perseveraren, com se sostingueren les polítiques.

Are be; durant lo temps que Toledo formá part de la provincia Tarragonina ¿quí dirá que 'n fou tinguda aquella ciutat com á superior á Tarragona y fins á Cartagena? ¿Hi haurá

(1) *España Sagrada.* Vol. XXII. Tract. 62. Llib. 3. Cap. I.

algú que puguia probar que 'n fou per fur propi lo de Toledo, lo primer bisbe d' abdues provincies, de les quals successivament formá part, desde molt avans de l' Era Cristiana fins bastant entrat lo segle IV, en quant á la primera, y desde aquesta época, fins á principis del segle VII?

Efectivament, no 's pot provar res d' això, perque resulta: En primer lloch, que may obtingué durant la dominació romana Toledo, l' importancia de Tarragona. En segon, que no igualá la de Cartagena mentres correspongué á la provincia Tarragonina, ni quant formá part de la Cartaginesa, tota vegada que ni perteneixentne á aquesta, no lográ esserne cap dels dos convents jurídichs en que fou dividida. En tercer, perque tota la preponderancia civil obtinguda per la ciutat toletana, no te altre orígen, sino desde 'l regnat del rey Lewigild, lo qual s' esdevingué desde l' any 572 al 586, en quina época fou nomenada capital de la monarquía d' aquella gent vinguda de les selvátiques regions del Nort. Y en últim lloch, perque apesar d' esser aixís, no 's pot provar qu' ab tot y això, l' importancia adquirida en l' ordre polítich, significa la relativa en l' ordre eclesiástich, ja que no deixá d' esser per això metropolitana l' esglesia de Cartagena, la que 'n subsistí ab carácter de tal, fins á tant que 'n fou invadida, dominada y enrunada la ciutat per los vándals, aquells que ocupantne part de la Bética, l' anomenaren Vandalucia, d' hont deriva son nom actual d' Andalucia.

Y essentne aixís, tením demostrat que Tarragona, no sols obtingué lo dret de primacia y de *primada*, com á esserne més antiga en acullirne la Fé, sino també en ordre á l' importancia política que 'n alcansá, mereixentne en conseqüencia esser considerada com á metrópoli civil y elesiástica.

Jesucrist al establir lo Primat apostólich, segons aixís ho veyém en lo capítol XVI del Evangeli de Sant Matheu, l' instituheix en la persona del qui primer ne confessá y predicá la sua Divinitat entre sos deixebles; y ¿Tarragona que 'n fou la primera en acullirne la doctrina del Salvador, y per lo tant en confessarne ans que totes les altres la sua divinal excelsi-

tut, no tindrá dret á esser considerada com la primera Seu Católica y son prelat lo primer entre tots los d' Espanya?

Indiscutiblement segons nostre curt criteri. Queda donchs demostrat fins are, que la Seu de Tarragona, obtingué lo dret de primacia anterior á la de Toledo, tant en ordre á l' antiguetat de son Cristianisme, com en relació á correspóndrerli per la superioritat política que 'n distingí á la propia ciutat, desde molt avans d' adquirirla la sua competidora. Roma es la primera Seu del Catolicisme per esserne la del primer Apóstol, establerta en la primera metrópoli imperial. ¿En lo successiu desenrotllo de la Religió Santa en Espanya, minvá l' importancia de l' esglesia apostólica tarragonina, de tal manera que 'n tingués de reconeixer superioritat en la que s' ha declarat competidora seua?

En aquest sentit aném á estudiar l' assumpto d' aquí endavant.

Es opinió aceptada per los autors de millor criteri, que la gerarquía eclesiástica se trobava ja establerta en les Esglesies d' Espanya á mitjansans del segle III, componentse de bisbes, préberes, diacas y ministres.

Aixís trobém que Sant Fruytós, bisbe de Tarragona al marxar als 21 de Janer del any 259 al suplici, hi va acompanyat de sos diacas Auguri y Eulogi, naturals com ell de dita ciutat, lo que prova que l' Esglesia tarragonina se trobava llavors constituhida convenientment ab les sues corresponents gerarquies; tant més, en quan aquell Sant varó é invicte prelat, prometia ab veu alta á sos germans en la Fé, que encar qu' ell faltás, no per axó los hi mancaría Pastor, puig lo que llavors presenciavan sols era un contratemps d' una hora. Aixís se llegeix en les Actes de son gloriós martiri.

No 's trobava en tal estat la Seu de Toledo, ja que s' ha escrit respecte d' ella, qu' en temps de Daciá, no hi havía cap esglesia establerta allí; que 'n eran molts pochs los cristians que s' hi comptavan y encar eran poruchs en confessarne la Fé que los hi havía predicat Sant Eugeni y qu' ab la confessió valerosa de l' heroyna martre Santa Leocadia, esdevinguda als 9 de Desembre del any 305, s' enfervorisá lo sentiment

religiós d' aquells apocats creyents y fou establert llavors lo primer temple cristiá que hi hagué en aquella ciutat. Axís ho declara Andreu Rosend, tractantne de l' esglesia toledana, fundantse en lo que 'n havía dit avans lo moro Rafis.

Sant Indaleci tingut per un dels varons apostólichs enviats per los Apóstols Sant Jaume y Sant Pau, establí la sua cátedra de Cartagena á Urci, poble de molt poca distancia y situat en la mateixa costa d' aquella ciutat; de manera que tant per la sua superioritat civil que 'n suposa l' haver donat nom á una provincia, com també per l' antiguetat de son Cristianisme, mereixía esser tinguda com á metrópoli avans que Toledo.

Se goberna en aquells dias nostra Santa Mare l' Esglesia Católica per l' autoritat que reconeixen los creyents á sos respectius Pastors y també per los concilis que periódicament se celebran á fi d' assegurar l' integritat de la Fé y de regularisar la disciplina. Aixís es que quant s' ajuntan los bisbes de nostres esglesies particulars, pero dependentes de l' universal, com no hi ha entre ells cap classe de categoría, presideix lo més antich en la possessió de la dignitat episcopal. D' aquesta manera s' observa en los concilis d' aquells temps primitius, tant nacionals com provincials. Aixís veyém en lo nacional d' Eliberis, celebrat en un dels tres primers anys del segle IV que hi assisteixen cinch prelats de la provincia Tarragonina, tres de la Lusitana y onze de la Bética, que 'n corresponen á les tres provincies soles en que 's trobá dividida la península en aquells dias, conforme ho havém dit ja. Lo bisbe de Toledo hi figura suscribint los cánons en lo nombre 13 d' ordre tenintne per lo tant, dotze més antichs qu' ell devant seu.

S' ha dit qu' en aquesta assamblea católica, ja 's dona á entendrer l' existencia de la dignitat metropolitana, (1) per quant en ella s' establí que 'l prelat de la primera Seu, sia principalment á qui corresponguia lo dret d' examinar les Cartes comunicaries ó formades. Que 'n presidía lo bisbe més

(1) Correspondría aquesta tasca per igual als bisbes de Tarragona, Narbona, Mérida y Sevilla.

antich, ho confirman los posteriorment reunits. Axís lo del any 380 celebrat á Saragossa, es presidit per Higini bisbe de Córdoba. Y es de notar qu' aquesta presidencia, recau en un bisbe que no 'n correspon á cap esglesia de metrópoli civil, sino al d' un bisbat d' inferior antíguetat á la que 'n correspon al de la ciutat hont se celebra aquella reunió eclesiástica. Lo qual prova que la superioritat d' edat es tant respectada que 'n obté la preferencia á la superioritat que 'n suposa la dignitat metropolítica.

Una altre cosa nos dona á entendrer aquest concili y es que 'n correspon á l' Espanya Tarragonina l' honor d' iniciar la série de Concilis nacionals després d' haver donat lo camí la Seu de Narbona, ab la celebració del anteriorment esmentat, lo qual tingué efecte en lo territori de la Galia Narbonesa y no prop de Granada com se vol y s' afirma equivocadament, (1) lo que 'n dona un altre motiu de dret en favor de la provincia de Tarragona sobre Toledo. A la provincia Cartaginesa correspon lo Sínodo provincial celebrat en aquesta última citada ciutat en l' any 400 presidit per Patruino, no bisbe de Toledo, sino metropolitá de Cartagena, puig en aquella época, era lo pastor d' aquella Seu episcopal Asturi fundador de la d' Alcalá d' Henares y son primer prelat sens deixar de serho de l' Esglesia toledana. Subscriu després de deu assistents y avans d' altres vuyt les actes. (2) La carta que hi envia lo Papa Sant Ignoscenci va dirigida á *Universi Episcopi in Toletano Synodo constitutis*. Y encar qu' en ell s' acordá una fórmula de Fé contra les teories Prisulianes, sols venen obligats á acatarla los pastors de les esglesies cartagineses.

Y que no s' ha de concedir de moment altre major importancia á aquell simbol, ho proba la carta del Papa Sant Lleó Magne, fetxada al 21 de Juliol del any 447, en la qual abomina la susdita heretjía y proposa la celebració d' un concili

(1) Vegis sobre aquest punt al cronista Pujades y al historiador Antoni de Bofarull y Brocá, en la sua *Historia de Cataluña*.

(2) Florez. Obra citada. Vol. V. Tract. V. Cap. III.

nacional á fi de procurar contrarrestar los efectes de tant funesta doctrina. Va dirigida dita carta á tots los bisbes d' Espanya, pero directament enviada á Sant Toribi, per conducte d' un diaca d' Astorga, encomanantne á dit prelat, que ho era de Liévana, que la dónia á coneixer als demés companys en lo ministeri episcopal, y demanantli que 'n cás de no esser possible que 'n sia nacional lo proposat concili, que 's concrétia á esser provincial, reunintse á aquest objecte los prelats de la provincia Galaica, que 'n era á la que 'n correspo-nía l' esglesia gobernada per aquell Sant y la qual ne reconeixía per metropolitana á la de Braga.

En efecte se celebra lo dit concili en l' any següent 448 á Toledo é hi concorren los bisbes de les provincies Tarragonina, Cartaginesa, Bética y Lusitana, no essentne possible acudirhi la Galaica, per trobarse invadit son territori per los suevhs. En ell se reproduheix aquella Regla de Fé, acordada en lo mentat Sínodo del any 400 y es aprobada, acordantse al mateix temps remétrerla als bisbes gallegos á fí de que la subscriguian y á lo que 'n oposan no pochs duptes avans d' accedirhi. (1) De tot això se 'n desprén qu' aleshores ab tot y esser celebrat lo concili á Toledo, no 's fa avinenta la dignitat metropolitana de son prelat, ans al contrari, com observa y confessa lo mateix P. Agustiniá tantes voltes retret, en la sua obra tan repetida, (2) en tots los documents referents á aquella junta religiosa, s' aten d' una manera molt particular al bisbe de Tarragona, com á esser considerat la de la primera Seu, sens que 's citía la personalitat del qui l' ocupava, perque no s' hi trobava present.

Y no es gens estrany aquest modo de procedir en aquells PP. si 's te en compte qu' á principis del any 385, lo Papa Sant Sirici, reconeixía ja aquesta superioritat del bisbe de Tarragona, sobre los demés d' Espanya. Tant es aixís que á 16 de Juliol del any 384, lo bisbe de Tarragona, que s' anomenava Himeri, no 's dona á compendrer que 'n exercía de me-

(1) Florez. Obra citada. Vol. VI. Tract. VI. Disert. 1.ª
(2) id. id. Vol. XXIV. Tract. LXIII.

tropolitá y fins tal volta de Primat, ab consentiment del Suprém Gerarca de l' Esglesia Universal. Aixís s' explica lo fet de que haventse prescrit certes innovacions en la disciplina eclesiástico-nacional, alguns prelats no volgueren aceptarles. En axó Himeri, somet aquelles variants al judici superior del Papa y envia á Roma á un prébere, Bassia, portador d' un escrit en lo qual s' hi trobavan degudament consignades les susdites modificacions y tot quant s' havía esdevingut á causa d' elles. Succehí per aquell entremitj, la mort del insigne Vicari de Jesucrist Sant Dámas y aquest succés retardá la solució que 'n havía de recaurer al assumpto.

No sols foren aprobades les repetides innovacions, sino que 'l successor d' aquell pontífice catalá, que 'n fou Sant Siricí, en una carta fetxada á 3 dels idus de Febrer del 385 y dirigida á nostre bisbe, atenentse á la antiguetat de la sua esglesia, que consigna en les paraules: *Pro antiquitatis Sacerdotii tui* li encomana que 'n procuria l' observancia d' aquells cánons, aixís com de les constitucions y decretals establertes y expedides, comunicantne les decisions pontificies recaygudes últimament, als demés companys en dignitat pastoral de totes les provincies espanyoles.

En lo concili romá celebrat en l' any 465 ab motiu del aniversari de l' exaltació al pontificat del Papa Sant Hilari, per disposició d' aquest, foren llegides dues cartes que li havían sigut remeses per lo bisbe metropolitá de Tarragona que 's deya Ascani. En la primera, 's queixava nostre prelat y ab ell los demés de la provincia de que Silvani bisbe de Calahorra, hagia consagrat á un bisbe sens consentiment ó voluntat del poble y á un altre sens fer cás del respectiu metropolitá. La segona exposava qu' haventne Nundinari bisbe de Barcelona establert una Seu episcopal á Egara, Tarrassa, que 'n era una parroquia de les encloses dins la sua jurisdicció pastoral, hi colocá á Ireneo. Mes trobantse en peril de mort dit Nundinari, establí á aquell per hereu dels seus bens, al mateix temps que 'n expressá son desitj de que 'n fos son successor en lo bisbat barceloní, lo qual s' havía realisat á son temps per accedirhi lo poble. Respecte la primera carta, acor-

dá lo concili segon la Decretal enviada per lo mateix Papa á Ascani y demés bisbes de la provincia eclesiástica, que 'n era reprobable la conducta de Silvani; y sobre la segona, qu' Ireneo tornás á son bisbat d' Egara y que s' elegís y consagrás pera lo de Barcelona, á un indivíduo perteneixent á son clero, á fí de que ningú pogués creurer que la dignitat episcopal era heredetaria. (1)

Es d' advertir qu' avans d' enviarse aquelles cartes á Roma, Silvani havía sigut amonestat per Ascani informat de la conducta qu' aquell ne seguia per la denuncia que 'n hi havía fet lo bisbe de Saragossa y com se mostrás reincident, se resolgué sometrer la qüestió á l' autoritat pontificia de Roma.

Are be; de lo que 'n acabém d' exposar, podém deduhirne que l' autoritat metropolítica radicava y estava reconeguda en aquella época en la Seu y en la persona del bisbe de Tarragona, tota vegada que 'n es á ell á qui acut lo de Saragossa, per ferne la denuncia de la irregular conducta que 'n está observant lo de Calahorra, y sia aplicat lo degut correctiu á tant perjudicial modo d' obrar. Y que verdaderament es á qui devia acudir aquell zelós pastor de l' esglesia cesaraugustana, ho diu clarament lo fet de que després d' haverne lo de Tarragona amonestat y fet lo prudencial ús de la sua autoritat envers al mal aconsellat Silvani, com se mostrás reincident, desobehint les autorisades advertencies de son superior, aquest acudeix á Roma, á fí de que lo suprém gerarca lo fássia entrar en lo camí legal y céssia l' escándol promogut per tant desacertat modo de procedir de qui no havía may de separarse del bon exemple en lo cumpliment de sos debers. Mes hi ha encare, y es que veyém que vuytanta anys enderrera de la fetxa del sobredit concili romá, això es en l' any 385 y conforme queda indicat anteriorment, no sols es ja reconeguda la prerrogativa metropolitana del prelat de Tarragona, sino que també se li reconeixen ó donan facultats extra-jurisdiccionals als límits corresponents á la sua metrópoli, tota vegada

(1) Vegis Torres Amat. Memorias pera ajudar á formar un *Diccionario crítico de Escritores Catalanes*. Art. *Ascanio*. Pág. 57.

que 'l Papa Sant Sirici li encarrega que 'n cuyde de la observancia de les lleys canóniques en totes les esglesies d' Espanya, y conforme 's demostra qu' aixís ho procurava, en lo que 'n aném á consignar, tot lo qual dona indicis per creurer en que 'l distingía una superior dignitat.

Y no hi ha dupte qu' aixís ho podém creurer, quan veyem celebrarse als 6 de Novembre del any 516 en la ciutat que encare havía de tardar molt temps en esser reconeguda com á metrópoli, essentne llavors sols apostólica Seu, Saragossa, un concili presidit per Joan arquebisbe de Tarragona, qui 'l convocá mogut per son zel en deturar los desordres que s' obserbavan en algunes esglesies espanyoles, mirantne aixís no sols per lo be de la sua provincia sino, per lo de totes les altres. Y entenguis qu' aquest concili no es provincial sino nacional, per quant hi concorren prelats d' altres provincies inclús Hector de Cartagena y metropolitá en conseqüencia, á qui alguns volen fer passar com á esser bisbe de Toledo, sens tindrer en compte qu' en aquells dies, ocupava aquella Seu, un bisbe anomenat Cels. Una volta preses les decisions que la prudencia dictá á aquells PP. assistents á aquella importantíssima assamblea, nostre metropolitá s' encamina á Roma personalment á principis del any següent. Pero trovantse ja en terra d' Italia un grave impediment l' impossibilitá d' arribar fins á la capital del Catolicisme. Inmediatament enviá allí á un diaca que l' acompanyava que 's deya Cassiá, ab una carta diirigida al Papa, anunciantli la sua arribada, lo motiu del viatje y fentli demanda de la resolùció de l' instancia, la qual consistía en obtindrer l' aprobació d' aquelles decisions á fi de que ningú pogués rebutjarne som cumpliment y observancia. *Prorogatis generalitibus ad Hispanienses Eclesiaes constitutis,* diu en la contestació lo Papa, que ho era Sant Hormisidas y fou donada al 4 d' Abril del any 517. En ella ademés recompensantne lo successor de Sant Pere, lo zel del metropolitá de Tarragona lo anomena Vicari Apostólich sobre totes les demés provincies hispaniques, donantli totes aquelles facultats corresponents á aquella alta distinció y que sols se distingeix per lo nom ab la del Primat, y en la preven-

ció acostumada de que si han d' atendrer igualment los privilegis consegüents á tots y cada ún dels metropolitans, la sua dignitat deu esser reconeguda per aquestos fins dins la sua mateixa jurisdicció com á superior en categoría. (1)

De manera que desde aquí ja no queda dupte del carácter metropolítich del bisbe de Tarragona, com ho confessa lo mateix P. Florez, sino que fins se 'l veu elevat á una categoría superior en certa manera á la de Primat. També es digne de mentarse aquí, qu' aquell Hector que 'n firma les actes del concili Tarragoní que s' acaba de retraurer no es bisbe de Toledo, puig que no cap en lo catálech dels de la propia esglesia després de Pere, qual pontificat s' escaygué desde l' any 494 al 508 y avans de Cels que desde aquest últim any, la gobernà fins al 522. Per altra part ell mateix nos declara qui es, escribintne: ***Hector, bisbe de la Metrópoli Cartaginesa.***

Als 17 de Maig del 527, fou celebrat á Toledo un concili provincial ó sínodo en lo qual hi figuran com á firmants de les sues actes dos bisbes, Nebridi y Just de la provincia de Tarragona que s' escaygueren en aquella ciutat poch temps després d' haverse tingut aquella reunió, quals acorts no han de trascendir fora la provincia cartaginesa per mes que dos forans á ella donian son assentiment á quant s' ha prescrit. Nebridi bisbe d' Egara, havía subscrit les actes del concili ó sínodo Tarragoní del any 516 del qual ja s' ha fet mérit y les del any següent de Girona. Just, bisbe d' Urgell y germá de Nebridi, son les de Toledo les primeres actes que 'n firmá y les del de Girona del 546 son les últimes, suscribintles en primer lloch després del Metropolitá Sergi de Tarragona. (2)

Respecte aquest concili del que nos estém ocupant, se pretén que 'n foren otorgades al bisbe de Toledo facultats metropolítiques. Mes entenen alguns que no fou axís, puig que no se li concedí més qu' atribucions per convocar lo sínodo següent: ***Sane juxta priorum Canonem Decreta Concilium***

(1) Florez. Obra citada. Vol. XXIV. Tract. 63.

(2) Vegis Torres Amat. Obra citada. Articles. ***San Justo y Nebridio.***

Episcoporum nostram Montanus Episcopum ei Domino volnerit futuram pronuntiamus, ita ut Frater etc. Coepiscopus noster Montanus qui in metropolim et ad Comprovintiales nostros Domini Sacerdotes literas de congreganda Synodo adveniente tempore destinare.

Veritat es que Montano presidí aquest concili y fins que li 'n doná nom; mes no 'n ocupá 'l primer lloch com á metropolitá, sino com á esser sens dupte lo més antich entre sos *coepiscopus* assistents. Tant es aixís, que haventne donat com deyam, nom á aquella assambla, lo títol que se li doná fou aquest: «*Synodus habita in civitate Toletanae apud Montanum Episcopum etc.* De manera que podém deduhir que les facultats otorgades li 'n foren en virtut de residir en la metrópoli civil, per ausencia del corresponent metropolitá eclesiástich y en la suposició de que ben prompte tornaría á reunirse la provincia cartaginesa. Pero sobrevingueren circunstancies especials que sens dupte ho retardaren, ja que transcorregueren seixanta dos anys sens celebrarse á Toledo cap concili provincial ni nacional, á no esser aquell que 'n reuneix lo rey Lewigild per procurar una avinensa entre católichs y arrians, lo que no logra per l' intolerancia dels primers, lo qual motiva contra d' ells una fanática persecució per part del monarca, qui no repara ni en constituhirse assessí de son propi fill.

Lo dia 4 de Maig del 589, convocat per lo rey Recared, se constituheix aquell famós concili nacional, en lo qual, lo germá de Sant Hermenegildo abjura les doctrines arrianes, gracies al apostólich zel del bisbe Sant Leandre metropolitá de Sevilla. Fa vintiun anys en aquella fetxa que Toledo es la capital de la monarquía. Les firmes dels que assisteixen á aquella magna reunió de bisbes y de prócers segueixen aquest ordre: Massona, bisbe católich de l' Esglesia Emeritense Metropolitana de la provincia Lusitana; Eugeni, bisbe católich de la Metropolitana Esglesia de la provincia Carpetana; Leandre, bisbe católich de l' Esglesia Hispalense, Metrópoli de la Beticana; Miguessi, bisbe de Narbona, Metropolitá de la provincia Narbonesa; Pantardo, bisbe de Braga, Metropolitana

de la Gallecia. Aquestos son los metropolitans personalment assistents.

Les actes d' aquest concili son donchs, lo primer document en lo qual lo bisbe de Toledo fa constar esser metropolitá; y no 's pot prescindir de notarse, que 's díguia tal d' una provincia que no ha existit may, y que 'n sembla substituhir á la cartaginesa, la qual no 'n te cap representació de la sua esglesia matriu.

En lo concili celebrat als 17 de Maig del 597 en l' esglesia de Sant Pau de Toledo mateix, lo bisbe d' ella, firma també contra los metropolitans qu' hi concorren, en tercer lloch. Son Massona de la Lusitania, Mignessi de Narbona ja citats y Adelf de Toledo.

La categoría de metropolitans ab que veyém honrarse als prelats toledans, n' ha de sufrir no poca oposició. (1) Aixís no es d' estranyar qu' en temps d' Aurasi que 'n governá aquella Seu desde l' any 603 al 615, la veyém manifestarse evidenment entre los bisbes de la antiga provincia cartaginesa, provocantne un cisma; per lo qual, dit bisbe se veu obligat á convocar un sínodo en l' any 610, regnantne Godmar, y gracies á l' influencia d' aquest, arreglarse á lo menys de moment, l' assumpto en pró del metropolitá de la provincia carpetana. Y ho dihém aixís perque encar que sembla que 'n queda resolt lo conflicte, en realitat no debia quedarhi tant, quant veyém á Isidor Pacense, que referintse al successor del citat Aurasi y fentne menció de son ministeri episcopal ab molts elogis, no menys que les sues virtuts capdalts usa aquestos termes: *Venerabilem Heladium Toletanea Sedis urbis Regia metropolitanum Episcopum.* De manera que tant autorisat autor, si li concedeix la dignitat *metropolitica*, es per rahó d' esser lo bisbe de la ciutat capital del regne. Tarragona pert en importancia civil ó política, quan l' adveniment dels goths á Espanya. Barcelona l' aumenta per quan aquestos estableixen en ella la capital de la sua monarquía, pero no preten may la superioritat eclesiástica d' aquella. L' imperial, coro-

(1) Aquí l' autor no posa nota perque tindría molt que dir.

nada, molt noble, molt heróica y excelentíssima vila de Madrid, apesar de que desde 1560 es la capital de la monarquía y residencia dels reys d' Espanya, no ha pretingut fins al present tindrer supremacia religiosa, sobre la molt noble, molt lleal é imperial ciutat de Toledo.

Al concili celebrat als 5 de Desembre del 633 en la mateixa Toledo, veyem assistirhi á tots los metropolitans personalment y presidirlo Sant Isidoro que ho era de la Bética y qui lo firma primer, seguit del de Narbona, del de la Lusitania, del de Toledo, que 'n era Sant Just, del de Braga y del de Tarragona. En lo del 636, com no hi assisteix altre metropolitá, lo presideix Eugeni II d' aquest nom entre los pontífices toledans. En lo del any 638, lo mateix prelat firma los cánons que s' hi estableixen després dels de Narbona y Braga, y va al devant dels de Sevilla y Tarragona. En lo del 18 d' Octubre del 648, séptim entre los toledans, lo subscriuhen Oronci, de Mérida, Anton, de Sevilla, Protasi, de Tarragona y Eugeni III de Toledo. Lo del 653 está firmat per Oronci de Mérida, que 'l presideix, per Anton de Sevilla, per lo mateix Eugeni de Toledo y per Potami de Braga. Lo nové que 'n correspon al 656, es presidit per lo repetit Eugeni de Toledo, com á esser lo més antich, qui 'n firma primer que Fugitiu de Sevilla y Fructuós de Braga. En lo del 681 segons algun codex precedeix en la firma y presideix les discussions Juliá de Sevilla á Juliá de Toledo, lo que sembla més versosímil, resultantne, per lo tant, ocuparne lo segon lloch y seguit de Linva de Braga y d' Esteve de Mérida. Florecind de Sevilla, successor del citat Juliá ocupa l' últim lloch després dels mateixos del anterior, en lo concili del 683, essent presidit en consecuencia per Juliá de Toledo igualment esmentat y qu' aixís mateix figura al cap dels metropolitans assistents al del 688 que son los de Narbona, de Sevilla, de Braga y de Mérida, segons l' ordre d' antiguetat. Presidit es lo del 693 per Feliu de Toledo qui ocupantne la metropolitana de Sevilla, passa á aquella substituint á Sisbert que n' es depossat de la sua Seu, en cástich de son crím de lesa magestat y per lo tant dit Feliu, si presideix es en rahó de la major anti-

guetat que 'n portava entre los demés metropolitans concurrents que 'n son: Faustí de Sevilla, Máxim de Mérida, Vera de Tarragona y Feliu de Braga. Finalment en lo del any següent, 694, es lo mateix prelat de Toledo, Feliu, qui figura també en lo primer lloch entre los ja anomenats del anterior, Faustí de Sevilla, Máxim de Mérida, Vera de Tarragona y Feliu de Braga. (1)

De tot això que 'n queda transcrit, se trau en clar, que si la dignitat metropolitana de l' Esglesia y bisbes de Toledo, se presenta un poch misteriosa en son orígen, sols te en son favor una explicació, y es, la de que, en lo concili ajuntat en la propia urbe als 23 d' Octubre del any 610, acordaren los presents reconeixer al prelat de la mateixa com á metropolitá, y fou á fí de donar fí á la divisió ó cisma que s' havía aixecat entre los prelats de la provincia Cartaginesa, desde l' any 589 en que comensá lo d' aquella, y donarse lo títol de tal, inventantne una provincia que no ha existit may en lo civil y en consequencia, en lo eclesiástich tampoch. Y si la qüestió sobre quina era la ciutat que li pertocava esser la metrópoli religiosa recau á favor de la Seu de que 's tracta, fou per influencies directes ó indirectes del rey, tota vegada que 's tractava de beneficiar ab un honrós títol á la capital de la monarquía, aprofitantne la conjuntura de que los vándals havían destruhit la qu' efectivament era la llegítima y antiga metrópoli civil y eclesiástica que 'n havía donat nom á la respectiva provincia. Ab tot, hi ha qu' observar que després de la destrucció de Cartagena, la sua Seu, havia sigut trasladada á Barbastre, com ho indica la firma de Vicens, bisbe de la mateixa ciutat concurrent al concili del qual se fa referencia. De manera que tenim al de Toledo, fentse sua una categoría que 'n radicava feya dos cents seixanta anys en una ciutat que l' havía obtinguda justament per la sua importancia material y qu' encara n' havía de tardar en veurers desposseída d' ella, per un d' aquells etzars de la fortuna. Hi ha més encare, la dignitat referida que li concediren á la toledana en l'

(1) Tots aquestos datos son suministrats per lo P. Florez.

any 610 los PP. assistents á aquella altre ja citada junta canónica, segons lo molt acreditat autor, tants colps retret y que 'ns serveix de guía en nostres investigacions, no ho es en altre carácter, sino en lo mateix ab que n' hi foren donades aquelles atribucions de convocar concilis, en rahó de trobarse establerta en la capital de la monarquía. De manera, que donat lo cas d' esser reconegut com á metropolitá lo bisbe de Toledo, ho diu lo mateix P. Florez, ho fou per costum, no per dret del Papa, ni per sentencia de bisbe, ni tampoch per haverse trasladat allí la metrópoli. Aixís no deu sorpendrens que 'l mateix escriptor ne cítia á continuació, que Lluch Hosteini en les sues Notes sobre la Geografía sacra del Abat Juliá Carles de Sant Pau, consigna *Post anno milléssimum Metropolli facta est:* de manera que no 'n reconeix á l' esglesia fundada per Sant Eugeni, la categoría de que 's tracta, fins després del any 1000, donantne sols autoritat á les butlles pontificies. Y com aquestes no poden esser altres que la de Urbá II, tota vegada que no se sap, ni 's pot creurer tampoch que durant lo llarch captiveri mahometá á que 'n fou subjectada Toledo, fos distingida la sua esglesia per cap Papa, elevantla á arquebisbat, devém entendrer que 's refereix aquest autor, á aquell célebre document del preindicat Vicari de Jesucrist. Y are nos toca parlar del títol de *Primat de les Espanyes* que 'n ostenta l' arquebisbe de Toledo.

Fns aquí havém vist com ab tot y anar adquirintne cada dia major importancia política l' antiga capital de la regió carpetana, may provincia en cap época, en atenció al establiment en ella de la cort goda, mentres en realitat l' anava perdent en igual sentit cada dia més, la de major antiguetat la de la Cosetania, la qual per esser la més gran y la de major tráfech mercantil entre totes les ciutats compreses en l' Espanya Citerior, havía sigut desde apartada fetxa, com á cap de tota aquesta part de la peníusula; no consegueix per això, superar Toledo en lo Eclesiástich de Tarragona, ni tampoch á cap de les de les demés metrópolis religioses, per més que altre cosa semblia y s' hagia pretingut fer creurer.

Sols los bisbes revestits de la dignitat metropolítica, tenen

dret de convocar y reunir concilis provincials sempre y quan los interessos espirituals dels fidels de la sua jurisdicció respectiva ho reclamian; mes encar qu' aixís sia, no vol dir, que precisament tinguian d' ajuntarse aytals assambleas en l' esglesia matriu, sino en la que 'n conceptuhin més convenient y apropósit, segons ho aconsellian les circunstancies especials del moment históric en que 's reuneixen. Per aquesta rahó es, qu' encar que 'n veyém per exemple, que 's celebran concilis á Barcelona, á Lleyda, á Saragossa, á Valencia y altres punts, no son considerats com á barcelonins, lleydatans, saragossans, etc., sino en lo sentit de determinarne lo siti ahont tingueren efecte, pero invariablement tarragonins, perque 's refereixen á assumptos relatius al estat religiós de la provincia jurisdiccional de la Seu metropolitana de Tarragona. Aixís son igualment lusitans, beticans, cartaginesos ó galaichs, los que 's reuneixen en diferents punts d' Espanya, segons corresponen á una ó altre metrópoli les esglesies en que 's congregan. Per aquest mateix motiu, tenim, que si á Toledo mentres no 'n es cap de provincia s' hi verifican concilis provincials no 'n es per causa de propia ó es especial facultat potestativa que 'n disfrutian los prelats de la sua esglesia, sino perque s' ha cregut útil lo tíndrerlos allí. No 'n son per consegüent tampoch toledans, sino en quant precisa aquesta denominació, la ciutat de la sua celebració, sino cartaginesos en quant la metrópoli estava establerta á Cartagena y era son prelat lo qui tenía la prerrogativa de determinar la sua reunió.

Y que no 'n es d' altre manera, ho diu clarament lo fet de que la provincia eclesiástica que 'n reconeixía per cap á la Seu cartaginesa, no 'n ofereix tant sols lo catálech dels celebrats en l' esglesia fundada per lo deixeble ó amich de Sant Dionís, sino que per gloria sua en aquella llista hi consigna també los ajuntats en altres distintes parts corresponents á la sua jurisdicció. Es que conforme s' ha dit, los metropolitans tenintne en compte lo be comú dels fidels, repartían la convocatoria d' aquelles juntes, per diferentes ciutats segons creyan més prudent respecte al assumpto que les motivava y á fi

de que no 'n resultessen afavorits ó perjudicats sempre uns mateixos fidels. Si per sí y ante sí, lo bisbe de Toledo n' hagués celebrat concilis sens la deguda anuencia del metropolitá, llavors deurían reputarse aquells com á conciliábuls, per la rahó senzilla de no esser convocats per l' autoritat llegítima.

Si en lo provincial del més amunt esmentat any de 527 convenen los concurrents que 'l de Toledo convoquia lo que 'n creuhen poguerne celebrar aviat, les sues rahons de conveniencia tindrían per resóldrerho axís; més no es just creurer que li 'n reconéguian superioritat, ni perque li 'n concedésquian de cap classe, sino pura y senzillament lo que fan, es confiarli una comissió, que podrá esser honrosíssima, pero que no 'n aumenta per axó la sua dignitat prelacial. Per axó es que no 'n ocupa may lo primer lloch, sino es en ausencia del metropolitá y en lo cás d' esser ell lo més antich entre los presents, com també podía ocuparlo per delegació d' aquell superior gerárquich. Baix aquest punt de vista, no li 'n correspon esser tingut com á Primat al bisbe de qui tractém fins á tant que per lo concurs de varies circunstancies consegueix esser tingut com á metropolitá de la provincia de que 'n formava part la sua esglesia, les quals determinaren la preponderancia civil de Toledo y l' aniquilament de Cartagena, com á fonaments de la superioritat que 'n havía d' adquirir la propia Seu.

En los concilis nacionals no 'l veyem figurar tampoch constantment lo primer, sino quan es igualment lo més antich entre los altres arquebisbes, per més que 'n sia lo quin se trova establert en la capital de la monarquía y per aquesta conjuntura sia tal volta lo qui los convóquia de comú acort ab l' autoritat real, ja que 'n es lo qui més aprop d' ella se trova establert y tinguda consideració del carácter polítich que 'n acostuman á tindrer á la vegada aquelles assamblees en les quals s' estableixen les lleys godes. Tot axó no es suficient, repetím, per suposarli major categoría entre los demés condignataris, puig que de corresponderli, ni ell hauría prescindit d' ostentarla ab tot lo fur que 'n hi pertocás, ni los demés refugit de respectarla y aténdrerla.

Y no 's retréguia en pró de l' atribuhida primacia del bisbe toledá, que 'ls assistents al també indicat concili del 681 li donaren facultats per provehir les Seus vacants que 'n resultassen en qualsevulla provincia, perque axió dona més forsa á la rahó que 'n acabém d' exposar y es la de que les atribucions que 'n obtenía, era en virtut de les relacions que 'n existían entre l' Esglesia y l' Estat.

Vingueren los moros, s' apoderaren de Toledo en l' any 712 com aixís mateix foren ocupades per ells la majoría de les ciutats y territori espanyol y no fou recobrada per los cristians apesar de no pochs esforsos fins al 1085. Tarragona un any després d' aquella fetxa, era igualment sotmesa als adoradors del Koran y adeptes de Mahoma y fins al 1089 no fou deslliurada del jou d' aquella gent. La metrópoli toledana fou eclipsada enterament, encar que no substituhida, la de Tarragona si, essentne trasladada, ó mellor dit, incorporada á la de Narbona, salvo dues époques distintes anterior y posterior y més ó menys llargues en que l' esglesia de Vich exercí de tal. Una volta Tarraco recobrá la sua llibertat s' hi instalá també aquella esglesia de fundació tan remota, sens pérdua de temps.

Alfons VI als 25 de Maig de 1085 lográ traurer als alarbs d' aquella ciutat que 'n havía sigut l' última estada dels monarcas goths. Lo dia 15 d' Octubre del 1088, fou quan lo Papa Urbá II constituhia al arquebisbe de Toledo, gran amich seu y antichs confrares d' un mateix institut monástich, en «*Primat de totes les Espanyes*» imitantne aixís y corroborantne los desitjos d' aquell monarca apelat *lo Brau* que 'n havía proclamat la ciutat de que 's tracta «*Capital del imperi de Toledo y de tota Espanya.*» Y en veritat es tan curiós veurer al rey castellá anomenarse emperador disposant de tota Espanya, al fundar un imperi de tota ella, no essentne amo mes que dels territoris de Castella, Lleó y Galicia, com veurer al Pontífice Romá reinstalar un *Primat* d' antecedents históricas com los que 'n havém vist.

«*Teque (sicut ejusdem urbis antiquitus constat extitisse* »*pontifices) in totius Hispaniorum regnis Primatem, privi-*

»legii nostri sanctione statuimus. . et autoritatem pristinam »Toletanae Ecclesia restituere non negamus... Primatem te »universi Hispaniarum Praesules respicient, et ad te si quid »inter eos quaestione dignum fuerit; respicient» diu la Butlla pontificia, después d' haverne fet constar que creixentne cada dia més los pecats del poble, fou mereixedora la ciutat de que se 'n apoderessen los sarrahins, quedantne tant aniquilada, que casi per tres cents setanta anys, no florí en ella cap dignitat episcopal.

Lo P. Florez diu que 'l Papa fou enganyat ó mal informat respecte l' especie de que durant tan llarch período no hi hagués hagut cap prelat á Toledo, quedantne en conseqüencia interrompuda la série dels pastors d' aquella Seu. Al efecte y en demostració de que no fou aixís retrau alguns datos pretenent demostrarho. Nosaltres per la nostra part dirém qu' aixís mateix fou sorprés Urbá II respecte l' afirmació de que d' antich los bisbes de Toledo fossen distingits ab semblant títol. Tant es aixís, qu' aquesta es l' hora qu' encara no s' ha averiguat, quina disposició pontificia anterior á la de que 's tracta, fou dictada al efecte; ni se sap de cap concili qu' ho decretás, puig que d' haverla obtinguda, li hauría pertocat presidir tots los concilis al prelat de Toledo, cosa que no veyem practicada.

¿Cóm es respectada en lo successiu aquesta dignitat? Havém dit qu' en l' any 1089 Tarragona fou rescatada del poder alarb. Berenguer de Rosanes ó de Llussanés, bisbe de Vich, havía mostrat gran zel y afany en restablir l' antiga metrópoli tarragonina y á aquest objecte marxá á Roma á fi de que conseguintne interessar l' ánim del Papa en favor de tal empresa, ab la sua poderosa intervenció se púguia assegurar mellor lo seu éxit. Lo Pontífice que no 'n era altre sino lo mateix Urbá II aten la demanda y firma á 1.er de Juliol del predit any, una carta endressada als magnats de Catalunya tan seculars com eclesiástichs incitantlos á ajudar á Berenguer II pera recobrarne aquella capital infortunada, prometéntloshi donar lo *pali* arquebisbal á dit Berenguer bisbe, si

acás lo de de Narbona no s' hi oposava. (1) Això prova que la jurisdicció metropolitana del prelat narbonés, era tinguda en major consideració per lo successor de Sant Pere, que l' autoritat primacial toledana en lo referent á la provincia tarragonina.

En efecte Dalmau de Narbona s' oposa á lo que Urbá ha ofert fins á usar medis poch decorosos per conseguirne la no realisació d' aquell oferiment; pero á 1.er de Juliol de 1091, lo Papa enterat de lo que 'n passava doná la sua Butlla, en la qual quedava confirmat lo bisbe d' Ausona, arquebisbe de Tarragona; y en lo concili celebrat á Narbona per la provincia tarragonina en l' any següent s' obliga al dit Dalmau á reconeixer á aquell y á aquest á que 'l perdonin de les ofenses que 'n ha rebudes.

Aquest concili te lloch en l' esglesia de Sant Gil de Narbona y es presidit per lo Vicari Apostólich Llegat pontifici Cardenal de Roma En Gualter Albanell, que en virtut de l' autoritat rebuda del papa Urbá II y escoltades les rahons donades per los PP. assistents y atés lo parer dels prócers que ab la sua presencia donan major importancia al acte, resolt estar conforme ab lo que s' ha declarat de que: tota vegada que 'l Papa Urbá anteriorment ja ha concedit al citat Berenguer de Rosanes, lo privilegi y dignitat del pali, sens limitació de cap mena en virtut d' haverne sigut lograda la restauració de la ciutat y esglesia de Tarragona á les sues instancies, no deu lo concili contradir la voluntat de l' Apostólica Seu, sino obehirla y respectarla com á motiu pera lograrne la remissió dels pecats de tots. Qu' en consequencia desde llavors endevant sía respectat dit Berenguer en la sua dignitat d' arquebisbe exercintne la corresponent jurisdicció sobre aquells que voluntariament se reconeixen com á sufraganis, desitjosos de tíndrerlo com á superior no per malavolensa envers al de Narbona sino en atenció á que n' era reconegut com á tal en l' antich lo de Tarragona, quina Seu se trobava altre volta establerta. Qu' aixís ho acordaren per unánim pa-

(1) Florez Obra citada. Vol. XXV. Cap. V. Tract. 64.

rer los assistents á aquella assamblea establintne que l' esglesia de Tarragona exercexia la sua autoritat sobre totes aquelles Seus episcopals se tingueren per sufragánees sues y la reconegueren com á nobilíssima esglesia matriu, á aquella que 'n fou considerada com *ilustre entre les metrópolis d' Espanya en passades époques*, *antiquis temporibus nobilior ceteris Metropolitibus Hispaniarum*, no per subjecció, sino per obediencia com un fill obeheix á la sua mare, y com axís ho havía reconegut lo mateix Papa (1).

De manera que tením que 'ls prelats de la provincia eclesiástica de Tarragona que com es sabut tan prompte com aquesta ciutat fou possehída dels moros expontáneament reconegueren com á son metropolitá al arquebisbe de Narbona, axís mateix també deixaren de reconeixer com á tal á aquest tan aviat com vegeren aquélla restaurada. Aixís fou com podém dir que may la provincia tarragonina quedá sens superior gerarca, lo que li 'n doná un carácter de consistencia que no poden oferir les demés esglesies provincials.

Y cosa extranya: aquell bisbe toledá anomenat Bernard de Sahagun, per haverne sigut abat d' aquest monastir, francés de nació é introductor de l' austera regla de Cluny, per medi de la qual se realisá lo cambi del ritual góthich per lo romá y en quina tasca tanta part principal hi tingué aquell abat ab gran contentament dels pontífices de Roma, mentres en la tan repetida *España Sagrada* se 'l reconeix com á *Primat de les Espanyes* en los volúms corresponents á Toledo, en los de Tarragona se prescindeix de ferne menció en quant á l' intervenció que com á tal podía tindrer en la restauració del arquebisbat y en lo XXV que tracta de l' esglesia de Vich, se l' anomena tant sols com á Llegat Apostólich, llegintse per exemple: *Hizose en Vique un congreso honorifico compuesto del Legado pontificio D. Bernardo arzobispo de Toledo etc... los cuales se juntaron con el arzobispo Berenguer en*

(1) Pot veurers aquest document en l' erudita obra de D. Joaquím Salarich «Vich, su historia, sus monumentos, sus hijos y sus glorias» pág. 134, 135 y 136.

el claustro de su propia sede vicense de San Pedro y de San Pablo y trataron sobre el estado del cabildo y sus dignidades.

Las del arcediano y capiscol estaban en sugetos mal introducidos en ellas, que confesaron el modo como las obtuvieron en manos de su Obispo D. Berenguer, con edificacion de todos, que dieron por ello gracias á Dios; y el Legado y Obispos pidieron á D. Berenguer que aplicase la capiscolia á los canónigos que viniesen como regulares, sin propio y asi lo hizo... (1)

De manera que tením que segons confessió del P. Florez aquell prelat toledá Bernat de Sahagun qu' á Toledo era *Primat de les Espanyes*, á Vich no era sino un Llegat pontifici que demanava junt ab los bisbes presents pero no prescribia al bisbe de Vich que 'n obrás d' aquesta ó altre manera. Y si la dignitat no 'n era altre que la citada últimament y que per fer constar que 'l bisbe de Tarragona feya set anys que l' havía obtinguda en un d' ells, pero que no referintse més qu' á la persona del agraciat no 'n fou traspassada á sos successors. La Butlla d' Urbá II en pró del de Toledo, no parla de que la dignitat otorgada se fonomentia en la Seu, ni que 'n sia, per dirho axís, patrimoni dels prelats successors á aquell.

Veritat que segons sembla despendrers del mateix document pontifici, lo prelat toledá ha d' intervindrer en les qüestions que se suscitian en los bisbats d' Espanya, pero veyém al propi Urbá II no ajustar la sua conducta á lo establert, puig que conforme havém vist en les discussions hagudes entre l' arquebisbe de Narbona y lo de Tarragona, envia com á Vicari Apostólich al Cardenal Albanell qui presideix lo concili celebrat en l' esglesia narbonesa de Sant Gil, y axó que segons lo P. Villanueva lo toledá s' oposava á que l' arquebisbe de la Seu de Sant Fruytós, celebrás un concili pera fer valdrer los seus drets devant del de Narbona.

Per axó 's veu que Berenguer de Rosanes ó de Llussanés y sos successors se desentenen de les pretensions absorvents

(1) Florez. Obra citada, Cap. 5 del indicat volúm.

dels qui per ells no 'n significa superioritat de cap classe per tíndrerla qu' obehir, y sols l' atenen quant com per exemple en 1097, per comissió del Papa y com á Llegat, fa á saber als bisbes de la provincia tarragonina que 'n reconéixian com á metropolitá al arquebisbe de Narbona, anomenat Bertrand, amich d' Urbá II qui accedeix á les repetides instancies qu' aquell n' hi dirigeix per conseguirho.

Y aixís havía d' esser, ja qu' Alexandre III á 26 de Juliol del any 1163 prohibeix al arquebisbe de Toledo, exercirne cap acte jurisdiccional dins la provincia metropolitana tarragonina. Aixís se comprén també la conducta d' Ignoscenci III, qual pontificat transcorra entre los anys de 1191 á 1198, respecte les pretencions del mitrat toledá, encaminades á que 'n sian obligades á la sua obediencia les Seus de Tarragona, Narbona, Santiago de Campostela y Braga, no accedint á la demanda respecte les dues primeres, pero sí en lo corresponent á les últimes.

Per això lo concili tarragoní celebrat á Valencia en 1240 y presidit per lo respectiu metropolitá Pere d' Albalat, imposa penes severes als qui 'n reconeguian l' autoritat del toledá dins los límits jurisdiccionals de Tarragona. Y més endevant veyém que Joan d' Aragó, fill de Jaume II, que 'n era arquebisbe de Toledo, no logra que 'ls prelats de Tarragona y Saragossa lo reconeguian com á tal Primat y en conseqüencia ab facultats potestatives dins los bisbats tarragonins, ni ab dret de ostentarne signes de superior categoría. Acudeix lo monarca aragonés á Roma en demanda de justicia en favor de son fill, no respectat per aquells bisbes com á esserne lo primer entre los d' Espanya, y la contesta que 'n obté en carta del 15 de Janer del 1321, es que 'ls precitats bisbes havían obrat impulsats per l' amor y zel que 'n professavan á les sues esglesies y que per lo tant, no 'n es reprensible la sua conducta, sino qu' abdós molt dignes d' aquell afecte y estimació que temps enderrera li havían merescut. No 's dona per convensut lo fill de Pere lo Gran, é insisteix y á 18 d' Octubre del 1323 declara lo Papa que 'l bisbe de Toledo no pot passar per altres bisbats no compresos en los límits de la

sua metrópoli, fentne ostentació dels emblemas metropolitans. Pero per sortir del pas Joan XXII ordena un cambi de prelats de l' una á la altra Seu. Aixís en aquella que 'n era tinguda per Joan d' Aragó, la primera entre totes les d' Espanya, hi coloca com á efectiu y propi al arquebisbe de Tarragona y en aquesta á ell ab lo carácter d' Administrador, satisfentli los desitjos de poguer esser respectat com á primer entre tots los bisbes en qualsevulla part d' Espanya que 'n anás, elevantlo á la dignitat de Patriarca d' Alexandría.

Y que Toledo no 'n obtingué la supremacia que 's preten, ha sigut la constant opinió dels qui més desinteressadament han estudiat l' assumpto, sens vindrer previnguts en favor de Toledo. Aixís Fra Prudenci Sandoval bisbe de Pamplona ha consignat en la sua «Crónica general de España,» al tractar de la Seu de Burgos, que may tampoch s' ha permés en ella al arquebisbe de Toledo, portar creu alsada y ostentar lo pali; la de Sevilla n' ha impugnat també la supremacia metropolítica de Toledo, en virtut d' haverne sigut lo prelat hispalens lo primer metropolitá que n' ha usat aquesta distinció, la qual consisteix en una faixa blanca de llana, que 'n cenyeix las espatlles del prelat y te dos penjants, un en lo pit y un altre á l' esquena. Hi ha distribuhides en ella cuatre creus negres les quals, una cau sobre 'l pit, dues á les espatlles y l' altre á l' esquena, entre tots los metropolitans d' Espanya, y en 1722 contradiu la primacia toledana, alegantne no poques rahons contra d' ella las quals posava á la consideració de Felip V y arribantne, segons un autor, á dir que 'n era inverossímil la pretinguda concessió del pali á Bernat de Sahagun, y apócrifa la Butlla d' Urbá II.

De tot lo que 'n queda exposat se 'n deduheixen les següents conclusions: 1.ª Que hi ha dues esglesies á Espanya que 'n pretenen pera sí l' honor de Primades. 2.ª Qu' en or-

dre á la antiguetat de l' una y de l' altra en quant á la aceptació de la Fé cristiana, Tarragona s' adelanta á Toledo. 3.ª Que respecte la dignitat primacial deduhida del carácter metropolítich, Tarragona pogué esserne la primada de l' Espanya tarragonina desde 'l moment que 'n foren establertes les metrópolis, que 'n fou allá mitjansans del segle iv, mentres que Toledo no pogué adquirir legalment aytal distinció fins posteriorment al any 425 en que 'n fou destruhida la ciutat metrópoli civil y eclesiástica de l' Espanya Cartaginesa. 4.ª Que les prerrogatives inherents al títol de Primat que 'n foren concedides á Bernat bisbe de Toledo en 1088 per lo Papa Urbá II, les havía obtingudes també lo de Tarragona en l' any 385 per lo Papa Sant Sireci de comú acort ab los PP. del concili romá d' aquell any. 5.ª Qu' essentne aquesta distinció, gracia especial otorgada exclussivament á la persona d' una prelat no podía tindrer efecte de permanencia en l' esglesia ni de continuitat respecte als successors del agraciat. De no esser aixis s' hauría previngut. 6.ª Que 'l títol de Primat se trova fonamentat á Tarragona en la mateixa Seu en rahó de la sua major antiguetat y com n' es un dret adquirit per los propis mérits, no 'n te necessitat d' oferir altre testimoni fehacient sino lo d' ella mateixa y que 'l de Toledo descansa en los mérits contrets per un de sos prelats y per aixó necessita de documents que l' acreditian. Y 7.ª Qne en virtut de la naturalesa del dret en una y altra Seu á oferirne semblant títol, en l' una no pot deixar d' esser perque s' assenta sobre un fet consumat, mentres que en l' altra pot deixar de correspóndrerli per les mateixes circunstancies que 'n pogué adquirirlo y esser traspassat á una altra esglesia.

Quedis donchs l' Esglesia de Toledo ab tots los seus honors, que nosaltres no havém de regatejárloshi en lo que sian justos y legals. Com á catalans nos acontentarém ab tindrer present que Pere Marca ha dit, que 'n son tantes les excelencies de l' insigne ciutat de Tarragona que cap elogi per gran que sia, engrandirá los mérits que te contrets; en sapiguer que 'l més mínim de sos concilis, es superior á la sua fábrica, joyes, prelats y fama; que no hi ha altra esglesia que

puguia presentar en gloria sua tants concilis provincials com ella, qual nombre passa de noranta; de manera, que després d' haver sigut l' empori de les supersticions y luxo romans, ha vingut á esser lo tresor de la literatura cristiana d' Espanya, com diu lo P. Villanueva y per fí, que com diu lo tantes y tantes voltes anomenat P. Florez, en la *Santa Iglesia de Tarragona se prueba el derecho de primacia legitima*, adquirit propiament y no otorgat, podrém afegirhi per la nostra part, y que per obtíndrerla ni ha tingut de fer mérits atentantne contra l' independencia de l' Esglesia nacional en una de les sues majors glories, ni s' ha senyalat lo temps de son establiment per l' orígen d' aquella locució popular ni d' altra per l' estil de la de:

Allá van las leyes como quieren los reyes.

Barcelona 15 d' Abril de 1893.

PREMI EXTRAORDINARI

OFERT PER LO CENTRE ESCOLAR CATALANISTA

XIII.—CONSIDERACIONS SOCIOLÓGIQUES SOBRE 'L REGIONALISME, *per Mossen Joseph Torras y Bages, Pbre.*

AL JOVENT ILUSTRAT DE CATALUNYA

Aquest opúscol, Jóvens catalans, de dret os pertoca á vosaltres; li foreu padrins quan vegé la primera llum pública en los Jochs Florals d' enguany, afectuosament lo enjoyareu aquell día ab vostre elegant present y ve á esser, per lo tant, com una especie de fillol vostre. Jo 'l poso en vostra amable companyía. Perque aquest llibret ha de crexer y li toca esser llibre. Després d' escrita *La Tradició Catalana*, estudiades la sabiesa y la virtut dels avis, coneguí que convenía aplicar los cabals heretats á les necessitats presents y esdevenidores; açó es lo que he procurat fer en les poques planes que seguexen. Si 'l nostre renaxement ha de sostenirse y reexir, s' ha de fer eminentment práctich, convertirse en eficacíssim factor social, pera lo qual te una virtualitat extraordinaria. Un llibre dedicat á aquest objecte fora verament de actualitat y de gran profit, una empenta inteligent y vigorosa al moviment regional en tal sentit li donaría una feconditat extraordinaria; per açó jo sembro la meva petita llevor en lo fértil camp de vostra joventut esperant que, com la llevor de la parábola evangélica, ha de naxer, crexer y ferse arbre poderós.

Mentrestant acceptau aquesta obreta com á testimoni de la simpatía que sent per vostra joventut y filial pietat envers la *terra*

L' Autor.

Barcelona, Juny de 1893.

SUMARI

I

Destinació social del Regionalisme en los temps presents.—Génesis del Uniformisme modern. Bancarrota de la Revolució.—Dues errades principals dels utopistas moderns.—La *lley* y ses dificultats. Sant Pau y Le Play.—Lo Socialisme, derrera conseqüencia del Uniformisme.

II

Perque 'ls pobles llatins s' han enamorat més que no pas los anglosaxons de la utopia política.—La vella Inglaterra (Old England) espressió de la amor nacional entre 'ls inglesos; l' odi á la antiga societat nacional es comú entre 'ls moderns llatins.—Instints despertats per la Revolució; aquesta ¿haurá sigut inútil?—L' instint de conservació portará lo restaurament de la vida regional.

III

L' organisme natural de la Societat ha d' esser etern —Estat actual de dit organisme —La restauració social suposa lo restaurament de les tres institucions fonamentals: religió, propietat y familia.—Influencia benefactora que sobre elles té 'l Regionalisme, y consideració especial de cada una sota aquest concepte —¿Som utopistes?

IV

¿La forma regional satisfá les tendencies modernes á la vida popular, á la llibertat, á la igualtat y á la fraternitat? La Revolució qui les predica, en la práctica les contraría.—Observacions filosófiques sobre la vida.—Doctrina de Fra Francesch Eximenes aplicable á la improcedencia del modern sistema democrátich —Aquest porta un luxo llegislatiu y un refinament social que atentan á la integritat humana.—Contrasentit que importa lo voler assentar legalment en un pays la llibertat, igualtat y fraternitat. La vera forma d' aquestes excelencies socials consisteix en reconexer son carácter étich y en fonamentarles moralment. Per açó viuen ufanament dins de la forma regional.

V

¿Vindrá de sopte la forma regional? Ha d' esser conseqüencia d' un restaurament social.—Necessitat d' un Poder central fort qui protegesca la vida de les regions.—Principi de Comte aplicable al nostre cas: *on ne détruit que ce qu' on remplace.*

Consideracions sociológiques sobre 'l Regionalisme.

I

Lo Regionalisme té una destinació social interessantíssima en los temps moderns. Es la antítesis del socialisme; antítesis saludable que satisfá racionalment los apetits que aquell desenfrena, pero que no sab satisfer. Tots los apetits naturals del home, cechs y apassionats, están regits per institucions naturals que 'ls adreçan, y protegexen sa providencial feconditat. Los apetits y sentiments del home, com les plantes de la terra, necessitan conreu; sens éll se fan borts, es á dir, xorchs y maléfichs. Per açó la civilisació es la primera necessitat dels homens, com la agricultura es la primera necessitat de la terra.

Al sortir de la edat mitjana la Europa avorrí la naturalesa, l' organisme social que espontáneament per espay de dotze sigles en son sí se havía congriat; los pobles quedaren enlluhernats pel resplandor dels antichs Estats que 'l Renaxement los posava devant dels ulls ab ses pompes clássiques, s' enamoraren d' aquella forma més polida, d' un convencionalisme que no 's fundava en la natural llibertat dels homens,

y les classes dirigents, clergues y llechs, empenyeren la nau de la civilisació per una via que forsosament la havía de dur al escull gravíssim en que avuy se troba.

Perque avuy no hi há home ilustrat, qualsevol que sian sos principis y creencies, qui no reconega que 'l Renaxement matá lo esperit popular (1), informá la monarquía absolùta y portá á la fí la revolució. Renaxement, monarquía absoluta, revolució, son tres graus, tres situacions distintes, d' un mateix esperit; açó es, l' extermini de la franca vida popular y la edificació, sens cap fonament en la naturalesa, d' una vida pùblica convencional y despótica, personificada en la burocracia y que remata logicament en lo socialisme.

La literatura com sempre succeheix, fou lo primer y més segur vehicol de la nova forma. «Començant per l' Evangeli y acabant pel contracte social totes les revolucions qui han cambiat en bé ó en mal l' estat de la societat general, no han tingut altres causes que la manifestació de grans veritats ó la propagació de grans errors.» Aquestes paraules d' en Bonalt (2) son evidentíssimes en nostre cas; y un consol pels regionalistes catalans.

Fixat, lector, en la literatura del renaxement, y en la que precedí á la revolució francesa, la dels filosophs com ells metexos ambiciosament s' anomenan, y trobarás en abdúes lo meteix esperit: lo ressucitament del pensament gentílich; per açó sa conseqüencia fou ofegar la vida popular, axí com la

(1) La segûent nota de Viollet-le-Duc (Entretients sur l' architecture, vol I.) es una demostració, evident pera qui coneix la historia de la Literatura y del Art, del carácter anti popular del Renaxement en contraposició al esperit verament democrátich de la civilisació mitgeval:

«La Renaissance en France ne fut qu' une invasion, elle s' imposait, elle n' était pas acceptée par les artistes; son resultat le plus clair fut d' eloigner chaque jour davantage la masse de la population du domaine des arts; au contraire, pendant la periode brillante du moyen âge, l' art pénétre les masses jusque dans les couches inférieures.»

(2) *Théorie du Pouvoir*. Vol. I pág. VII.—París, 1799.

alba del renaxement catalá, manifestantse ab la claror d' una exuberant literatura indígena, que cerca descobrir l' esperit del propi poble, fa esperar un renovament del pays, fundat en sos elements naturals.

Perque d' altra banda la revolució, derrera manifestació del esperit clássich, es rebutjada per tots los vers pensadors, fins per los no cristians, desde Comte fins al nostre Almirall, y reconeguda per fautora de despotisme, que se apropia la conciencia, la fortuna y la llibertat dels particulars; y en aquest any de 1893 la veyém, en la ilustre nació francesa, com pera celebrar la gloria de son centenari, donar al mon l' espectacle de destaparse á si metexa y ensenyar á tots los pobles ses propies vergonyes, usant la espressió d' un antich profeta (1). Lo absolutisme real conservava los principis cristians y açó lo contenía; lo absolutisme revolucionari s' en desfeu, y ab ses desenfrenades concupiscencies xuclá tota la vida social, desfé tota agrupació civil y fins religiosa en quant pogué, quedant l' individuu aislat en faç del Estat Omnipotent. Pero lo socialisme consumant la obra, ja es no solament anti-social com la revolució qui, proclamant lo principi d' associació, les ha destruides totes sinó que avançant més, publicant un excels humanitarisme, esclavisa al home, lo fa una cosa del Estat, cohibeix sa naturalesa, detura sa activitat y esterilisa ses més fecondes potencies

Lo socialisme es la demostració *ad absurdum* de la inconveniencia de la revolució, de lo anti-natural y anti-humá de tot absolutisme. La summa direcció del Estat, lo fer d' aquest lo suprém regulador de la vida civil, comunal, doméstica y religiosa, porta com á corolari lo donarli també la distribució de la riquesa social, y establert lo principi de que l' home

(1) *Nahum*, Cap. III. vs. 4 y 5, diu á Ninive «Propter multitudinem fornicationum meretricis speciosæ, et gratæ, et habentis maleficia, quæ vendidit gentes in fornicationibus suis, et familias in maleficiis suis: ecce ego ad te, dixit, Dominus exercituum, et *revelabo pudenda tua in facie tua, et ostendam Gentibus nuditatem tuam et regnis ignominiam tuam*.

desapareix restant sols lo ciutadá, lo funcionari, lo servidor de la república, proclamat lo culto al idol de la Igualtat, aquesta pareix la esclavitut. Aleshores l' Estat no sols es l' únich llegislador, sinó que á son albir distribueix la propietat immoble y se fa lo patró y empressari universal. Lo socialisme es la derrera conseqüencia del uniformisme ó igualitarisme, que en sa substancia se identifican; y com la igualtat no la ha criada la naturalesa de aquí que aquells qui la volen atenyer han de violentar als homens, de manera que la persona humana dexa d' ésser persona: no té iniciativa racional, ni llibertat, ni propietat, ni responsabilitat, ni esperança. La igualtat, repetim, ha parit la esclavitut, essent aquesta mólt pitjor que no era antigament, puix en ella may te guanyarás la manumissió, perque es universal, ningú se 'n escapa trets los capitossos de la secta, en lo curt temps que pugan sostenirse oprimint als seus conciutadans.

Lo defecte radical dels sistemes polítichs y socials moderns es un gran desconexement de la naturalesa humana. Als modernistes lo cristianisme los ha fet mal (1). La magnífica revelació del ordre de la gracia los feu somiar un estat social en que 'ls antichs may hi somiaren, y que si 'l recordavan, per les tradicions, com ha esdevengut en épоques remotíssimes, may cregueren que pogués restaurarse. Dues son les errades substancials dels nostres utopistes. 1.ª Creure que la lley té igual eficacia que la gracia. 2.ª No veure que la gracia salva la llibertat humana, axí com la lley la força.

Ignoran lo gran principi de llibertat que enclou lo cristianisme, que Jesuchrist deslliurá als homens del dur jou de les lleys humanes restablint lo estat de gracia; y que constituit Sant Pau, d' una manera sobrenatural, doctor de totes les gents treballá heroycament pera fer desaparexer tota la armatosta legal, substituintla ab la llibertat cristiana. En presencia d' aquesta veritat no t' estranyará, lector, que la época en que 's formá l' organisme social de la Europa sots l' influx

(1) Ja de Jesuchrist digué Simeon: *Ecce positus est hic in ruinam et in resurrectionem multorum in Israel.* Luc. cap. II. vs. 72.

del cristianisme, la edad mitjana, sia época no de lleys, sinó de consuetuts, es á dir de llibertat social, de veritable *self-government;* la lley era lo ritme de sa propia vida, cumplintse admirablement lo *ipsi sibi sunt lex* (1) del gran Apostol, puix aquells pobles informats per la justicia cristiana, no necessitavan, com deya lo meteix Sant Pau (2), de lley pera regirse, y lo lliure desenrotllament de la activitat social produhía una armonía política. Quan Le Play posava la restauració social en lo restaurament de la consuetut y de la observancia del Decálech, era sols com un eco de Sant Pau quan tan rodonament assegurava que la lley multiplicava los delictes (3); y quan la Inglaterra ha conservat lo régimen de la consuetut fins als nostres dies, ha sigut responent al impuls de la influencia social cristiana, rebutjada de desde 'l renaxement pels pobles llatins, més artistes, més enamoradíços de la forma. La manía codificadora, la afició á les lleys escrites prové de la influencia clássica; com en l' ordre literari los admiradors de la antiga civilisació propugnaren les unitats contra 'ls romántichs, axí també en l' ordre civil y polítich los repugnava la jurisprudencia tradicional y casuística y 'ls sistemes governamentals basats en pactes entre les regions ó provincies. La gran unitat civil y política fou l' ideal del absolutisme revolucionari, lo segrestament de totes les espontaneytats individuals y locals en favor del Estat la linya de sa conducta; lo qual per conseqüencia lógica porta, perque sempre l' ordre polítich segueix al ordre social, que axí com al Poder central, á la autoritat política, se li ha atribuit la disposició de la llibertat, de la religió, y del dret no sols dels particulars sinó que també de les comunitats, se li atribuesca ja ara la fortuna y la propietat no sols de les colectivitats, sinó dels metexos individuus. Lo fer lleys es fer no res, es embrutar paper y gastar tinta, perque la lley no afegeix res al home, al revés li treu; perque li disminueix la llibertat.

(1) Rom 2. 14.
(2) I. ad Tim. 1. 9.
(3) Ad Rom V. vs. 20.

Creure 's que 'l mon s' ha d' adobar á força de lleys es tornar al estat d' abans del cristianisme; es preferir la lley escrita á la lley de gracia, y sacrificar la llibertat humana. Perque la nostra naturalesa vol ésser governada racionalment, no com les besties, se determina en virtut de la rahó; y sols quan obra per la passió es quan deu usarse ab ella de la força.

Lo fundador del positivisme, Auguste Comte, en son plan de restauració social, en la utopia en la qual volgué descriure, ab una bona fe evident, l' estat social esdevenidor, ab la penetració y talent que 'l distingexen y ab l' ateisme que desgraciadament lo tenía com obsés, regonexía la necessitat de una educació social, per lo qual posava lo poder espiritual de sa religió de la Humanitat com lo summo moderador y educador del poble y del home particular (1) Le Play inficionat també pel positivisme sistemátich, peró d' un gran talent d' observació, ab un bon sentit admirable y ab un viu conexement dels pobles moderns, rodonament assenta 'l principi que tota restauració social ha d' ésser precedida de la restauració del esperit (2). Ni l' un, ni l' altre d' aquests admirables talents, naturalistes com eran, posava la restauració en lo poder y sabiduría de la lley; pressentían lo principi cristiá de la necessitat de la gracia pera servar la pau social y la llibertat del poble, comprenían al home tal qual és, ser lliure, racional, naturalment creyent, ab afeccions respectables en si ma-

(1) Després d' ordenar lo sacerdoci, com á principal orguen de sa religió positivista (l' altruisme) afegeix Comte les següents paraules: «Cette réligion exerce son influence sur la régénération de la vie privée, comme de la publique »—Catechisme apud Gruber pág. 264, edit. de París.

(2) *Si donc les classes dirigeantes de l' un des peuples à la tête de la civilisation s' apliquaient avant tout à donner l' exemple du bien; si elles inculquaient à chaque citoyen soumis à leur influence le sentiment de ses devoirs envers Dieu, la famille et la patrie; si, seulement, elles parvenaient á détruire chez leurs subordonnés l' ivrognerie et les autres vices grossiers, elles auraient plus fait pour la puissance de leur pays, que si elles en auraint double la richese par le travail, ou le territoire par la conquête* —Réforme sociale. Pág. 10.

texes, y de qual educació penja lo concert y armonía de la vida social. Lo jacobinisme, es á dir, l' absolutisme revolucionari, caperrut, d' enteniment estret, desconexent dels homens, encegat per una passió desenfrenada no 's te en compte més que á sí meteix: no considera la *materia social*, es á dir los homens, no tracta á aquests, com á sers lliures, ab afeccions propies, ab responsabilitat, iniciativa y activitat, ab espontaneytat de vida; sino que vol ferlos pendre la forma que ha concebut, á sa propia imatge y semblança. Lo jacobinisme es lo uniformisme en sa forma aguda, axí com lo socialisme ho es en ses derreres consequencies: una metexa lley sobre tothom encara que destruesca la persona humana, en ses facultats y aspiracions més altes. Per açó veyém que les nacions anglo-saxones, més repeloses envers la revolució, han servat en bona part la antiga manera social, y la forma política consegüent, essent en elles la llibertat no un ídol, sino la práctica lley de la vida civil.

II

¿Donchs cóm les nobles y vives races exides de la arrel romana, s' han dexat enganyar per un sistema tan poch escayent ab ses facultats fecondes, sa activitat é iniciativa inestroncables, sa lluminosa inteligencia y una espontaneytat de vida may per altres pobles superada?

La metexa vivor imaginativa les feu perdre la amor á la tradició que contenía una llevor de llibertat y autonomía admirables. La Inglaterra, ab lo sentit práctich que la distingeix, conservá aquell vell organisme que may se fa caduch, cert es que la nostra Catalunya lo defensá fins á la mort; pero en general los pobles llatins després d' haverse enllubernat ab los resplandors del Renaxement, agafaren gust per les grandeses, se 'ls despertá l' instint de la novetat y los mots de democracia, de llibertat, igualtat y fraternitat, los seduhiren Los qui han pretés restaurar la llibertat dels pobles anaren á cercar lliçons á les clássiques repúbliques de Grecia y de Roma y ab menyspreu y fins odi miravan á son llinatge. Un ilustre escriptor francés observa que axí com pels inglesos Old England, la *vella Inglaterra*, es lo símbol de la llibertat patria y de la amor nacional, los moderns francesos de la França antiga n' han fet lo símbol de la esclavitut y de la vilitat. L' esperit del Renaxement, la Revolució, considerant bárbares les institucions de la edat mitjana rompé ab elles, no volgué escoltar la tradició, y tractá als pobles qui seguint

les lleys naturals de la societat s' havían anat organisant per espay de sigles, com si fossen turbes exides dels boschs, com que no tinguessen institucions, creencies, afeccions y consuetuts respectables

Le Play ha escrit: *L' inteligence de la science sociale procede du cœur encore plus què de l' esprit.* (1) La fecunditat procedeix de la amor; per açó la democracia revolucionaria, com de procedencia anti-cristiana ha sigut xorca y destructora perque d' ella pot dirse, lo que dels gentils deya Sant Pau, que es *sine afectione.* (2) La noció teórica del Estat, continúa lo distingit sociólech francés, no pot fer bons ciutadans com la sola noció y conexement especulatiu de Deu no es bastant á fer bons cristians; desfetes totes les comunitats intermedies, reduhida la escala social del indivíduu al Estat, aquell may s' alçará á la possessió del sentiment nacional. Los homens no s' enamoran d' idees abstractes y, pera posar amor á la patria, han de trobar identificats llurs sentiments, interessos, creencies y consuetuts ab los llochs en que naxen y en que viuen; desconegut aquest instint humá, impulsada la societat en sentit oposat, governades les nacions en virtut de principis contraris, lo sigle veu aparexer, sens que se 'n adone, lo estat nómada propi dels pobles salvatges. No sols veyém les masses manufactureres, sino fins los treballadors de la terra, no solament les cases de comers sino també les de terratinents, rodar d' un lloch á l' altre, cercant plahers y majors guanys, tot sovint ilusoris, y oblidant la amor á la nadiua terra La gent moderna pateix la idolatría dels noms. Nosaltres temém que fins per alguns lo regionalisme es més aviat un ídol que no pas una realitat. La trilogía revolucionaria de *llibertat, igualtat y fraternitat* ha sigut un simulacre devant del qual han quedat sacrificades, en odi al absolutisme, les venerandes reliquies que restavan encara dels temps verament lliures, igualataris y fraternals de la edat mitjana. Aquests tres mots nobilissims encisaren al poble, y fins avuy encara son l' es-

(1) La Réforme sociale en France Pág. 71. Vol. I.
(2) 2 Tim. III. vs. 3.

quer de que 's serveix la secta socialista pera ferse seua, com més enderrerida de moda, la gran massa de treballadors. Responen á un instint humá, son l' adulterament d' un principi cristiá, fills de la revelació feta per Deu á ses criatures racionals, avuy son lo vestíbul del ateisme. May la antiguitat gentílica sabé capir tan nobles idees, may los nostres revolucionaris les haurían inventades pera estamparles en sa bandera, si 'l cristianisme no les hagués criades amorosament dins de son sí. Per açó deyam que 'l cristianisme los havia fet mal á molts modernistes, prengueren d' ell lo magnífich plan de restauració social, més rebutjaren les dues idees fonamentals de son práctich procedir; la llibertat y la gracia. Desconeixedors de que 'l mérit humá radica en la llibertat, de que la finalitat del nostre llinatge sobre la terra es enlayrarse voluntariament per les vies de la virtut fins á atenyer la societat los atributs de la sabiduría y de la santedat que sobre d' ella reflexa lo Ser infinit; elles han volgut á la força, en virtut d' un decret d' una Convenció ó d' unes Constituyents, tot d' un colp, fer santa á la societat, y lo que es pitjor sens encomanarla á Deu. En aquest punt podem dir que Deu demana lo que los homens manan, perque lo despotisme es essencialment humá, com la llibertat es essencialment divina. Sols son Autor sab manejar á la naturalesa humana. ¿Qui no 's riuría de que legalment volgués imposarse á tots los ciutadans la sabiduría, com se 'ls imposa la llibertat, la igualtat y la fraternitat? Y no obstant aquestes son tan qualitats del esperit com aquella; excelencies socials que sols poden guanyarse mitjansant una llarga y pacientíssima educació.

La Revolució volent regenerar al home l' ha fet esclau. Ha pensat que pera regenerar la humanitat bastavan algunes fórmules pronunciades solemnement en los parlaments y estampades després en los códichs legals; pero en l' esperit del home no hi ha posat res. Humanitat y democracia, veus-aqui los seus mots sacramentals; y al compás d' ells, que han vingut á ésser les flors retóriques de la nova eloqüencia popular, s' es refredada la amor social, y un odi cordialíssim enverina les relacions humanes. Lo poble crida que porta un

jou insoportable, que 'ls treballadors son los desheredats del mon y que 'ls richs passan la vida regalantse en la ociositat, menjantse lo fruyt de son treball. Y los doctors de la secta hi afegexen que 'l patró industrial y 'l propietari son inútils, nocius elements, dins del organisme social. Los tals doctors qui volen suplantar á les autoritats socials contra les quals claman, no possehexen tampoch les virtuts que diuen que mancan als qui avuy son com cap del ordre social; y lo remey que proposan es la esclavitut universal: uns quants capataços qui menen al treball á tota la massa humana y distribuhescan á cada indivíduu una pitança exactament igual

Donchs ¿la democracia, la llibertat, la igualtat y la fraternitat dels homens serán pures utopies? La Revolució qui ha escampat tanta de sanch á Europa, qui ha destruit tantes venerandes institucions, qui ha desfetes associacions populars fecondíssimes, no haurá sigut de cap utilitat pera la civilisació y avansament dels pobles?

La Revolució es una heretjía, es á dir, la falsificació d' un principi verdader, d' un dogma, de la creencia universal dels homens; y tota heretjía té la destinació de purificar, solidar y evidenciar lo meteix dogma que voldría destruir. La autoritat, la llibertat y la propietat quedarán més fortificades y distintes després de la revolució, y los homens acérrims qui han defensat aquells principis fonamentals de la civilisació, y la societat en general, quedarán purificats pels seus propis enemichs. La revolució se fondrá lo dia en que lo mon no tinga necessitat d' ella, com un fonticol s' asseca lo dia que la sanch del qui 'l porta queda purificada. A principis del sigle XIII un home de gran penetració d' esperit y de virtut heróyca, sortit d' Espanya, passava pel mitjorn de França, que, com moltes altres terres, estava enmatzinat de diferents errors religiosos y socials, tocants també á la autoritat y á la propietat, é impugnavan tota gerarquía. La commoció popular era grossa; y aquells sectaris, com los d' ara, tenían encisada á la multitut ponderant los vicis socials y presentantse ells com los restauradors de la justicia y 'ls vers amichs del poble. Un ilustre Prelat se quexava ab dit espanyol, quan aquest li res-

pongué: lo dia en que los defensors de la veritat possehescan les virtuts que 'ls sectaris afectan possehir, quan amen al poble tan com aquests afectan amarlo, aquell dia los homens dexarán als sectaris y seguirán als defensors de la Veritat. Aquell home era Domingo de Guzman; y ell y sos companys, qui posaren en práctica aquell principi, foren una de les causes més poderoses de la gran restauració social del sigle XIII, personificada per Sant Lluis y Sant Tomás d' Aquino, assegut l' un en lo trono de França y l' altre en la cátedra de la Sorbona.

No, no será inútil la revolució, com res es inútil en l' univers, tan en l' ordre físich com en l' ordre moral; y la democracia que ella ha volgut constituir, sortintli esguerrada, y la llibertat, igualtat y fraternitat, purament fictes, que ha predicat produint l' odi y 'l desequilibri social, y 'l socialisme que ha engendrat amenaçant la destrucció de la civilisació humana, haurán despertat l' esperit adormit y axamplat l' horitzó estret que s' havía congriat sots la maléfica influencia que ha dominat á les classes ilustrades de la Europa desde lo Renaxement fins avuy dia. Per les concavitats del mon social, sens que aparega per la superficie, xiula lo vent de la caritat, sentiment aglutinant, civilisador per excelencia, criador de vincles entre 'ls homens y organisador de la massa humana. Les institucions benéfiques se multiplican, les associacions humanitaries aumentan, les obres de caritat crexan y després de la ruina universal produhida pel torb revolucionari, elles han d' esser los carreus ab que s' ha de bastir l' edifici social del pervindre. Elles son filles de la llibertat y de la gracia y aquestes crearen en la Edat mitjana la consuetut, arrel de les llibertats populars en nostres antigues regions y fins avuy en les terres dels anglo-saxons; la associació es lo desenrotllament orgánich de la societat, los homens s' associan més quan més desvalguts están, les antigues entitats socials, element essencial del regionalisme, se formaren després del aniquilament de la societat antiga; la superbia humana fa que l' home sols cerque l' adjutori de son próxim quan ho necessita y avuy, trobantse l' organisme social quasi be tornat

pols, es induptable que l' instint de conservació portará lo restaurament de la vida regional en los primers núcleus socials necessaris á la colectivitat humana, reproduhintse lo fet que doná començament á la Edat mitjana. *Carruptio unius generatio alterius.*

III

Perque avuy dia havém inventat un mot molt propi y expressiu del modo d' esser de la societat actual. Parlam de masses humanes en lloch de parlar de pobles; d' una gran multitut no 'n dihém una reunió de poble, sino una massa, perque als individuos los faltan sentiments que 'ls unescan, organisme que 'ls concerte, cap que 'ls goberne. *Vexati..... sicut oves non habentes pastorem.* (1)

L' organisme natural de la societat ha d' esser etern, com tot organisme natural d' un sér ha de durar tant com aquest. Los Pastors de pobles de que parla Homer avuy fan falta. Per açó hi ha masses humanes y 'ls homens son com ovelles qui no tenen pastor. Lo perfeccionament humá, lo refinament humá, no destruhirá may la necessitat que 'ls homens tenen de pastors. La gran dificultat está en que aquests sian bons.

La centralisació, la burocracia, que es sa forma legal, ha volgut subrogarse á les antigues autoritats socials, y la direcció de les regions ha quedat en les seves mans, ó més ben dit, ella ha acabat de desfer les regions. Lo gobernament local, la administració local, han finat, y per lo tant ha finat també la vida regional; y com les coses humanes están lligades les unes ab les altres, la metexa organisació económica ha dexat de te-

(1) March, IX, vs. 36.

nir lo carácter local, per lo qual lo poble havent perdut sos caps naturals no es estrany que fassa bogeries. Tot ha contribuit al desconcert social. Les idees fonamentals son negades ó posades en dupte. Ja Thiers (1) se quexava de que avuy se degués demostrar aquell conjunt de principis, evidentment necessaris, que en sigles normals sería una falta de respecte á la conciencia humana lo voler probar; avans d' ell lo nostre Lluis Vives, testimoni dels trontolls socialistes de la Alemanya esdevinguts després de la rebelió luterana, demostrava com lo desordre popular era conseqüencia del desordre introduhit en les idees. (2).En l' ordre práctich la centralisació política y administrativa d' una banda, y d' altra l' oblit de les classes dirigentes dels seus debers socials, la afició al luxo y als plahers, han tret de sos llochs naturals aquells qui tenian per la Providencia lo carácter d' autoritats socials; y la multiplicació popular ha vingut quan precisament han disminuit los caps qui debian conduhirla. D' aquí que pugan ara dirse al mon aquelles paraules del antiquíssim profeta: «Has multiplicat de gent pero no has aumentat de alegría.» Puig si be las dissençions socials son molt velles en la historia del humá llinatge, no obstant avuy tenen una manera particular y significativa. «Sota del antich régimen cada patró anava al combat sostingut per sos clients, obrers y doméstichs, mentres que á la hora present ell los troba armats devant seu. Aleshores després de la brega l' home trobava en l' obrador y á casa se-

(1) Puisque la société française est arrivée á cet état de perturbation morale que les idées, les plus naturelles, les plus evidentes, les plus universalement reconnues, son mises en doute, audacieusement niées, qu' il nous soit permis de les démontrer comme si elles en auraient besoin... il faut, si on ne veut pas que la société périsse, prouver ce que, par respect pour la conscience humaine, on n'aurait jamais autrefois entrepis de démontrer.—De la Propriété, avant propos.

(2) Ex dissensione opionum ventum est ad dissidium vitæ.—De Comunione rerum ad germanos inferiores. Edit. Val.

va la pau y un repós reparador. Avuy dia hi ha brega dins de casa y dins del obrador.» (1)

L' autor de les precedents linyes posa lo remey de la societat en lo restaurament de la Religió, de la Propietat, y de la Familia, tres elements essencials del ordre humá avuy fortament perturbat. Es cert que aquestes tres institucions fonamentals están basades en la llibertat; que la Religió no pot esser imposada á la força, que la Propietat deu esser lliure en sa constitució y transmissió, y que la Familia s' organisa mediant lo matrimoni, acte essencialment lliure, y se manté per la autoritat del pare; més essent elles necessaries, la força social les ha de protegir y la organisació d' un poble será més perfecta en quant més eficaçment les protegesca. D' altra banda aquestes tres institucions responen á altres tants instints de la naturalesa hamana, fortíssims, indestructibles y que facilment se desenfrenan; son fecondíssims y verdaders órguens de la activitat social quan van ben gobernats; principi de disolució y d' anarquía quan ixen de la vereda que los ha marcat la Providencia. La forma regional fomenta admirablement les institucions protectores d' aquets tres instints fonamentals de la vida y de la societat humana; l' uniformisme, l' absolutisme centralisador, les debilita y enflaqueix. Ben be se pot afirmar que 'ls es enemich, y la experiencia histórica confirma la veritat d' aquesta sentencia teórica. La forma regional no cohibeix la naturalesa, y aixís veyém que baix son imperi l' organisme social presenta les tres institucions expressades ab una feconditat exuberant, y ab una força que fa indestructible la societat. Lo centralisme, uniformista per necessitat, les xucla la substancia, les torna anémiques, invadint les sues funcions é impedintlos sa propia activitat atrofia aquests órguens essencials de la societat, en detriment de la sanitat de vida del consorci humá. ¿No es evident per l' home qui sab d' historia que d' ensá que l' absolutisme real primer, y desprès ab molt aument lo revolucionari, dominan en aquestes parts d' Europa, la Religió, la Propietat y la Fami-

(1) Le Play. «La Réforme sociale,» vol. I, pág. 49.

lia, reduhit lo cercle de llibertat d' acció en que 's movían, han disminuit aquella força fecondant, expansiva y consoladora, que escalfava á tots los membres del llinatje? No es un fet molt eloqüent lo d' avuy dia que sian principalment les races anglo-saxones les qni estengan lo cristianisme y lo fixen en les noves civilisacions de la Unió Americana y de la Australia, no tenint elles, com de bon troç no tenen, com les llatines tantes condicions naturals pera exercir lo prosselitisme? Y la virtut colonisadora que possehеixen en general ¿qué proba sino que la vella Inglaterra, guardadora del organisme social de la Edat mitjana, pot proporcionar bona llevor de civilisació estable á les noves terres, restant xorques pera tan noble missió les nacions qui més fortament han sofert la influencia centralisadora y esterilisant de la Revolució?

Pot ser á algú li fará estrany que 'l Regionalisme puga influir favorablement en la Religió; més d' açó ja se n' es escrit á Catalunya (1); y pot posarse fins á la evidencia. Es cert que la Lley de Jesuchrist es la Lley de tota la humanitat, que es la religió universal, més, com á obra del Autor de la naturalesa, es la institució més natural y humana que jamay ha existit en lo mon. Lo ser una institució sobrenatural no li trau lo carácter natural, al revés li confirma; com l' element racional, lluny de fer perdre al home la naturalesa comuna á tots los sérs animats, lo constituheix l' animal més perfet de la Creació. Axí també lo Cristiánisme, religió universal, es regionalista per excelencia. Ses autoritats regionals son sostingudes per lo summo poder qui la governa, com á principi essencial de sa constitució y com á rahó d' esser de sa existencia. Dexa que la vida religiosa dels pobles lliurement se desentrotlle en ses respectives regions sota lá direcció de les autoritats locals; la pietat revesteix diferents matiços; les ceremonies públiques servan generalment á cada lloch les formes tradicionals; y los doctors eclessiástichs assentan lo gran principi teológich, generador podríam dir d' aquest regionalisme religiós, de que la gracia segueix y se conforma á

(1) La Tradició Catalana, per Joseph Torras y Bages, Pvre.

la naturalesa. Tot l' anti-natural es anti-religiós: cap artifici se lliga de debó ab la Lley de gracia, la religió serveix pera adobar la societat, y, com los adobs de la terra en lo conreu agrícola, se converteix en una metexa cosa ab ella. Es un fet desgraciadament comú que molts perdan la fé al dexar son pays, y no es extraordinari lo recobrarla al tornar á la propia terra y al sentir de nou la influencia dels estímols locals. (1) ¿Qué ensenya aquest fet sino que la vida regional es intrínsecement favorable á la vida religiosa? La pietat cristiana localisa les afeccions; la devoció, forma esquisida del més alt dels humans sentiments, s' encarna preferentment en los llochs nadius, y mentres les altres afeccions del home van y venen durant lo curs de sa vida y segons los accidents de sa existencia, aquell persevera constants fins á la fí. L' humanitarisme revolucionari, les fofes formes religioses de certs cosmopolites, no tenen consistencia, vagan segons lo vent d' ahont bufa, may serán populars ni generals no obstant ses pretensions universalistes; la fé qui fa forts als pobles y es lo ***glutinum*** social qui lliga entre sí als homens, rectifica los esperits y los alça fins al Principi de tota perfecció. Ja desde Jacob (2) qui, com nostres antepassats los celtes, consagrá com á santuari una pedra, y santificá llochs determinats, la fé, conformantse profundament ab la naturalesa del home, cerca llochs ahont d' una manera més influyent se manifeste, com la resplandor solar llúu més quan pega á certs penyals ¿A quins ulls de catalá no reflectan la llum cristiana los alts penyals de Monserrat? Los santuaris de la nostra terra, les solemnitats religioses del nostre pays, les imatges del nostre lloch, parlan ab molta més eficacia á la nostra ánima lo llenguatge de la devoció; per lo qual sovint veyém al qui viu en les repúbliques de la América, ó en les colonies australianes, trametre á la iglesia ahont rebé les primeres y més fortes impressions de la pietat, que encara li duran, un present ó joya en testimoni de vera amor.

(1) Recordám ab aquest motiu lo bell *Cuento de color de rosa* del escriptor regionalista Trueba titulat *La resurreccion del alma*.

(2) Genes. XXVIII, vs, 18.

Y es perque fins los principis més generals, l' espiritualisme més alt, en l' home, cercan materialisarse, fentse sensibles ó plástichs com ara diuen, identificantse la idea ab l' objecte, essent aquella més penetrant en quant aquest més mou les facultats afectives del home.

Un sociólech modern, autor de la utopia més colossal que hom haja imaginat desde Plató ensá, peró d' un talent indiscutible, l' Auguste Comte, assentá lo principi de la major eficacia que en l' home tenen les facultats afectives sobre les intelectuals; axí demostra també pensar la Iglesia católica ordenant totes ses cerimonies en virtut d' aquest principi, y ¿quí dupta que al sentiment de pietat, á la fé religiosa, han de donar força los recorts de familia, les tradicions locals y la llengua indígena que ensemps nos posa en comunicació ab los homens qui més estimám, y ab Deu á qui debém professar la summa amor? Y es tanta aquesta benéfica influencia regional en lo exalçament de la pietat cristiana, que en nostres dias habém vist á Lleó XIII deturarse en les negociacions ab Russia referents á coses vitalíssimes de la Iglesia de Polonia, avans de consentir la prohibició de la llengua nacional dins del temple; y en la populosíssima Chicago, (1) ciutat, com es sabut, bastida totalment de nostres dias, la divisió y fundació de ses noranta parroquies católiques se 's feta per llengues. ¿Y no es signe també del enllác natural que hi ha entre la pietat y 'l Regionalisme, lo fet de que la base de la forma regional inglesa sia la parroquia, y la unió de parroquies, que forman com lo primer membre de sa administració y governament local? Aquesta unió entre l' espiritual y lo temporal, en lo sistema inglés, es fruyt d' un perfecte conexement del home, y un medi de fer respectable la autoritat secular que per sa naturalesa es dura y exigent; la dolçor del principi espiritual la suavisa, la fa amable y respectable devant de tots los parroquians.

Los revolucionaris y aprioristes, gent desnaturalisada per-

(1) V. la interessant correspondencia de Chicago publicada en *La Civiltá Cattólica, série XV. Vol. IV.*

que obra en virtut de principis abstractes sens tenir en compte la naturalesa humana, solen mofarse de la forma consuetudinaria y casuística, propia del governament y llegislació regionals, y es perque ignoran lo misteri del home, y 'ls móvils de la voluntat humana y que cada home es un mon. A ells pot ser també los fará estrany lo donar tanta importancia en lo régimen social y polítich á la pietat; més no obstant, com ja havém insinuat, Le Play y lo meteix Comte, (1) aquest apesar de son ateisme, regonexen que la restauració social ha de començar per lo restaurament del esperit, per lo restaurament del home com diu Taine, y en altres paraules había ja dit lo nostre Eximenis avans que s' inaugurás la Edat moderna, afirmant al tractar de la moral social «que no es res bo al hom si ell en sí no es bo,» es á dir, que ni lleys, ni preceptes, ni autoritats tenen tanta importancia per lo bon régimen social com les virtuts dels ciutadans. Lo fundador del Positivisme assentá un principi, que sembla més propi d' una escola mística que no pas d' una escola positivista, al dir: *le progrés social repose essentiellement sur la mort.* (2) Y en efecte tal qual sia la idea que de la mort tingan los homens será la ordenació social; la idea de la mort determina la retgla de la vida. ¿Qué es la mort en lo centralisme social, tret l' home del seu lloch propi, sino un incident sens importancia que ni quasi mou les afeccions, ni interessa als sentiments, ni fa reflectir l' enteniment? La mort, en la regió revesteix la solemnitat qui li es propia, les afeccions socials somogudes li obran pas en l' esperit dels ciutadans y aquell práctich *memento homo*, ohit ab major reculliment y afecte, es una predicació de moralitat y de justicia naturalment dirigida á rec

(1) Comte en les discussions ab sa muller tot sovint se quexava de que may aquesta havía dexat de ser revolucionaria, ni ell havía pogut obtenir sa conversió al altruisme. En son apassionament per Clotilde de Vaux deya que espiritualment s' havía casat ab ella un dia que 's trobaren en una iglesia de París.

(2) Cours de Philosophie positive IV.

tificar les relacions dels homens entre sí; á dominar les passions grosseres y á fer estimar més la perfecció de la vida.

Si 'l instint qui fa cercar al home les coses sobrenaturals, si la religió quí l' educa y goberna per missió divina, no obstant de son carácter general, espiritual y essencialment humá, son més fomentats y rectament desenrotllats en la forma regional de la societat, que no pas en la forma centralisadora; també l' instint de possehir, y la institució social de la propietat que l' encamina y determina, essencialment mundans y de carácter temporal, troban en la vida regional un més fácil desenrotllament; y aquest instint perturbador y egoista, més de imprescindible necessitat en la societat mundana, pren un curs benéfich y civilisador cumplint los fins que li ha imposat la Providencia.

Lo socialisme es una malura del cos social sobrevinguda sens dupte, com totes les malaltíes, per haverse desordenat y desequilibrat sos humors ó principis essencials. Convé donchs més que no pas estudiar y aplicar los paliatius al mal, per més que açó dega també ferse, restituir al cos social aquella posició convenient que la experiencia y la rahó ensenyan esserli condició de sanitat y de bon temperament. Es clar que la causa radical y primera del mal, que lo medi essencial de gorirlo, son essencialment espirituals; Comte, Le Play y Taine, gent tota positivista, eloqüentment ho han demostrat discorrent sobre l' actual estat de descomposició social. Més encara que lo desconcert del cos vinga d' un principi espiritual, y no tinga total restaurament sinó acudint á remeys sobrenaturals, empero també es cert que aquests per si sols no son suficients, com ho demostra lo fet de que 'l Summo Pastor de la Iglesia al ensenyar los camins que convé seguir pera sortir del present conflicte, acut també á medis temporals y aconcella remeys d' ordre económich. Es un principi fonamental del Cristianisme que l' home si be deu creure que tot li ve de Deu y que sempre necessita de son aussili, no obstant ha de valerse de sa propia activitat é inteligencia pera atenyer son fí, de manera que en açó está la arrel de tot son mérit y lo principi de son benestar. D' aqui que 'l Papa després d' ex-

plicar la necessitat de fomentar en lo mon lo principi sobrenatural, llevor de tot bé, insistesca d' una manera particular demanant una armónica restauració económica. Aquesta restauració induptablement deu reposar y fundarse en lo restaurament de la vida regional. Lo defecte primari de la riquesa en los temps moderns es lo haber perdut la significació social, haberse materialisat del tot desfense de les obligacions que fins en l' organisme de la propietat feudal li eran inherents, en benefici de la classe treballadora. Hi havía antigament d' una manera implícita en lo dret social, aquell principi sacratíssim del dret canónich: *beneficium propter officium*. Lo propietari, lo rich en general, no ho eran solament pera regalarse y donarse á la bona vida, sinó que la posessió de la riquesa constituía un grau superior de la gerarquía social, qual influencia, poder, major ilustració y medis materials y morals, debían esmersarse en be dels subordinats. Segons la vera doctrina lo propietari, lo patró industrial, lo rich en general, tenen una especial destinació en la societat, una missió que cumplir envers lo seu próxim; son com uns funcionaris de dret natural sobre dels quals recau la obligació de dirigir les classes més numeroses; per açó modernament á aquells se 'ls ha anomenat classes directores... precisament quan havían dexat de dirigir.

Havém dit anteriorment que l' organisme essencial de la societat debía durar tan com aquesta. En altres termens, pero d' una manera idéntica en la substancia, los pastors de pobles de que parla sovint la Iliada, los senyors de la Edat mitjana; y los propietaris, capitalistes y patrons de nostres temps, ó les autoritats socials, com les anomena Le Play, son una metexa cosa. Lo senyor d' esclaus per la misericordia divina ha desaparegut de la terra; pero lo senyor qui dirigeix, exerceix autoritat, y disposa de la riquesa social, naix de les metexes entranyes de la societat per la força natural de les coses, y la experiencia histórica demostra que, quan per violencia ó altres causes, han desaparescut uns senyors al moment n' ixen d' altres, y axís continuará essent en la successió dels sigles.

Voler destruír la gerarquía social, fundada principalment

en la riquesa ó en la posessió de la propietat, com pretenen los socialistes, es una utopia y una bogería; lo que convé es estudiar la manera de servar l' equilibri social, com la propietat y la riquesa en general, sens perdre sa naturalesa particular, com pretenen los colectivistes, puga extendre més son benéfich influx sobre les multituts.

L' instint d' adquirir y de possehir, com tots los instints, que la Providencia ha sembrat en lo cor dels homens, necessaris pera la conservació individual ó social, té una força extraordinaria; y quan no se 'l volta de les condicions convenients se torna destructor, y en lloch de servir á la civilisació serveix pera portar la comunitat social al estat selvatge. Es en va pretendrer remeys legals (1) y més avuy dia que no pas antigament. Lo voler posar mida á la acumulació de les riqueses en mans d' un particular per medi de disposicions llegislatives, no sols es contrari á la propietat, delicte contra aquesta institució natural y necessaria, sino que ademés es enterament inútil. La riquesa en la forma fiduciaria s' escapa á totes les malles de la lley, y no obstant ella es influyentíssima en la civilisació y en lo benestar material y moral dels pobles, y avuy veyem que tenintla en grau superior en ses mans los juheus, ab ella estrangulan als civilisats pobles de la Europa. De lo qual resulta que vexades la propietat y la industria per una llegislació ab tendencies socialistes, al compás que aquelles manifestacions benefactores, convenientíssimes y necessaries, del ordre económich, quedan debilitades y disminuides en la eficacia de sa missió social; la riquesa fiduciaria, que per sa naturalesa pot tenir una existencia més arcana é independent del Poder llegislatiu, creix, se multiplica y avassalla á goberns y á pobles. La riquesa en aquesta forma se despulla de les entranyes de misericordia, y sembla que sens fer mal á ningú; sa existencia especial, no personificantse en un home, vé facilment á ésser inhumana; lo propietari,

(1) Aquesta sembla esser la opinió de la Iglesia explicitament manifestada per Lleó XIII en lo discurs dirigit als obrers francesos, en la peregrinació de 1889, lo dia 20 d' Octubre.

lo patró industrial, tenen altres qui 'ls ajudan en lo treball productor de la riquesa, ab ells deuhen estar necessariament relacionats, ab ells viuhen y 's tractan, lo qual fa naxer relacions entre ells que de una banda obligan al propietari y al patró industrial suaument envers los dependents: y aquests, per sa part, tenen una persona visible y determinada á la qual dirigir les sues reclamacions. No son possibles *huelgas* contra los acomuladors y posseedors de la riquesa fiduciaria.

D' aquestes simples consideracions s' en deduheix la oportunitat y conveniencia de fomentar la propietat y la industria, y de cercar la forma social que més les protegesca de les absorcions de la riquesa innominada. Es cosa indubtable que tots los grans interessos socials estan entre sí lligats, son com los primers principis en l' ordre especulatiu; l' alterar l' un porta per consegüent l' alterament del altre. La centralisació política y administrativa, porta la centralisació literaria, y d' una manera essencialíssima la centralisació económica. ¿No veyém, per ventura, capitals qui sens tenir una gota de producció ni agrícola, ni industrial, ni mercantil, son no obstant, potencies económiques? Y que es açó sinó manifestació de que lo centralisme administratiu duu per corolari una centralisació económica? Lo Papa Lleó XIII entre altres remeys pera adobar lo present conflicte social proposa la conveniencia de que s' aumente lo número de propietaris, que disminuesca la distancia cada dia major entre 'ls possehidors de colossals riquesas y lo poble menut; y açó es indubtable que fora un derivatiu convenientíssim pera curar la agudíssima irritació socialista que avuy té encaparrats á tots los homens de bona voluntat. La descentralisació del capital ó de la riquesa, ab summa naturalitat y ordre vindría, si vingués la descentralisació de la vida social. Pot ser á algú li semble que lo sistema regional fora contrari al poderiu económich, que aquest se troba més protegit per la acumulació de grans capitals ó riqueses. Mes la experiencia ensenya que aquestes acomulacions no son favorables á la multitut, á la generalitat dels pays, que fan perdre l' estímul del treball; puix evidentment se veu que en aquesta forma económica li es impossible

al simple treballador per inteligent, per actiu, per retingu que sía, alçarse may á la condició d' amo, puig queda ofegat per aquest, qui tot sovint no es un home sinó una legió. Tal volta dirás que avuy dia atenent al mercat internacional es necessaria la gran industria que suposa los grans capitals, y en açó no 't faré la contra; mes si resulta indubtable que lo treball nacional, que la industria agrícola y manufacturera sólida, durable, d' influencia benéfica general, material y moralment, sobre del pays, se troba únicament en aquesta forma de descentralisació económica que junta als homens ab sa terra, favoreix l' esperit de familia, fomenta la amor á la regió, fa al treballador més home que no pas máquina, puix lo coloca en un medi més educador y que li obra la esperança d' un pervenir mellor.

¿Calificarás, potser, d' utopista al qui escriu aquestes linyes perque no 't dona 'l medi de sortir del present estat económich? Mes ¿es alguna vegada utopia la veritat? Es induptable que no. Los estats socials, les dificultats y conflictes, no 's curan ab una recepta de doctor; la má invisible qui goberna als pobles condueix les coses pels camins convenients; mes la difusió de la veritat, la defensa de lo just, la indicació de lo convenient, per més que porte dificultats en sa próxima realisació, prepara als esperits, ilumina les inteligencies y empeny les voluntats envers lo punt que 's desitja. Sant Pau ni pretengué abolir la esclavitut, que portava també en sí un gran conflicte económich, ni 's pensá may véurela finar; mes la empenta que li doná la portá á una mort natural y gens violenta. Lo gran principi de Bonalt de que tota transformació social va precedida d' una transformació en les idees, queda sovint confirmat per la experiencia histórica; per lo qual treballar pel restaurament de la desentralisació del treball y del capital, que en lo fons se identifica ab la forma social que anomenam regionalista, lluny d' esser una utopia, es una obra humanitaria y meritoria á la qual convé que contribuescan tots los homens de influencia social.

La propietat per excelencia, la típica, la histórica, la que representa mellor lo principi tradicional, la d' influencia més

moralisadora, que més agermana á tots aquells qui han de contribuir á sa explotació, es á dir, la propietat agrícola, es evident com més fomentada y ennoblida queda per la forma regional, que no pas quan en la societat domina un régimen centralisador y uniformista. Y aquesta influencia es recíproca, puix, com observa Le Play, los magistrats rurals, les autoritats locals, més respectables, son les qui naxen de les entranyes de la terra; axí com los grans propietaris, educats y moralisats per la práctica de la vida regional, acostumats al art de gobernar per la direcció inmediata que han tingut de ses propies coses, son los més dispostos y de mellors garantíes pera regir les regions, ab les quals ademés estan identificats moral y materialment. Lo *caciquisme* es una demostració experimental de la veritat assentada per Le Play. Quan les autoritats socials llegítimes y naturals defallexen, surten les autoritats socials bordes y de conseqüent perturbadores, disolvents y opressores; y no obstant son una necessitat. *Abyssus abyssum invocat.* Un sistema social artificial y bort ho es fins en sos elements constitutius. L' actual régimen polítich exigeix los *caciques*, y per bona voluntat que tingan los qui estan al cap del gobern de la nació no podan prescindir d' ells. Quan d' un pays desapareix la força moral, inteligent per naturalesa, la força bruta, tiránica y tot com es, fa son servey y es mellor que no pas la anarquía; los actuals *caciques* son los qui suplexen á les autoritats socials anulades, y encaxan ab la autoritat superior pera formar l' organisme funcional de la vida pública. Son un signe dels temps; reproducció de aquells quefes qui en antigues époques llegím que s' amparavan de certes afraus manant en elles ab absolut domini, constituint una especie de gobern de fet, que dura fins que la societat torna á entrar en lo camí natural de la vida civil.

Pero no 'ns mogam ara de probar la benefactora influencia del regionalisme sobre la propietat agrícola. Los homens de la terra, com avans deyan á Catalunya, eran lo nirvi de la societat, lo sosteniment de les institucions, los guardians de les tradicionals consuetuts y es perque los homens verament eran de la terra, com les montanyes, los rius, los altres acci-

dents geográfichs; axí com les masses flotants que fa lo centralisme tenen lo carácter no cosmopolita, com generalment se sol dir molt malament, puix á les hores tindrían un carácter superior, y no tenen sino un verdader nihilisme, constituint una especie híbrida, ó més ben dit, restantlos solament les qualitats ínfimes, animalesques del llinatge. Ab lo régimen de permanencia dels propietaris en ses finques, les families se lligan ab la terra, ix naturalment aleshores lo sistema que 'n Le Play anomena de *families-soques*, de les quals tan bell esplet té Catalunya, les quals donan á la terra los conrehuadors convenients y lo sobrant de personal á les industries, á les lletres, ó á les colonies, mantenint empero sempre ferm lo vincle que 'ls lliga ab la casa payral. Aquest conreu práctich pel mateix propietari, ó sota la seva direcció, fonamenta pels medis que naturalment ell posseheix, dona feconditat, á la industria agrícola, ennobleix la classe, y apartada aquesta dels grans centres ahont dominan lo luxo, la ociositat y altres vicis, es com la deu que proporciona á la nació la gent de més válua y li dona una prosperitat material de més soliditat y durada; puix la riquesa social que 's funda en la producció de la terra, ó en industries ab aquesta íntimament lligades, es la que dona á un pays, segons los metexos economistes moderns, una prosperitat económica fundada en ses bases naturals Los signes de decadencia en la industria agrícola que avuy se notan quasi be per tota Europa, la despoblació crexent del pays rural, la ruina d' una gran part de propietaris, la pérdua del bon sentit y de les altres qualitats morals que avans distingían als treballadors de la terra, evidencian la mala sombra que lo centralisme avuy de moda é imperant llensa sobre la propietat agrícola, é indirectament sobre la societat humana, de la qual aquella es com l' element de més força. A Catalunya ni tením la gran propietat agrícola, ni la desitjám; domina una distribució molt equilibrada, ni divisió, ni concentració excessiva, sortida del excelentíssim principi de la llibertat de disposar de sos bens que aquí tenen los pares de familia. La gran propietat pot ser dissimula més ó menos les males seguides de la no residencia; consent una

explotació en gran escala, un home ja de conexements téc·nichs qui la dirigesca; pero quan, com aquí passa, lo comú es la propietat mitjana, la falta de la direcció del propietari qui donga ab sa inteligencia lo tó á la industria agricola per força ha de donar resultats miserables.

Mes puix que avuy, la riquesa industrial te una importancia tan grossa en l'ordre económich, convé fixarse també en si á ella, com á la agrícola, lo sistema regional li es favorable. Ja havém dit la dependencia necessaria que hi havia entre aquestes dues industries y com lo desentrotllament manufacturer de més solidital y permanencia era lo que 's fundava sobre la agricultura del pays; y ara cal afegirhi que si les masses humanes dedicades á la manufactura, per evident ex·periencia per tothom reconeguda, están en una decadencia moral espantosa, si constituexen un perill social, es indupta·blement perque 'ls falta la sombra benefactora de les autoritats socials, qui tan be y ab naturalitat aparexen quan se practica la forma regionalista. Lo ilustre economista católich Carlos Perin (1) al ponderar los bons oficis que ha d' exercitar lo patró industrial envers los obrers, si 's vol que 's retorne l' estat social present, posa com per base de tots ells, la necessitat de que 'l patronat sia essencialment local; y tan los sabis com los industrials d' esperit cristiá, y de conseguent humanitari, qui cercan la manera, los primers en sos escrits y los segons en sos establiments, d' acabar lo present conflicte, tots pòsan, per obtenirho, com lo medi més eficáç, localisar les industries y ab los blaníssims vincles de la propietat y del afecte unir al treballador, casarlo, ab la fábrica. Veyém donchs los homens de la terra de la Edat mitjana, de que habém parlat, lligats ab lo pays, esser l' exemplar típich dels sociólechs moderns, encara que sens anomenarlos tal volta per no passar per enderrerits. Sempre les lleys de la societat serán les meteixes, perque l' home es sempre lo meteix.

Devallant, ara, del tó de generalitat que domina en lo present opúscul volém fer algunes observacions sobre la con-

(1) V. El Patrono. Cap. I.

veniencia de modificar d' una manera blana, racional y lliure la consuetut de les successions á Catalunya. May defensará prou la nostra terra la llibertat civil que 'ls nostres passats li llegaren, sempre ha de treballar pera sostenir la autoritat dels caps de casa qui poden disposar á son albir dels bens que possehexen; pero la present constitució social, la multiplicació popular, les passions democrátiques tan vives avuy dia, son mortals enemigues dels homens assenyalats, aman la igualtat entre 'ls cintadans y encenen una neguitosa enveja contra les fortunes opulentes. Sembla, donchs, que la práctica sabiesa aconsella als possehidors de grosses fortunes que procuren al repartir sa herencia no la acumulació de capitals en una má; sino tota la distribució possible sempre que açó no sia en detriment de la agricultura ó de la industria. Per açó una de les més constants aspiracions del sociólech modern ha d' esser fer penetrar en la conciencia individual, en lo esperit del ciutadá particular, lo sentiment social; axí com sempre ha estat l' ofici del sacerdot mantenir y fer viure en lo cor dels cristians lo precepte de la caritat, al qui voldrian ofegar la multitut de afectes desordenats que engendra lo egoisme de familia. Aquest principi d' equilibri es tan necessari que 'l modern ateisme social no ha tingut altre medi pera sortir del pas que inventar lo raquítich altruisme, caricatura de la caritat cristiana. La fundació de cases poderoses es un somni que afalaga als acumuladors de grossos capitals; una dinastía brillant sembla una columna alçada á la memoria del fundador, y la possessió de grans riqueses la manera de assegurar la perpetuitat de la familia. Es cert que 'l principi inspirador de la nostra llegislació en materia de successions fou la conservació de les cases, principi excelentíssim que no solament no debém may rebutjar, sino procurar sempre fomentar dintre de les conviccions humanes; pero les circunstancies socials han mudat y restant bó lo principi habém d' ensenyar sa discreta aplicació. Antigament, en primer lloch, una casa poderosa no era una casa de molt diner, d' una riquesa extraordinaria, tenia per basa la propietat territorial y aquesta, per extensa que fos, debia avans sostenir á una multitut de families qui

participavan del domini; eran del cárrech del senyor una bona part de les atencions d' ordre públich y social, lo qual donava per resultat que la riquesa al arrivar á les mans del senyor principal estava molt disminuida, de manera que es un fet evident que aleshores les fortunes no tenían com ara una tendencia á multiplicarse. Fins, donchs, que la riquesa torne á revestirse de son carácter social, torne á esser una institució d' ordre públich servida per determinades families, convé que no 's vage multiplicant en mans d' un llinatge; y açó en interés de aquest meteix. Perque la riquesa, quan qui la posseheix no 'n comprén sa naturalesa social y no sab encaminarla al be públich, se torna contra son amo; es á dir, se fa corruptora, encegadora del enteniment, enflaqueix la voluntat y endureix lo cor. D' açó desgraciadament ne tením un exemple convincent ab lo jovent rich d' avuy dia, que 'n lloch d' esser un element d' edificació social, per regla general sols serveix pera donar mal exemple dissipant en lo vici lo que 'l treball dels pares había acumulat. Puix essent ara molt forts los incentius de la sensualitat, y los estimulants de la vanagloria, aquestes dues tendencies humanes, tan vives y fácils de desencaminarse, ab la possessió de la riquesa s' encenan fora de mida, y ab lo diner lo jovent troba lo medi de donarse á ses nocives y torpíssimes complacencies. Convé, donchs, que 'ls qui tenen grossas fortunes se possehescan del sentiment social, irradiació de la caritat cristiana, y que procuren agermanar les llegítimes afeccions de familia, l' instint de la perpetuitat de la casa, lo desitj de dexar una descendencia opulenta, ab ses obligacions socials y ab lo interés públich de multiplicar les cases de posició modesta, pero assegurada, que son las qui per regla general crian los ciutadans més útils y virtuosos y restan més aferrades á la regió d' ahont sol fugir, fins oblidantla, la gent de grans cabals. Perque la possessió de la riquesa, la fortuna, per sí metexa no te cap importancia; seguint l' ordre general mundá está, com tota cosa material, ordenada á un bé espiritual, es á dir, á la virtut y á la felicitat dels homens.

Es notable lo que diu sobre aquest punt lo Papa Lleó XIII

en la Encíclica *De Conditione opificum.* Assenta en primer lloch com á principi fonamental la justicia de la propietat privada y ensenya que les lleys la han de fer respectar, més afegeix també que igualment deuen procurar, dins de lo possible, que la propietat se repartesca entre moltíssims á fi y efecte de obtenir grans conveniencies que d' açó pervindrían; puix, segons lo Pontífice. aleshores la equitat fora major en la distribució social de la riquesa, s' ompliría lo vuyt que ara se troba entre la gent riquíssima y la pobrissalla, la irritació socialista que aquesta pateix se goriría més facilment; sabent que treballava pera fer crexer los propis cabals sa activitat y diligencia multiplicarían la riquesa del pays, y s' evitaría la emigració de tanta trista de gent que avuy s' en va á cercar lo pá en terres extrangeres, puix, com diu sabiament Lleó XIII, per regla general los homens no 's mouhen de son pays si en ell hi tenen la vida. (1) Aquestes observacions del Vicari de Jesucrit son com una revelació pels ulls del home pensador y creyent; y, axamplant l' horitzó dins del qual se desenrotlla la humanitat, fan esperar que al ordre públich nascut de la Revolució, succehirá un altre estat social pastat ab los ingredients dels principis evangélichs y de les lleys económiques y sociológiques que la observació social ha demostrades, y que la historia de la humanitat veurá altre colp juntarse la naturalesa y la gracia, que lligá amorosament lo diví Fill de María en sa vinguda al mon, conciliantse l' ordre natural y 'l sobre-

(1) .....jus privatorum bonorum sanctum esse oportere. Quamobrem favere huic juri leges debent, et, quoad potest, providere ut quam plurimi ex multitudine rem habere malint. Quo facto, praeclarae utilitates consecuturae sunt: ac primum certe aequior partitio bonorum .. Jam vero si plebis excitetur industria in spem adipiscendi quippiam, quod solo contineatur, sensim fiet ut alter ordo evadat finitimus alteri, sablato inter summas divitias summamque egestatem discrimine.—Praeterea rerum, quas terra gignit, major est abundantia futura. Homines enim, cum se elaborare sciunt in suo, alacritatem adhibent studiumque longe majus... homines... neque enim patriam cum externa regione commutarent, si vitae degendae tolerabilem daret patria facultatem.

natural, cumplintse de nou lo vell orácul, *justitia et pax osculatæ sunt*, ab la fundació d' un estat social que corresponga més perfectament á la gran aspiració popular del Cristianisme.

Pero més encara que no pas la propietat convé que sia restaurada en ses condicions convenients, si 's vol trobar la pau y l' ordre social, la familia. Tot temps de desorganisació social suposa una decadencia en la familia; tota civilisació resistent, fecunda, honesta y verament ilustrada, té per base principal la familia rectament organisada. Decadencia en la familia vol dir decadencia en la civilisació; aniquilament de la familia vol dir estat selvatge. A aquest nos portaría lo socialisme, qui, dintre de ses llibidinoses entranyes, duu, com á fruyt de maledicció, la disolució de la familia. Es aquesta la célula primitiva, essencial, lo gérmen de tota la societat; fins podém dir que la societat no es altra cosa que un desenrotllament d' ella, feta á sa imatge y semblansa; y en tant la societat es més perfecta en quant més serva lo carácter y condicions d' una gran familia. La naturalesa metexa de les coses, y la experiencia social, demostran la necessitat de que pera obtenir tots sos benéfichs resultats y l' influx saludable sobre la comunitat general dels homens que la Providencia li ha donat, convé que la familia sia permanent y tinga una certa independencia, que constituesca una entitat histórica, es á dir, que 's convertesca en *casa*. Catalunya d' açó ne te bon exemple en les *cases de pagés* que 'l difunt Permanyer calificava molt rectament d' aristocracia d' espardenya, y en les cases de menestrals, ab establiment propi, que 's passavan de generació á generació ab grans ventatjes morals é industrials. L' absolutisme real no feu gran cas d' aquesta utilíssima aristocracia, l' absolutisme revolucionari ab ses maléfiques influencies la ha desorganisada, lo socialisme la fa impossible. Y no obstant la societat no tindrá consistencia, gravetat y força, fins que aquella se restituesca. Los moderns volen democratisarho tot, es á dir, rebaxarho, empetitirho, lo qual no costa gran cosa; més lo sociólech qui treballa per la dignitat, la llibertat y lo bon ordre social, ha de tirar á ennoblir á totes les

families, posantles en situació de poder participar d' aquelles altes condicions d' educació social, que porta naturalment en son sí la tradició. Lo desitj de tenir llinatje es una especie d' instint del home que se manifesta sovint de la manera més violenta entre 'ls metexos revolucionaris. Qui ha llegit un xich sab les ridícules vanitats d' en Mirabeau, y altres corifeus per l' estil, en aquesta materia. (1) Més si be la aristocracia cortesana y ses adherents se convertiren en institució inútil y xorca, en pur element d' ornament públich, sens cap influencia en la vida real y positiva del pays desde que dexaren de complir sa missió social y abandonaren la residencia, ahont naturalment tenían de complir los debers conseqüents á sa posició; si be la aristocracia histórica ha acabat tristement, á lo menos á Espanya, si 'n treus rares peró nobilíssimes escepcions; empero sempre es cert que 'l sociólech ha d' aprofitar aquest instint natural al home, y treballar pera la reconstrucció d' aquelles medéstes aristocracies catalanes, qui, sens tenir les dificultats, ni estar esposades als esculls de la gran aristocracia, participan del beného influx de possehir un llinatje honrat, de pertanyer á una *casa* d' existencia social reconeguda. Lo qui treballe en aquest sentit fará més per la consolidació del organisme polítich democrátich que no feren los nostres llegisladors de Cádiz del any 1812; solament aquesta constitució social, formada per families consistents y trabades entre sí, sostenidores del treball nacional y de la riquesa del pays, fa possible y armónich un régimen popular y colectiu, com lo que existí en la mitjana Edat, sobre tot á Catalunya, y de qne tan desitjoses s' en mostran les generacions modernes, encara que fins avuy no donan mostres de encertar lo camí pera arribarhi.

Es evident que la existencia y permanencia de les cases queda protegida pel sistema regional, essentlos mortalment

(1) Segons lo Corresponsal de París del *Diario de Barcelona* (22 de Mars de 1893) Mr. Floquet considerant als molts parents seus, qui tenen alta posició social en la República, califica á son parentiu de noblesa republicana.

contraris lo centralisme ó uniformisme. Entre la constitució social per medi de cases, y lo centralisme ó absolutisme parlamentari que avuy regeix hi ha incompatibilidat d' humors L' absolutisme no vol rivals; endogala á la Iglesia, polverisa á les cases y no vol altres associacions que les qui son seqüeles del Estat; y de conseqüent representants d' aquest més que no pas del pays. Tota autoritat ab dret propi li fa nosa, tota autoritat social forta li es un embarrás; avans lo summo poder polítich se lligava en virtut de pactes ab les entitats que contenía la societat y de la qual eran com los órguens; pero lo pacte social de Rousseau, llevor dels sistemes polítichs que regexen, desfent la societat, ha produhit la esclavitut legal dels ciutadans, puix posa al individuu aislat enfront del Estat omnipotent.

Pero ja no es solament la casa, es á dir la familia permanent y tradicional, la que es fomentada pel benéfich influx de la regió y contrariada per l' uniformisme absorbent y avassallador, per lo centralisme triomfant; la familia en son sentit més restrictiu, es á dir lo matrimoni, les relacions entre marit y muller y entre pares y fills, viuhen més ufanes, ordenades y fecundes ab la pura calor de la regió, que no pas exposades als mals ayres dels grans centres, ahont solen dominar lo luxo, la afició borratxa als plaers y la ambició de les grandeses. La vida moderna es la gran enemiga de la vida de familia; y 'l centralisme, es á dir la concentració morbosa de tota la vida del cos social en un sol ó en pochs membres del meteix, es lo mon per excelencia que desencadena les passions en los cors dels homens, encen los instints y apaga la suavíssima flama de la amor qui, com foch . grat, deu cremar en la llar doméstica pera conservar la purc . y la fecunditat de la vida dels homens. Lligats intimament l' ordre polítich y l' ordre social, influint-se mutuament, la absorció de la vida del pays en los grans centres dexa anémica la vida de la entitat social y natural que estam estudiant; y 'l centralisme polítich y social aleshores embargan al home, lo separan de la familia, l' axalan de les pures afeccions que la naturalesa y la tradició havían fomentat en son cor, y, suprimint l' ordre privat

y doméstich, fan del home una molécula del ordre públich sens iniciativa ni vida propia, quedant axí fortament alterat lo llinatge humá, qual organisme se funda en la existencia de la familia y en la llibertat é independencia de les relacions privades, debent únicament vigilar ses extralimitacions lo Poder públich, sens pretendre esserne son director com vol la burocracia contemporánea. Taine parla ab paraules que semblan més d' un asceta que no pas d' un positivista, de com á França l' absolutisme real, y encara més lo revolucionari, després d' haverse apoderat del home, lo doná enterament al mon. *C' est le dernier trait du regime qui, après avoir derobé l' homme aux affaires publiques, à ses affaires propres, au mariage, à la famille, le prend avec touts ses sentiments et toutes ses facultés, pour le donner au monde, lui et tous les siens* (1).

La religió, la propietat y la familia, principis que d' una manera forta y blana aglutinan als homens entre si, y qual restaurament tan necessita la nostra desencolada societat que 's veu amenassada de mort per la secta dels socialistes, es evident, segons les consideracions que precedexen, y moltes altres que tu mateix, lector, deduhirás d' elles, que son eficaçment protegides y fecundades per la práctica de la vida regional.

(1) V. *L' Ancien Régime*, Cap. II.

IV

Peró un sistema que aspira á ésser la forma social d' una época pera reexir deu contentar les tendencies y satisfer los lícits apetits d' ella. Lo mon modern té posada la seua amor en l' home y en la llibertat, igualtat y fraternitat de tots los individuus del llinatge; ha arribat en açó fins á la bogería y tot sovint se troba que en son febrós apassionament, ha agafat un camí que 'l porta cap á lo contrari de aquella seua nobilíssima inclinació. No es nova aquesta á Catalunya perque resplandeix, com sol en jorn seré, en les prédiques y escrits de Sant Vicens Ferrer y de Fra Eximenes, avans de que finás la Edad mitjana; y fins contemplant la historia dels homens la veyem que com estrella ix á l' Orient, desde la antigor, y va fent cap al Occident lo curs may acabat de sa brillant carrera. Sempre al costat del ver Deu hi veyem honrat al home. L' home no s' en adoná de que era germá del home fins que Deu li digué; y tot sovint s' en oblida, fins ara metex, si la veu poderosa del Pare universal no li recorda. Les tentatives, avuy freqüents, de fundar una religió sens Deu que servesca pera enllaçar als homens entre si, son una ridiculesa erudita que no donará cap resultat; los homens, socials per naturalesa, peró ab qualitats, passions, interessos y pensaments que entre si se contrarian, necessitan l' aussili de Deu pera agermanarse; sens Ell la naturalesa queda vençuda pel vici.

Experiment als pechs trau de sospita

podem dir ab Mossen Ausias-March; y densá de la torre de Babel son innumerables lès ruines, escampades pel mon, de monuments que ha volgut alçar la superbia humana, sens contar ab Deu. La amor á Deu y la amor als homens son correlatius, y l' un no pot existir sens l' altre. L' humanitarisme revolucionari es una rapsodia viciada dels principis de la revelació; per açó en son nom se plantaren les guillotines, y ell mateix ha resultat xorch y corruptor, y avuy ja del tot desacreditat Lo menyspreu del home es general en les humanes generacions, y fins que Deu ensenyá als homens lo preu del home, aquest no fou comprés; per açó es una de les visions més admirables la contemplació de la literatura protética d' Israel que ja desde 'ls principis de la societat pressent lo valor del home, y predica l' humanitarisme, y al pronostigar lo triomf y 'l domini que sobre totes les gents obtindrá lo Messias, se funda en que será lo qui deslliurará lo pobre del oprimiment del rich (1), judicant á tots ab una metexa lley; y quan Jesuchrist ve á ensenyar sa doctrina de sobrenatural restaurament de la humanitat en poques y populars paraules, com de costum, enclou lo régimen polítich dels pobles qui obehirán sos preceptes, en contraposició al qui regeix entre 'ls gentils: «los princeps y 'ls primats de les nacions les avassallan, peró entre vosaltres lo major y primer ha d' esser lo sirvent dels altres» (2).

De que Jesuchrist es lo deslliurador de tot l' humá llinatge, de que l' home sols ateny son últim fí en virtut del esforç de sa franca voluntat, de la igualtat essencial que hi ha entre 'ls homens, del dogma qui ensenya que tots som fills d' un mateix Pare celestial, veritats principalíssimes y fonamentals de la doctrina revelada, n' ix naturalment la trilogía de llibertat, igualtat y fraternitat. Mes la nostra era, filla del centralisme unificador, no ha sabut infundir á la societat ac-

(1) V. *Psalm*, 71.

(2) *Math.* cap. 20, vs. 29 y seq.

tual aquells tres atributs d' un estat social perfecte, imatge de la societat perfectíssima del altre mon, com ensenya ab gran penetració lo Mestre Eximenes en son Regiment de Prínceps. La llibertat y la gracia son les dues condicions necessaries de tot humá perfeccionament; l' absolutisme revolucionari, sobre tot, ha cercat la perfecció social per ministeri de la lley, es á dir, per medi del oprimiment de la naturalesa, açó es, del home y de les entitats qui naturalment surten en la comunitat de la vida humana sobre la terra; perque, com observa sabiament en Le Play, fins la metexa tendencia dels llegistes moderns de codificar les consuetuts, es á dir, de voler fer dret escrit lo que era dret no escrit, es en contra de la llibertat, es despossehir á la societat del poder llegislatiu en sa forma més augusta, puix se li fa perdre aquella facultat que inconscient, pero discretíssimament, exercita d' anar modificant la consuetut, segons se modifica la necessitat social que regularisa. ¿Quína acció humana dexa lliure la burocracia lliberal? Se 't fica á casa, expía ton naxement y á la hora de la mort t' enviará son representant, pera veure si encara respiras. La llibertat práctica y apreciable es la que se disfruta en les relacions privades, en la vida d' home més que no pas en la de ciutadá, dintre de casa teva, en lo lloch ahont vius; pero la burocracia ha desfet la regió, té dins del puny al municipi, tafaneja la familia y cerca ficarse en la Iglesia, recés sagrat dels homens cobert ab lo misteriós vel de la autoritat divina. La llibertat, donchs, en lo régimen burocrátich, es un nom vuyt, ó més ben dit, es un nom que significa tot lo contrari de lo que sona; ha vingut á parar á esser lo desordre de la vida privada.

La destrucció de la noblesa cortesana, ab ses adherentes, no ha fet tampoch avançar un pas positivament á la igualtat y fraternitat socials. Pot ser la Providencia volgué per medi de la revolució fer desaparexer aquelles classes plenes de vanitat y que arribavan fins al refinament de preferir un nom, *sonum sine ne*, al mérit, al talent, á la virtut y á la verdadera y efectiva importancia social. Cosa, no obstant, que ab orgull patri podém dir que á Catalunya tardá molt á ficarshi, y may

arrivá al extrém ridícul d' altres payssos, com respecte de Castella ho posa en evidencia sa magnífica literatura clássica; puix aquí sempre s' hi conegué lo llevat democrátich que fou com la base de la nostra civilisació. Empero la revolució desseguit, ja desde los primers anys, s' encomaná lo mal que deya que volia curar; inventá noves distincions, y les sembrá pel mon, y baix la forma de condecoracions, creus, graus y títols, multiplicá la antiga vanitat y la empitjorá, perque la estengué més; y no tingué, com la noblesa procedent de la Edat mitjana, una missió social que cumplir, sinó purament la satisfacció d' una vanitat mundana. Axí veyém que l' apartament entre la má menuda y la má major, com deyan los nostres antichs, es gran, y l' odi pitjor que no pas avans; puix dominant aleshores la pietat cristiana en tots los ordres socials, ablanía la duresa que les circunstancies históriques havían donat á certs estaments, y acostava los homens los uns als altres, per la virtut aglutinant que posseheix. D' altra banda la revolució per una necessitat essencial, provinent de sa doctrina y de son procedir, ha fomentat y fecundat los germens socialistes que sempre viuhen en lo sí de la societat, y ha enverinat d' una manera espantosa les relacions humanes, necesaries en tota comunitat. Les desenfrenades concupiscencencies de tots, lo refredament dels sentiments humans, les idees falses, lo mancament d' un ideal necessari (1) en la vida pera encaminar envers ells les accions y donar unitat y fí

(1) Escolta al vell sociólech Sant Thomás sobre la necessitat que 'ls homens tenen d' un ideal. «Quia ergo altius bonum, quam experiri in præsenti vita possit humana fragilitas, homines per divinam providentiam ordinantur... oportet mentem evocari in aliquid altius quam ratio nostra in præsenti possit pertingere; ut sic disceret aliquod desiderare et estudio tendere in aliquid quod totum statum præsentis vitæ excedit. . De rebus nobilissimis quantumcumque imperfecta cognitio maximam perfectionem animæ confert. Et ideo, quamvis ea, quæ supra rationem sunt, ratio humana plene capere non possit, tamen multum sibi perfectionis adquirit, si saltem ea qualitercumque teneat fide.» (*De Veritate Catolicæ fidei contra Gentiles*. Lib. I, cap. 5.)

comú á la activitat dels homens, ha produhit la tenebrosa confusió en que está avuy la societat, que fa pensar que aquesta ha d' esser renovada; y les furioses amenaces dels socialistes, qui 's troban ab les promeses de llibertat, igualtat y fraternitat enterament dissipades, ab los apetits desperts y estimulats perque per tot arreu flayran los plaers y riqueses en que passan molts richs sa vida enterament ociosa é inútil, fan reflexionar als homens pensadors, qui cercan un derivatiu als vicis socials y una manera de rectificar y satisfer la aspiració á la llibertat, igualtat y fraternitat, que en son sentir recte fou infundida al mon per la metexa alé de la Sabiduría divina. Es clar que lo primer de tot es rectificar les idees, promulgar la Veritat ja existent desde 'l principi del mon, peró que sovint queda tapada per les passions dels homens; puix l' home qui coneix la Veritat no té excusa pera no seguir los camins que ella ensenya; y, ab molta rahó, sols per ella vol fer lo sacrifici de sos apetits y reprimir la pruhija de ses concupiscencies.

La igualtat dels sectaris es la destrucció del mon, l' enervament de les humanes facultats, la aniquilació dels estímuls que promouhen la civilisació, l' ofegament dels més nobles sentiments, la supressió de la virtut y la mort de la humana societat. La igualtat y la fraternitat cristianes, filles de la llibertat y de la gracia, tingueren una manifestació espléndida en los primers dies del Cristianisme en aquella comunitat de vida professada voluntariament pels seguidors del Evangeli, y que la Iglesia serva amorosament, com si fossen ses filles predilectes, hereves de la plenitut de son esperit, y servará fins á la fí dels sigles, en les Comunitats de regulars qui ab franca voluntat ab aqueix objecte s' associan. Peró la igualtat essencial entre tots los homens, la indistinció entre l' esclau y son senyor que predicava Sant Pau, no anulan les grans diferencies que hi ha entre tots los individuus del llinatge, y que son lo gérmen de les diferencies socials, axí com també lo motor de la perfecció y de la germanor humanes. La igualtat no es filla de la naturalesa, ni pot ésser obra de la lley; aquella produheix constantment la desigualtat essent aquesta la regla de

sa bellesa, lo fonament de sa armonía y sens ella la naturalesa fora fastigosa; y la lley es impotent, ridícula, perturbadora y despótica quan vol transformar la naturalesa. Per açó lo gran Apóstol dessus dit en sa magnífica predicació (1) de la igualtat humana, volent igualar les diferencies entre 'ls homens y constituhir una societat armónica y fraternal, fer lo bé de Deu patrimoni de tots los homens, no acut, com los nostres tiránichs socialistes, á imposicions legals, ni sisquera d' ordre religiós; sino que la funda en la llibertat, esperant en la gracia que mou suaument la franca voluntat dels homens. *Fiat æqualitas*, exclama; pero açó no en virtut d' un manament *(consilium in hoc do)*, y sí per la gracia de Jesuchrist.

La igualtat, filla de la llibertat y de la gracia, es racional, humana, nobilíssima, no entorpeix, ni desbarata cap dels instints motors de la activitat, avans los purifica, fecundisa y armonisa ses anti-nomies, en una paraula, no es anti humana sino la perfecció de la metexa naturalesa, es la obra summa de la perfecció social, l' objecte predilecte á que se dirigexen la revelació y la rahó, l' estat social que 'n l' esdevenidor contemplavan los vidents d' Israel y qual plan traçá maravellosa y popularment Aquell á qui la predestinació divina feu cap de tot l' humanal llinatge. Caygudes per terra les antigues preocupacions d' una gerarquía que no 's basava en la naturalesa, entesa la igualtat segons la norma avans indicada, lliure, fundada en la virtut, enaltida pel sacrifici voluntari, servint de tendrums, que unescan entre sí los membres, les autoritats socials que han d'existir mentres lo mon será mon, respectades la religió, la propietat y la familia que admirablement ajudan pera obtenir aquesta noble igualtat entre 'ls homens, debém cridar á la generació actual: *Avant sempre*, perque lo avançament d' aquesta igualtat significa lo progrés de la civilisació y de la virtut y lo perfeccionament de la humanitat. Un dels nostres escriptors més ilustres tingué una visió maravellosa d' aquest estat social, reproducció de la forma de vida dels cristians primitius, la qual, trets alguns

(1) 2.º Ad. Cor. cap. VIII.

adminículs provinents d' un cert iluminatisme del Autor, resta essent una prova del ull penetrant del gran polygrafo(1). «. . *D' aqui avant fins á la fi del mon regnará per tot la justicia popular, é tot lo mon per consegüent será partit é regit per comunes, axi com avuy se regeix Florença é Roma, é Pisa, é Sena é d' altres ciutats d' Italia é d' Alemanya... Dien que lavors estarán sens perill en les ciutats generosos (2) é no generosos, car tots serán bons per la major part é cascun atendrá que fassa tot be... é no 's curara d' allegar generositat; axi com se feya en la primera etat del mon, car lavors no atenien les gents á generositat entenent que tots eren estat fills d' aquell sant é gloriós patriarca Adam é d' aquella sua santa é beneyta dona Eva...*»

¿Pot conduhir á aquest estat social lo procediment predilecte de la democracia revolucionaria, que avuy regeix en més ó menos grau en totes les nacions d' Europa? ¿La pau social que porta la igualtat de la justicia, es á dir, lo donar á cada hú dels membres de la Comunitat lo que li correspon y la naturalesa indica que deu donárseli pera que no s' altere lo ritme de la vida social, avuy se practica? ó sia ¿les funcions orgániques del Comú s' exercexan pels órguens convenients á la sanitat de tot lo cos, y pera que tots los membres participen de les excelents ventatges de la civilisació, en lo refinament polítich de les presents institucions públiques? Es induptable que no. Fins los escriptors de la escola moderníssima axí ho confessan, lo mateix Zola se cuyda de vulgarisarho valentse de sa forma literaria tan de moda; y tots los qui havían renegat de la tradició, y cercavan noves formes humanes pel pervenir, tiran la seva pedra al ídol gegantí ab cames de test, objecte fins ara de les adoracions dels qui infatuats en ses ciencies creyan que per res necessitavan de la experiencia dels passats; y declaran obertament que la present confusió política y social, que la equiparancia de tots los homens, l' entendre la igualtat d' aquestos entre sí d' una manera geo-

(1) V. Regiment de Prínceps. Cap. 200.

(2) Nobles.

métrica y no moral, fruyt d' una insoportable ignorancia y materialisme, lo convertir lo poble racionalment organisat per les lleys naturals de la societat en una informe massa humana, es llevar la vida á la colectivitat y portar la societat á la disolució. Sempre los sociólechs han estat colectivistes, més als qui avuy ambiciosament ussurpan aquest nom més los hi escauría lo nom de disolvents; puix avorrint, y volent desterrar del mon, aquelles institucions humanes, los principis y sentiments en virtut dels quals los homens s' unexen entre si y forman societat, y no presentant un principi d'aglutinament social, les sues coleccions d' homens, no sabem veure en que 's diferenciarian dels remats de besties. Los patriarques de la revolució, los doctors qui pretengueren formar una Europa lliure, inaugurar una era d' enaltiment humá, y d' avançament social, y, menyspreant les humils reliquies de la Edat miijana, volgueren ab ses propies llums, bastir un edifici polítich superior á tot lo que la naturalesa havía llavorat en lo si de les humanes societats, avuy s' avergonyirían de veure com la escola de constructors de societats y d' estats per ells fundada, ha vingut á parar logicament als qui posan per último fí de la ciencia social la distribució de la humanitat en remats d' homens.

Los antichs especulativament, coneguda per ells ben be la naturalesa humana, veyan ab claredat lo principi disolvent que conté lo pacte social, llevor ó llevat de totes les teoríes socials modernes; y lo nostre escriptor avans anomenat, Fra Francesch Eximenes, ab l' estil clarissim que li es natural, en son Regiment de princeps, axí explica ses consequencies (1). «.......Havem á veure si regiment deu esser dat á tota la multitut de la ciutat sobre ella metexa, e es estat definit per los filosophs que no, è açó per les següents rahons:....... La primera perque allá ahont ha moltitut aqui ha confusió..... La segona car á regiment se pertany seny e gran saber, car, segons posa Sant Gregori en lo Pastoral, regiment es art sobre totes arts, com donchs la moltitut no haja seny gran, n' es

(1) Cap. 400.

regesca saviament, ans es tost avolatada ó moguda á mal, seguexse que la moltitut no deu tenir regiment..... La terça..... car comunament com la moltitut sia viciosa è inclinada á mal perseguiría los bons e 'ls virtuosos que son pochs, e per conseqüent lavors no trobaría hom en les ciutats un hom virtuos, ans fugirían tots al desert, la qual cosa sería gran desastre..... Item lavors no 's faría res que 'ls bons volguessen car tostemps se 'n ho partarían los mals com sien més: La quarta com la moltitut sia comunament pobre è quasi naturalment haja oyt als richs, si la moltitut senyorejava tots los richs destaríen..... Empero es determinat per los grans filosophs e conclus que jat sia que tota la moltitut no sia per regiment, empero per tal que nenguna part de la moltitut no haja rahó de reputarse per deshonrada en cas que no hagués nengun ofici de honor, ne per tal que la comunitat no peresca per defalliment d' homens de honor è virtuosos, per tal ordenaren que tota la moltitut se partesca en tres parts: açó es, en majors, mitjans è menors, e que de casqun sian elegits los millors per regiment de la Comunitat, ó almenys sien elegits de casqun tals qui no sien dolents ó los pus miserables, mas dels millors de casqun bras pera regir la Comunitat.»

Lo centralisme ó absolutisme, sobre tot l' absolutisme revolucionari y parlamentari, es á dir, la absorció de la vida nacional en una assamblea, que vol esser com un extret de la nació axí com hi ha extret de carn, es un refinament polítich portat á ses derreres conseqüencies. Extret de vida no n' hi ha. De la materia los químichs han obtingut ab sos experiments ferne extrets, trobarne la quinta essencia com deyan los nostres antichs escriptors del art d' alquimia; pero de la vida, principi superior á la materia, los nostres alquimistes polítichs, los confeccionadors de constitucions, los autors de plans de reforma social, may donarán la recepta de ferne l' extret, de concentrarla en una assamblea ó diluirla en una colectivitat feta d' artifici. La vida se queda allá ahont la ha posada la naturalesa ó s' esvaheix; es un principi simplíssim que no 's pot fer entrar com ingredient en una massa, es un esperit qui s' evapora quan la ma violenta y torpíssima del

home científich disolt lo ser qui la contenía. Lo desengany de la ilusió de la inteligencia, lo disgust d' aquests refinaments polítichs y socials vindrán. L' home se reacciona, se desperta, y aleshores s' esbargeix, ses facultats li demanan lo que de veres les satisfá, sos objectes propis: y lo enteniment torna á la veritat de la vida real y la voluntat rebutja los refinaments artificiosos y se daleix per la naturalitat. Les belles arts nos donan en sa historia demostració de lo que acabam d' escriure; y les arts polítiques y socials, que art y no ciencia es lo qui ensenya com han d' esser regits los homens, *ars, artium*, com deya Sant Gregori Papa; les arts polítiques y socials modernes, dich, fundades en ilusions, artificis y desconexement dels homens, començan ja á esser desplahentes als qui cercan ab recte fi lo be de la humanitat, y se prepara per quan sia la hora l' adveniment de la forma de vida regional, filla de la naturalesa, condició propia pel desenrotllament de la vera llibertat, y basa sólida pera assentarse sobre ella la gracia creadora qui fortifica y engrandeix la naturalesa.

Lo parlar tan sovint de la gracia tal volta fará pensar al qui llegesca aquestes breus planes que lo qui les escriu es un iluminat. Ni 'l temperament personal, ni la escola científica á que pertany l' Autor l' inclinan á una tal flaquesa; peró la observació social, la observació purament humana, la experiencia histórica, lo sentiment de tots los pobles descobra en les transformacions socials y polítiques un agent superior, una força amagada, un principi qui lliga uns ab altres los fenómens socials y los encamina envers un fí, principi superior á la naturalesa, que no es degut á aquesta pero que la engrandeix y perfecciona. ¿Quín poble no ha tributat públiques accions de gracies al Ser invisible, qui goberna al mon, en les fetes prósperes, en les dificultats socials vençudes? ¿No es la confessió explícita de la existencia d' una gracia, que anomenarem social, l' acte d' en Robespierre al decretar lo culto al Summo Autor de la naturalesa? Veritat es que la figura del repugnant revolucionari en aquella ocasió sembla més que altra cosa la figura d' un comediant, pero açó prové de veurel escullir una forma pampática y vuyda, existint la alta y divina

forma cristiana pera comunicarse lo mon ab Deu; mes es de totes maneres un testimoni públich y eloqüent donat per la revolució, de la existencia de la gracia obrant beneficament sobre la societat, que trenca l' esquifit cércol en que la ciencia positivista y materialista de molts sociólechs, voldría encloure tota la activitat y desentrotllament de les comunitats humanes. La gracia, misteriós dogma cristiá, se manifesta evidentment; los teólechs eternament disputan sobre sa naturalesa, pero los homens reflexius la veuhen dintre y fora de si meteixos en les societats doméstiques y públiques en que viuhen, ab tanta claretat com contemplan los núvols, lo sol, les altres influencies meteorológiques destinades al be físich del mon.

Axí com l' agricultor conresa la terra confiant ab l' aussili dels agents físichs, que obran independentment de la seva voluntat y treballa no obstant en previsió d' ells y ordena sos conreus de manera que aquests se n' aprofiten; també lo sociólech reconexent que en les Comunitats humanes hi obra un principi invisible que ell no té á la ma, emperó en quan d' ell dependesca, dins del cércol de la seva acció, escampant idees que son com les llums qui mostran als homens dins de les tenebres del mon, los camins que s' han de seguir, treballa pera fer fructuós aquell excels principi. La naturalesa per si sola es insuficient pera produhir la vera amor al home, y la llibertat, igualtat y fraternitat entre los individuus del llinatge; Rousseau de conseqüent s' enganyá al pintar als homens, avans de la formació de les societats civils, com vivint en un ambient sadollat d' amor y de justicia, per lo qual un sigle més tart Le Play, trobant la societat desencolada y la humanitat polverisada á conseqüencia del desenrotllament dels principis del filosoph polítich de Ginebra, predica seguidament en sos llibres, ahont ensenya la reforma social, la necessitat de tenir sempre en compte la existencia del pecat original, com verí que s' encomaná á tots los órguens, á totes les célules del cos social. No obstant la evidencia de la gran veritat, (idea mare en tots los estudis socials de Le Play) reconeguda per tots los qui de veres conexen als ho-

mens; dirém que la utopia rousseauniana es la ombra deformada d' una veritat. Un primitiu estat d' ordre y de dolçor de vida entre 'ls homens, fins que s' enfonsá á conseqüencia d' un cataclisme d' ordre moral, l' ensenya la revelació y 'l contan totes les antigues tradicions humanes; pero independentment d' açó al posar lo filosoph de Ginebra la lley civil com á causa de les injusticies socials y del mal social presentía en son esperit 1er. la insuficiencia de la lley y 'l despotisme de ses extralimitacions, 2on. que 'l refinament social se gira contra dels metexos homens. Sobre la 1er. ja havem discorregut suficientment en aquestes Consideracions; resta ara que provem lo 2on., es á dir, com no obstant la sociabilitat humana, l' home fa mal al home, naxent una especie de barbarie de la metexa multiplicació escessiva de les relacions humanes.

Tot excés es corruptor; y la amor á la soletat que contemplam en moltes ánimes privilegiades, axí de gentils com de cristians, qui la cercavan com á medi favorable al treball de la propia perfecció personal, n' es una demostració palmaria. Eco se feu de la sabiesa clássica y de la sabiesa cristiana lo mestre famosíssim qui estampá les següents paraules: *quoties inter homines fui, minor homo redii* (1). En efecte la menor valua del home en les époques de refinament social, que quan s' enfonsa en aquest l' home torna petit, es una veritat d' experiencia de que van plens fins los órguens de la publicitat més modernistes. No debém dir com lo filosoph de la passada centuria *homo homini lupus;* no, l' home no es un llop per son prohisme, pero quan l' associació humana s' exagera, quan s' extralimita en detriment de la naturalesa, quan la lley civil volent organisar les Comunitats apila als homens, extenua les agrupacions naturals y vol concentrar y distribuhir la vida social á son albir, á les hores l' home queda encongit en ses qualitats més altes y corromput en les baxes. Un home sistemátich fins al capdemunt, pero de induptable taent, lo famós doctor italiá Cesar Lombroso, ha escrit, no fa

(1) Kempis, cap. XX, lib. 1.er

pas molt, les següents ratlles que 'ns plau aquí transcriure puix son un corroborant de la nostra tesis, y en sa fonda significació moral se concilian admirablement ab la vella *ascesis* cristiana. «Una de les causes de corrupció comuna á francesos y á italians se funda en la condició política, en lo sistema parlamentari qui, lluny d' esser penyora de probitat es més aviat un factor de bergantería segons vaix demostrar ja en lo *Crim politich*. Lo parlamentarisme te molta semblansa ab certes crostes que amagan la suparació de les nafres y fins impedexen la surtida de aquella... Lo pitjor de tot es que 'l remey es molt difícil de trobar; *axi que vaja progressant la civilisació, s' anirá igualment multiplicant en totes les esferes la berganteria*» (1). O sía que 'l refinament en les relacions humanes porta com á seqüela la corrupció.

Es cert que l' home per virtut d' esser racional y lliure se pot fer superior al medi en que viu, desplegar ses facultats més nobles y reprimir ses inclinacions vicioses, es á dir que en una generació de raquitisme moral, en una época empestada per males costums y errades idees pot exir un héroe; y açó precisament son los héroes en lo grau més alt, los qui fan cara á una gran força adversa, ja sía una época corrompuda, ja un poder despótich, ja una ciencia de moda convertida en receptácol d' errors, pero la retgla general es que 'ls homens seguexen les influencies regnants, com la direcció constant del vent, en una comarca, determina la banda cap ahont se decantan les soques de la major part d' arbres.

Y açò passa molt més en los nostres temps en que lo Poder' públich armantse fins á les dents ab les atribucions llegislatives, y llegislant per tots los indrets de la vida humana, oblida la direcció moral dels ciutadans y fins se gloría de dexar abandonada la retgla ética, usant solament de la retgla jurídica, y açó en obsequi de la llibertat humana; sarcasme semblant al que faria aquell qui renunciás á lligar á un altre ab suaus cordons de seda, dihent que per respecte á la llibertat ja 'l lligaría ab sogues d' espart. Lo vincle moral es blanís-

(1) *Nouvelle Révue*.

sim, lliga, junta, sens violencia, inclina á la acció per una moció interna; y 'l vincle jurídich es dur, insoportable y violent, obliga á la acció ab la força, sens convencer avans al enteniment, ni interessar al cor. La forma centralisadora, lo poder absolut, fins quan professa lo principi de la necessitat y obligació de fomentar lo principi moral dins de la societat, té dificultats pera complirho, s' exposa á esser violent y no domina en los esperits, sino per circunstancies passatgeres, per les qualitats eminents y entussiasmadores del capdill qui lo personifica. Lo luxo llegislatiu, característich del absolutisme parlamentari, la multiplicació de les retgles jurídiques, no fomenta l' esperit dels pobles, al revés lo disminueix y dissipa, y 'ls homens son menos homens, molécules del complicat y artificiós organisme, peces de la gran máquina; y aleshores la dignitat entre 'ls homens es més rara, les masses dels ciutadans maniobran baix la direcció d' alguns, qui generalment no son los mellors de la Comunitat, sinó los qui saben moure les passions dels seus conciutadans, quedant sacrificades les fecondes iniciatives dels particulars, la espontaneitat de la vida y la vera autonomía del pays, quals habitants passan de fet á la categoría de clients del Estat, doméstichs d' aquest y, en lo socialisme, fins á comensals. Si una tal forma porta la opressió del home, lo encongiment de ses nobilíssimes facultats y energíes; lo refinament social que engendra, les concentracions anti-naturals que produheix, la cohessió artificiosa que 'n resulta, atentan á la integritat de la naturalesa humana, racional y lliure.

La llibertat y la gracia no congenían ab tals sistemes; la naturalesa humana, opresa y violada, pert la espontaneitat que la fa feconda y la puresa que li permet exalçarse fins als més alts perfeccionaments socials, fent resplandir la dignitat humana, y la llibertat, la igualtat y la fraternitat de tots los individuus del llinage. Per açó nosaltres creyém que la forma regional es la més excelent y típica de totes les que pot afectar la familia humana, y la que més assegura la pau y l' ordre en la societat, sobretot quan aquesta, com succeheix avuy, ha multiplicat en la població, en la riquesa y en los medis mate-

rials de la vida. Quan una societat ha pres un gran increment material, necessita més la influencia moral pera no corrompre's, lo gobern polítich es més difícil y de conseguent més facilment se cau en lo absolutisme, pera fugir de la anarquía. Sabuda es la sentencia d' aquell qui deya que la llibertat era feta per les nacions petites, y que l' absolutisme per les grans; pero com los homens no viuhen solament de llibertat, sino que necessitan d' altres condicions y la societat té moltes altres llegítimes exigencies, d' aquí que lo pensar avuy dia en lo desiroç dels grans Estats polítichs existents, sía una ilusió perillosa, cosa que ab admirable perspicacia tocá ja lo nostre frare menoret Fra Francesch Eximenes al escriure: «mils se pot obtenir justicia quan lo regne es gran e comú a totes les parts qui la volen que no quan la ha a cercar en diverses senyories... Aytant com la senyoria es major aytal es pus bastant a jutjar tota causa e a perseguir mals homens e tota injusticia e cascun mal factor» y tractant de la trascendencia internacional, avuy més important que en los temps d' Eximenes, que per l' interés social té un poder públich, fort y respectable, afegeix en lo mateix capítol «que per aquesta rahó antigament los grans mercaders cercaven que poguessen estar en terres de grans senyors e poderosos car lavors ells anaven segurs per tot lo mon.»

Empero lo regionalisme degudament practicat no porta la debilitació del poder central, al revés es una condició de força y de resistencia permanent en quant los diferents pobles se convertexen en membres sans y fidelíssims del cap polítich. La historia de la moderna revolució axí ho demostra ab una claretat incontrastable. Tant á França com á Espanya les regions qui ab més heróica fermesa han defensat lo principi monárquich han sigut aquelles qui encara conservavan més la seva autonomía regional. Tothom sab quines son les provincies espanyoles qui ab més energía s' han batut pel Poder real; y al revés aquelles altres que han perdut l' esperit regional y tot organisme propi, reduhides al present á ésser pures aglomeracions de població que viuhen en l' indret de la Península que 'ls ha tocat, han anat mudant d' amo molt tran-

quilament y fins ab alegroys, no obstant de estar lligades ab molts més vincles legals ab lo Summo Poder polítich del Estat. Y ¿quin poder central més fort y resistent que la autoritat pontificia, verament fundada sobre la pedra de la eternitat, essent no obstant lo cap d' una societat eminentment regionalista? Ja sabém que la institució de la Iglesia es d' un ordre sobrenatural, y que té promesa una eternitat de vida que no pot esperar cap altra societat humana; pero també repetím que lo sobrenatural, que la Providencia en son procedir ab los homens, se conforma á les lleys propies del llinatge, y que al formar una societat regionalista que servís com de basa á la summa autoritat directora de totes les humanes conciencies, forta y eterna, ha ensenyat als homens, lliures d' altra banda de gobernarse del modo que vulgan mentres no sía en detriment de la justicia, ha ensenyat, repetesch, que una societat regionalista pot possehir un cap soberá fort y perenne.

Les grans unitats, si volen la uniformitat jurídica, sacrifican per força molt lo element moral, suavisador de les relacions entre 'ls homens. La regla jurídica tants quants més indivíduus, y sobre tot territoris, abraça, ha d' esser naturalment més opresora. Cada home es un mon. Per açó lo gobern perfecte, pero impossible á la limitació humana, fora la direcció individual de cada hu dels ciutadans; les regles generals en la direcció de les accions humanes, si be es veritat que en cert grau son necessaries, no obstant son les menos conformes á la naturalesa humana, les més atentadores á la llibertat y les menos racionals. Les lleys generals son naturals y característiques de la materia; aquesta sens energía propia, sens acció interna, tenint la inercia per característica no se sent del despotisme, no té aspiracions á la llibertat, cada una de les seves molécules no demana una direcció particular. En los homens, célules, si vols, del cos social, passa al revés. La manera més racional, més lliure de regirlos, es lo sistema casuístich, es á dir lo régimen particularista, característich de les llegislacions regionals; y, en quant á son régimen més íntim, lo cristianisme ha volgut que fos particular en cada indivíduu, que cada persona tingués una direcció individual. Per-

que coneix la dignitat humana y professa lo principi, comprobat per la observació, que en la escala dels sérs, axí que 's puja per ella, los indivíduus de les especies son més distints los uns dels altres, y que 'ls homens, com especie més alta, son distintíssims entre sí, no subjecta á tothom á una metexa sentencia, no cerca en la aplicació de la lley la uniformitat matemática, sino la moral.

La *lley* es general á tots los sérs limitats, y al meteix temps es prova de la limitació d' aquests, sols Deu no té lley; y es cosa sorprenent veure com aquest sigle, que tant presumeix d' humanitari y lliberal, sia precisament lo qui més ha abusat de la facultat de llegislar, y que ab una torpesa insoportable los polítichs moderns hajan cregut que obtenían la lliberació dels pobles ab una multiplicació de ses lleys. La regla moral, nobilíssima per naturalesa, es propia y exclussiva del nostre llinatge; hi ha lleys per tots los sérs mundans; la moral sols es y pot esser pels homens, suposa y se funda en la llibertat y la racionabilitat humanes, axí com la lley suposa la passivitat, la limitació, la necessitat d' un impuls extern. Fa riure ohir als fabricants de lleys parlar tot sovint d' autonomía humana, com si lley externa y autonomía no fossen dues coses que 's repelexen; que cada hu sia lley de sí mateix, que cada hu sia judicat segons ell qui es, segons son íntim modo d' esser, es un atribut august que sols posseheix lo cristianisme. Pero la forma social regionalista basada en la consuetut, encarnació de les necessitats particulars del pays, vida al estil de la terra, s' acosta admirablement á la autonomía, perque en ella predomina l' element moral sobre del legal, y la civilisació que de la metexa deriva més aviat presenta un carácter étich que no pas jurídich.

Per açó creyém nosaltres que la trilogía revolucionaria, deformació de tres grans principis cristians, té més facilment la sua recta y profitosa aplicació en lo sistema regional, que no pas en los grans estats uniformistes. La llibertat, la igualtat y la fraternitat no son principis jurídichs; son essencialment principis morals. Son una manifestació de la amor social, es á dir, de la amor que 'ls ciutadans s' han de tenir l'

un á l' altre, y ¿no fa riure que vulga imposarse la amor en virtut d' un precepte legal? Açó es desconexer la naturalesa de les coses, perque aquell nobilíssim sentiment naix molt endintre del home, ahont no arriban, ni tenen eficacia les lleys externes.

¿Qué es la llibertat sino suportarse los homens los uns als altres dins del sí social sens oprimirse, no obstant les diferencies que inevitablement, per la força de les circunstancies, la diversitat dels temperaments, la discordancia de judicis y lo mobilitat de les voluntats, han de trobarse sempre entre 'ls ciutadans? La llibertat es filla d' un esperit superior, (1) es una excelencia eminentment moral y per açó veyém avuy la autoritat més augusta de la terra (2) dirigintse á un dels més ilustres tribuns de la República francesa encarregarli que dirigesca la seva acció pública á obtenir *«en les institucions públiques la llibertat, la justicia, la honestedat....»* La distinció entre 'l pays legal y 'l pays real, que en los temps moderns tot sovint veyém fer, y que es induptable que existeix, es una proba eloqüentíssima de la falacia y flaquesa de una perfecció social que dependesca de la lley. Quan en un códich s' hi assenta lo principi de llibertat s' ha de temer la opressió, quan s' hi inscriuhen los drets naturals es alló una especie d' inscripció en lo registre civil, es á dir, se 'ls assenta á la taula ó secció dels difunts; en los temps de vera llibertat, de fraternitat entre 'ls ciutadans, no 's pensa en semblants escriptures, passa una cosa per l' istil que en aquells qui plantan y multiplican tant com poden sos escuts heráldichs, qui la noblesa més cuydan de lluhirla que no pas de possehirla y practicarla. Les coses s' han de conservar en son estat natural, tretes d' ell prompte degeneran: plantas y animals nos convensan d' aquesta veritat, y de la necessitat d' una constant renovació si no 's vol arribar á la mesquinesa de la especie. Los grans principis morals escrits en les planes d' un códich, convertits

(1) V. 2.ª Ad. Cor. III. 17.

(2) Carta de Lleó XIII al Comte de Mun, de 7 de Janer de 1893.

en preceptes legals, son fora de son lloch natural; son flors conresades artificialment, es á dir, virtuts excelses de qual conreu s' encarregan los llegistes... Y lo pitjor es que les llegislacions modernes que tan pompáticament han escrit les llibertats y los drets dels pobles, y les més altes aspiracions socials, contentes en tenirles estampades en lo paper s' han oblidat de fomentarles en lo pays; fins més, han elevat á principi que açó era cosa de cada hu, y s' han refiat de que la lletra del códich era suficient pera fer virtuosos á tots los ciutadans.

Fiemnos més que no pas de la lletra de la lley, de fomentar la verdadera vida. Entrém per la porta avans que per la finestra; no 'ns contentém d' escriure sobre del paper un plan de restaurament social, de cridar vivas á llibertat y á la fraternitat dels pobles, com fan molts avalotats, al compás que crexen les dissencions socials, les rancunies y les guerres de classes. La igualtat entre 'ls homens no s' obtindrá en virtut d' un nivell legal; ni 'ls homens ni 'ls pobles se poden posar á dret fil, la lley es sota la naturalesa y aquesta may quedará vençuda; pot esser oprimida, pero may cambiada y sempre aspira á recobrar sa posició natural. La igualtat es filla de la amor; per axó deyan los antichs filosops que la amor era *inter æquales;* y es tanta la força d' aquest noble sentiment que fins fa iguals á aquells qui no 'n son; per la amor lo jove se fa vell, l' instruit ignorant, lo rich se fa pobre, es á dir, l' amant pera adequarse al amat, si aquest es petit, renuncia á sa grandesa; y entre 'ls que s' estiman totes les coses son comunes segons lo principi del vell Aristótil, repetidíssim per los escolástichs. La gran qüestió moderna no es jurídica sino moral, ni 's resoldrá ab lleys, sino fomentant lo principi espiritual entre 'ls homens. La educació social queda enterament desamparada en la gran centralisació moderna, la vida doméstica, la vida llocal, la vida regional, en ella se dissipan; y l' home viu en sa casa, en son lloch y en sa regió; per açó la nobilíssima reacció contemporánea qui aspira á escalfar los membres erts del gran cos polítich, infundir força als órguens ja atrofiats, que confía més que no pas en

la lley, en la naturalesa degudament respectada, en qual potencia dorman, com llevors fecundíssimes, sentiments, respectes y creencies que tornan blanes les relacions humanes, purifican l' esperit públich, calman la pruija de les concupiscencies y amorosejan les desigualtats entre 'l ciutadans, deu esser aydada per tots los homens de bona voluntat.

V

¿Havém d'esperar que vinga de sopte una resurrecció de la Espanya regional? No; y precisament per les matexes rahons que son com los fonaments científichs de la nostra escola. Es aquesta naturalista en lo noble sentit de la paraula, es á dir, preten esser la interpretació de la naturalesa, la realisació de les necessitats que la societat sent en cada una de les diferents regions, y fia més que no pas de la eficacia de la lley, es á dir, de la força, en lo principi moral, en la influencia eficassíssima que les agrupacions socials formades per la Providencia exercexen sobre dels homens; y en que la congruitat de la naturalesa es una condició indispensable perque les Comunitats humanes viscan sens violencia, y senten aquelles influencies que venen de dalt y d' elles s' aprofiten. Podém dir en altres paraules que es la antítessis del pacte social de Rousseau, principi y llevor dels moderns centralismes y del absolutisme legal parlamentari. Al dogma falsíssim de que la majoría tot ho pot menos fer tornar á una dona home, oposam lo principi del respecte á la obra dels sigles, á la congruitat de la naturalesa, als órguens essencials de la societat, á les entitats socials en les quals l' home naix, viu y mor.

Les consuetuts son la expressió adequada d' aquesta forma social, per açó en ella viu amplament l' esperit de llibertat y la vera democracia, y tothom contribuheix á la formació de les institucions, no per lo ministeri dels seus vots, sino ab l'

exercici natural de la vida dins de la Comunitat. Aquest restaurament, donchs, no pot esser efecte d' un decret, ni conseqüencia d' una constitució escrita. La lletra no vivifica, sino l' esperit. La missió del regionalista deu dirigirse á fomentar les institucions que son com la basa, la essencia, de la societat, y de conseqüent de la regió, element indispensable d' aquelles quan viu ab normalitat de vida; la religió, la propietat y la familia son avuy fortament combatudes, y desgraciadament existexen debilitades. Elles, no obstant, son la vida de la societat; y aquesta, lo cos social, com lo cos humá, quan es feble y se li disminueix la vida, concentra la calor en certs órguens, y quedan frets los membres extrems que son los primers que moran. Per açó en certes situacions la vida en los extrems es impossible. Les grans concentracions marcan quasi be sempre una decadencia social y son causa d' ella; es á dir son causa y efecte, com sovint passa en les relacions humanes. Lo dia en que les creencies sian l' aliment espiritual, nutritiu y saborós dels pobles, informant ab sa força vital á les Comunitats, agermanant entre sí á tots los indivíduus y lligant dolçament los distints estaments, com membres d' un mateix cos, ab los tendrums forts y suaus de la pietat cristiana, quan lo propietari y 'l patró industrial no vejan devant d' ells als seus dependents armats com enemichs que li tenen guerra declarada, y comprengan la missió que 'ls dona son carácter d' autoritats socials d' esser com la providencia, los consellers y 'ls protectors dels qui viuhen en lo seu troç; quan la casa torne á esser lo centre de les afeccions humanes, lo lloch natural de les dolces espansions, la escola de les virtuts cristianes, en una paraula, quan religió, propietat y familia vingan á possehir la importancia social que 'ls pertoca, aleshores les regions rectificades sentirán la circulació del fluyt vital avuy torpement estancat en certs órguens, y que per lley de justicia social deu arribar á totes les extremitats del cos. Avuy per avuy l' enemich pitjor del regionalisme no es pas la política; aquesta, podém dir, que, en son estat present, quasi no serveix per res, á lo menos en lo que atany als interessos públichs; la societat té una malaltía més

fonda que no pas la política; es cert que aquesta ha escampat lo mal per tots los membres, pero avuy ja no está en situació de curarlo. Lo cos social té 'ls ossos deslloriga*ts, no 's pot sostenir perque li falta la interna energía provinent de la sanitat de vida, y de la plenitut del esperit. Los moderns filosophs polítichs, positivistes y racionalistes, com Comte, Taine y Le Play, (1) nos fan l' efecte, ab menos sublimitat, dels vells profetes biblichs cantant la insuficiencia y miseria de les antigues y grandioses civilisacions que 's desferen com una polsaguera: sols que als nostres filosophs los falta la esperança en la gracia ó la tenen molt feble. Tots ells se dolan de la falta del esperit que vivifica, renegan de la revolució en que foren educats, sentan udols de feres passions desencadenades per ella, apetits insaciables y monstruosos, contemplan á la societat en guerra ab sí metexa y podent exclamar com l' atormentat Ausias March

mon esperit es lo dolorejant
ab l' orgue seu desacordat está;

pero no saben fortificar l' esperit social, qui queda anegat en l' inmens baçal de la materia, eleganta y seductora per l' encís que li comunican les arts, enriquida pel comerç y la industria, divinisada per les ciencies atees. En veritat *l' esperit es lo dolorejant*. Si les institucions fonamentals de la societat, si la regió, sentan angunies de mort es perque falta l' esperit que tot ho vivifica; la prosperitat material demana un esperit mes gran; lo socialisme ha vingut en lo sigle en que la substancia material s' ha multiplicat fins al extrém, lo qual proba que les dissencions socials presents no provenen de miseria material, sino espiritual. Per açó nosaltres propugnám lo re-

(1) No volém negar al derrer lo dictat de cristiá, y sabut es que en la última part de la seva vida s' acostá respectuosament á la Iglesia No obstant en ses obres, cercant sempre la práctica social del Evangeli ab sinceritat, s' hi sent certament lo cristianisme, pero no *ut oportet* segons la expressió técnica dels teólechs.

gionalisme que en l' ordre natural fomenta los bons sentiments, afavoreix l' esperit, educa les passions y no desenfrena les concupiscencies, essent per lo tant la forma social que més facilment porta la pau en les Comunitats y la bona inteligencia entre 'ls individuus, trabats los uns als altres ab vincles similars als de familia. Revolució y regionalisme son antitetichs perque aquella desenfrena les passions, disolt les entitats naturals, encen les concupiscencies y fa los homens enemichs los uns dels altres. Lo regionalisme no s' obtindrá per medi de la revolució, nihilista per naturalesa, sino ab lo treball constant é inteligent, ab la propagació d' una doctrina ordenada y justa, demostrant que aquesta forma social es com la *filosophia perennis* del régimen polítich dels homens, puix l' unitarisme es sols la forma accidental que obeheix á mires providencials transitories, y que la societat reposa quan les regions podan desplegar la activitat y espontaneitat de la vida, vivint agermanades les unes ab les altres sota d' un cap fort que les protegesca á totes. La força del principi d' autoritat es una garantía de llibertat, y per açó lo regionalisme, condició natural de vida espontánea y lliure, requereix una autoritat forta. Los catalans estavan molt contents, dades les corrents de la época, ab l' Emperador Carles V, y 'ls barcelonins vegeren ab goig y entussiasme, com una augusta consagració de son gobern y constitució democrátichs, al gran César en la professó del Corpus del any 1535 portant una vara de tálam al costat d' un hortelá de la ciutat.

Pel Regionalisme estám á temps de sembrar, no de cullir; lo que convé es la formació de les costums, lo manteniment de les institucions encara existents, despertar al poble adormit y sens conciencia de sí meteix y que 's dexa remenar pels traficants de de la política de partit, avuy imperant; susciiar totes les energíes socials y fer que 'ls homens de mérit s' apliquen al be del Comú; defensar la propietat y la industria avuy amenaçades, encendre la discreta caritat qui ablane les relacions dures entre amos y treballadors; que per medi de la llibertat del pare en la disposició de sos bens, llibertat encara avuy felisment existent, per la repressió del luxo, de la ociosi-

tat y vicis del jovent rich, les cases tornen á tenir una existencia honrada y benefactora y sian com les estaques que mantingan ferma la organisació social, y com lo nucleu del colectivisme de bona lley, que ab tants bons resultats dominava en aquesta terra de Catalunya ahont axí la industria agrícola com la manufacturera estant fundades, com la naturalesa ho porta, en l' interés particular, no obstant semblavan institucions públiques y comunals per la intervenció amistosa, filla de la pietat cristiana, que tots tenian en la Casa directora del treball y protectora y amiga dels treballadors. Aquest es lo cami recte y segur pera arribar al Regionalisme. La armatosta legal del centralisme durará fins que 'l pays tinga condicions pera viure per si meteix, puix com ha escrit profundament Auguste Comte (1) sols se obté la destrucció d' alló que 's pot suplir; preparar, donchs, la nova forma, treballar pera donarli la perfecció, pera posarla en estat de servir, es, d' una manera suau, rahonable, justa, atansar l' adveniment d' un régimen social eminentment oposat á la violencia y á la revolució.

(1) Catechisme. pág. 6. apud. Gruber: *On ne detruit que ce qu' on remplace*. Lo famós fundador del Positivisme aplica aquest principi, que coincideix ab lo gran principi escolástich sobre la successió de les diferentes formes en un mateix subjecte, á la substitució que ell volía donar al cristianisme fundant la religió positivista ó sía lo *altruisme*, ab que sovint nos omplan les orelles certs catalanistes. Peró los plassos assenyalats per Comte, dins dels quals los homens civilisats se convertirían á la nova forma religiosa, van passant, y 'ls adeptes no passan d' uns quants, cada dia menos, que vagan fora de les víes seguides per tota la humanitat qui cerca á Deu, essent una secta que no té importancia racional mes que en la persona del fundador.

XIV. — DISCURS DE GRACIAS, *de Don Alfret Brañas.*

SENYORS:

No han escullit bé mos respectables companys de Consistori. Apart de qu' en aquestas grans festas de la patria catalana correspon més aviat á sos fills ilustres tal honor y preferencia, no hauría d' esser l' obscur soldat gallego lo qui rendís las armas al peu del setial gloriós de la hermosa dama reina gentil d' aquest torneig patrió·tich, ni portés la veu pera donar las gracias en nom d' aquells que per sa inspiració y sos mérits tenen més alta graduació en las hosts d' Apolus.

Mes sia com vosaltres voleu y trobi bona ocasió lo més humil dels Mantenedors pera celebrar lo fet de que 'ls Jochs Florals d' enguany y la conmemoració del quint centenari de sa instauració á Barcelona hagin resultat un verdader aconteixement gracias á la cooperació de las autoritats, á la presencia de las bellíssimas damas que constituheixen com la *Cort d' amor* de la Reina del certámen y á la representació altíssima que tenen en aquest acte la Provensa, Mallorca, lo Rosselló y Valencia. A tan insignes representants tributa 'l Consistori un fervent vot de gracias que fá extensiu als bons catalans pera 'ls qui la festa del gay saber es lo sagell de sa personalitat nacional y l' etern lema de sas vellas llibertats.

Avuy que després de cinch segles s' entaulan corrents de simpatía entre Catalunya y Galicia; avuy que abatuts y despreciats los antichs reyalmes lluytan per trencar y esbossinar las cadenas d' esclavatje ab que 'ls subjecta lo poder central, producte de las teorías políticas individualistas y de la filosofía racionalista moderna; avuy que las petitas patrias s' aixecan ab ergull llegítim, espolsan sas sandalias y recullen del fanch los trossos de sos vestits, resoltas á no deixarse befar ni oprimir per los tirans centralistas y preparantse pera 'l combat de la llibertat, es, més que casual, miraculós, que s' os hagi ocorregut designar enguany á un gallego pera dur la representació de sa terra en lo grandiós centenari de vostra inefable festa nacional.

Y dich qu' es miraculós perque sento temps ha verdadera ansia de llensar á tots los vents una sospita qu' he tingut sempre al llegir ó meditar la historia de nostra Edat mitjana; la sospita de que l' esperit poétich de la Provensa renasqué á Barcelona per la influencia dels trovadors gallegos en las corts d' Aragó y Castella. Si axió es cert, y 'n tinch una ferma convicció, la actual aliansa dels catalans y dels gallegos en la obra comú de la reconstitució de sas nacionalitats y en lo trionf de las petitas patrias, ha trobat en la historia un llinatje tan poétich com antich y respectable.

Al mateix temps qu' en los boscos d' Aquitania, en los jardins del Llengadoc ó en las montanyas de la Auvernia ressonavan los serventesis y descorts, los planchs y las albadas y pastorelas dels Bertran de Born, Radel, Vidal, Guillém Rignier ó Pere Cardenal, en la nostra Galicia, ignorats joglars arraserats en llogarets miserables com l' oblidat *Payda Cana*, al peu de Compostela ó en las ciutats com l' inspirat Bernal de Bonabal, ó errants de castell en castell com lo célebre Tiras Nuñez, Pero Annes Mariño y tans d' altres cantavan sas trovas, pera sempre perdudas y de las que sols ne conservém fragments inútils en centons com lo *Cancionero del Vaticano*

ó recullits piadosament per investigadors de bon criteri com en Murguia, en Lopez Ferreiro ó per literats aficionats á escorcollar archius y bibliotecas.

Un gallego, perque ho era de cert Rimbaldo de Vaqueiras, ha sigut ánima y vida de la poesía provensal. Son biógrafo que 'l fá, segons Balaguer, contemporani del Rey Alfons VIII, nos lo presenta com trovador errant, arribat de Castella, d' ignorada naixensa y viatjant desprès per Fransa, Portugal y Orient fins que sigué 'l confident del Marqués Bonifaci de Montferrat.

Deixém de banda son nom Vaqueiras, genuinament gallego y fixemnos en la rima que 'ns ha deixat y que 'l senyor Balaguer creu escrita en castellá, erradament en mon concepte. La rima de Vaqueiras está escrita en gallego antich y pera millor proba vos ne convencereu posant costat per costat l' original y la traducció al gallego modern que tant se separa del castellá en la construcció sintáctica y en totas sas desinencias.

GALLEGO ANTICH	GALLEGO MODERN
Mas tan temo vostre pleito	Temo tanto o voso preito
todo 'n soy escarmentado	qu' eston todo escarmentado
per vos ai pena é maltreito	por vos hey pena é maltreito,
e mei corpo lazerado.	y-o meu corpo lacerado.
La nueit cuan soi en mei leito	Moitas veces n'o meu leito
soi mochas ves resperadó,	pol'a noite hey sospirado
per vos, cré, e non profeito,	por vos, creede, é sin porveito,
fallit soi en mei cuidado,	fallido só en meu coidado
mais que fallir non cuideio,	nais de fallir non cuido á eito,
mon corassó m' avet treito	meu corazón m' avés *treito*
e mont gent fanlan furtado.	é as xentes falan furtado.

Per la senzilla comparansa d' unas y altras estrofas se comprén que Rimbaldo de Vaqueiras ab tot y *trovar* á la usansa provensal, conservá sempre 'l recort de son país y portá al mitjdía de Fransa la poesía tendra, melangiosa, y planyívola dels trovadors gallegos.

Lo noms donats á las trovas provensals se semblan tant als gallegos que no es possible duptar de son naixement y parentiu filológichs; las *vaqueiras*, especie de lletretas curtas, las *novas*, y 'ls *lays* son paraulas d' estructura galiciana; los *layos* ó *salayos* que significan *queixas* son l' arrel dels *lays* provensals, composicions amorosas endressadas á planye 'ls desdenys d' una pagesa ó l' ausencia del ser estimat.

Las deficiencias dels historiadors han deixat plé de tenebras aquest grave punt, mes á mon judici la influencia de Rimbaldo de Vaqueiras y la coincidencia d' existir en la mateixa época trovadors gallegos ab la circunstancia d' haberhi analogías íntimas en los noms donats á sas trovas y cansons, es lo bastant pera sospitar que la poesía dels *puigs* y de las *Corts d' amor* havía juntat espiritualment á catalans y gallegos allá en la aubada del renaixement y en la época caballeresca dels Trovadors.

La guerra dels Albigesos destrossá la Provensa y 'ls cantors dels jardins de Tolosa trobaren més tart explêndida acullida en Barcelona: en la Cort de Castella brillavan als darrers del segle XIV inspirats poetas que imitavan las trovas y lays dels provensals, valentse emperó tot sovint de la llengua gallega. Sobreixía entre ells N' Enrich d' Aragó, Marqués de Villena, qui, ensemps que trovava ab Joan I conreuhava la poesía provensal en Aragó y Catalunya. Crech jo que al entussiasme del de Villena 's degué principalment l' establiment del Consistori dels Jochs Florals de Barcelona l' any 1393. Lo Marqués tingué sovint relacions y lletras ab lo rey Joan I y no es atrevit suposar que á tals amistats se degués la vinguda d' en Vidal de Besalú á Barcelona y 'l plantejament de la veneranda y hermosa institució qual *quint centenari* avuy celebrem.

Are be: dos íntims amichs tingué en sa joventut lo Marqués de Villena y tots dos gallegos: era l' un *Macías el doncel* y l' altre *En Joan Rodriguez del Padron*. N' hi ha prou ab llegir alguna trova del primer, com la que

comensa «*Cativo d' a miña tristura*» ó lo «*Trimfo de las donas*», del segon, pera compendre que abdos poetas imitavan á son amich y mestre y componían en estil provensal y en cos y ánima pertanyían á la escola tendra y apassionada de *Rimbaldo de Vaqueiras*.

Sent, per lo tant, lo de *Villena, Macías y Rodriguez del Padron* los qui ajudats per Joan I, lo *marqués* de *Santillana, Villasandino* y tants d' altres mantenían enlayrada la bandera de la literatura provensal y eran en Aragó y Castella sos més ardents propagandistas y conreuhadors, no es aventurat defendre la opinió de que 'ls gallegos tinguessen una part molt principal en la instauració del Consistori poétich de Barcelona.

Y aquesta suposició, apoyada per una racional crítica histórica, es prou pera nostres intents. La simpatía ve de lluny. Instints poétichs comuns han agermanat dos pobles que las mateixas desventuras, las lluytas políticas, las tiranías de la realesa, los absolutismes y fanatismes esdevinguts tornaren consemblants y que avuy, junts també, oposan mur resistent á les invasions del centralisme, tremolant lo penó de la llibertat sobre 'ls palaus runosos de sas respectivas nacionalitats.

Avuy no s' acoblan ja 'ls *bardos* de la terra céltica ab los trovadors de Provensa y Catalunya pera lluytar ab las armas de la rima y mantenir entre si «*amor, joia et jovent*» ó pera discutir *tensions* en las *Corts* de las damas en la sala espayosa del senyorial castell, si no pera recobrar la llibertat perduda, resistir y fer enllá la opresió del Centre y exclamar com los felibres en altre temps: *Tal com es la Provensa nos agrada; es nostra mare y no renegarém may més d' ella.*

Avuy venim aquí tots; los de Provensa, del Rosselló, de Mallorca, de Valencia, y de Galicia; venim á oferir lo sacrifici de pau, la promesa de amor en los altars de la patria, esperant que 'l sol de la llibertat, que ha lluhit á la fí pera la Irlanda després de set segles de interminable

foscor, se llevi sobre l' horizó de nostras patrias, explendent de llum, pródich de calor vivificant y germinivol.

De tots los llabis, del fons de totas las ánimas, ixe en aquest moments solemmes la exclamació hermosa de *Adam Mickiewits* l' héroe y 'l poeta de la infortunada Polonia. *Oh Lituánia, patria meva..., ets com la salut, que sols s' aprecia en son just valor quan s' ha perduda. Si avuy admiro ta belltsa ab tot son explendor, si cerco avuy mos colors mellors pera pintarte, es que perduda 't ploro!*

Oh sí, senyors. Altres tantas Polonias son nostres desgraciadas patrias y si ha de reverdir lo patriotisme dels antichs trovadors, si ha de mantenirse viu lo foch del nostre esperit nacional, y si alguna volta hem d' esser lliures, y amos de nostras cosas, deuhen conservarse y enaltirse solemnitats com aquesta, quin recort viurá en mon cor fins que 'n fassa pols la dalla formidable de la mort.

Y vos, Senyora, que representau en lo trono de la poesía las tradicions de la patria y sou com lo símbol de la dona catalana, aplech de totas las gracias, superba en gentilesa y bell ayre, valerosa en los combats, educadora d' una rassa sóbria, conqueridora, treballadora, hospitalaria y noble, rebeu en penyora de ma veneració y estima eixa vera manifestació d' admiració y respecte, y de la patria gallega, en quin nom he vingut, una salutació reverent y entussiasta, testimoni eloqüent de quant ma patria respecta y admira á la vostra.

Plasque al cel que á l' ombra dels Jochs Florals y ab la guia de la dona catalana, tornam un dia á cantar, no las glorias de la patria, sino 'l triomf complert de sas justas llibertats.

He dit.

TAULA

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

ANY XXXVI DE LLUR RESTAURACIÓ

MDCCCXCIV

BARCELONA
ESTAMPA «LA RENAIXENSA»
MDCCCXCIV

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

CONSISTORI DE MDCCCXCIV

MANTENEDORS

D. Joseph Balari y Jovany, *President.*
D. Frederich Renyé y Viladot.
» Otto Denk.
» Francisco Bartrina.
» Jaume Russinyol.
» Cassimir Brugués.
» Manel Rocamora, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

DONA LLUISA LLORACH Y DOLSA

EX-MANTENEDORS

CONSISTORI DE MDCCCLIX

† Excm. Sr. D. Manel Milá y Fontanals, *President.*

Excm. Sr. Víctor Balaguer.
D. Joaquim Rubió y Ors.
† » Joan Cortada.
D. Miquel Victoriá Amer.
» J. Lluís Pons y Gallarza.
† » Antoni de Bofarull, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Dona María Mendoça de Vives.*

CONSISTORI DE MDCCCLX

† Excm. Sr. D. Francisco Permanyer y Tuyet, *President.*

† D. Joaquim Roca y Cornet.
† » J. A. Llobet y Vall-llosera.
† » Vicens Joaquim Bastús.
† D. M. Flotats y Comabella.
» Joan Manyé y Flaquer.
† » Adolf Blanch, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Dona Elisea Lluch de Rubió.*

CONSISTORI DE MDCCCLXI

† D. Lluís Gonçaga de Pons y de Fuster *President.*

D. Joaquim Rubió y Ors.
† » Antoni Bergnes.
† » Lluís Cutchet.
† D. Pau Estorch y Siqués.
» Joseph Leopold Feu.
» Manel Lasarte, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Dona Carme de Bofarull.*

CONSISTORI DE MDCCCLXII

† D. Joan Illas y Vidal, *President.*

D. Marian Aguiló y Fuster.
† » Joseph Coll y Vehí.
† » Miquel Anton Martí.
† D. Manel Angelon.
† » Joseph Llausás.
Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Dona María Josefa Massanés de Gonzalez*

CONSISTORI DE MDCCCLXIII

† D. Brauli Fox, *President.*

D. Terenci Thos y Codina.
† Excm. Sr. D. Manel Milá y Fontanals.
Excm. Sr. D. Víctor Balaguer.
† D. Manel Anglasell.
† » Joseph Subirana.
† » Eusebi Pascual, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Senyora esposa del Excel·lentíssim Senyor Governador Civil
en representació de
S. A. la Sereníssima Sra. Duquesa de Montpensier.

CONSISTORI DE MDCCCLXIV

† D. Joan Cortada, *President.*

D. Celestí Barallat.
» Miquel Victoriá Amer.
† » Antoni Camps y Fabrés.
† D. Gregori Amado Larrosa
† » Narcís Gay.
† » Damás Calvet, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Victoria Penya d' Amer.

CONSISTORI DE MDCCCLXV

† D. Antoni de Bofarull, *President.*

† D. Adolf Blanch.
» Geroni Rosselló.
† » Lluís Roca y Florejachs.
D. Francisco Muns.
† » Damás Calvet.
† » Víctor Gebhardt, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Elena Cavaller de Roca

CONSISTORI DE MDCCCLXVI

† D. Pau Valls, *President.*

†D. Francisco Morera.
» Teodor Llorente.
† » Víctor Gebhardt.
D. Silvino Thos y Codina.
» Eduart Vidal y Valenciano.
† » Robert Robert, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Manela Luna Méndez de Vigo.

CONSISTORI DE MDCCCLXVII

D. Marian Aguiló y Fuster, *President.*

†D. Gayetá Vidal y Valenciano.
» F. Romaní y Puigdengolas.
† » Joaquim Sitjar y Bulcegura.
†D. Robert Robert
† » Marian Fonts.
» F. Maspons y Labrós, *Scri.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Dolors Llopart de Muns.

CONSISTORI DE MDCCCLXVIII

Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, *President.*

D. Jacinto Labaila.
» Felip Bertran.
» Felip Jacinto Sala.
D. Frederich Soler.
» Francisco Maspons y Labrós.
» F. Miquel y Badía, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Carme Mercader.

CONSISTORI DE MDCCCLXIX

† D. Adolf Blanch y Cortada, *President.*

† D. Eusebi Anglora.
» Joseph María Arnau.
Mossen Jacinto Verdaguer.
D. Joseph Roca y Roca.
» Francisco Miquel y Badía.
† » Pere de Rosselló, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Merce Estrada.

CONSISTORI DE MDCCCLXX

D. Joseph Lluís Pons y Gallarza, *President.*

† Mossen Salvador Mestres.
D. Ignasi Ramon Miró.
» Joseph Puiggarí.
D. Joaquim Riera y Bertran.
† » Pere de Rosselló.
» Joseph de Palau, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Francisca Nanot Renart.

CONSISTORI DE MDCCCLXXI

† D. Estanislau Reynals y Rabassa, *President*

D. Miquel Victoriá Amer.
† » Joseph d' Argullol y Serra.
» Rafel Ferrer y Bigné.
† D. Xavier Llorens y Barba.
» Joseph de Palau y de Huguet.
» Joan Montserrat, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Antonia Sacanella de Blanch.

CONSISTORI DE MDCCCLXXII

D. Joseph de Letamendi, *President.*

† D. Manel Angelon.
» Félix María Falguera.
» Joan Montserrat y Archs.
† D. Vicens W. Querol.
Mossen Ferran Sellarés.
D. Joseph Coroleu, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona María Ubert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIII

D. Geroni Rosselló, *President.*

D. Marian Aguiló y Fuster.
† » Lluís Roca y Florejachs.
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.
† D. Antoni Camps y Fabrés.
» Joseph Coroleu.
Mossen Jaume Collell, *Secret'*

REYNA DE LA FESTA

Excma. Sra. Dona Oriola de Quintana y Serra.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIV

Excm. Sr. D. Albert de Quintana, *President.*

D. Marian Aguiló y Fuster.
† » Antoni Camps y Fabrés
† » Joseph Coll y Vehí.
D. F. Masferrer y Arquimbau.
† » Pere Nanot-Renart.
» J. Sardá y Lloret, *Secretari*

REYNA DE LA FESTA

Dona Antonia Ubach y Gutierrez.

CONSISTORI DE MDCCCLXXV

† D. Francesch Pelay Briz, *President.*

† D. Adolf Blanch y Cortada.
» Celestí Barallat y Falguera.
» Joseph Balari y Jovany.
D. Antoni Aulestia y Pijoan.
» Joaquim Fontanals del Castillo
» J. Roca y Roca, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Rosa Pigrau

CONSISTORI DE MDCCCLXXVI

† D. Lluís Cutchet, *President.*

† D. Antoni de Bofarull.
† » Damás Calvet.
† » Pere de Rosselló.
D. Enrich Claudi Girbal.
» Joseph Roca y Roca.
» J. Blanch y Piera, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Dona Emilia Palau y Gonzalez de Quijano.*

CONSISTORI DE MDCCCLXXVII

† Excm. Sr. D. Antoni Ros d' Olano, *President.*

† D. Gonzalo Serraclara.
† » Vicents Boix.
» Francisco Miquel y Badía.
† D. Andreu Balaguer y Merino
» Joseph Blanch y Piera.
» J. Riera y Bertran, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Josefina Sabater d' Aldavert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVIII

D. Joseph Lluís Pons y Gallarza, *President.*

† D. Adolf Blanch.
» Frederich Soler.
» Francesch Ubach y Vinyeta.
D. Joseph Coroleu.
» Joaquim Riera y Bertran.
» Angel Guimerá, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Excma. Sra. Dona Carme Cendra de Domingo.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIX

† D. Gonzalo Serraclara, *President.*

† D. Damás Calvet.
† » Narcís Roca.
» Angel Guimerá.
D. Manel Lasarte.
» Joseph Pella y Forgas.
» Emili Vilanova, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Teresa de Gasset.

CONSISTORI DE MDCCCLXXX

D. Teodor Llorente, *President.*

† D. Ramon de Siscar.
» Joan Sardá.
» Emili Vilanova.
D. Conrat Roure.
» Álvar Verdaguer.
» Francesch Matheu, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Clotilde París.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXI

Mossen Jacinto Verdaguer, *President.*

D. Ramon Picó y Campanar.
» Francesch Matheu.
» Jacinto Laporta.
D. Lluís Domenech.
» Jacinto Torres y Reyetó.
» Narcís Oller, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Iltre. Sra. Dona Dolors Caballero de Mercader.*
Comtessa de Bell-lloch.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXII

D. Frederich Soler, *President.*

†D. Manel Angelon
» Joan B Ferrer.
» Joseph Feliu y Codina.
D. Arthur Gallard.
» Narcís Oller.
» Carles Pirozzini, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Áurea Clavé de Ferrer.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXIII

† Excm. Sr. D. Manel Milá y Fontanals, *President*

D. Joseph Lluís Pons y Gallarza.
Excm. Sr. D. Víctor Balaguer.
D. Geroni Rosselló.
D. Marian Aguiló.
» Carles Pirozzini.
† » Antoni de Bofarull, *Secretari*

REYNA DE LA FESTA

Dona Josefa Salvat d' Onyós.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXIV

Excm. Sr. D. Manel Durán y Bas, *President.*

†D. Antoni de Bofarull.
» Justin Pepratx.
» Joseph Masriera.
D. Honorat de Saleta.
» Antoni Rubió y Lluch.
» Joseph Franquesa y Gomis *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Irene Archer de Sanromá.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXV

† D. Vicents Wenceslau Querol, *President.*

† D. Marian Maspons y Labrós.
» Joseph M.ª Vallés y Ribot.
» Joseph Franquesa y Gomis.
D. Francisco Bartrina de Aixemús
» Farncisco Manel Pau.
» Joseph Ixart, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Isabel Lópeẓ de Güell.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXVI

D. Valentí Almirall, *President.*

D. Francisco Maspons y Labrós
» D. Ramon Picó y Campamar.
» Joseph Ixart y Moragas.
✝D. Pau Bertran y Bros.
» Gayetá Cornet y Mas.
» César August Torras, *Secret.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Rosa Marqués de Uyá.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXVII

Rvnt. Dr. D. Jaume Collell, *President.*

D. Joseph M.ª Arnau
Excm. Sr. D. Bernart Torroja.
D. César August Torras.
D. Ramon Arabia y Solanas.
» Ramon Enrich Bassegoda.
» Pau Sans y Guitart, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Dolors de Carles de Robert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXVIII

D. Marian Aguiló y Fuster, *President.*

Lo Baró D. Carles de Tourtoulon.
D. Marcelí Menendez Pelayo.
Mossen Jacinto Verdaguer.
D. Angel Guimerá.
» Pau Sans y Guitart.
» Joaquim Cabot y Rovira, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

S. M. Dona Maria Cristina d' Habsburg-Lorena.
Reyna Regenta d' Espanya, Comtessa de Barcelona.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXIX

D. Angel Guimerá, *President.*

D. Joan J. Permanyer.
✝ » Fidel de Sagarmínaga.
» Isidro Reventós
D. Joaquim Botet y Sisó.
» Joaquim Cabot y Rovira.
» Bonaventura Bassegoda, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Maria Assumpta Sabé de Brossa.

CONSISTORI DE MDCCCXC

D. Joaquim Rubió y Ors, *President.*

D. Manel Murguia
» Enrich X. Vidal y Valenciano
» Martí Genís y Aguilar.
D. Joseph Maria Valls y Vicens.
» Bonaventura Bassegoda
» Sebastiá Farnés, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Excma. Sra. Dona Lluisa Goldman de Fastenrath.

CONSISTORI DE MDCCCXCI

D. Joan Permanyer, *President.*

D. Arthur Campion.
» Jacinto Torres y Reyetó.
» Antoni de P. Campmany.
D. Francisco X. Tobella.
» Sebastiá Farnés.
» Narcís Verdaguer y Callís, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Isabel Güell y López.

CONSISTORI DE MDCCCXCII

D. Ramón Picó y Campamar *President*

D. Joseph M.ª de Pereda.
» Joseph Pin y Soler.
» Pau Font de Rubinat.
D. Francisco Alió.
» Narcís Verdaguer y Callís.
» Ernest Moliné y Brasés, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Francisca Bonnemaison y Farriols.

CONSISTORI DE MDCCCXCIII

Excm. é Ilm. Dr. D. Joseph Morgades y Gili, *President.*

D. Alfred Branyas
» Joseph Coroleu
» Joseph Franquesa y Gomis.
D. Joan Pons y Massaveu.
» Ernest Moliné y Brasés.
» Joseph Puig y Cadafalch, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Maria del Carme Joval.

MESTRES EN GAY SABER

Excm Sr. D. Víctor Balaguer, *proclamat en 20 de Juny de 1861.*
D Geroni Rosselló, *proclamat en 4 de Maig de 1862.*
» Joaquim Rubió y Ors, *proclamat en 3 de Maig 1863.*
» Marian Aguiló y Fuster, *proclamat en 6 de Maig de 1866.*
» Joseph Lluís Pons y Gallarza, *proclamat en 5 de Maig de 1867.*
† » Adolf Blanch y Cortada, *proclamat en 3 de Maig de 1868.*
† » Francesch Pelay Briz, *proclamat en 2 de Maig de 1869.*
» Jaume Collell y Bancells. *proclamat en 7 de Maig de 1871.*
» Thomás Forteza, *proclamat en 5 de Maig de 1873.*
» Francesch Ubach y Vinyeta, *proclamat en 3 de Maig de 1874.*
» Frederich Soler y Hubert, *proclamat en 2 de Maig de 1875.*
» Angel Guimerá, *proclamat en 6 de Maig de 1877.*
† » Damás Calvet, *proclamat en 5 de Maig de 1878.*
» Jacinto Verdaguer, *proclamat en 2 de Maig de 1880.*
» Joseph Franquesa y Gomis, *proclamat en 6 de Maig de 1883.*
» Ramon Picó y Campamar, *proclamat en 3 de Maig de 1885.*
» Therenci Thos y Codina, *proclamat en 1 de Maig de 1887.*
» Joaquim Riera y Bertran, *proclamat en 11 de Maig en 1890.*
» Jacinto Torres y Reyetó, *proclamat en 11 de Maig de 1890.*
» Joseph Martí y Folguera, *proclamat en 8 de Maig de 1892.*
» Ferrán Agulló, *proclamat en 7 de Maig de 1893.*

AUTORS

QUI HAN OBTINGUT PREMIS ORDINARIS

† D.ª Isabel de Villamartin	2
» Dolors Moncerdá de Maciá.	2
D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER	4
† » Thomás Aguiló.	1

D. Ferran Aguiló	4
» Miquel Victoriá Amer	1
Excm Sr. D. Víctor Balaguer	1
D. Francisco Bartrina	1
» Ramon E. Bassegoda	1
†» Pau Bertran y Bros	1
†» Adolf Blanch y Cortada	4
†» Francesch Pelay Briz	3
†» Damás Calvet	3
†» Antoni Camps y Fabrés	1
» Emili Coca	1
» Jaume Collell	5
†» Marian Fonts	1
» Thomás Forteza	3
» Joseph Franquesa y Gomis	3
» Martí Genís y Aguilar	2
» Angel Guimerá	4
» Joan Maragall	1
» Joseph Martí Folguera	3
» Artur Masriera y Colomer	2
» Francesch Matheu y Fornells	2
» Apeles Mestres	2
» Ramon Masifern	1
» Jaume Novellas de Molins	1
» Anicet de Pagés de Puig	1
» Ramón Picó y Campamar	4
» Joseph Lluís Pons y Gallarza	3
Excm. Sr. D. Albert de Quintana	1
D. Isidro Reventós	1
» Joaquim Riera y Bertran	3
†» Lluís Roca y Florejachs	1
» Geroni Rosselló	3
» Joaquim Rubió y Ors	3
» Frederich Soler	4
» Silvino Thos y Codina	1
» Therenci Thos y Codina	3
» Jacinto Torres y Reyetó	3
» Francesch Ubach y Vinyeta	4
» Jacinto Verdaguer	3

AUTORS

QUI HAN OBTINGUT PREMIS EXTRAORDINARIS

D.ª María de Bell-lloch.	1
† » Josefa Massanés de Gonzalez.	1
» Victoria Penya d' Amer.	1
D. Antoni Aulestia y Pijoan.	1
EXCM. SR D. VÍCTOR BALAGUER.	2
† D. Joaquim M. Bartrina.	1
» Ramon E. Bassegoda y Amigó.	1
† » Pau Bertran y Bros.	2
† » ADOLF BLANCH Y CORTADA.	1
† » Antoni de Bofarull.	3
» Joseph Bonafont.	1
» Salvador Bové y Salvador.	1
† » Antoni Camps y Fabrés.	1
Lo Cançoner de Miramar.	1
D. Antoni Careta.	1
» Francesch Carreras y Candi.	3
» JAUME COLLELL.	3
» Ramon Nonat Comas.	1
» Joseph Coroleu.	1
Srs. Coroleu y Pella.	1
» Marian Escriu y Fortuny.	1
† D. Salvador Estrada.	1
» Joan B. Ferrer.	1
» Alvar Font.	1
» THOMAS FORTEZA.	2
» Joseph Garriga y Lliró.	1
» Joseph Ixart	1
† » Víctor Gebhardt.	1
» Martí Genís y Aguilar.	2
† » Joan Guiraud.	1
» Víctor Lieutaud.	1
» JOSEPH MARTÍ Y FOLGUERA.	10
» Francisco Masferrer y Arquimbau.	1
» Francesch Matheu y Fornells.	2
» Apeles Mestres.	1

† Excm. Sr. D Manel Milá y Fontanals.	1
D. Antoni Molins y Sirera.	1
» Joan Montserrat y Archs.	1
» Lluís B Nadal.	3
» Matheu Obrador Bennassar.	1
» Narcís Oller.	3
» Anicet de Pagés de Puig.	2
» Joseph de Palau y de Huguet.	1
» Pere d' Alcántara Penya.	1
» Ramón Picó y Campamar.	1
» Jaume Pomar y Fustér.	2
» Joseph Lluís Pons y Gallarza.	1
» Joan Pons y Massaveu.	3
» Joseph Puig y Cadafalch.	1
» Joseph Puig y Cadafalch-Cassimiro Brugués y Escuder.	2
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.	1
D. Jaume Ramon y Vidales.	3
» Isidro Reventós.	3
» Manel Ribot y Serra.	2
» Joaquim Riera y Bertran.	6
† » Lluis Roca y Florejachs.	2
» Geroni Rosselló.	1
» Joaquim Rubió y Ors.	4
» Salvador Sampere y Miquel.	3
» Frederich Soler.	5
» Ernest Soler de las Casas.	1
» Joan Segura. Pvre.	1
» Therenci Thos y Codina.	3
» Joseph Torras y Bages.	1
» Jacinto Torres y Reyetó.	2
» Francesch Ubach y Vineyta.	11
Mossen Jacinto Verdaguer.	4
D. Eduart Vidal y Valenciano.	2
† » Gayetá Vidal y Valenciano.	3
» Emili Vilanova.	3

AUTORS

QUI HAN OBTINGUT ACCÉSSIT

D.ª Agnés Armengol de Badia. 1
» *María de Bell-lloch.* 1
» Dolors Moncerdá 7
» Victoria Penya d' Amer. 6
Mme. Rosa Anaïs de Roumanille. 1
†D. Thomás Aguiló. 1
» Ferran Agulló y Vidal. 5
» Miquel Victoriá Amer. 1
» *Víctor Amor.* 1
† » Joseph d' Argullol y Serra.. 1
D. Antoni Aulestia y Pijoan. 1
Excm Sr. D. Víctor Balaguer. 3
D. Lluis Bard. 1
» Bonaventura Bassegoda. 1
» Ramon E. Bassegoda y Amigó. 4
†» Pau Bertrán y Bros. 1
†» Adolf Blanch y Cortada. 2
†» Antoní de Bofarull. 8
» Antoni Bori y Fontestá 2
†» Francesch Pelay Briz 3
» Víctor Brossa y Sangerman. 1
†» Damás Calvet 5
†» Antoni Camps y Fabrés. 8
» Antoni Careta y Vidal. 1
†» Francisco Casas y Amigó. 4
» Enrich Castelnau.. 1
C de M. 1
Lo Cançoner de Vilatort 1
D. Emili Coca y Collado. 8
» Ramón Colom y Virgili. 1
» Jaume Collell y Bancells. 1
» Joseph Coroleu é Inglada.. 2
» Miquel Costa y Llobera. 1
†» Pere Courtais. 1
» Lluis Charrasse. . : 1

D. Félix Descourt.	1
† » Salvador Estrada.	1
Un fadrí de Montanya.	1
D. Bartomeu Ferrá y Perelló.	2
» Norbert Font y Sagué.	1
† » Marian Fonts.	5
† » Guillem Forteza.	1
» Thomás Forteza	2
» Joseph Franquesa y Gomis.	5
» Joseph Franquet y Serra.	1
» Arthur Gallard	2
» Martí Genís y Aguilar	3
» Salvador Genís.	1
» Angel Guimerá.	1
† » Joan Guiraud.	1
Jordi	3
D. Manel Lasarte.	1
» Gabriel Llebrés y Quintana.	1
» Teodor Llorente	1
» Joseph Martí y Folguera.	16
» Ramon Masifern	1
» Arthur Masriera y Colomer.	4
» Francesch Matheu y Fornells.	4
» Gabriel Maura.	1
» Apeles Mestres	3
» Antoni Molins y Sirera.	2
» Joan Monné.	1
» Pere Montanyola.	1
» *Armengol de Montsech.*	1
» Joan Montserrat y Archs.	1
» Francisco Muns.	2
† » Pere Nanot Renart.	1
» Lluís B. Nadal.	1
» Joan Nebot y Casas.	3
» Jaume Novellas de Molins	2
» Matheu Obrador y Bennassar.	2
» Anicet de Pagés de Puig.	7
» Pere d' Alcántara Penya y Nicolau.	1
» *Pere Pi y Parera.*	4
» Ramón Picó y Campamar.	6
† » Felip Pirozzini y Martí	3
† » Félix Pizcueta	2
» Claudi Planas y Font.	1
» Joan Planas y Feliu.	2

D. Carles Pons de Ginebreda.	1
» Joseph Lluís Pons y Gallarza.	2
» Joan Pons y Massaveu.	1
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.	2
D. Frederich Rahola.	1
» Isidro Reventós y Amiguet.	3
» Manel Ribot y Serra.	2
» Joaquim Riera y Bertran	12
†» Lluís Roca y Florejachs.	4
» Joseph Roca y Roca.	2
» Joaquim Rubió y Ors.	1
» Frederich Soler	5
» Ernest Soler de las Casas.	1
E. T. de M.	2
†D. Joseph Taronjí y Cortés.	2
» Guillém A. Tell y Lafont.	1
» Therenci Thos y Codina.	4
» Jacinto Torres y Reyetó.	5
» Sebastiá Trullol y Plana	1
» Francesch Ubach y Vinyeta.	17
» Agustí Valls y Vicens.	6
» Pere Antoni Ventalló.	2
» Jacinto Verdaguer.	4
†» Joseph Verdú.	1
†» Gayetá Vidal y Valenciano.	1
» *Pere Ramon Vidal.*	2
» Miquel Zavaleta.	1
Anónims.	13

ADJUNTS HONORARIS

Excm. Ajuntament de Barcelona.
Excma. Diputació provincial de Barcelona.
Excma. Diputació provincial de Gerona.
Excma. Diputació provincial de Tarragona.
Excma. Diputació provincial de Lleyda.
Excma. Diputació provincial de les Balears.
Excma. Diputació provincial d' Alacant.
M. I. Sr. Rector d' esta Universitat.
M. I. Sr. President de la Academia de la Llengua Catalana
M. I. Sr. President de la Academia de Bones Lletres.
Los Mestres en Gay Saber.

ADJUNTS PROTECTORS

Sr. Comte de Bell-lloch.
» Marqués de Castellbell.
D. Eusebi Güell.
Sr. Marqués de Comillas.
D. Ferrán Puig.

ADJUNTS NUMERARIS

Abella y Cirera, Pere.
Aguiló, Plácit.
Alcayde, Francisco de P.
Aldavert, Pere.
Aldrich, Albert.
Aleu, Antoni de P.
Alió, Francisco.
Almirall, Joan.
Alsina, Ferran.
Amat, Gervasi.
Amigó de Cabo, Pere.
Andreu y Serra, Ramon.
Arajol, Ramon.
Arnó y Maristany, Pere.
Arteman, Miquel.
Arús y Boada, Alfons.
Arrau y Miquel, Cassimir.
Auferil, Frederich.
Auléstia, Antoni.
Augé, Miquel.
Bach de Portalá, Antoni.
Balaguer y Torner, Andreu.
Balansó, Llorens.
Balari, Joseph.
Baltá de Cela, Joseph.
Ballver, Jaume.
Bardera, Joseph.
Bardera, Ramon.
Bartolí, Joan.
Bartrina, Francisco.
Bas, Angel.
Bassegoda, Bonaventura.
Basté y Ferrer, Andreu.
Batlles y Fontanet, Joseph.
Batlló, Enrich.
Batlló, Frederich.
Bernís, Lluis.
Bertran, Felip.
Bertran y Rubio, Eduart.
Blanch y Piera, Joseph.

Blanch y Romaní, Joseph.
Bordas, Frederich.
Borrás, Valentí.
Boter, Francesch de
Bou, Jaume
Bozzo, Jaume.
Brocá, Guillém M.ª de
Brossa y Sangerman, Víctor.
Brugués, Cassimir.
Brunet y Bellet, Joseph.
Bulbena, Arthur.
Bulbena y Tusell, Antoni.
Caballé, Joan.
Cabot y Rovira, Joaquím.
Camarasa, Esteve.
Camin, Alvar M.ª de
Campmany, Antoni de P.
Camprodon, Joan.
Canals, Emili.
Canyellas, Joseph.
Capdevila, Millan de la C.
Capella, Bonaventura
Capella, Timoteu.
Caritj, Carmelo
Carles, Emili.
Carreras y Candi, Francisco.
Casades, Miquel.
Casas y Font, Enrich.
Casas y Font, Francesch.
Cascante, Joseph.
Castellet y Samsó, Joseph.
Castellvell, Jaume.
Cavarocas, Florenci.
Cevallos, Ignasi de
Cirera, Joseph M.
Clapers y Berenguer, Joseph.
Colomer, Antoni.
Coll y Escofet, Pere.
Collaso, Enrich.
Colom, Gabriel.
Colomer y Coll, Francisco.
Comas, Ramon.
Coroleu, Joseph.
Cortada, Gonzalo.
Costa y Camp, Francisco.
Cuadras, Manel.
Cuadras y Feliu, Antoni.
Daniel, Eusebi.
Delás, Ferrán de
Doménech, Eduart.
Doménech, Lluis.
Durán, Joaquím.
Durán y Bas, Manel.
Durán y Folguera, Modest.
Durán y Ventosa, Lluis
Durán y Ventosa, Ramon.
Escuder, Manel
Escubós, Albert.
Estalella, Antoni
Estanyol, Joseph.
Fábrega y Cortés, Magí.
Fábregas, Anton M.ª
Fábregas, Francisco.
Falguera, Félix M.ª
Ferrer y Ferrer, Antoni.
Ferrer y Graner, Angel.
Ferrer y Soler, Lluis G.
Fina y Girbau, Eusebi.
Fiter é Inglés, Joseph.
Figueras, Francisco de P.
Flos y Calcat, Francisco.
Folguera y Durán, Manel.
Fonolleda, Jaume.
Font, Pau.
Font, Víctor.
Fontanals, Manel.
Fornells, Ramon,
Franquet y Cortada, Enrich
Freixas y Freixas, Joan.
Fullá, Francisco,
Fuster y Domingo, Narcís.
Galbany, Joseph.
Galí, Pau.
Gallart, Arthur.
Gallissá, Antoni.
Gambús, Joseph
Gassol y Millé, Joseph.
Gatius y Durán, Just.

Gazza, Alfred.
Gibert y Riera, Eduart.
Giralt, Modest.
Girona, Ignasi.
Gispert, Manel.
Gorchs, Ceferí.
Grifell, Pere.
Guasch, Joan M.ª
Guilera, Jaume.
Gurguí, Pere.
Hill y Feliu, Jaume.
Imbert, Eduart.
Lacambra, Joan.
Llacuna, Esteve.
Llagostera, Lluis.
Lleó, Modest.
Lligué Joan.
Llopis, Baldomero.
Llopis y Bofill, Joan.
Llopis, Manel.
Llorens, Jaume.
Llorens y Riu, Francisco.
Llorens y Riu, Joseph.
Maciá, Eussebi.
Malagrida, Alfons.
Maluquer y Viladot, Joan.
Mallofré, Joseph.
Marlés, Gumersindo.
Marqués, Manel.
Marull, Francisco.
Marsillach, Joaquím.
Martí, Juliá.
Martí Sagristá, Miquel.
Martorell, Bernardí.
Mas y Ramis, Domingo.
Maspons, Francisco.
Masriera, Frederich.
Masriera, Joseph.
Matas y Burgués, Miquel.
Matas y Picanyol, Joseph.
Matheu, Emili.
Matheu y Fornells, Francesch.
Matheu y Fornells, Joaquím.
Milá, Tomás A.
Millet, Joan.
Millet y Villá, Pere A.
Miquel Badia, Francisco.
Miquelerena, Pelay de
Mirabent, Joseph.
Miret y Serra, Joan
Mitjans, Juli.
Moliné, Ernest.
Molins y Sirera, Antoni.
Monclús, Joseph.
Montserrat Joan.
Moragas y Barret, Francesch.
Montanyola, Pere.
Muntadas, Bernat.
Nicolau, Antoni.
Nicolau, Joaquím.
Noguera y Vila, Lluis.
Nogués y Polo, Lluis.
Nogués y Taulet, Jaume.
Novellas de Molins, Jaume.
Obradors, Sebastiá.
Oller, Narcís.
Orriols, Joan B.
Papirer y Portabella, Carles.
Pepratx, Justí.
Permanyer, Joan.
Perpinyá, Ferrán.
Perpinyá, Joan.
Pigrau, Carles.
Pirozzini, Carles.
Pla y Soler, Magí.
Planella, Macari.
Pol y Balart, Joaquím de
Pons y Massaveu, Joan
Porcar y Tió, Manel.
Porta, Oscar.
Prat de la Riba, Enrich
Puig, Manel.
Puig y Cadafalch, Joseph.
Puigdollers, Joseph.
Puigsamper, Frederich.
Puigpiqué, Francisco.
Puigventós, Jaume.
Quintana, Sixt.

Ravell, Rafel.
Renaud-Germain, Emili.
Renyé y Viladot, Frederich.
Reventós, Joseph.
Reventós, Isidro.
Reventós y Jener, Joseph.
Riba y Lledó, Francisco.
Ribalta, Miquel.
Ribas y Fargas, Joseph.
Ribas y Serra, Josep.
Ribot y Climent, Francisco.
Ribot y Serra, Manel.
Ricart F. de Córdoba, Felip.
Ricart y Caralt, Ramon.
Riera, Enrich.
Riera y Penosa, Jaume.
Rifá y Munt, Joseph.
Rigualt, Tomás de A.
Riquer, Alexandre.
Ribera, Joaquím.
Roca y Sans, Ramon.
Rocamora, Manel.
Rogent, Elías.
Roig Jaume.
Roig y Punyet, Joseph.
Romanyá, Francisco.
Russinyol, Jaume.
Sagnier, Leopold.
Sala, Pere.
Salvat Xivixell, Francisco
Sandiumenje, Magí.
Sanromá, Domingo
Sans, Ramon.
Sans y Guitart, Pau.
Santaló, Pere.
Sardá, Joan.
Seix Jaume.
Selva y Rubió, Emili.
Sentíes, Miquel.
Serra, Jaume.
Serra y Torroella, Pere.
Serra, César.
Serrahima, Maurici.
Serrallés, Pere.

4

Sert, Domingo.
Solá, Baldomero.
Soriano, Ramon.
Sunyol, Anton.
Sunyol, Marcelí.
Tarré, Emili.
Tayá Joseph.
Tintorer, Francisco M.
Tintorer, Joaquím M.
Tintorer, Lluís M.
Tintorer, Rafel.
Thomás y Bigas, Joseph.
Torent, Lluís.
Torent, Rafel.
Tolrá, Angel.
Tomasino, Joaquím.
Torras, César A.
Torres y Vilaró, Ramir.
Torrescassana, Hermenegildo.
Trilla, Vifred.
Tusquets, Joan.
Ubach y Vinyeta, Joseph.
Valls, Agustí.
Valls, Timoteo.
Valls y Pallerola, Joaquím.
Valls y Vicens, Joseph M.ª
Valls y Vicens, Agustí.
Vallés y Ribot, Joseph M.ª
Verdaguer, Alvar.
Verdaguer y Callís, Narcís,
Verdú y Puigjaner, Manel.
Vergés, Francisco de P.
Vergés, Pere Nolasch.
Vidal, Enrich X.
Vidal, Lluís Marian.
Vila, Andreu.
Vilanova, Emili.
Vilaseca y Mogas, Joseph M.ª
Vilumara, Ricart.
Vintró, Juli.
Vives, Alfred.
Viza y Martí, Joan.
Ward, Benjamí.

ADJUNTS FORANS

Sant Celoni.

Draper, Miquel.

La Garriga.

Rosselló, Joseph de

Vendrell.

Ramon y Vidales, Jaume.

CONSISTORI

DELS

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

CONVOCATORIA

Als experts trobadors y honorables escriptors de Catalunya y de tots los antichs comtats y reyalmes ahont la nostra llengua es parlada ó coneguda, los VII Mantenedors del *Consistori dels Jochs Florals de Barcelona* en l' any XXXVI de llur restauració, salut.

A fí de donar bon cumpliment á la honrosa comanda que 'l respectable Cos d' Adjunts nos feu lo dia 3 de Desembre del any passat, vos convidám á pendre part en los Jochs Florals d' enguany que, segons los Estatuts y bones costúms establertes, se regirán per lo següent

CARTELL

Lo primer diumenge de Maig, que s' escau ésser enguany lo dia 6, se celebrará la poética festa, en la qual serán adjudicats als autors de les tres mellors poesíes que hi opten, los tres premis ordinaris que ofereix cada any l' Excm. Ajuntament de Barcelona, protector y ja de temps antich aymador de la Gaya Ciencia.

Lo primer premi, que es una *Englantina d' or*, será donat al autor de la mellor poesía sobre fets históríchs ó gestes glorioses de Catalunya, ó be sobre usatges y costúms de nostra benvolguda terra, essent preferida en igualtat de mérit la escrita en forma de romanç ó llegenda.

De la segona joya, la *Viola d' or y d' argent*, se 'n fará entrega al autor de la mellor poesía lírica, relligiosa ó moral.

Lo tercer premi, anomenat d' *honor y cortesía*, consistent en una *Flor natural*, s' adjudicará á la mellor composició en vers sobre un tema que 's dexa al bon gust y criteri del autor. Seguint la bella costúm d' antich establerta, lo poeta qui obtinga aquest premi deurá ferne present á la dama de sa elecció, la qual, proclamada *Reyna de la festa*, entregará desde son seti presidencial tots los altres premis als qui guanyadors ne sían.

A més lo Consistori ha rebut pera adjudicar en la matexa festa los següents

PREMIS EXTRAORDINARIS

Un obgecte d' art, ofrena del Excm. é Ilm. Sr. Bisbe de Barcelona, que s' adjudicará á «la mellor composició en prosa que referesca lo brillant período históric que determiná l' establiment definitiu dels Comtes de Barcelona en l' antich palau dels Bisbes de la matexa ciutat y la traslació dels prelats barcelonins al lloch que avuy los hi serveix de morada.»

Un exemplar ricament enquadernat de *Les Arts du Moyen Age et l' époque de la renaissance*, y altre també ricament enquadernat de *Mœurs, usages et costumes du Moyen Age et de l' époque de la renaissance*, obres de *Paul Lacroix*, ofertes per lo «Centre Excursionista de Catalunya», pera ser adjudicades al autor de «la mellor y

més nombrosa colecció de costúms, tradicions ó llegendes catalanes inédites.»

Un obgecte d' art, ofrena de la «Lliga de Catalunya», que s' adjudicará al autor de la mellor «biografía d' un personatge polítich catalá dels segles XIV ó XV.»

Un obgecte artístich, que ofereix la «Associació de Propaganda Catalanista», á «la mellor monografía ó colecció de monografíes sobre institucions populars y polítiques de Catalunya, com son: Corts, Consulat de Mar, Sometent, Gremis, Consell de Cent, etc., en forma breu y verament popular.»

Un obgecte d' art, ofert per lo «Centre Catalá de Sabadell», á «la més genial poesía en poques estrofes y de conceptes valents, enérgichs y precisos, que, interpretant lo més pur esperit catalanista, sia propia pera constituir, posada en música, l' himne nacional de Catalunya.»

Un obgecte d' art, ofrena del «Centre Escolar Catalanista», al autor de la «memoria que mellor desenrotlle un plan general d' estudis, segons la tradició científica de Catalunya y les necessitats práctiques de la actual civilisació.»

Una ploma de plata sobredaurada, oferta per don Joan Pons y Massaveu, al mellor treball en vers de carácter festiu-humorístich y de més escullida forma literaria.

Una copa d' or y d' argent, ofrena d' uns quants catalanistes, al mellor brindis patriótich.

D' acort ab los Estatuts dels Jochs Florals, podrán concedirse los accéssits y mencions honorífiques que 'ls mantenedors judiquen ésser merescuts.

Totes les composicions deurán ésser de tot en tot inédites y estar escrites en antich ó modern catalá d' aquest Primpcipat, de Mallorca y Valencia ó en qualsevol dels dialectes del mitjorn de França.

Lo Consistori se reserva per un any, á comptar del dia de la festa, la propietat de les obres premiades.

Tots los treballs deurán ésser remesos á la Secretaría del Consistori, (carrer d' Aray, 6, 3.er, 2.a,) abans del mitgdía del primer d' Abril vinent, junt, cada hu, ab un plech clos que continga lo nom del autor y duga demunt escrit lo títol y lema de sa composició.

Los plechs que contingan los noms dels autors no premiats, serán, com de costúm, cremats al acte mateix de la festa.

Que lo Senyor vos donga llum d' inspiració pera cantar ab esperit verament catalá *la Patria, la Fé y l' Amor*, y á nosaltres discreció en judicar y acert en premiar als més dignes.

Fou escrit y firmat lo present cartell en la ciutat de Barcelona, al primer de Janer de 1894, per los VII Mantenedors: JOSEPH BALARI Y JOVANY, *President*.—FREDERICH RENYÉ Y VILADOT.—OTTO DENK.—FRANCISCO BARTRINA.—JAUME RUSSINYOL.—CASSIMIR BRUGUÉS.—MANEL ROCAMORA, *Secretari*.

CARTELL EXTRAORDINARI

Després de la convocatoria escrita y publicada per aquest Consistori, han sigut oferts pera adjudicarse en la festa dels Jochs Florals del Maig vinent los següents

PREMIS

Un obgecte d' art, ofrena de la «Unió Catalanista», «al més complert Compendi de la Historia de Catalunya que per sa concisa y ensemps atractívola forma puga ésser més profitós pera la propaganda del Catalanisme.»

Una gran medalla de plata, ab lo segell del «Ateneo Barcelonés», expressament encunyada pera aquest premi y que dita associació desitja sia adjudicada al autor de la mellor col·lecció de noticies referents á la historia del art de la imprempta á Catalunya.

Un lliri de plata, ofert per l' ajuntament de Lleyda, á la mellor «oda en que 's cante la reconquista de Lleyda per Berenguer IV.»

Un alhelí de plata, ofrena de la Diputació provincial de Lleyda, á la mellor «narració histórica (en prosa ó vers) de la segona guerra civil dels Nobles d' Urgell en temps de Pere 'l Gran; socors prestats per Ramón Roger, germá del comte de Pallars, y altres senyors als nobles sitiats á Balaguer.»

Un obgecte d' art, ofert per la Diputació provincial de Tarragona, al autor de la obra que á juhí del Consistori ne sia merexedora.

Un obgecte d' art, que ofereix la «Associació Literaria

y Artística», á «la mellor composició que 's presente en honor de les lletres y les arts.»

Barcelona 20 de Febrer de 1894.—Joseph Balari y Jovany, *President.*—Manel Rocamora, *Secretari.*

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

LLISTA DE LES COMPOSICIONS REBUDES EN SECRETARÍA

Número 1. A Catalunya. *Delenda est Cartago.*—2. Ratxas. *De Ponent—ni vent ni gent.*—3. A una amiga. *Indiscrecions* —4. Amorosa. *Jo t' am!*—5. Lo darrer. *Llegenda.*—6. Festejant. *Te acuerdas? Salió la luna...*—7. La fam *Poema.* —8. L' enterra-morts. *La terra te fam.*—9. Lo primer dia. *Deus creavit cœlum et terram.*—10. Lo poble catalá. *Quos que tandem...*—11 A la Verge. *No més quatre poncellas.*— 12. Del fons d' una caixa. *Tempora mutantur...* etc.—13. Somni de la gloria.—14. Festeig. *Amor es vida.*—15. Don Galcerán de Pinós *Romans Históric.*—16. En el Naixement de la Mare de Deu *Alegria de Santa Ana.*—17. Sortida de sol. *El sol rogent—va colorant* .. etc.—18. L' avi vell. *Coteta verda.*—19 El General Bum Bum. *Al Africa minyons.*—20. Cantada. *Jo y tu som dos; y un sach de palla tres.*—21. La primera Missa. *Ite.*—22. Als Jochs Florals de Barcelona. *Si vols ser ben servit—feste tu mateix el llit.*—23. De can Riera á Santa María. *Bon vent.*—24. Sols Deu es gran. *¿Quién es en tu presencia...* etc.—25. A Lleyda. *El*

colmo de la gloria .. etc.—26. El salt de la reyna mora. *Las leyendas, si sembrarse saben en las relaciones históricas...* etcétera.—27. Idili. *De tan d' astre qu' amount penjaurlo...* etcétera.—28. Orfans. *Dissort.*—29. Planys d' un anemorat. *Pega*.—30. Pagina d' amor. *Recorts.*—31. La viuda. *¡Pobre dona!*—32. Lo bon Janet. *¡Qu' es ditxós!*—33. A ma estimada. *Resignació.*—34. Apología. *Patria.*—35. Los desposoris de María. *Fé.*—36. Cansó vella. *No hay plazo que no se cumpla ni deuda que no se pague.*—37. Agonitzant. *¡Ay mare meva!*—38. ¡Juraments! *L' home 's val de la paraula...* etcétera.—39. Lo dia de Santa Creu. *Costums de la terra.*—40. La fi d' un poble. *Patria.*—41. Los ayres de Sión. *Puresa.*—42. Blanchs y negres. *Alea jacta est.*—43. Cranch de l' ánima. *L' envejós may te repós.*—44. Fides. *La que dú una vena als ulls...* etc.—45. Boria avall. *Deu te un bastó—que castiga sense remó.*—46. L' idol de fanch. *Las torres que desprecio al aire fueron...*—47. Lo pou del oblit. *Llegenda.*—48. Pregaria. *Deu vos salve, Maria...*—49. L' abella. *Mel y fel.*—50. La cansó del poble. *Cantém, cantém.*—51. ¡Visca Catalunya! *¡Morin los .. tirans!*—52. L' arpa d' or. *Abandonada.*—53. Sebas al cap. *A un modernista*.—54. ¡Resurrexit! *Als Jochs Florals.*—55. Soletat. *¡Oh dulce soledad, cuanto te ansio!*—56. La deria del Enrich. *Afártam y... digam moro*—57. Lo castell. *Etat mitjana.*—58. La cayguda. *¡Folgava el rey Rodrigo ..*—59. Aubada. *Fem via sempre—ja hi arrivarém.*—60. Lo pler de viure. *Vida moderna.*—61. L' últim hereu. *Pro aris et focis.* — 62. Nostre Dame de Larrance. *(Legénde e histori.) ¡Ave, Maria!*—63. La tentació. *Tunc Jesus doctus est...* etc.—64. La pubilla catalana. *A la gentil...*—65. Los catalans en Grecia. *Oh Grecia, d' esta diada...* etc.—66. Sol-y-vern. *A la meva mare.*—67. La mort del Baptista.***—68. Brindo per ma Patria. *Regina de Catalunya...* etc.—69. Lo llegat de un gironí. *Llor que no 's marceix.*—70. Scherzo. *Primerench.*—71. Mall y Enclusa. *Brindis*.—72. La més gran riquesa. *Estimá 'l próxim es estimá á Deu.*—73. Marina. *Quadret.*—74. Lo senyor Bisbe. *Popular.*—75. La Fornal. *Venjansa*.—76. Mares. *Pá de casa*.—77. Romiatge. *(Poema popular.) A la meva prenda hermosa.*—78. Pantaiage!—79. Remembrança.—80. La mort de l' aucell. *Abandonat.*—81. L' alerta. *Autan que la cigala...* etcé-

tera.—82. El mes de Maig. *Tot per ella.*—83. A ma esposa. *Tu n' ets l' imán, jo só 'l cer...* etc.—84. A Catalunya *Himne. Les probes débils, agrupades, les fortes, aislades.*—85 Lo cant del or.—86 De mon álbum. *Intimas.*—87 Celistia. *Vent de Llevant.*—88. Casolana. *Mare.*—89. Desconhort. *Qui no sia trist—de mos dictats no cur. (Ausias March.)*—90. Amor. *¡Qui no 'l sent!*—91. L' esperit catalá. *¡Avant!*—92. Brindis patriótich. *Algun jorn treurá la Patria—la bava de tants cents anys.*—93. Brinde á Nostes Fraires Catalans *Valeureuse Espagne...* etc.—94. Lo castell de Riudor. *Temps antichs.*—95. Cantico á Nostro Damo de Lourdes. *A l' estélo de Jausemin!*—96. La estrella dels rabadans *Bethlém*—97. A Vallvidrera *Alens de primavera—carregats d' olors suaus. (M. Aguiló.)*—98. Lo Confessor de Girona. *Tradició.*—99. Idili. *Tradició.*—100. Darrera esperança. *Com passa 'l temps, Maria...* etc.—101. Tristor. *A la mare.*—102. ¡Sempre enganyada! *Nina, doncella y dona.*—103. Las cosas venen quan son menester. *En lo sigle* XV *la imprempta...* etc.—104. Compendi d' Historia de Catalunya. *Patria, redréssat.*—105. La veu del Senyor. *Tingas pietat de mi, oh Deu...* etcétera.—106. Lo desterrat. *Les cadenes del desterro no puch deixar.*—107. La mellor festa del any. *Per Corpus.*—108. Lo senyor de la terra. *¡Quin poder té!*—109. La fira dels enamorats. *Costums que 's perden.*—110. A las Bellas Arts. *Grecia.*—111. Brindis-patriótich. *¡Viva Deu!*—112. Los badalls. *(Popular.)*—113. Nadal. *Hossanna.*—114. Lo mosso d' escuadra. *Vir.*—115. La mort de la nina. *Passer mortuus est meæ puellæ.*—116. Un episòdi de Pasco-Flourido. *Hossanna filio David!*—117. A la santa Vierge. *Auxilium christianorum.*—118. Joguina. *Fin de siècle.*—119 Cor de roca y cap de seny. *Ells son bressols de Fé y de Pagesia.*—120. L' aplech. *Joventut.*—121. Lo somni d' Adám. *Emisit eum Dominus Deus...* etc.—122. ¡Orfe! *Amor y Fé.*—123. La Sardana. *Ceres.*—124 Per la Patria. *Brindis. Avans que estrangerisats—ens vejam, morir debém.*—125 Vetlla divina. *Hora ditxosa.*—126. Magdalena. *Jesucrist.*—127. La lley del embut. *Faula.*—128. Renaixensa. *Ulls que 't veren gran com eres—¿qué farán sino plorar? (J. Verdaguer.)*—129 La Creu del terme. *Sies tu lo nostre amparo.*—130. L' Arch de Bará. *Monografia. Robusta mole que no aplastó el tiempo...*

etcétera.—131. La Pubilla de Rosanes. *¿Maca y pubilla? ¡Tira peixet!*—132 Quaresma *Primavera.*—133. Oracions populars. *¡Oh dolsa fé.*—134. Lo busto mort. *Desengany.*—135. Brindém, Catalans. *Pour jenir pleinement...* etc.—136. ¡Dolsos plors! *Lo vi sobre un tomillo—quejarse un pajarillo .. (Villegas.)*—137 De las Guillerías. *Tradicions.*—138. Lo jay. *Records.*—139 La bandera de la patria. *Los canons de Felip V.*—140. Lo bressolet. *Per amor de Deu.*—141. Cansó del enamorat. *¿Es amor?*—142. Alsat, Llátzer! *Deu, amor... y llibertat.*—143. Tradició. *Omnipotencia.*—144 En la mort de Joana Enríquez. 13 Febrer de 1468.—145. L' amor de Jesús. *Fides.*—146. Glòsa al amor. *Amor de vos jo 'n sent més que no sé... (Ausies March, XL.)*—147. Poder de l' oració. *Penediment.*—148. Tots Sants. *Nang... nang...*—149. La nina *Realitat.*—150. La lagremo. *Mais une larme tombe et ne se trompe pas. (Alfred de Musset.)*—151. La segada. *¡Qué trist resta lo camp!*—152 Lo tambor de Sanpedor. *Rataplam.*—153 Berenguer lo Gran.—154 La Rondalla. *Com lo mon en que vivim—son nostres cases...*—155. La darrera vetlla —156. Jorn de dol. *No 'm matan per ser traydor. . etcétera.*—157. Primavera. *Benvinguda ¡oh Primavera!*—158 Un tros de patria. *...es joya de valla—de rocas y saltants un enfilay.*—159. Lletras de dol. *Pressentiment.*—160. La mala terra.—161. A mal temps *Després d' un temps un altre 'n ve.*—162. Un bateig á fora. *Be de Deu benvingut sia.*—163. Congoixa. *Errant.*—164. De nit. *Històrich.*—165. Monólech de soltera. *Gemechs de tórtora.*—166. Dijous Sant. *Solemnitat.*—167. L' Hereu Jan. *¡Quin estornell!*—168. Alerta. *Excelsior.*—169. Xerradissa. *(Coro humoristich.)*—170. ¡Via fora! *Honra.*—171. A D. Quixot. *Enamorament.*—172. María. *(Tota pulcra)*—173. Brindis. *¡Per ella!*—174. Himne Catalá. *Avuy com ahir, demá com avuy; sempre avant.*—175. Resurrexit. *Catalunya y avant.*—176. Lo molí de Bojons. *¡Pobre vell!*—177 Marina. *A la voreta del mar*, etc.—178. L' esgarriat.—179. Moun fougáu. *Réu, plus réu me fai gáu*, etcétera.—180. A l' aubeto. *L' aubeto s' envai léu-léu*, etcétera.—181. Riallas y... plors. *Son de planyer.*—182. Institucions de Catalunya. *Gloria majorum posteris lumen. (Salusti.)*—183. Datos pera la historia de las creus de pedra de Catalunya. *Per esser gran avuy te despertares—á l' ombra de la*

creu. (J. Verdaguer.)—184. La mort d' un rossinyol *¡Adeu!* —185. En la salzereda. *A reveure, adeusiau.*—186. Vetllant. —187. Amorosa. *¿Quán será?*—188. Fulla d' album. *Per ella.*—189. Recorts. *Tot ha finit.*—190. Sols llavoras. *Pau y veritat.*—191. A una dona. *¡Falsa!*—192. Primavera. *Flors y aucells.*—193. Lo desengany. *¡Deu meu!*—194. Floreta. *¡Sola!*—195. A una noya.—196. Flor d' amor. *¿Per qué?*—197 Adeusiau *¡Per sempre!*—198. Espurnas. *A un amich.* —199. Retorn. *Alegria.*—200. Notas d' amor. *Ver, astas...* etcétera.—201. Breviari del Catalá. *Per avuy la feyna,—per demá 'ls esplets...* etc —202. Foch d' amor. *Follia.*—203. L' anyorament de la Patria. *A Catalunya.*—204 Alegoría. *Multa renascentur.*—205. Colecció de noticias... etcétera. *Pensament.*

ACTA DE LA FESTA

En la ciutat de Barcelona, á les dues de la tarda del dia sis, primer diumenge de Maig del any mil vuytcents noranta quatre, se celebrá en la gran sala de la Llotja del Mar la solemne Festa dels Jochs Florals, que era la trentassisena de sa restauració.

Lo Consistori, acompanyat de les respectables Comissions del Excm. Ajuntament y Excma. Diputació, dels delegats del Excm. Sr. Governador Civil y del Excm. é Iltm. Sr Bisbe, de alguns Mestres en Gay Saber y de representants de totes les associacions catalanistes y moltes altres corporacions de aquesta ciutat, ocupá, al só de la Música del Ajuntament, los primers setials de la ampla tarima destinada al honorable Cos d' Adjunts y trono de la Reyna de la Festa.

Entre 'ls Mantenedors s' hi notava la falta del Dr. don Otto Denk, á qui una malaltía retingué en sa terra de Alemanya, y á don Francisco Bartrina, qui per una desgracia de familia se vegé també privat d' assistirhi

Assegudà ja la comitiva oficial, axí com la distingida y nombrosa concurrencia qui omplía de gom á gom la ricament adornada sala, lo Secretari del Govern Civil don Ubaldo de Azpiazu, qui per trobarse absent de la provincia l' Excm. Sr. Governador exercía interinament son cárrech, obrí la sessió ab la fórmula de costúm, peró en catalá, essent per tal motiu molt aplaudit.

Totseguit lo senyor President del Consistori, don Joseph Balari y Jovany, llegí son *Discurs* (I), y á son acabament ressoná un llarch picament de mans.

L' infrascrit Secretari llegí després sa *Memoria* (II), obrint á continuació 'ls plechs que contenían los noms dels autors de les composicions premiades, baix l' ordre y forma següents:

De la poesía *Scherzo* (III), guanyadora de la *Flor natural*, resultá serne autor lo canonge de Vich y Mestre en Gay Saber, Mossen Jaume Collell, qui acompanyat de dos senyors mantenedors, de una grossa ovació del públich y als acorts de la *Marxa de Joan I,* aná á cercar á un estrém de la sala á la senyoreta donya Lluisa Llorach y Dolsa, á qui 'l senyor President proclamá totseguit Reyna de la Festa, ressonant ab tal motiu altre colp los picaments de mans.

Lo mateix autor passá á llegir sa poesía, rebent al acabar noves mostres de simpatía y entussiasme.

Lo primer accéssit á la *Flor natural* l' obtingué don Guillém A. Tell y Lafont per sa poesía *La mort de la nina* (IV), y 'l segón don Jaume Novellas de Molins per la que duya per títol *La mort del aucell* (V).

La *Englantina d' or* fou guanyada per don Joan Maragall ab sa poesía *La Sardana* (VI), qui, després de recullir, com los demés, son premi de mans de la Reyna, entregá sa composició á don Joseph Blanch y Piera pera que la llegís; ho feu aquest magistralment y 'l públich se sentí tan impresionat que després d' haver interromput la lectura ab sos aplaudiments y d' haver fet á son acaba-

ment una ovació al lector y al autor, feu precisa una segona audició de la obra, coronantla ab iguals demostracions que la primera.

De les poesíes *La pubilla catalana* (VII) y *Lo tambor de Sanpedor* (VIII), primer y segón accéssits á dit premi, ne resultáren autors respectivament don Pere Muntanyola y don Francesch Ubach y Vinyeta, havent sols comparegut lo primer de aquests senyors.

Los accéssits corresponents á la *Viola d' or y d' argent* (qual premi, segons lo veredicte del Consistori, havía quedat sense ésser adjudicat) foren guanyats respectivament per don Ramón Colom y Virgili y 'l felibre M. Lluís Bard, (aquest absent), per llurs composicions *Darrera esperança* (IX) y *Un Episodi de Pasco-Flourido* (X).

Dels premis oferts per lo «Centre Excursionista de Catalunya» y la «Associació de Propaganda Catalanista» ne resultaren guanyadors respectivament don Jaume Ramón y don Salvador Bové y Salvador, per llurs treballs en prosa *Del fons d' una caxa* (XI) é *Institucions de Catalunya*. Lo primer de dits senyors no pogué recullir personalment son premi, per malaltía de que ne doná compte oportunament al Consistori.

De la poesía *Monólech de soltera* (XII) que obtingué lo premi ofert per don Joan Pons y Massaveu, ne resultá autor don Marian Escriu y Fortuny, que la llegí ell mateix y fou aplaudit.

Lo premi ofert per la Excma. Diputació Provincial de Tarragona fou guanyat també per don Jaume Ramón ab sa monografía *L' Arch de Bará*, y l' accéssit per don Norbert Font y Sagué ab son treball que duya per títol *Datos pera la historia de las creus de pedra de Catalunya*.

Acte seguit foren cremats los plechs corresponents á les composicions no premiades y 'l senyor mantenedor don Frederich Renyé y Viladot passá á llegir son *Discurs*

de gracies (XIII) que fou coronat per forts y llarchs picaments de mans.

L' ans nomenat senyor Governador Civil interí, declará tancada la Festa, y al só de la Música del Ajuntament (que era en lo vestíbul del edifici) baxá de son trono la Reyna y 's retirá la Comitiva oficial.

De tot lo que l' infrascrit Secretari n' axeca la present acta en lo lloch y data susdits.

MANEL ROCAMORA.

I.—DISCURS del president del Consistori, *D. Joseph Balari y Jovany.*

II.—MEMORIA del secretari del Consistori, *D. Manel Rocamora.*

SENYORS EXCELENTISSIMS.

SENYORS:

Quan rebí no sens sorpresa la nova d' haver sigut elegit per la diada d' avuy com á portantveus del Consistori, vaig ferme cárrech tot seguit de que lo honorable Cos d' adjunts havía estat envers mí de tot en tot benevolent, perque retret de tota activitat respecte de lo que se 'n diu catalanisme, y per altra part sense cap mérit literari ni com á poeta ni com á escriptor en pla catalá, estava molt lluny de pensar que jamay se 'm tragués de la benvolguda soledat en que vivía. Y si be que aquestes rahons m' oferissen prou motius de resistencia pera no admetre aytal encárrech, ben prompte quedá vençuda la repugnancia que tenía d' acceptarlo al considerar que á una Institució establerta pera enaltiment de la llengua catalana, tots los qui la parlám, qui més qui menos, havém de posarhi lo coll; perque si cada hom naix de una mare

ADVERTENCIA.—Pera millor claredat anirán posades sota de cada plana les notes curtes senyalantles en lo text ab un paréntesis y un número arábich dintre, mentres que les de major estensió estarán indicades per paréntesis ab números romans, y formarán un suplement ó appéndix després del discurs.

y aprén en lo breçol de llavis d' ella la llengua del seu cor, es un deute de naturalesa lo servar filial pietat envers la dita parla, que com formant part la més íntima del nostre ser, es ab tota propietat llengua materna per tothom anomenada. Les altres llengues que apreném de parlarles per estudi y per costúm, servintnos per traduhir y per donar vestidura als pensaments, son pera nosaltres forasteres, puix no tenen arrels dintre del cor.

La llengua materna donchs, ab nostre ser quasi engendrada, es lo més íntim lligám, que apesar de les necessaries mudances que ab sí portan los temps, enllaça estretament les generacions qui abans foren ab les qui ara son y ab les qui després vindrán, unintles per uns matexos sentiments.

Com que havía vingut á menyspreu la llengua literaria catalana, alguns bons patricis, trenta cinch anys enrere, á impuls de generosos sentiments se proposaren «moure la joventut estudiosa á que cultive la literatura y llengua catalanes pera esquivar lo abandonament de una y altra, y fer un benefici á la literatura general.» (1) Fins á quin punt tan bons propósits han tingut efecte ben clar ho mostren de les hores ençá los volums que hi ha estampats d' aquesta festa anyal, que no solament ha sigut poderosa pera fer renaxer y fomentar la moderna literatura catalana, sino que ha vingut á esser com la llar hon se manté un caliu d' amor envers nostra benvolguda terra. Aquest caliu ha encés flamarades d' entussiasme y com que l' entussiasme sol esser les més de les vegades irreflexiu y mudadiç, permetáu, senyors, que intente esbrinar *si l' arbre fa trenta cinch anys plantat en diada semblant á la d' avuy te ó pot tenir fondes arrels*, pensant fer ab açó un servey d' utilitat al renaxement literari de la llengua.

Y prenent les coses de bon troç lluny comencém per

(1) Estatuts per lo bon regiment del Consistori dels Jochs Florals de Barcelona. Article segón.

obrir lo gran llibre de la Historia y trauren saludables ensenyances pera lo esdevenidor. Sentím parlar ben sovint de raça catalana sense fonament de cap mena, perque segons nos mostra la Historia no hi hagué unitat étnica per part dels qui poblaren lo antich Principat de Catalunya Grechs, romans y goths, alarbs y franchs, los uns després dels altres, s' ampararen de les encontrades de nostra terra catalana, y si los primers vingueren per exercir les arts de la pau ab lo comerç, los quatre derrers ab les armes á la má esvahint lo territori s' estengueren per ell dexanthi estampada senyal de ses petjades, com escampa ses aygues la corrent del riu que surt de mare y dexa després llim de terra fecundant. Per açó trobám encara la traça d' aquestes petjades en lo sol de nostra patria axí en noms de pobles com també en noms de casa. Dels grechs entre altres, com es ben sabut, devallen los noms de *Roses, Empuries* y *Empurdá*. Per altra part hi ha molts pobles qui havent rebut sos noms de propietaris de alberchs ó de heretats poden esser aduhits com á mostra de una nombrosa colonisació romana. En aquest cas se troben per via de exemple *Premiá, Polinyá, Cornellá* y *Ortsavinyá,* que son formes catalanes provinents, segons documents antichs, de les llatines *Primiliano, Pauliniano, Corneliano* y *Orto saviniano,* de les quals trahentne *iano,* que indica possessió ó territori, queden nets y clars los noms dels primers ó més antichs propietaris, que en lo cas present foren un *Primulus,* un *Paulinus,* un *Cornelius* y un *Sabinus.* La nova Catalunya també guarda memoria de la estada que hi feren los alarbs, y no cal esser arabista pera conexer que noms de lloch com los de *Benifallet, Benifassá* y *Benisanet* son propis de la algaravia, haventnhi també d' altres de la matexa mena que per no portar tan descobert lo segell de son llinatge, deuen esser sos orígens solament per escriptures posats de manifest, com succeheix ab *Cabaces, Brafim, Vinaxa* y *Vimbodí* que foren *Amicavesir, Abrafim,*

Avinaxa y *Avimbodin* de primer anomenats. En mitg de aquesta mar de gents forasteres suraren á manera d' illes alguns noms de ciutats y pobles de orígen no conegut, com entre altres Barcelona, Girona, Lleyda y Tarragona, donant ab açó testimoni de que ab lo temps los naturals d' aquest pays acabaren per barrejarse ab los qui desprès sobrevingueren.

Dels goths y franchs no trobám més que noms, que començant per esser personals vingueren ab lo discurs del temps á quedar com noms de casa. Los de orígen gótich, pel segell de naturalisació que porten estampat, oferexen la singularitat de dexar entreveure, ja de temps molt antich, diferencies en la manera d' esser entre los pobladors de les regions d' ençá y d' enllá del Ebre. No cal sino fer una senzilla comparació pera que aquesta veritat del fet se veja posada de relleu. Servesquen d' exemple los noms góticbs que seguexen ab les formes llatines tal com en les escriptures se troben apuntats, y son: *Amalaricus, Beremundus, Hermenegildus, Rodericus* y *Teudericus,* que si en la part d' enllá esdevingueren *Manrique, Bermudo, Hermenegildo, Rodrigo* ó *Ruy* y *Teodorico,* en la part d' ençá foren mudats en *Aymerich, Bremon, Ermengol* y *Armengol (Gou, Gil, Gili, Guiu) Rourich* ó *Raurich* y *Tudury.* Los franchs, qui començaren la reconquesta constituint la Marca d' Espanya, quals térmens axamplá desprès la gent d' aquest pays fins á establir la anomenada Catalunya, varen dexar més llevat que 'ls goths en lo que pertoca á noms personals, de manera que encara avuy dia son molt nombrosos los que d' aquella font germánica devallen, y no tenint res de comú ab los de les altres regions d' Espanya solament ab noms d' Alemanya, de França ó be del Nort d' Italia poden esser comparats, com d' açó ne son mostra *Girbal* ó *Girbau* y *Rotllan,* á quals noms corresponen *Garibald* y *Hrodlant* ó *Ruatland* en antich alemany, *Gerbaud* y *Roland* en francés, *Garibaldi* y *Orlando* en italiá, oferint de

especial en Catalunya alguns noms de semblant orígen la varietat de formes que ha pres un mateix nom. De la parentela del *Géraud* francés son per exemple, *Giralt, Xirau, Guerau, Garau, Grau* y *Xarau*, y de la familia de *Guifrey* resultan esser *Guifre, Gifre, Xifra* y *Xifré*.

Exos documents de la més antiga Historia de Catalunya ab referencia á noms d' aquesta terra y de sos habitants son una prova incontrastable de la gran varietat de elements étnichs que mes tart vingueren á formar un tot quasi homegéneu com axí se troba esser lo poble catalá en lo segle XIII baix lo ceptre del gran rey en Jaume lo Conqueridor. Aquest resultat fou degut á un treball contínuu obrat en llarch discurs de temps per causes diverses que influiren en los esperits conformantlos ab una manera d' esser que constitueix la nota característica de aquest poble.

Una semblança fará sens dupte més visible y transparent aquest ordre d' idees. Figureuvos, senyors, que cada un dels pobles qui vingueren y son los abans anomenats: grechs, romans, goths, alarbs y franchs, foren com metalls de diferentes menes disposats per esser fosos, y que de la fosa havía d' exirne una campana Suposém que 'l motllo apropiat pera que dits metalls rebessen forma fou la religió católica, que uní los esperits ab una matexa fé comuna ab altres nacions per son carácter de universalitat, lo foch per fóndrels vingué á esserho la amor que fou per la institució feudal representada y lo só de la campana la abundant, enérgica y bella llengua catalana.

La amor posada com á fonament del feudalisme, pera los qui cregan veure la dita institució en aquella época caótica caracterisada solament per crims, guerres y lladronicis, que la Iglesia procurá evitar en lo possible establint les paus y treves, podrá semblárloshi un manifest contrasentit, y no obstant aquesta es la veritat del fet. Lo feudalisme vingué á omplir una necessitat social, filla del

desgovern que les guerres desoladores ab los alarbs havíen produhit com á inevitable conseqüencia. Tan forta sotragada feu trontollar lo mon social d' aquesta terra, que de cap y de nou tingué de referse unintse los homens ab lo llaç de la amistat. Los qui rebían feus ó beneficis juraven feeltat á sos senyors ab prometença formal de ajudarlos, y lo senyor per sa part los hi prometía amparança y protecció. L' acte en que semblant fet tenía lloch, anomenat homenatge, se troba representat ab pintures en códices del segle dotzé, hon se veu al vassall agenollat als peus de son senyor ab mans juntes ficades dintre de les d' aquest, qui está assegut en sa cadira; donat lo bes de pau y segellada la feeltat ab sagrament ó jurament sobre los quatre sants Evangelis, quedava lo vassall fet home propi del senyor. D' aquestes matexes cerimonies parla la Crónica d' en Jaume lo Conqueridor quan referintse al seu vassall Don Blasco, son majordom, diu: «E en tant ferma los jonols denant nos, e feu nos homenatge de mans e de boca con tenia lo castel de Morela per nos.» (1)

Los vassalls, com digué á les derreríes del segle catorzé lo menoret fra Francesch Eximenis, son una «manera de gents viuents en libertat», perque «no son esclaus ne catius de negu, jatsia que sien vassalls; e que no sien esclaus aparho per tant car a cascu aytal es legut de fer ço que li plau de si mateix e de ses coses, pus que no sia contra Deu e contra caritat e contra alguna ley perjudicant á la cosa publica.» (2) Ab tals pactes fou naturalment establerta una gerarquía y enfortit lo principi de autoritat, que es un dels primers elements necessaris pera la vida social. D' açó n' esdevingué lo mutuu respecte entre les classes. «Cert siats, diu en Muntaner, quels bons senyors ajuden molt á fer llurs vassalls bons: sobre tots ho han aquells del casal Darago, que nous dire que sien

(1) Cr. J. cap. 137 pag. 185.
(2) Regiment de princeps, cap. 155.

senyors de llurs vassalls, que enans son llurs companyons.» (1)

Axí vingué Catalunya á quedar constituida com una gran familia tenint per cap de casa al Comte de Barcelona, qui la regía ab los barons de son consell, puix com diu un dels usatges devíen tots jurarli feeltat desde los veçcomtes fins als cavallers de inferior categoría. (2) De aquesta manera d' esser nasqueren costums especials y propies que formaren la *personalitat catalana*, la qual per estensió de significat ab lo calificatiu de *raça* es per alguns malament anomenada. Tal fou la forma que, segons la abans feta comparança, prengué la campana dins del motllo de la religió cristiana, puix d' aquell desgavell dels primers segles, mercés á la amor congriada pel feudalisme, arribá un dia á obtenir Catalunya aquell grau de benestar general de que nos parla en Muntaner quan referintse á son temps diu en sa Crónica que «Cathalunya no ha aquelles grans riqueses de moneda de certs homens senyalats, com ha en altres terres, mas la communitat del poble es lo pus benenant que poble del mon, e aqui viuen mills e pus ordonadament en llur alberch ab llurs mullers e ab llurs fills, que poble qui al mon sia.» (3)

La campana dexá ohir sa veu ab lo tó que li doná lo coure dels romans que vingué á formar la part més principal de la lliga de metalls, y tingué no solament ressonança en tota Catalunya, sino també en Mallorca y Valencia, en lo Rosselló y Cerdenya, en Napols y Sicilia, arribant fins á la que es mes llunyana Grecia.

Lo rey en Jaume, lo Conqueridor, qui, com diu en Boades, «casi be tostemps parlaua ab la nostra lengua catalana car lauors aquesta era la mes polida en Spanya» (4), en lo que pertoca al us per escrit de la matexa li feu

(1) Cronica catalana, cap 20.

(2) Usatge *Omnes homines a vicecomitibus.*

(3) Cronica catalana, cap. 29.

(4) Feyts darmes de Catalunya, cap. 23. plana 317. De la Bibl. catalana de don Marian Aguiló.

avançar un gran pas quan en 1264, contra la costum fins aleshores establerta, maná respecte de la ciutat y del regne de Valencia, que en los plets axí les querelles y respostes, com les actes y sentencies, se escriguessen en romanç per compte del llatí en lo llibre de la curia ó tribunal (1). Lo Doctor illuminat, en Ramon Lull, per altra part apropiantla á les exigencies del pensament filosófich li feu guanyar lo mérit d' esser entre les llengues vulgars la primera després de la llatina adequada pera la filosofía. Emmotllantse d' aquesta manera á totes les delicadeses del pensament se la troba ara ingénua y natural en les incomparables króniques, ara insinuant y persuasiva en los escrits y llibres de moral, ara imperiosa y grave en les ordinacions y lleys; mostrantse de mes á mes en lo segle catorzé tan ben equilibrada, abundant y rica de paraules, com molt polida y elegant va esser després en lo quinzé.

Mes axí com raja clara y cristallina la aygua al naxer d' una font prenent després les colors de la terra dels rechs per hon s' escorre, axí mateix es vista la llengua literaria á les derreríes del segle catorzé departirse y anar per dos indrets mudant de color mes no gens de sa propia naturalesa D' açó ne dona testimoni fra Antoni Canals, del orde de predicadors, quan al parlar de la traducció que del Valeri Maxim escrigué en 1395, diu en lo prólech aquestes matexes paraules: «El tret de lati en nostra *vulgada lengua materna valenciana* axi breu com he pogut. Jatse sia que altres lagen tret en *lengua catalana.*» (2) Aquesta pretesa distinció de dues llengues es purament de forma y te un carácter, com diríam avuy, regionalista. Lo cavaller valenciá Mossen Johanot Martorell en la lletra dirigida en 1460 al Príncep don Ferrando de Portogal dedicantli la novela *Tirant lo Blanch* diu que la escrigué en llengua *vulgar valenciana*. Tot

(1) Arxiu de la Corona de Aragó, Registre XIII fol. 182 retro.
(2) Se troba lo manuscrit en lo Arxiu municipal de Barcelona.

aquell qui s' haja ben empapat y sadollat de la lectura de documents y llibres escrits en catalá en los segles abans d' aquella data, al fer la comparança de son llenguatge ab lo d' aquesta novela, trobará que en res se distingeix del verdader romanç catalanesch. No obstant es precís reconexer que aytal distinció, que trobám establerta, havía de tenir un ó altre fonament, sobre tot tenint en compte que aqui á Barcelona mateix en 1481 va esser estampada la Historia de Alexandre, èscrita per Quinto Curcio, traduhida per en Lluis de Fenollet en *lengua valenciana*, com axi espressament se feu constar, lo qual es ben clara mostra de que també en aquesta terra aytal calificatiu era admés y conegut com á cosa corrent sense contrast.

Les obres escrites en llengua dita valenciana seguexen la manera d' escriure tradicional á Catalunya tan en los documents de cancelleria com en monuments literaris que se guarden de nostra literatura. Si 's posen costat per costat dues copies pariones manuscrites d' un llibre d' un mateix autor, escrita la una segons la tradició y la altra no, se veurá tot seguit y sens esforç en que consisteix la diferencia, que no es altra que la de posar, per compte de la *e* tradicional sens accent tónich, la vocal *a*, es á dir per exemple, *paresa* en lloch de *peresa*, *pararos* per *pereros*. (I)

Los calificatius de *catalana* y *valenciana* aplicats solament per la dita circunstancia á una matexa llengua no tenen altre fonament, y ho fa també notar lo Dr Andreu Bosch de Perpnyá quan en lo primer terç del segle dissetè proposá la manera com s' ha d' escriure (1).

(1) Summari, index, epitome dels admirables y nobilissims titols de honor de Cathalunya, Rosselló y Cerdanya, etc. Compost per lo Dr. Andreu Bosch etcétera. Any 1628.—Estampat en la fidelissima vila de Perpinyá per Pere Lacaualleria, estamper.—En lo § 8 del capitol 11 del llibre I, plana 27, que du per titol «De les regles y preceptes poden servir per reparar y tornar á sa finor y perfecció les llengues Cathalana y Rossellonesa maternes,» lo Dr. Bosch tot seguint la manera d' escriure dita *valenciana*, qual imitació no obstant reprova sens tenir en compte per res que fou la antiga tradició seguida constantment á Catalunya, dona son parer sobre com s' ha d' escriure dihent «que la differencia major quey ha en

Açó fou la primera esquerda oberta á la campana que contribuí per sa dissort á que s' anás malmetent en poch espay de temps. Lo cavaller tortosí Mossen Cristófol Despuig escrivint en 1557 del estat, en son temps, de la llengua catalana en lo regne de Valencia, diu que *per lo vehinat de Castella ses molt trastornada* (1) y se escandalisa y se plany amargament de veure que *pera vuy tan absolutament se abrasa la llengua castellana fins á dins de Barcelona per los principals senyors y altres cavallers de Cathalunya* (2).

Aquest menyspreu en que nostra llengua materna fou tinguda á Catalunya ja en lo segle setzé, segons queda posat de manifest, engendrá l' avorriment de la matexa, com ho diu en sos *Títols de honor de Catalunya* lo Doctor Bosch declarant que es *culpa notable nostra de haverla anada aborrint* (3). Açó sens dupte fou degut, més que á cap altra cosa, á una necia vanitat y desitg de singularisarse propi de la nostra flaca naturalesa, y no á ha-

totes les parts, y lo quens ha fet pijor mal, particular en les terres grans y populoses, es que tots han volgut, y volen cada dia imitar la *llengua valenciana*, en particular en lo mes ques coneix y usa es posant y mudant en les demes paraules la vocal *á* en *è*, si be en moltes es mes proprietat, com dihem *les nostres sciencies*, y axi be dels demes, mes polit y propri que dit *las nostras sciencias*.—Per conexer semblant y altres paraules que necessitan de reparo y quina es la mes propria quan succehira cas, se podra advertir la ques acosta mes a la Latina y pren las vocals, y si ella te *á* o *è* donarla o llevarla a la Cathalana. Esta regla no pot ser general, etc.»

(1) Los col-loquis de la insigne ciutat de Tortosa, any 1557, estampats á Barcelona en 1877, plana 19.

(2) «... en Arago tant com afronta Regne ab Cathalunya y Valencia no parlen aragones sino cathala, tots los de la frontera dos y tres llegües lo Regne; que dins de Catalunya y Valencia en aquella frontera no hi ya memoria de la llengua aragonesa, y aso pasa en veritat aixi com hu dich, y de aqui ve lo scandol que yo prench en veurer que pera vuy tan absolutament se abrasa la llengua castellana fins á dins Barcelona per los principals Senyors y altres Cavallers de Cathalunya recordantme que en altre temps no donavem lloch a daquest abus los magnanims Reis de Arago; y no dich que la castellana no sia gentil llengua y per tal tinguda, y també confese que es necesari saberla les persones principals perque es la española que en tota la Europa se coneix, pero condemne y reprove lo ordinariament parlarla entre nosaltres perque de asi se pot seguir que poch a poch se lleve de rael la de la Patria y aixi pareixeria ser per los castellans conquistada.» Id., idem, plana 20.

(3) Obra citada, plana 24 col. 1.

ver minvat la amor á la terra, de la qual sempre los catalans n'han donat galanes proves, puix segons deya lo autor abans anomenat, parlant de la gent de son temps, *ja nos te per sabi, ni ben parlat, qui no diu paraules extraordinaries, sens saber lo que diu* (1). Aquesta mena de passa ó malura aná encomenatse y fentse general á tota Catalunya. Lo P. Joan Pau Forns, gesuita, en un llibre que publicá l' any 1622 (2), referma aquests conceptes declarant *que los pobles son tan ignorants que cercan á qui no entenen*, y açó ho diu quan al parlar de les seues prédiques dona compte d' un fet singular que li succehí, y venint ara á tom, mereix esser recomptat. En certa vila de Catalunya, que no es per ell anomenada, fou cridat per predicarhi durant unes festes, y com desitjás ferho en catalá pera traure mes fruyt dels seus sermons, axi los regidors com lo rector principalment, ab grans instancies li pregaren que ho fes en castellá, que també altres predicadors ho havíen fet axi. Molt á malgrat seu arronçant les espatlles s' hi avingué. Quan havía discorregut ja un mitg quart de son sermó, de la trona estant va conexer clarament que no era per les dones gens entés, y allí mateix soptadament *mudá lo llenguatge*, en lo qual s' hi vegé llavors ben be la ma de Deu, com diu lo Pare Forns, per la major atenció y plaher ab que l' escoltaren y pel fruyt que després se 'n recullí (3).

(1) Id. id.

(2) El místico serafin de San Buenaventura, para el prelado y subdito religioso, con reglas de Gobierno Eclesiástico y Secular: Ilustrado con varios Discursos. Por el Padre Juan Pablo Forns de la Compañia de Jesús, natural de Piera, Obispado de Barcelona. A doña Blanca Coloma, Comendadora del Real Convento de Santa Fe de Toledo. Con indices y tablas copiosas para el púlpito. Año 1622. Con licencia y privilegio. En Barcelona, por Sabastian Matevad, delante de la Rectoria del Pino. A costa de Rafael Vives Librero.

(3) En lo discurs XV de la Paciencia se troba á la plana 362 de la Obra abans anomenada lo segûent á que lo text s' hi refereix: «... los pueblos son tan ignorantes que buscan á quien no entienden. A cierta villa de Cataluña me llamaron para predicar unas fiestas, y deseando yo predicar en lenguaje catalan de nuestra tierra, por tener mas cierto el fruto, todo el regimiento, y lo que es más, el párroco, instó fuertemente les predicase en castellano, que asi lo habian hecho otros predicadores; buena razon por cierto: en fin condecendí con ellos, que no debie-

Aquest fet mostra ben clar fins á quin punt les persones de la vila principals s' havien dexat amparar d' una moda tan perniciosa per al be comú, y per açó res te de estrany si en llibres d' aquell temps s' hi troben esculpacions fetes pels autors matexos per haver gosat escriurels en catalá. Lo Dr. Geroni Pujades contrariant los desitgs d' alguns qui preteníen fes en llengua castellana sa *Coronica universal del Principat de Catalunya*, diu que la escrigué en catalá *per no ser ingrat a la Patria y nació* (1), mes per dissort no veyentse correspost pels seus conciutadans tingué d' escriure despres en castellá lo primer y los set volums que seguexen al primer que l' any 1609 fou estampat en catalá. Lo metge Bernat Mas com si 's donás mitja vergonya de sortir al publich escrivint en catalá, en son *Orde breu pera curar de peste*, que l' any 1625 vegé la llum, se presenta ab altres metges qui li fan costat pera que sa manera de procedir restás mes ben justificada. En lo prolech dirigintse al lector li diu aquestes paraules: «... he determinat escriurer en nostra natural y materna llengua catalana, pera que millor me entengan; que puix es estat permes y llicit á Hipocrates, Galeno y Aristotil, sent natural de la Grecia, escriurer en Grech; a Auicena de la Arabia en Arabich; y a molts altres graues Doctors, tant Flamenchs, Alemanys, Italians, Francesos, Portuguesos, com Castellans escriurer en ses propries y ordinaries llengues; *be sens pot tambe*

ra, á medio cuarto de mi sermon, con evidencia conocí desde el púlpito, que as mujeres no me entendian, allí mismo de repente *mudé el lenguaje*, viose claro haber sido voluntad de Dios por la mayor atención y agrado con que despues estuvieron, y lo que es mas por el fruto que con este y con los demas sermones asi mismo en catalan, se cogia de muchas confesiones generales, forzosas y necesarias, por haber en las pasadas callado pecados de muchos años.»

(1) Desitjavan alguns fes aquesta obra escrita en llengua castellana: com aquella que es mes estesa y entesa, per les nacions estrangeres. Pero no es estata possible altra cosa, del que se es fet. Axi per no ser ingrat a la Patria y nacio: dexant la propria per altra llengua, y lo natural do per les gracies estranyes: com tambe per ser tota la obra de Catalunya y dedicada a persones de tanta magnificencia y lustre, Cap y emparo de les demes ciutats, viles y llochs de aquestos Principat y Comptats.—Prolech, 1609.

permetrer als Catalans escriurer en Catala, y en nostre propri llenguatge, les coses particularment que han de seruir pera comun vtilitat de les gents, que mon intent no es altre sino seruir y aprofitar a tots.»

Gran fou l' estrem á que llavors vingué de pobresa la llengua catalana per haver perduda la vigor que tingué en la primavera de sa vida, quan axí com en lo mes de Maig, los boscatges y los arbres broten y posen branques axí també sa brotada de sinónims feya en ella son esclat y les formes triples y dobles, paraleles y divergents, n' eren ses branques y fullám (II).

La campana fesa, que en lo segle dissetè dexava ohir solament una veu esquerdalenca, tenía necessitat de esser adobada y en lloch de fersen del seu metall mateix una refosa, les seues esquerdes ab peces y afegidures foren ajuntades. No d' altra manera s' esplica la formació de una nova llengua literaria, que mes tart ha sigut per alguns assenyalada ab lo nom de académica, perque feta ab artifici era ben diferenta de la que parlava lo poble. Vestida un xich á la moda castellana, que gens li esqueya, perdé tota sa antiga gracia y elegancia. Oblidant dels subjuntius les formes velles que estaven ajustades á son geni propi, introduhí noves usances fentlos acabar tots capritxosament en *ia,* y axí digué *vinguia, donguia, moria, sentia,* com si volgués fugir de les formes *vingui, dongui, mori, senti* que no son sinó vulgars. Espatllá los infinitius en *re* fentlos acabar en *rer,* com *mourer veurer* (1); adoptá la final en *o* en noms y verbs dihent *teatro* per *teatre*, *demano, penso* per *deman*, *pens;* seguí la forma castellana dels plurals femenins en *as* per compte

(1) Sobre açó escrigué don Manel Milá y Fontanals: «L' ancien catalan écrivait toujours *r:* A. *ar, er, ir,* accentués: *cantár, pod-ér, ven-ir;* B. *er* inaccentué: *extrény-er;* C. a. *re* inaccentué aprés voyelle: *riu-re;* C. b. *re* inaccentué aprés consonne; *combat-re.*—Le catalan *académique* des derniers siècles a conservé l' *r* dans A B. et, par l' effet d' une fausse analogie, il l' a ajouté aux finales en *re: riurer, combatrer.* Revue de Langues Romanes, vol. III, segona serie, plana 227.—Veges també á Diez en sa Gramatica compar. trad. francesa. vol II, plana 205.

de *es*, y doná á la *xeix* un altre valor fónich, tret també de la dita llengua, ab lo qual tingué de mudarse en aquest punt la ortografía. Aytals foren entre altres les modificacions que hagué de sufrir la llengua catalana per tornarse literaria ó académica.

En estat d' anemia la trobá Ballot quan á principis de aquest segle, planyentse de que *havia quedat un poch olvidada y confús lo modo d' escriurerla* (1), se proposá reduhir á regles, lo que desde dos segles abans anava fentse per costúm. Junt ab la Gramática, oblidantse de que la llengua es un acte natural al home, y com si pogués ferse, per exemple, una apología d' un acte natural com lo cant del rossinyol, escrigué Ballot la de la llengua catalana, que deu més aviat esser mirada com á una justa defensa del convenient cultiu de la matexa havent sigut per tant de temps viltinguda y menyspreada. Tingué per Mecenes á la Real Junta de Comerç del Principat de Catalunya, qui doná acullida y protecció á la obra de en Ballot tal com aquest autor s' ho merexia, correspotnent ab açó á la generositat, ilustració y patriotisme de que en totes ocasions n' haviá donat proves com se pot veure en ses deliberacions del dia dos de Janer del any 1815 (III).

Ballot, primer llegislador de la llengua catalana anomenada académica, tingué influencia en alguns qui escrigueren abans del restabliment dels Jochs Florals, segons les regles de Gramática que per ell foren donades, y fou també guia per altres qui seguint ses petjades tractaren després de ell de Gramática catalana. Mes com no hi havía escoles, ni mestres, ni dexebles, ni tradicions d' ensenyança d' aquesta llengua, lo acte patriótich del restabli-

(1) «...Sobre tot es de sentir, que esta llengua per tants títols recomendable ab lo discurs del temps, y de esta part de alguns anys ha perdut molt de sa gracia y hermosura; y desde las últimas corts celebradas en lo monastir de Sant Francesch de Barcelona en lo any 1702, ha quedat un poch olvidada y confús lo modo d' escríurerla.» Gramática y apologia de la llengua Cathalana.—Barcelona 1815, plana XXVIII.

ment dels Jochs Florals haguera perillat esser un gran fracás si la amor vers la terra catalana per part de poetes inspirats no hagués vingut á «revivar y fer recreixer una institució per los antichs reys de Aragó establerta y fomentada aprés per lo Concell de Cent, baix la mira literaria y recreativa,» tal com ho proposa lo article primer dels Estatuts fets pels set primers mantenedors. La institució dels Jochs Florals tot tenint la virtut de fer sentir la personalitat catalana, ha fet naxer també una literatura á hores d' ara exuberant, com may s' havia vist en lloch y molt menys en aquesta terra. Ab passos de gegant ha avançat molt desde cent anys enrere. Veges sinó lo que en son temps deya lo prevere Baldiri Rexach quan en 1748 se planyia en ses *Instruccions per la ensenyança de minyons*, de que «no sols los Homens Doctes Cathalans han faltat en fer la traducció de molts llibres estrangers, que son utilíssims, pero si també han faltat en no escriurer en Cathalá alguns llibres molt bons, que han fet imprimir en llengua Castellana ó en Llatí, com si la Nació Cathalana no meresqués, ó no tingués la necessitat, de ser tan ben instruhida com quiscuna de las demés» (1).

Si açó se pot dir parlant de la literatura catalana, no succeheix lo mateix respecte de la llengua escrita, que havia per necessitat de ressentirse no solament de una falta de basa gramatical sino també de estudi de la llengua en bona part dels escriptors. Com que m' he proposat esser un espositor imparcial de les opinions mes ben fundades d' uns y altres, ningú podrá duptar de que mes intencions son de lley y ben senceres, y están dreçades á que les persones reflexives posen esment en que hi ha un

(1) Instruccions per la ensenyança de minyons. Escritas per lo Rt. Baldiri Rexach, Prevere, y Rector de la Iglesia Parroquial de Sant Martí de Ollés, Bisbat de Gerona. Obra utilíssima per la instrucció dels Minyons, y descans dels Mestres ab láminas finas pera apendrer be de escriurer. Dedicada á Deu nostre Senyor. Ab llicencia y privilegi.—Gerona: per Narcís Oliva, Estamper y Llibreter á la Plaça de las Cols.—La data del privilegi real pera la impressió es de 8 de Novembre del any 1748; plana 292.

cuch qui rou la moderna literatura catalana, á fi de veure si pot trobarse una manera de matarlo.

Aquest cuch, com ho ha reconegut un escriptor de fora casa, es la *anarquía* (1). La campana que, segons la comparança abans feta, va esser á les derrerríes del segle catorzé partida y esquerdada, y segles després mal afegida y pitjor adobada, se troba avuy per dissort esquarterada. Sos troços son les abans anomenades llengues catalana y valenciana, departides solament per la ortografía, avuy dites de les *as* y de les *es*, la llengua académica catalana, y lo catalá vulgar, ó com se sol dir, catalá del que ara se parla, afegíntshi un us de les sinalefes moltes vegades arbitrari.

Un autor alemany, lo Dr. Eberhard Vogel, trobantse en mitg de aquest mercat de Calaf de nostra llengua literaria per fer sos «Estudis de catalá modern» *(Neucatalanische Studien)*, ha pogut veure los defectes que lo enlletgexen y malmeten, y per ço posantlos de relleu ha declarat que «lo catalá modern escrit de nostre segle mostra molt poca fixesa en quan á les formes y als signes fónichs, al mateix temps que una gran dependencia de la llengua castellana.» (2) Açó podia dirho tot autor qui, com ell, hagués fet ab la deguda competencia un estudi cabal de nostra llengua, peró es molt de sentir que ab motiu de escriure alguns en catalá pensant á la castellana hi haja qui, com si la llengua y l' escriptor fossen tot hu, generalisant sens meditarho arriben fins á anular lo que forma la essencia intelectual de nostre poble (IV) donant per segur, com ho fa en Perez Galdós, ab termens los

(1) D. Felip Benici Navarro en la Crónica bibliográfica de la Revista de España (Janer de 1879 plana 284) tot fent la crítica dels *Quadros en prosa* de en Joan Pons y Massaveu, digué: «Es su estilo fluido, correcto, en cuanto puede aplicarse este epíteto *á un idioma que se encuentra hoy dominado por la anarquía.*»

(2) «... zeigt das neucatalanische Schriftidiom unseres Jahrhunderts eine nicht geringe Unsicherheit der Formen und der Lautzeichen, zugleich eine grosse Abhängigkeit vom Castilianischen.» obra citada § 24 plana 32 Paderborn und Münster.—1886.

mes absoluts que «lo catalá no te construcció propia; que la sintaxis es la castellana y tan sols hi ha una diferencia de vocables.» (V) Si axi fos, los mestres dels pobles de Catalunya trobarían molt mes suau y lleugera sa difícil tasca, y D. Eusebi de Salazar y Mazarredo no hauría arribat á dir, trenta quatre anys enrera, lo que un no pot llegir sens escruxirsen, quan proposava que «seria bo veure si es possible conseguir que los mestres de certa importancia fossen tots fills de les provincies, hon se parla ab mes netedat la llengua castellana.» (1)

En lo que pertoca á la enujosa competencia que 's fa de les llengues literaries se troba esser just lo que Mr. Bréal, filólech molt reputat, tractant del llenguatge y les nacionalitats, manifesta dihent que «no es pas una superioritat intrínseca la que axeca á una llengua literaria per damunt de ses iguals, sinó que es açó degut á les circunstancies polítiques.» (2) Afegeix encara dit autor, que «se pot veure ben be com la guerra de les llengues naix y sobre tot se desenrotlla en les terres de hon per llarch temps una certa apatía política se 'n ha ensenyorit: no hi ha res que més afavoresca les lluytes de aquesta mena com una vida intelectual que 's trobe mitg endormiscada.» (3) Convé donchs que dexantnos de lluytes de competencia sense fruyt, sia la renaxença literaria com un crit de *desperta ferres!* general, que movent les energies intelectuals dels pobladors d' aquesta terra, arribe á obtenir per Catalunya un lloch de preferencia com li cal, entre les altres regions d' Espanya.

(1) Desena correspondencia sobre *Catalunya* publicada en la *Época* de Madrid, reproduhida y refutada per don Joan Mañé y Flaquer en lo *Diario de Barcelona* del diumenge 26 de Febrer del any 1860, en un article titolat *Cataluña*.

(2) «Ce n' est pas une supériorité intrinsèque qui l' élève (la langue littéraire) au-dessus de ses pairs, ce sont les circonstances politiques —Bréal.—Le langage et les nationalités.—Revue des deux mondes.—1 Decembre 1891—plana 626.

(3) «On peut remarquer que la guerre des langues nait et se développe surtout dans les pays où a regné longtemps une certaine apathie politique: rien n' est plus favorable à ces sortes de compétitions que la somnolence de la vie intellectuelle.» Bréal, lloch citat, plana 635.

Fent esment á que nostra llengua literaria se troba á hores d' ara, com está dit, molt primparada y poch segura, y tenint de mes á mes en compte que sense una sólida basa, no 's pot axecar un edifici que haja de tenir molta durada, cal agermanar los cors de bona voluntat ben preparats pera un fí comú, com ho ha d' esser lo de procurar, tot restaurantla, la salvació de la llengua literaria. «S' ha de demanar á tota obra colectiva, com diu Mr. Bréal, per esser propi de sa naturalesa, que vaja ab pas agraduat y tinga una certa unitat en son proposit ó progecte» (1). Quin dega esser lo camí que suaument ab perseverança haja de seguirse, lo bon sentit ben clar ho mostra, y de ell ne son ressó les paraules del Doctor Eberhard Vogel quan diu que «la falta de fermesa del catalá modern es abans de tot deguda á que hi manca una *llengua escrita única* que estiga per demunt dels dialectes, com no 's pot negar que en los temps antichs hi fou» (2). Aquesta, y sols aquesta es la solució que 's troba esser mes natural y rahonable. La *llengua escrita única*, llaç d' unió dels tres antichs reyalmes que la parlaren, no s' ha d' anar á cercar á fora casa, puix aqui la tenim y está per nostres propis clássichs á manera de tresor molt ben guardada. Ningú crega per çó que 's tracte de fer passar moneda vella que en lo dia d' avuy no corre y per tant deu esser rebutjada. Los antichs llibres clássichs catalans, fent una comparança, son com abellars ab nombroses arnes ó buchs ó ruschs ó tous, com diuen altres, hon enginyoses abelles la dolça mel y la blana cera hi treballaren. Xuclemne de les bresques la mel y en la cera dexemhi ben imprés lo segell que s' usa ara com ara. (VI)

(1) «Il est dans l' essence des œuvres collectives d' exiger une marche graduelle et une certaine unité de plan.» Bréal, lloch citat, plana 627.

(2) «Die Unsicherheit des Neucatalanischen liegt vorzüglich an dem Mangel einer einheitlichen, über den Dialekten stehenden Schriftsprache, welche in der ältern Zeit unleugbar einmal bestanden hat.» Obra citada, § 25, plana 32.

Estudiem axí, com es degut, la nostra llengua procurant abellirla y perfeccionarla, estimemla sens esclusivismes de cap mena, que empetitexen l' esperit, y ab cor ample y generós aprengamne d' altres pera millor contribuir á la cultura intelectual de nostra patria, tenint confiança en que si axí obram *l' arbre fa trenta cinch anys plantat en diada semblant á la d' avuy podrá tenir fondes arrels,* y llavors fentnos nostres les paraules del poeta direm ab veu sencera y convençuts

Parla de reys, de sants, de trobadors y sabis,
Parla de un poble brau, noble y fael.
Primer que renegarte 'm trocejaré los llavis;
—¡Válgam Deu y la Verge!—
Si haig de avorrirte, que se 'm tanque 'l cel (1).

(1) Adolf Blanch y Cortada.—La veu de las ruinas.

APPENDIX

NOTA I Á LA PLANA 53

La llengua valenciana y la catalana

Pera que millor se veja lo que era en la práctica la llengua en lo segle XV dita catalana en contrast ab la valenciana, que en aquest punt res te que veure ab la que avuy es per los valencians anomenada llemosina, será suficient la comparació de textos trets de manuscrits.

Llengua valenciana	Llengua catalana
Hun *Hom* era en la terra de hus	Hun *homa* era en la terra de Hus
que hauia nom Job, e aquell *hom*	qui hauia nom Job, e aquell *homa*
era *simple* e dreturer e *tement*	era *simpla* e dreturer e *tament*
No-tre senyor deu e departit	nostre senyor Deu e departit
de tot mal &. Job cap. 1.	de tot mal &. Job cap. 1.
British Museum, Eg. 1526.	*Bibl. Nac. de Paris fonds Esp. n. 5.*

De la *Doctrina moral* de 'n Pachs hi ha á la Biblioteca nacional de Paris dos manuscrits (n. 54 y 55) que també poden compararse:

9

Llengua valenciana Ms. 54	Llengua catalana Ms. 55
ergull—fol. 6 retro	argull—fol. 3
ergullos—fol. 6 retro	argullos—fol. 3
argull engenra enueia—fol 6 retro	argull angenra anueia—fol 3
enemich—fol. 6 retro	anemich—fol. 3
terenal—fol. 9	tarenal—fol. 4 retro
retenir—fol. 10	retanir—fol. 5 retro
estranys—fol. 10 retro	astranys—fol. 5 retro
peresa—fol. 16	paresa—fol. 9
pereros—fol. 16 retro	pararos—fol. 9
petit—fol. 11	patit—fol. 5 retro. &.

Se guarda en la Biblioteca de la Universitat de Barcelona un llibre manuscrit ab lo titol de *Opúsculos varios*, que son de Sant Pere Pasqual, fet en llengua catalana com se pot veure per los següents fragments:

«Dotze sants *paras* Ermitans *foran* ensemps aiustats en collacio que parlauen de deu e cascu deya *sagons* que Deus *aminastraua paraulas bonas* de edificacio. E *empraseran* entre ells que cascun dixes al pus alt e pus *spacial* e pus noble que Deus li donaua a *santir* en sa contemplacio. fol. 1.—E per ço ella *daya* com jo li *lagia* ço que hauia *ascrit* que vertaderament era escrit mas que era tan *abrauiat* e tan *ascur* &. fol. 133. —Per ço con no era *sanblant* que io pogues fer suficient penitencia iom *panse* que *da* tot en tot *ranuncias* al setgle e *dasijaua* fort perfeta *pobratat dasperit*»—fol 138 retro.

Aquest cambi de vocals te per fonament la semblança de pronunciació de la *a* y de la *e* átones, com ho confirma D. Manel Milá y Fontanals en sos «Estudios de Lengua catalana», publicats en 1875, en los quals diu: «La *a* átona suena mas impura que la tónica, recibiendo, sin perder su sonido fundamental, un tinte algo más intenso de *e* y de nasalidad... La *e* átona se pronuncia como si estuviese escrita *a*.»

NOTA II Á LA PLANA 57

Brotada que feu la llengua catalana en la primavera de sa vida

Es un fet comú á totes les llengues romanes la exuberancia que tingueren de formes en la primavera de sa vida. Alguns filólechs com en August Brachet, na Carolina Michaelis de Vasconcellos y A. Coelho han tractat d' aquest particular respecte de les llengues francesa, castellana y portuguesa. No será per demés oferir aqui alguns exemples trets de la llengua catalana.

Pera la espresió de una matexa idea se troben usades tres formes desemblants que en general tenen la arrel comuna, com *ruditat* (1), *rusticitat* (2), *y rustiquesa* (3); *recort* (4), *recordacio* (5) *y recordança* (6); *ordinacio* (7), *ordonament* (8) *y ordonança* (9); *tristicia* (10), *tristor* (11) *y tristea* (12) &.

Hi ha també dues formes desemblants pera una mateixa idea com *disputacio* (13), *disputa* (14); *dubitacio* (15), *dupte* (16); *excusacio* (17), *scusa* (18); *auenimentt* (19), *auinença* (20), *naixement* (21), *naxença* (22); *conexement* (23), *coneixença* (24) &.

(1) Coleccion de docum. ined. del Arch. de la Cor. de Aragon, volum XIII, plana 416.
(2) Id. id.
(3) Eximenis, *Lo terç del Crestiá*, cap. 104.
(4) *Tirant lo Blanch*, volum I, cap. 68, plana 224.
(5) Id. cap. 23, plana 70.
(6) Boades, *Feyts darmes de Catalunya*, cap. 16, plana 79.
(7) Lull.—*Felix de les Marauelles del mon*, cap. 40, vol II, plana 18
(8) Id. id.
(9) Id. id.
(10) Id. vol. I, cap. 6, plana 44.
(11) *Tirant lo Blanch*, vol. I, cap. 22, plana 64.
(12) Boades.—*Feyts d' armes de Catalunya*, cap. 24, plana 353.
(13) Cron. de Jacme I, cap. 447, plana 449.
(14) Boades.—*Feyts* etc., cap. 7 pl. 76
(15) Lull, *Felix* etc., vol. I, cap. 1 plana 7.
(16) Id. cap. 7, plana 50.
(17) Cron. de Jacme I, cap. 179, pl. 226.
(18) Boades, id. cap. 8, pl. 92.
(19) Lull, id. cap. 9, pl. 73.
(20) Cron. de J. cap. 29, pl. 49.
(21) Boades, id. cap. 12, pl. 140.
(22) *Tirant*, vol. I, cap. 20, pl. 59.
(23) Boades, id. cap. 5, pl. 45.
(24) Lull, id. cap. 1, pl. 11.

Altres formes desemblants se troben en los escrits dels antichs autors usades com á sinónimes, peró no tenen com les de abans una arrel comuna, sinó que devallen de dues fonts ben diferentes, essent les unes propies del llenguatge popular ó comú de les gents, y les altres tretes de llibres escrits en llatí; perçó aquestes derreres veus son anomenades *erudites*. Les *veus erudites* juntes ab les populars s' anaven axí insinuant poch á poch en lo esperit dels lectors y á la fi podien esser usades ab tota independencia, perque havien arribat á esser enteses per tothom. D' aquesta manera s' enriquí la llengua catalana ab paraules llatines com les que seguexen, posades per exemple, y son pera major claredat y distinció escrites ab lletres itáliques: *habit* o vestedura (1), *dors* o squena (2), taca o *macula* (3), *sinistre* o squerre (4), *furtar* o emblar (5), *ociure* o matar (6), *vincle* o ligam (7), *adulacio* o lagoteria (8), *premi* o loguer (9), *macular* o sollar (10) *liberal* o franch (11), *indigencia* o fretura (12), *corona* o garlanda (13), *simia* o bogia (14) &.

Lo patrimoni de la llengua aná crexent per altra part ab formes erudites que se introduhiren paraleles á altres popûlars provinents totes elles de una paraula llatina respectiva. A vegades abdues veus—popular y erudita—guarden una matexa significació; mes altres voltes hi ha divergencia en quant á sa valor significativa.

1. Formes paraleles dé igual significació:

LLATINA	POPULAR	ERUDITA
altissimus	altisme	altissim
Felix	Feliu	Felix
homicidium	homey	homicidi
judicium	juhi, juy	judici
nuptiae	noces	nupcies
odium	oy	odi

(1) *Suma de collacions e ajustaments*, manuscrit del segle XIV de la Bibl. de la Univ. de Barcelona, fol. 320.
(2) Id. fol. 19.
(3) Id. fol. 242, retro.
(4) Id. fol. 241.
(5) Id. fol. 186, retro.
(6) Id. fol. 168.
(7) Id. fol. 302.
(8) Id. fol. 169, retro.
(9) Col. de doc. del Arch. de la Cor. de Aragon, vol. XIII, plana 418.
(10) Id. pl. 495.
(11) Gil Romá, *Regiment de Princeps*, fol. 21.
(12) Id. fol. 5.
(13) Eximenis, *Lo terç del Crestia*; cap. 97.
(14) Id. cap. 93.

LLATINA	POPULAR	ERUDITA
proximus	prohisme	proxim
quadratus	cayrat	quadrat
quaternus	quern	quadern
servicium	servey	servici
tributus	trahut	tribut

II. Formes paraleles de significació divergent:

canonicus	canonge	canonich
cathedra	cadira	cátedra
communicare	combregar	comunicar
directus	dret	directe
hæreticus	heretge	heretich
ingenium	enginy	ingeni
laicus	llech	laych
medicina	metzina	medecina
tribuna	truna, trona	tribuna
vicarius	vegner	vicari

NOTA III Á LA PLANA 58

Acort pres per la Junta de Comerç de Catalunya sobre la Gramática del Dr. Ballot.

La importancia que li dona á la Gramática catalana del prevere don Joseph Pau Ballot y Torres, lo fet d' esser en sa classe la primera, y la acullida que tingué de part de la may prou llohada Junta de Comerç de Catalunya, obliguen á transcriure del llibre de ses deliberacions, en lo referent á aquest assumpto, la acta del dia dos de Janer del any 1815 que diu axí:

«Con presencia la Junta de lo que en decoro y pública utilidad interesa que como sucede en los demas idiomas, se tengan del catalan, como del propio, los conocimientos científicos ó de construccion y riqueza necesarios para hablarlo y escribirlo con propiedad, y cerciorada del mérito de la Gramática, la primera en su clase, que ha puesto el Pbro. Don José Pablo Ballot, muy acreditado en esta clase de escritos,

«Ha acordado admitir, como lo ha hecho, la dedicatoria de ella que por medio del Sr. Baron de Castellet, Decano, ha presentado y que se ha leido, y no menos auxiliarle para la impresión con cien pesos fuertes, que con libramiento puesto por el Contador, á quien se comunique al intento la orden correspondiente, se pasará á Ballot á la ocasion de noticiarle la admisión mencionada.» (1)

NOTA IV Á LA PLANA 60

De la llengua com á espressió de la manera de pensar d' un poble

Catalunya y Castella son dos pobles que res tingueren de comú en quant á lleys, usatges y costums, abans de la unió de ses dues corones. Cada hu de ells se governava independent, sa llengua era y es encara la espressió de sa propia personalitat intelectual. Dir, com ho diu don Benet Perez Galdós, que «lo catalá no te construcció propia; que la sintaxis es la castellana y tan sols hi ha una diferencia de vocables» es suposar, ab gran desconexença de la historia, que en essencia abdos pobles intelectualment no 's distingexen. La Filologia com ha dit Schleicher, se val de la llengua com d' un instrument pera estudiar la vida intelectual y moral d' una nació. (2). Abdues llengues, catalana y castellana, son com miralls hon s' hi reflecta la manera de pensar y de obrar dels dos pobles germans, y per hon ben clar se poden veure les diferencies morals que los caracterisan.

Una opinió havem ohit molt singular que fa pel cas, á sa manera, posant de relleu aquestes diferencies, y cal donarne compte esplicant, sense ferla nostra, lo motiu y circunstancies ab que vingué á nostra conexença.

A la tarda del dia 9 de Setembre del any 1886 me trobava á Paris passejant pel *boulevard* dels Italians ab mon amich, Mestre en Gay saber, en Ramon Picó y Campamar, quan de sopte vingué á saludarme un altre amich á qui feya molt de temps no havia vist. Asseguts tots tres poch despres devant de la *Opera* al entorn d' una taula d' aquell cotxe parat que 'n diuen *Café de la Paix* per pendrehi un refresch, puix lo temps ho requeria, girá la conversa sobre dos articles publicats un mes abans en lo

(1) Arxiu de la Junta de Comerç.

(2) Schleicher.—Les langues de l' Europe moderne, traduhit per Ewerbeck—Paris, 1852. plana. 2.

«Diario de Barcelona» per D. Joan Mañé y Flaquer ab lo titol *«La lengua catalana»*. Mon amich restá tot consirós després de llegir les paraules de D. Benet Perez Galdós, que en lo primer dels dos articles s' hi troben copiades (1), y tot fent llohança del patriotisme y segur criteri ab que foren per D. Joan Mañé ben contestades, totduna exclamá «hi ha encara mes per dir...» Per esbrinar qüestions d' aquesta mena havía, mon amich, esmerçat moltes hores vagatives. Aquell dia mateix al dematí havía fet una troballa d' un llibret petit com unes beceroles, que 'ns mostrá llegint son títol que no podia esser llavores mes oportú. Deya en la portada: *Ueber Sprache als Ausdruck nationaler Denkweise. Ein Vortrag von C. Abel*, ó sia *De la llengua com á espressió de la manera de pensar nacional. Discurs per C. Abel.*

Després de una petita pausa de silenci prengué sa copa y tot fentla trincar ab les nostres, á tall d' estudiant alemany abans de beure digué *prosit*, fent remembrança de quan ell n' era y repetint los versos festius que aquells solen cantar dihent:

Gaudeamus igitur,
Juvenes dum sumus,
Post jucundam juventutem,
Post molestam senectutem,
:,: *Nos habebit humus.* :,: &.

(1) Los párrafos de la carta escrita á *La Prensa* de Buenos Aires per lo senyor Perez Galdós, copiats en lo article citat, diuen: «Oller escribe sus novelas en catalán, privando así á la mayor parte de los españoles del placer de leerlas. El catalán es más difícil de lo que parece á primera vista, seduce poco y no es de esas lenguas que se *pegan*. Cuando la necesidad nos obliga á leerlo, rara vez permanecen en nuestra memoria sus giros y su vocabulario, y si cuesta algun trabajo aprenderlo, no cuesta ninguno olvidarlo.

»Que Oller uno de los más insignes catalanes y uno de los primeros novelistas españoles, escriba sus admirables obras en catalán, es verdadera desdicha. Dice él que no *siente* en castellano; pero me consta que lo sabe escribir magistralmente, y sin duda entra por mucho en su catalanismo los resentimientos regionales, algunos no injustificados. Ese empeño de dar vida literaria á una lengua que no la tenía, nos priva de uno de los escritores más ingeniosos y más inspirados de la época presente. Comprendo que los resucitadores del catalán literario consigan su objeto dentro de la poesía, porque la poesía vive perfectamente en los idiomas ingénuos y sin cultivo, casi mejor que en los muy trabajados; pero querer hacer en catalán la novela contemporánea, que requiere una diccion extraordinariamente rica y flexible, me parece absurdo, con perdon sea dicho del insigne colega Oller, que podría escribir en castellano si quisiera, sin que sus admirables creaciones perdieran nada, antes bien, ganando mucho.

»Y esto se comprende observando que el catalán no tiene construcción propia. La sintáxis es la castellana, y solo varian las voces. No puede desconocerse que en ciertos pasajes de ternura, y en los diálogos ó cuadros de un carácter popular la lengua catalana tiene cierto encanto, por su misma ingenuidad, por el dejo quejumbroso de los diminutivos; pero desde que el narrador sale de estos terrenos,

Lo estudiant semblá llavors tot un catedrátich al fernos esplicació de ses teories que 'ns aparegueren oferir molt de novedat. Era amich de cercar en tot analogies, diferencies ó contrasts, y nos digué lo que va posat aqui sumariament. La voluntat, segons ell, es del home lo distintiu caracteristich de son esperit, y per ço no sens motiu s' ha dit que tot home es fill de ses propies obres. La voluntat dels catalans y la dels castellans, atenent á lo que sen trau per clar del testimoni de ses matexes llengues, que no 's deu ni 's pot de cap manera refusar, manifesten un contrast de dues tendencies ben oposades, y en açó lo Sr. Galdós no s' hi ha parat encara gens ni mica. Aquestes dues tendencies, tan inconciliables com lo *si* y lo *no*, tenen en lo mon económich la seua representació en les escoles dites de la *protecció* y del *lliure cambi* y en la esfera del pensament venen emmotllades en los verbs actius *fer* en catalá y *echar* en castellá, que son espressió del sentiment ó manera de pensar dels dos pobles germans en lo que pertoca á la activitat. Lo verb *fer* se acomoda á quasi tota mena de accions ó activitats, y lo verb *echar*, que es tirar ó *llançar* en son sentit primitiu, encara que signifique una idea de tot en tot contraria á la de *fer*, la costum lo ha convertit en son igual, y de aqui que mentres los catalans tot ho *fan*, los castellans tot ho *llancen (echan)* es a dir, atenent sols al sentit etimológich que es la IDEA MARE del vocable; com se pot veure per exemples comparats: *fer olor* es *echar olor*; *fer pa y beure* es *echar un trago*; *fer un cigarro* es *echar un pitillo*; *fer un discurs* es *echar un discurso*; *fer un va hi tot* es *echar el resto*. Los castellans arriben á *echar la casa por la ventana*, qual frase te en catalá per equivalent una idea utilitaria, la de *ficar la olla gran dins de la xica*. La gent de treball á Catalunya quan se troben tot saludantse solen dir *salut y feyna*.

D' aquesta manera anavam *fent temps* esperant la hora del dinar quan totduna un jove, passant pel costat de mon amich, mitg rihent li digué: *está Vd. matando el tiempo. Con Dios, hasta ahora*. Aquella sortida tan impensada com llavors molt oportuna nos feu molta gracia. Axi hauria acabat aquella entretinguda conferencia, á que hi donaren lloch les paraules malhumorades y gens rumiades del Sr. Perez Galdós, si l' orador no hagués manifestat encara desitgs de continuarla veyent ab quin gust estavam escoltantlo.

Cregáume, digué tot fent lo moralista, la idea de *no fer res* es una idea diabólica, com axi ho he llegit en lo *Terç del Crestiá*. En efecte, fra Francesch Eximenis parlant sobre d' açó diu: «lo diable proposa als homens aquesta oradura, ço es, que *no fer res*, e seguir plaers, e estar

la lengua se le rebela; no tiene más remedio que recurrir al español catalanizado, porque el dialecto carece de recursos para todo lo que es de un orden ideológico.» (*Diario de Barcelona*, del dia vuyt d' Agost de 1886, article «La Lengua catalana.» plana 9201).

ocios, es uida dom noble e de honor, e trebayllar es al hom gran desonor, la qual cosa es la major falsia e follia quis puxa cogitar. Semblant es aço, axi com si lo salze deya a la figuera o al cep que pus noble arbre es que ells per tal cant no leua negun fruyt.» (1) Aquestes idees están á la massa de les sanchs d' uns y d' altres y per ço tinch per dificil que les qüestions económiques puguen may resoldres en Espanya ab plena satisfacció de tothom. Voldria saber quin es vostre parer.

En Picó respongué tot seguit—me sembla que vosté hi toca. Encara que en lo fins ara dit s' hi troba molta novedat, dech manifestar no obstant que la idea fonamental no 'm es del tot nova recordantme lo que en Guicciardini escrigué tres segles enrera y jo ho he publicat.

En efecte en Picó posá com á una de les notes á sa poesía *Ferrán V*, premiada ab la englantina en los Jochs Florals del any 1885, la següent: «Francesch Guicciardini diu en sa *Relació de Espanya* que 'ls castellans *»no se distinguen en ningún arte mecánico ó liberal: casi todos los ar»tífices que hay en la corte del Rey son franceses ó de otras naciones. »No se dedican al comercio, considerándolo vergonzoso, porque todos »tienen en la cabeza ciertos humos de hidalgos,... prefieren enviar á »otras naciones las primeras materias que su reino produce, para com»prarlas después bajo otras formas, como se observa en la lana y en la »seda que venden á los extraños para comprarles después sus paños y »sus telas.»* (Relación de España, escrita por Francisco Guicciardini embajador cerca de Fernando el Católico.—1512-1513.—Traducción de don Antonio María Fabié. Págs. 199 y 200.)

Com un rellotge que toca les hores perque no ha acabat la corda encara, axi mateix á nostre orador li restava més per dir, y conexentho nosaltres, moguts per la curiositat de saber més, li diguerem á la castellana *eche Vd., eche Vd.*, á lo qual correspongué donant compte de un fet que 's troba molt singular en la historia de la susdita llengua, que esplicá y feu de ell á sa manera comentaris.

En los temps abans del segle XV la llengua castellana lo mateix que les altres germanes seues, feya us de les partícules *y*, *ende*, que son les adverbio-pronominals *y*, *hi*, *en*, *ne* provinents de les llatines *hic*, *ibi*, *inde*, y axí deya, per exemple *nunca ende saldría*, equivalent á *may ne sortiría*, *havia y un parral*, significant *hi havia una parra*, y en lo Poema del Cid se llegeix: *al terçer dia don yxo y es tornado*, que vol dir, *al tercer dia de hon isquè hi es tornat* (vers. 998). Aquestes partícules *y*, *ende*, com si tanquessen lo pensament dintre de un horisont estret, de estensió limitada, deya ell que li feyen, respecte del llenguatge, lo mateix efecte de les fites que son posades com á términs de les here-

(1) Eximenis.—Lo Terç del Crestiá, fol. 194 retro, col. 1. Manuscrit de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona.

tats. Avuy aquesta manera de parlar no está en us en castellá, puix aquelles fites, *y, ende*, caygueren després de passat lo segle XV, quan lo regne d' Espanya axamplá sos términs més enllá de les columnes de Hércules, es á dir, quan en los dominis de ella lo sol may s' hi ponia. Una forta rialla esclatá de nostres llavis. Ell restá tot parat per un instant creyentse que tot lo que deya ho preníam per burla. Açó de caure les fites y no pondres lo sol en los dominis d' Espanya es tan homérich, li diguí, que nos fa fer remembrança del pas en que, com diu la Iliada Júpiter abaxant les celles y agitantse la cabellera de son cap, feu trontollar lo gran Olymp. No li caygué mal aquesta comparança, y dut en ales de sa imaginació, com picat per una mosca vironera, perque no 's podía may acabar les paraules del senyor Perez Galdós, digué que axí com s' anava axamplant lo territori nacional, s' omplía també lo pit dels castellans d' ergull y se inflava son cap de vent, lo qual fou bon adob pera que hi cresquessen ab molta d' ufana los llibres de cavalleríes que en nostra terra no pogueren arrelarshi may per esser vans. Murmurant després entre dents paraules alemanes li aná venint lo recort de una poesía de Langbein, que te per titol *Lo Diable trocejat (Der zerbrochene Teufel)*, de la qual ne repetí les dues primeres estrofes per tenir consemblança ab les idees que 'ns acabava de manifestar. Diu la primera que quan lo diable caygué cel avall se desfé en mil troços que foren fets joguina del vent volant per aquí enllá com bolves de palla. Ab la segona, que fa pel cas, afegeix lo poeta que lo cap fou plantat per la ventada en lo sol de la terra d' Espanya y per çó cresqué allí la carabaça del ergull que s' infla sense mérits de cap mena.

Li ferem avinent que en lo que deya del ergull hi havia un anacronisme per quant lo rey en Jaume lo Conqueridor havia ja segles abans escrit en sa Crónica que «los castelans son de gran ufana e erguyloses,» (1) lo qual los venia de molt enllá a jutjar per lo que Eximenis en lo «Llibre de les dones» posa dihent que «Castellans axi matex de Juli Cesar ença anauen ab les gramalles largues fins en terra, e ab llurs antipares e ab caparons ab cogulla sobrel cap, de dret en dret, e ab brassos nuus sens calses, e ab longues barbes saludant quaix ab argull, e apparia los be que eran merauellas.» (2) Aquest mateix autor, com mes tart he vist, donant idea de lo que es un home ergullos diu que «lom ergullos dona de si gests e continents que tot lo carrer per que ua ha mester per anar e tot layre pera bufar cant parla, e tot lo mon pera guardar cant gira los uylls, e cansa axi matex es percut, es contorna ab son anar e colzeiar cant va, que es gran marauella com se pot tenir en cames.» (3)

(1) Cap. 147, plana 196 de la Biblioteca catalana.
(2) Cap. 56.
(3) Eximenis, *Lo terç del Crestiá*, fol. 288, col. 1.

Aquesta obgecció feu atmetlla á mon amich, com sol dir la gent vulgar, perque li haviam ben mostrat que en açó que deya no hi havía consequencia, no s' hi trobava relació de efecte y causa, y en lo mon moral s' ha d' anar molt tocat y posat en materia de interpretacions. Ça com lla, deya ell, aquestes idees que he mostrat m' han fet molt de servey com arguments decisius per fer tancar la boca á mes de quatre ignorants, qui parlen del *dialecto catalán* ab tanta amorositat y carinyo com ne parla en Perez Galdós, prenganne donchs de quant he dit lo que 'n vulgau. Axi acabá la conferencia, y axi també dono fi á aquesta nota dihent, com mon malhaurat amich, qui al cel sia,—prenne lector pacient lo que te 'n placia.

NOTA V Á LA PLANA 61

¿La llengua catalana te la sintaxis de la castellana?

Es un fet provat per la esperiencia que quan un poble pert sa llengua, muda abans de tot sos vocables per los de un altre idioma, servant solament lo que ell te de genial, que es sa propia gramática. D' açó se ne valgué Cervantes quan en lo capitol vuyté de la part primera del Quixot, volgué caracterisar al escuder viscahí, qui agafant la llança de Don Quixot, com escriu Cervantes, li digué *«en mala lengua castellana y peor vizcaina desta manera: anda, caballero, que mal andes; por el Dios que crióme, que si no dejas coche, asi te matas como estas ahi vizcaino. Entendiólc muy bien D. Quijote, y con mucho sosiego le respondió: si fueras caballero como no lo eres, ya yo hubiera castigado tu sandez y atrevimiento, cautiva criatura. A lo cual replicó el vizcaino: ¿yo no caballero? juro á Dios tan mientes como cristiano: si lanza arrojas y espada sacas, al agua cuan presto veras que el gato llevas: vizcaino por tierra, hidalgo por mar, hidalgo por el diablo, y mientes, que mira si otra dices cosa.»* En la segona de ses *Lectures on the science of language* (1) tractant Max Müller d' aquest matex assumpto porta com á prova lo que 's llegeix en lo *Catálogo de las lenguas* (2) del gesuita Hervás y Panduro, que al peu de la lletra diu: *«En este estado, que es el primer paso que las naciones dan para mudar de lengua, estaba quarenta años ha la araucana en las islas de Chiloue (como he oido á los jesuitas sus misioneros), en donde los Araucanos apenas proferian palabra que no fuese española; mas la proferian con el artificio y orden de su lengua nativa, llamada araucana.»*

(1) London 1866—plana 82.
(2) Volum I, plana 16.

Solament los catalans serian los únichs qui vindrien á contradir aquest fet psicológich si arribás á esser una veritat lo que diuen los qui tractant ab menyspreu de *dialecto catalán* á la nostra llengua materna, suposen que no es sinó la llengua castellana matexa vestida á la catalana. De aquesta falsa opinió, que tantes y tantes vegades ohim repetida, no caldria ferne esment si no la hagués acullida y feta seua tot un escriptor formal molt celebrat; y com que les paraules, segons qui les diu, porten en concepte de la gent ignorant un segell de autoritat, cal recullirles y ab tota imparcialitat examinarles pera veure de aclarir lo que en elles hi haja de veritat y de mentida.

Lo escriptor abans aludit, Don Benet Perez Galdós, fentse un eco de tan falsa opinió hi cau de pla quan en la carta adreçada á *La Prensa* (1) de Buenos Aires diu tot cruament que *«el catalán no tiene construcción propia. La sintaxis es la castellana, y solo varian las voces.»* Açò vol dir que axí com aquell viscahí de Cervantes y los araucans parlaven paraules castellanes pensant en viscahí y en araucá, los catalans com si haguessen mudat son cervell parlen paraules catalanes pensant lo mateix que los castellans. Si aytal fos la veritat del fet no hi hauría cap catalá qui pogués incorrer en solecismes escrivint ó parlant en castellá. Essent comuna, segons lo Sr. Perez Galdós, la sintaxis de abdues llengues, y tenint de més á més en compte que per esser germanes bessones, si be com dues águiles imperials se donen la esquena, havent mamat una mateixa llet, lo vocabulari ha de tenir també molt de comú, y per tant sembla que com á conseqüencia lógica se 'n deduhesca, que parlar de dificultats sobre l' apendre y entendre una y altra es parlar de coses fabuloses. Lo Sr. Perez Galdós, no obstant, no ho enten axí y se contradiu al escriure en dita carta, que *«El catalán es más difícil de lo que parece á primera vista.»* No li te, segons sembla, simpatia personal ateses les amoretes que li tira dihent, que *«seduce poco, y no es de esas lenguas que se pegan. Cuando la necesidad nos obliga á leerlo rara vez permanecen en nuestra memoria sus giros y su vocabulario, y si cuesta algun trabajo aprenderlo, no cuesta ninguno olvidarlo.»*

No cal afanyarse molt per reduhir á no res les afirmacions absolutes del Sr. Perez Galdós demostrant tot lo contrari de lo que diu en quant dona per cert, que *el catalán no tiene construcción propia. La sintaxis es la castellana, y solo varian las voces.*

Ningú tindrá per castellana la construcció de les frases que com á retols de botigues posa en lo article «La calle de Toledo» D. Ramón de Mesonero-Romanos en ses «Escenas matritenses por el curioso parlante», y diuen per exemple: *Aquí se venden hábitos para difuntos completos.—Zapatos para hombres rusos hechos en Madrid.—Aquí se*

(1) Veges la nota IV.

venden sombreros para niños de paja. (1) Aquesta es, no obstant, una manera de dir propia y característica de la llengua catalana. A la sagacitat del Dr. V. M. Otto Denk no se li amagá lo que tenía de important aquest fet de la sintaxis catalana, y per açó li dedica un llarch párrafo en sa «Introducció á la historia de la literatura del antich catalá», lo qual mereix esser aquí traslladat directament del alemany. Diu axí: «Hi ha que tenir també present una propietat especial de sintaxis, de que en catalá se 'n troben casos, y mercés á ella ocupa entre les llengües romanes un lloch escepcional; lo catalá pren moltes vegades lo giro de la anomenada *inversió* y per çó usa una construcció quasi alemana en les frases de temps composts separats mitjançant un obgecte. Axí lo rey en Jaume I en sa Crónica (llib. I cap.' 1) escriu la frase: *Havia la regina Dona Sancha, filla del emperador de Castella, presa per muller.* Aquest *notable germanisme,* que aquí se permet la llengua catalana, sols pot esplicarse per una influencia ulterior del gótich.» (2)

Encara que sembla que ab açó n' hi ha prou pera dexar ben establert, contra la opinió del senyor Perez Galdós, que *la llengua catalana te una construcció propia y que la sintaxis no es la castellana,* no será per demés afegirhi alguns exemples que provarán fins á quin punt está arrelada en la llengua catalana aquesta manera de construir frases, que es més variada de lo que molts creurán, puix no es deguda solament á la *inversió* com diu lo Dr. Denk, sinó á la figura per alguns gramátichs anomenada *dialysis.* La traducció castellana, feta al peu de la lletra, de les frases següents será la millor prova y comentari de lo de que se tracta.

Sintaxis catalana	Traducció castellana
Segle x (any 988.)	
«cum ipso plantario ex sancti cucuphati de uinea et de arbores.» (3)	con el plantel de san Cucufate de viña y de arboles.
Segle xi (any 1047.)	
«Item concessit ad Guifredus presbiter uitulo .i. per filiolatico niger.» (4)	Además legó á Guifredo presbitero becerro uno por ahijamiento negro.

(1) *Escenas matritenses por el curioso parlante.*—Madrid 1851—pl. 10, col. 1.

(2) Einführung in die Geschichte der altcatalanischen Litteratur von deren Anfängen bis zum 18. Jahrhundert, von Dr. V. M. Otto Denk. München 1893—plana XXXII.

(3) Arxiu de la Corona de Aragó. Cartoral de Sant Cugat del Vallés, escriptura núm. 232.

(4) Id. id. escriptura núm. 130.

(any 1091.)

«Si non prohibeat predictus comes prenominato successori episcopo quod non eas illi faciat cum militibus qui sunt collocati de Cardona.» (1)

Sinó impida el susodicho conde al prenombrado sucesor obispo que no se las haga con caballeros que son puestos de Cardona.

Segle XIII.

«E nos no lexauem la caça, si que de nostra caça, entre senglars, e grues, e perdius, uiuiem en nostra casa de carn ·XX· cauallers menys dels altres officials quey eren.» (2)

Y nos no abandonamos la caza, de modo que de nuestra caza, entre jabalíes, y grullas, y perdices vivíamos en nuestra casa de carne ·XX· caballeros, sin los otros oficiales que allí había.

«Cascu de aquells officials se gauba de ço que hauia millorat lo monestir de renda.» (3)

Cada uno de aquellos oficiales se alegró de lo que habia mejorado el monasterio de renta.

Segle XIV.

«E llavors lo leny bate de rems, e com fo a tret de ballesta, ell trames un palomer qui sabia molt be sarrahinesch en terra.» (4)

Y entonces el leño empezó á bogar, y cuando estuvo á tiro de ballesta, el (rey) envió un gaviero que sabía muy bien el sarraceno á tierra.

Segle XV.

«E Tirant de sa ma hauia escrits quatre Evangelis en un full de paper dels quatre evangelistes.» (5)

Y Tirante de su propia mano había escrito cuatro Evangelios en una hoja de papel de los cuatro evangelistas.

«Com tingueren ple lo ventre de rayms veren alli una coua e posaren se dins per a dormir.» (6)

Cuando tuvieron lleno el vientre de uvas vieron allí una cueva y metiéronse dentro para dormir.

(1) Pacte entre Folch, bisbe de Urgell y Guillem Comte de Cerdanya, sobre lo castell de Cardona.—Arxiu de la Corona de Aragó. Registre núm. 4, escriptura número 21.

(2) Crónica de 'n Jaume I, cap. 186, plana 232, de la Biblioteca Catalana.

(3) Ramón Lull, Felix de les marauelles del mon. Volum II, pl. 232 de la Biblioteca Catalana.

(4) Ramón Muntaner.—Crónica catalana, cap. 85.

(5) Tirant lo Blanch, volum III, cap. 314, plana 377.

(6) Id. vol. III, cap. 284, plana 282.

SEGLE XVI.

«volgue desembarcar en la primera terra que fos segura de spanya.» (1)

quiso desembarcar en la primera tierra que fuese segura de España.

SEGLE XVII.

«Si teniu Pou en lo Hort molt fondo non tragau aygua pera regar.» (2)

Si teneis pozo en el huerto muy profundo, no saqueis de él agua para regar.

SEGLE XIX.

—al peu de la carretera començava á ovirarse ja la llarguissima tanca emblanquinada de la finca. (3)

—al pie de la carretera empezaba á verse ya la larguissima cerca blanqueada de la finca.

—proporcionava també géneros del pays, com barretinas d' Olot, mitjons de Vich, teixits de Reus é indianas pintadas de Barcelona. (4)

—proporcionaba también géneros del país, como gorros de Olot, calcetines de Vich, tejidos de Reus é indianas pintadas de Barcelona.

Construccions de frases com aquestes s' ouen á cada instant en la vida ordinaria entre catalans, y res te açó d' estrany quan s' ha vist com nou segles enrera eren ja d' estil aytals construccions y segueixen sentho fins ara sense cap interrupció. Causa no obstant molta admiració y tristesa al mateix temps, veure que en ple renaxement de la llengua literaria catalana hi ha molts catalans qui han perdut, quan escriuen, lo sentiment, ó com altres diuen instint de la matexa llengua, y pera no donarne més que una prova, que valga per totes, será suficient aduhir com exemple un fet que ocorregué setze anys enrera. Als vint de Novembre del any 1878 se publicá lo primer nombre del «Butlletí de la Associació d' excursions catalana.» Lo títol de aquesta societat que de tot en tot s' ajusta al geni de la llengua catalana, per sa construcció característica, fou llavors molt criticat, lo qual obligá á son autor, president de la dita Associació, Don Ramon Arabia y Solanas, en llengues peritíssim, á escriure un article en lo primer Butlletí sota lo lema «Nostre nom.» Fins á quin punt la falta de sentiment ó instint de llengua arribá á moure los esperits de contradicció, ho dona á entendre lo pri-

(1) Comes.—Llibre de coses assanyalades, plana 625.

(2) Agustí.—Llibre dels secrets de Agricultura.—Barcelona 1617, plana 14 retro.

(3) Narcís Oller.—Vilaniu, plana 212.

(4) Cayetano Vidal.—La Pubilla del Mas de dalt.—Jochs Florals de 1866, plana 106.

mer párrafo de dit article escrit ab molt de nervi. Diu axi: «Lo nom de la *Associació d' excursions catalana* ha tingut l' especialíssim privilegi d' excitar poderosament la atenció dels catalanistas y de promoure entre ells animadas y fins potser apassionadas controversias.» Los apassionaments injustificats substituint moltes vegades á una rahó desapassionada, tranquila é ilustrada, son com per los ceps la filoxera, una mena de parásits qui rouen les arrels de la renaxença literaria catalana. Tot aquell qui havent rebut en la escola instrucció castellana, encara que parle sempre catalá, si al escriurel mostra haver perdut lo sentiment ó instint de aquesta llengua, vindrá á justificar per part seua lo que diu en Perez Galdós, perque escriurá en catalá ab sintaxis castellana. Lo dit novelista y altres qui com ell sobre açó pensen lo mateix, no han fet més que atribuir sens fonament á la llengua catalana lo que no son més que fets personals de alguns dels escriptors.

Pera que 's veja que la construcció de la frase catalana, en contrast ab la castellana, no queda reduhida solament á la *dialysis*, y dexant de parlar del régimen de noms y verbs pera no afadigar al pacient lector, cal oferirli alguns exemples comparatius de la *prolepsis*.

Sintaxis catalana	Traducció castellana
Segle XIII.	
—dix: Senyor, ja sabets yo quant he ab uos de parentesch. (1)	—dijo: Señor, ya sabeis yo cuanto he con vos de parentesco.
—e puys dixem li: Ara pus couengut uos ho hauem, digats nos lome qui es? E ell dix nos que era Marques. (2)	—y despues dijimos le: Ahora pues convenido os lo habemos, decid nos el hombre quien es? Y él dijo nos que era Marques.
Segle XIV.	
—Mas axi com Barcelona es la pus nobla ciutat, e la millor quel senyor rey Darago haja, pensar vos podets la festa quina fo. (3)	—Mas asi como Barcelona es la mas noble ciudad, y la mejor que el senyor rey de Aragon tiene, pensar os podeis la fiesta cual fué.
—ara podets ueure yo sius deya veritat. (4)	—ahora podeis ver yo si os decia verdad.

(1) Crónica de D. Jaume I, cap. 22, plana 27 de la Biblioteca catalana.
(2) id. id. cap. 467, plana 462.
(3) Ramón Muntaner.—Crónica catalana, cap. 23.
(4) Eximenis.—Lo terç del crestiá, cap. 96.

SEGLE XV.

—E sent Agusti li dix e li mana que li mostras ell si tenia alli algun peccat. (1)

—Y san Agustin le dijo y le mandó que le manifestase él si tenia alli algun pecado.

—veja la merce vostra yo en queus pore ajudar. (2)

— vea la merced vuestra yo en que os podré ayudar.

—vaig la supplicar quem fes gracia dir me son marit si era mort de malaltia ó en batailla. (3)

— la supliqué que me hiciese el favor de decir me su marido si habia muerto de enfermedad ó en batalla.

SEGLE XIX.

—Tothom no sabia pas ben be D. Mario qui era. (4)

Todos no sabian bien D. Mario quien era.

—Jo lo que trobava en ell era que 'l seu parlar se diferenciava del dels altres. (5)

Yo lo que encontraba en él era que su hablar se distinguia del de los demás.

Ab lo dit sembla que n' hi ha prou pera dexar ben aclarida la qüestió proposta; mes com lo Sr. Perez Galdós parla de 'n Narcis Oller, y diu, com si no l' hagués llegit, *desde que el narrador sale de estos terrenos, la lengua se le rebela; no tiene mas remedio que recurrir al español catalanizado, porque el dialecto carece de recursos para todo lo que es de un orden ideológico,* cal donchs en aquest lloch vindicar á nostre insigne novelista de apreciacions sense justesa, puix no sols se distingeix per la abundancia y riquesa de paraules, sino que posa també esment en que s' hi trobe en ses creacions lo que te de genial la llengua catalana, lo qual ha contribuit en part á que sien estimades pels qui entenen be lo catalá.

(1) Recull de eximplis e miracles, vol. I, plana 80, de la Biblioteca catalana.
(2) Tirant lo Blanch, vol. III, cap. 209, plana 50.
(3) Id. vol. I, cap. 50, plana 146.
(4) Martí Genis.—La Mercé de Bellamata.—Jochs Florals de 1876, pl. 313.
(5) Id. id.

NOTA VI Á LA PLANA 62

La llengua literaria

Propis y estranys han reconegut que una de les coses que causen á la moderna literatura catalana un greu perjudici es la falta de unitat en la manera com sa llengua se troba avuy dia escrita. Desde bon principi mancá á la renaxença literaria una guia que fos seguida per tothom. Lo prevere D. Joseph Pau Ballot ab sa *Gramática y Apologia de la llengua cathalana* doná regles, mes no foren per tothom admeses, perque llegislá sobre la llengua académica, feya dos segles establerta entre los escriptors, y se trobaya tan lluny de la llengua popular, com de la llengua escrita dels autors clássichs catalans antichs. De que no á tothom dexaren satisfet les regles donades pel Dr. Ballot n' es una prova lo que D. Antoni Puigblanch, catedrátich que fou de la Universitat de Alcalá, trobantse desterrat á Londres, en lo que que pertoca á la traducció catalana del Nou Testament diu aquestes matexes paraules: «se hizo la traducción catalana del Nuevo Testamento, i segun tengo entendido, »está impresa bajo la direccion de un habil literato... ni creo haya salido mal, con tal que en cuanto al lenguaje haya el traductor atenidose á las »reglas que puse en mi informe, i que le inculqué de viva voz tocante á »*la verdadera forma del subjuntivo de los verbos i al uso de la sinalefa,* »*que son dos tropiezos de aquel dialecto no allanados por los gramáticos.*» (1).

De aquests dos esculls que assenyala lo Dr. Puigblanch no han sabut fugirne tots aquells qui navegant pel mar de nostra literatura no tenen brúxola. Per aço tots los qui seguien al Dr. Ballot portaven sobre los demés la ventatja de tenir, fos com fos, un sistema d' escriptura regular. En los Jochs Florals per primera vegada al quart any de sa restauració, aparegué lo catalá, escrit segons les antigues usances, en lo parlament de gracies dels del any 1862. Aytal fet vingué á esser com una revelació que despertá llavors no poques simpaties, y per altra part mogué aquella novedat entre los escriptors brugit y brega formantse com dos estols armats de guerra. Deu anys després de aquella data Don Mariano Aguiló y Fuster, qui era lo cabdill de la antiga usança, començá de publicar obres escullides que formaren la «Biblioteca Catalana.»

Havent tingut d' escriure jo poch despres per compromis uns articles usant per primera vegada de la llengua catalana, me trobi al pendre la

(1) Opúsculos gramático-satiricos.—Londres (1832), vol. I, plana CX.

ploma ab greus dificultats y tinguí de sortir del pas com anant á les palpentes. Desitjós de lliurarme d' aquest estat d' indecisió contrari de la inteligencia, perque quan á ella li manca l' ordre no s' hi sab trobar, comencí de llegir y analisar les obres de la «Biblioteca Catalana». La regularitat de les formes ab que generalment les paraules s' hi troben escrites aná de primer insinuantse en mon esperit y després amparantse de ell se 'n ensenyorí, lo qual me demostrá que en les dites formes hi ha tota la justesa, ó en altres térmens espressat, aquelles formes esdevenen com la veritat en quant á les paraules escrites, y per tant resulten esser també pera los ulls un element de bellesa. Aquest fet personal observat per mi sense prejudicis de cap mena l' he vist confirmat axi mateix per altres. Ab la publicació de la «Biblioteca Catalana» s' ha fet donchs un grandissim servey á la literatura, essent sols de doldre que no s' haja tirat endevant aquesta empresa ab tan bons auspicis començada.

Lo estudi fet de les obres en dita Biblioteca publicades y de alguns manuscrits catalans, de mes á mes, m' han donat per resultat lo poder adquirir idees propies que, per venir aqui á tom, deuen esser francament manifestades.

Primerament convé tractar de la manera com s' ha de escriure la llengua catalana.

Quatre son les varietats que 's troben en lo que pertoca á la manera d' escriure la llengua catalana, y son: 1.ª la que segles enrera fou coneguda ab lo nom de valenciana y avuy es anomenada dels plurals femenins en *es;* 2.ª la en altre temps assenyalada ab lo nom de llengua catalana y ara dels plurals femenins en *as;* 3.ª la académica, en que hi ha barreja d' una y d' altra, y la 4.ª es la varietat del catalá que ara se parla, lo qual se singularisa principalment per l' us y abus de les sinalefes y altres formes vulgars.

Hi ha en la moderna literatura catalana escriptors, qui sense pensarsho fan us en un mateix escrit de les quatre varietats suara anomenades. Açó descobre una falta de criteri que de totes passades deu procurarse evitar mitjantçant l' estudi, bebent en bones fonts, llegint los escrits dels autors qui usaren de la llengua catalana, quan encara no era malmesa per influencies estranyes, y la escrigueren ab tal acert endevinant com per instint les formes y maneres mes apropiades á la naturalesa de la matexa. Una de aquestes formes es la dels plurals femenins ab *es* que per molts es rebutjada creyent que per trobarse en los llibres mes antichs ha d' esser tinguda per arcayca, y no fan esment á que es avuy encara viva entre altres parts també en la provincia de Lleyda. De mes á mes un altre defecte li assenyalen, y es que los hi apar una falta de lógica mudar la vocal *a* del singular en *e* quan pren la *s* que es en catalá lo signe del plural.

Pera donarnos compte d' aquest fet cal estudiar los documents de una época molt llunyana de nosaltres. Quan encara no existía Catalunya, perque tan sols hi havía, dividida en comtats, la Marca d' Espanya, essent lo de Barcelona lo qui se 'n portava entre tots la palma, la llengua d' aquesta terra tenía molta ressemblança ab la sena mare propia, qui era la llatina de la baxa edat, ab la qual com á més polida y avançada eren escrits tots los documents tant públichs com privats de aquesta patria. La parla de nostra terra, encara que pel baix llatí se trobás embolcallada, no dexava de quan en quan de donar per entremitg dels documents tal qual furtiva llambregada, que devém agrahir á la poquedat de conexements dels notaris, qui de pura pensa hi dexaren escrites moltes paraules catalanes, que potser no les saberen traduhir, y son ara monuments de nostra parla anteriors á la llengua literaria. Del regnat del comte de Barcelona en Ramón Berenguer I, lo dels *Usatges*, que desde l' any 1035 fins al 1076 tingué durada, se guarden en lo Arxiu de la Corona de Aragó molts pergamins escrits en llatí de la Edat Mitjana, y entre ells s' hi troben paraules catalanes ab plurals femenins acabats en *es*, com son per exemple:

fogaces, pergamí n.º 3, any 1039. *terres albes*, perg. n.º 106, any 1049.
bouades de terra, p. n. 91, any 1046. *parelades*, perg. n.º 149, any 1053.
forteʒes, perg. n.º 105, any 1049. *caualcades*, perg. n.º 405, any 1069.
espeluges, perg. n.º 106, any 1049.

Es aquest fet digne de notarse per quant la vella Catalunya després més tart per los plurals femenins acabats en *as* hi tingué molta tirada, com d' açó ne son una prova axí los noms de pobles com los noms de casa. De lo qual se 'n trau com á conseqüencia que la ortografía catalana obehía de bon principi á unes lleys, per dirho axí, quasi instintives, atesa la ignorancia de lletres que en aquell temps regnava, y més que més en lo que pertoca al catalá que no havía arribat encara á esser una llengua escrita.

Aquestes lleys á les quals en la forma dita s' hi sometía la escriptura, se troben formulades en térmens generals pel sabi mestre en Frederich Diez, quan en sa Gramática de les llengues romanes diu axí: «Havém advertit moltes vegades que la forma d' una vocal está subgecte á la consonant que la segueix. La intensitat ó pes d' aquesta consonant, segons sia senzilla ó doble, es també de gran importancia. De més á més les *liquides* tenen una virtut especial sobre de les vocals que 's troben immediatament davant de elles, lo qual s' esplica en part per tenir la naturalesa de semi-vocals.» (1)

(1) *Grammaire des Langues romanes*. Tercera edició, vol. primer.—París, 1874, plana 182.

En la llengua catalana aytals afirmacions s' hi troben ben justificades, y segons elles se veu perque les paraules llatines com *monasterium, masticare, manducare* mudaren en *e* la *a* que hi ha davant de *s* y *n* en esta forma: *monestir, mestegar,* y *menugar* ó *menjar*. En aquest principi hi van compresos tots los plurals femenins en *es*. Y pera que ben clar se puga veure establerta de una manera regular aquesta mudança será bo comparar ab ses formes llatines corresponents, los subjuntius dels verbs *haver* y *fer* tal com en la novela *Tirant lo Blanch*, escrita á les derreríes del segle quinzé, s' hi troben conjugats y es de la manera que segueix:

habeam	haja	—capitol	11.	faciam	faça	—capitol	53.
habeas	*hages*	id.	6.	facias	*faces*	id.	75.
habeat	haja	id.	60.	faciat	faça	id.	12.
habeamus	hajam	id.	19.	faciamus	façam	id.	15.
habeatis	hajau	id.	8.	faciatis	façatu	id.	3.
habeant	*hagen*	id.	10.	faciant	*facen*	id.	3.

La *e* átona es en la llengua catalana, de les cinch vocals, la que ab més freqüencia s' hi sol trobar, y per haverla respectada les edicions valencianes del segle quinzé, que sobre tot se distingexen per un alt grau de correcció, se la anomená perçó *llengua valenciana*. Sols un cambi de escriptura, substituint la *e* per la *a*, fou motiu suficient pera que se li donás lo nom de *llengua catalana*, com se veu en los exemples aduhits en la Nota primera d' aquest Suplement ó Appendix.

En tal estat se trobava la llengua respecte de les dues maneres d' escriurela, quan en lo segle dissetè començá de formarse la anomenada *académica*, que en aquest punt no es sinó una mistura ó barreja de una y altra. Aná escrivint segons la tradició molts noms com los que seguexen: pare, mare, frare, sogre, gendre, pobre, magre, negre, arbre, y formá los plurals de ells afeginthi sols una *s* resultant en conseqüencia pares, mares, frares, sogres, gendres, pobres, magres, negres, arbres, y al mateix temps escrivía plurals en *as* com casas, donas, rosas, garlandas y altres per l' estil: y ab la rima de abdúes terminacions se veu que la distinció no es específica sino de pura forma.

Per aquesta barreja perdé la llengua aquella regularitat quasi sistemática que en sos millors temps havia ofert. De aquests inconvenients n' es hereva la llengua literaria actual, que de més á més n' hi ha afegit d' altres, que han contribuit á desmillorarla fent de les sinalefes un us arbitrari sense mida.

Açó no podrá acabarse may sino se segueix un de dos camins, ó be escriure ab *e* segons la llengua anomenada en lo segle quinzé valenciana, que es la tradicional, ó be ab *a* tal com se feya al mateix temps

ab la llengua dita catalana, perque una y altra s' ajusten, desde son punt de vista, á la naturalesa de la llengua. En semblants qüestions en que tothom hi te part, la voluntat personal de ningú no pot prevaldre, cap autoritat pot imposarse, sinó una rahó ilustrada, sancionada pel temps y més generalment admesa. A proposit d' açó Mr. Bréal diu que «tot aquell qui, sense una rahó que s' ho valga, sense una millora justificada, vinga á torbar la continuitat de la llengua, no fará sinó malmetre una tradició y malbaratar en quant d' ell depenga, una part del patrimoni nacional.» (1)

Segonament, per quant no n' hi ha prou pera restaurar la llengua literaria catalana, ab que sia igual y uniforme sa escriptura, com ho era en temps de sa prosperitat, y tenint en compte que 's troba avuy tan desmillorada, que en concepte del filólech Mr. Alfred Morel-Fatio ha vingut á convertirse en un *patois* (2), cal donques restablirla de la manera com es deguda. Ab molt d' acert ha dit Mr. Bréal que «per les llengues literaries entram en comunicació, no sols ab la gent del nostre temps, sinó també ab nostres passats: lo mantenir la pronunciació, la correcció gramatical, la propietat de les paraules, formen una part del respecte que devém á nostres avis y del deute que contrahém ab nostres fills.» (3) Açó, tan ben dit com ben pensat, pot servir com de programa pera la restauració de nostra llengua. Sols en les obres del millor temps de nostra literatura pot trobarse la correcció gramatical. En elles havém de cercarhi també la propietat de les veus. Si de bon principi s' hagués procedit d' aquesta manera, se trobaria avuy nostra llengua pura y neta de paraules y de significacions exótiques de veus. Un hom per poch purificat que en aquestes coses sia, no pot llegir sens repugnancia en un escrit catalá, per exemple, la paraula *pésam*, usada pera espresar la manifestació de condol ó condolença, perque en nostra llengua no pot esser mes que l' imperatiu del verb *pesar* y referirse per lo tant á báscula ó canastró. Tampoch trobariam escrit mes de una volta, *poguer* en compte de *poder*, ni *gosar*, que es atrevirse, ab significació de disfrutar, gaudirse, ni *fetxa* per *data* ni tantes y tantes altres veus ab que se va poch á poch malmetent la llengua. Se conexeria millor de lo que es coneguda la construcció gramatical, segons se pot veure en la nota V de aquest Appendix. Dels noms abstractes acabats en *or* que son femenins com *calor, rojor, dolçor,* no haurien sigut mudats en masculins tots aquells que tenen son igual en castellá, com *amor, color, valor,* etc. De semblants inconvenients solament se 'n pot lliurar la llengua literaria si

(1) Bréal—Le langage et les nationalités.—Revue des deux mondes—1 de Desembre de 1891, plana 626.

(2) Grundriss der romanischen Philologie.—Strassburg, 1888, plana 674.

(3) Revue des deux mondes, abans citada, plana 626.

los escriptors la estudien de la manera deguda, bebent en les propies fonts hon s' ha de beure.

Tercerament, ademés de procurar obtenir pera la llengua catalana una ortografía com li cal, y de fer reviure per lo estudi de les obres literaries lo geni de la sintaxis y construcció propies de ella, convé alletarla al mateix temps en los pits de la antiga llengua catalana clássica, axí com aquesta un dia se nodrí de sa mare la llengua llatina, puix com diu Mr. Bréal «es un fet incontestable que ab prestechs se enriqueix una llengua literaria.» (1) De la llengua clássica, com d' un fruyterar, se 'n han de cullir les fruytes madures y dolces rebutjant les que á terra caygueren, perque d' altra manera sería reprovable fer us de paraules que ara per ningú son enteses, fora dels erudits, com per exemple succeheix ab lo nom *vijares* entre altres de la mateixa mena. Cercar en tot la claredat es en aquest punt la millor norma y lo més segur criteri. De com nostres passats axí ho entengueren n' es una mostra l' estudi comparatiu que pot ferse entre un fragment del ***Libre del orde de Cauayleria*** de en Ramon Lull (s. XIII) ab la copia del mateix treta per en Johanot Martorell (s. XV) apropiantla als lectors de son temps en lo volum I capitol XXXII, plana 95 de son *Tirant lo Blanch*..

Segle XIII

Defalli caritat, leyaltat e justicia e veritat en lo mon: comença enamistat, deslevaltat injuria e falsetat, e per ayço fo error e torbament en lo poble de Deu, qui era creat perço que Deus sia amat, conegut, honrat, seruit e temut per home. Al començament con fo en lo mon vengut menyspreament de caritat, couench que iusticia retornas en son honrament per temor: e per ayso de tot lo poble foren fets milanaris e de cascun ·M· fo elet e triat ·j· home pus amable, pus saui, pus leyal e pus fortz, e ab pus noble coratge, ab mes densenyaments e de bons nodriments que tots los altres. Encercat fo en totes

Segle XV.

Fallint en lo mon caritat, lealtat e veritat, comença mala voluntat, injuria e falcedat, e per ço fon gran error entre lo poble de Deu, e gran confusio. E per çó que Deu sia amat, conegut, honrat, seruit e temut en lo mon: e perque en lo principi fon poch stimada justicia per defalliment de caritat, fon necessaria cosa e condecent que justicia fos tornada en sa honor e prosperitat. E per aquesta causa de tot lo poble foren fets milenars,. e de cascun miller fon elet un home mes amable e de mes afabilitat, mes saui, mes leal, mes fort, ab mes noble animo e bones costums que tots

(1) Bréal, loc. cit. pl. 620.

les besties qual es pus beyla bestia, e pus corrent e que pusca sostenir mes de trebayl, ni qual es pus couinent a seruir home. E cor cauayl es la pus nobla bistia e la pus couinent a seruir home, per ayço de totes les besties hom eleech cauayl e dona lo al home qui fo elet de ·M· homens: e per ayço aquel home ha nom cauayer. Con hom hac aiustada la pus nobla bistia al pus nobla home. (1)

los altres. E apres fereu cercar de totes les besties qual seria mes bella, mes corrent e que pogues sostenir major treball, e qual fos couinent per a la seruitut del home: e de totes elegiren lo cauall, e donaren lo a lome qui fonch elet de mil homens hu: e per ço aquell home hague nom caualler; com haguessen ajustada la mes noble bestia ab lo mes noble home. (2)

Algúns escriptors veyém qui han posat en práctica les abans fetes indicacions guanyant cada dia més imitadors, perque més que les regles ensenyen los bons exemples. Seguint per aquest camí ab bona voluntat y no dexant d' estudiar com cal potser algún dia s' arribe á obtenir pera la llengua catalana la unitat per tothom tan desitjada.

(1) Forma part de la «Biblioteca de obretes singulars del bon temps de nostra lengua materna estampades en letra lemosina,» de D. Mariano Aguiló y Fuster.
(2) Forma part de la «Biblioteca catalana,» dirigida pel mateix.

SENYORS EXCELENTÍSSIMS,
SENYORES,
SENYORS:

Malgrat l' odi dels uns y 'l desamor dels altres; á despit dels qui per ergull ó mal entés amor-propi volen fer pagar á la mare suposats desacerts é injusticies d' alguns fills allunyantse ab menyspreu de nostra Institució; contra la veu pretenciosa y superba dels qui, constituintse en pontífices máxims, pretenen haja acabat aquella sa missió en nostre renaxement; malgrat, repetesch, l' odi dels uns y 'l desamor dels altres, la ja histórica y may prou llohada institució dels Jochs Florals de Barcelona, viu encara. Y avuy, com cada any, responent al esclat de vida ab que la Primavera desperta á la Natura, ella us ofereix en eix lloch y en espléndida garlanda les flors ab que també esclata la musa catalana, qual flayra sanitosa y encoratjadora vá despertant de dia en dia més y més la no morta, sinó condormida natura de nostra raça.

No ha mort, no, la institució dels Jochs Florals de Barcelona, y á Deu sia grat que no more may! Que ella, com viva imatge que es de nostre amor á la terra, á exa terra que 'ns vegé naxer, ahont havem aprés á estimar

12

y treballar y creure, y ahont tots desitjám vagen á reposar nostres cendres; ella, com hermós símbol que es de nostre esperit de nacionalitat, quals vibrants ecos repercutexen per tot ahont ressona potent y garbosa la parla catalana; ella, nostra aymada Institució essent, com es, símbol é imatge, personificació y recort de Catalunya, ha d' ésser y será sempre (ajudant Deu) ferma y sencera y hermosa y gran.

No ha mort, donchs ella, no, per nostre aconhortament y nostra ventura, ab tot y que de la frondosa copa de son ja gegantí arbre veyem cada dia assecarsen fulles, cauren brots, esquexarsen branques y fins en sa soca y en les arrels que ran de terra surten hi anám veyent rastre dels colps de destral de la *Implacable.* Que vage ella tallant, que encar que siga més feynera que nostres enemichs en punyirnos, no ha de mancarli al arbre saba pera fer brotar noves fulles, noves branques y fins noves arrels pera enfondirse y aferrarse més y més en la terra. Per cada apóstol que la Mort los hi robe han de trobar los Jochs Florals nous dexebles que ab ardiment y fé han de defensarlos y que ab ells han de defensar y estimar la ja prou desventurada Catalunya.

Mes, ja que 'ls he esmentat, permetaume, senyors, que ara, suara, abans d' entregarnos de plé al goig íntim de la poesía, rendesca jo, l' últim de vosaltres, en nom vostre, un coral recort, que pague lo darrer tribut de respectuós afecte als qui han dexat d' ésser d' entre aquells qui 'ns ensenyaren, ajudaren y seguiren á estimar á nostra verdadera y única patria.

Na María Mendoza de Vives, á qui podríam ben be anomenar fundadora de la dinastía de nostres reynes, puix ho fou en lo primer any de la restauració dels Jochs Florals, la inspirada poetissa, la distingida dama, qui ab tot y no esser filla de nostra terra, demostrá per ella tanta estimació com podríam desitjar pera les qui ho son per natura. L' Excm. é Ilm. Dr. D. Joan Baptista Grau y

Vallespinós, Bisbe d' Astorga, exemple de prelats y de patricis, constant anyorador de la Catalunya vella, de ses llibertats y potent civilisació, qual estudi y amor tant procurava propagar en nostra terra desde la extrangera ahont acabá sa preciosa vida. En Fidel de Sagarminaga, l' últim diputat foral de Biscaya, qui tan enérgicament protestá sempre de les tiraníes del constant opressor de les antigues nacionalitats; lo bon amich y complert cavaller qui compartí ab alguns de vosaltres les tasques del Consistori, qual trist «*á reveure*» ressona encara en nostres orelles y ressonará sempre en lo fons dels nostres cors com encoratjador crit d' esperança. En Gayetá Vidal de Valenciano, també ex-mantenedor, popular y escelent novelista, enamorat de les costums de la terra que á plena llum y ab segura pinzellada tan bé descrivía. En Víctor Gebhardt, altre de vostres companys de Consistori, historiador d' aquella epopeya que feu immortals y posá en los llavis de tota Europa los noms del Bruch y Girona. En Joseph Ferrer y Vidal, gloria de la industria catalana qui ab son talent y amor al treball arribá á fer respectable son nom y ab ell lo de la patria, que li demostrá son agrahiment enlayrantlo y confiantli sa honrosa representació en les Corts del Regne.

Y finalment, senyors, aquells qui encara fa poch veyeu en totes nostres festes y l' any passat aquí, entre vosaltres, aplaudint als escriptors oradors y poetas, glatint al impuls dels sentiments que enclou nostre lema, aspirant l' embaumat alé de vida primaveral que aquí 's respira; aquells qui foren nostres amichs y companys Jaume Balaguer y Merino, Ramon Sanllehy, Joan Blanch y Mora, Lluís Call, Pau Bartolí, Emili Formiguera, Sebastiá Riu, Lluís de Romero,...

Tots han mort!

Mes, avuy, senyors, quan més que may son recort ha d' adolorirnos, es quan menys havem de plorarlos. Avuy nosaltres, com los germans qui al arribar la festa-major

s' ajunten en la casa payral, avuy, ara, al recomptarnos y notar més que may lo buyt que han dexat en nostra taula, més aviat que compadirlos havem d' envejarlos; perque, á més de creure piadosament que están ells gosant ja de la contemplació de la Suma Bellesa, havem de alentar la esperança de que haurán llegit ja en lo gran llibre dels designis de la Providencia, lo punt, dia y hora en que la Catalunya per ells tan estimada, la patria de nostres cors y de nostres anyorances, trencará la llosa d' eix empestat sepulcre en que avuy s' enllota y aniquila, pera ser d' un colp y pera sempre més la Catalunya gran, la Catalunya lliure y forta com desitjám que ho sía tots los fills seus qui de veres la volem y estimám.

Ara oygau, senyors, com ha entés lo Consistori cumplir la honrosa comanda que li feu l' honorable Cos d' adjunts:

ENGLANTINA D' OR

S' ha concedit per unanimitat á la poesía núm. 123, *La Sardana*, lema: *Ceres*, hermosa apología y plástica descripció d' una de les més típiques costums de nostre poble, composició que á més d' una forma nova, concisa y elegant, te una versificació fluida, en alt grau armoniosa y de ritme imitatiu molt apropiat.

Lo primer accéssit s' ha adjudicat á la poesía número 64, *La pubilla catalana*, lema: *A la gentil...* per la espontaneytat ab que desenrotlla un assumpto d' esperit marcadament catalanesch, si be no del tot nou.

Lo segon accéssit l' ha obtingut la poesía núm. 152, *Lo tambor de Saupedor*, lema: *Rataplám*, romanç correcte y fácilment versificat, d' assumpto, encara que també mancat de novedat, molt patriótich.

Se mencionen honoríficament les composicions *Berenguer lo Gran*, *Cansó vella* y *Mon Fogau*.

VIOLA D' OR Y D' ARGENT

Lo Consistori, sentintne greu pena, s' ha vist privat de concedir aquest premi, perque, ab tot y esser lo més concorregut, no hi havía entre les composicions que hi optavan cap que en absolut reunís prou mérits pera obtíndrel y ni que de lluny se pogués comparar ab les que han guanyat los altres premis ordinaris; tant més quant, llevat de mitja dotzena escassa, eran totes imitacions servils d' obres mestres prou conegudes pera que 'l sol recort comparatiu mostrás la poca valua d' aquelles y sobre tot la falta d' originalitat tan en la concepció de llurs assumptos com en la manera de donárloshi forma.

No obstant lo acabat de dir, s' han concedit los següents accéssits:

Lo primer á la poesía núm. 100, *Darrera esperança,* lema: *Com passa 'l temps, María..* etc., d' assumpto ben sentit y forma apropiada, que may decau ab tot y esser tota la composició un poch difusa.

Lo segon s' ha concedit á la poesía núm. 116, *Un Epissodi de Pasco-Flourido*, lema: *Hossanna Filio David!* per ser d' assumpto molt simpátich, ben desenrotllat é inspirada tota ella en una tendresa de sentiments que interessa y atrau.

Se mencionen honorificament les composicions *Quaresma, Nadal y La mort del rossinyol.*

FLOR NATURAL

S' ha adjudicat á la poesía núm. 70, *Scherzo,* lema: *Primerench*, preciós idili, ben concebut y mellor desenrotllat, quadro exuberant de llum, veritat y frescura, de versificasió correcta y fácil, construcció perfecta y ben arrodonida.

Lo primer accéssit d' aquest premi l' ha guanyat la poesía núm. 115, *La mort de la nina*, lema: *Passer mortuus est meæ puellæ*. Novedat en l' assumpo y manera de tractarlo, delicadesa en ses idees, distinció en la manera d' espressarles; heusaqui les principals qualitats que enjoyen aquest hermós quadret-joguina.

S' ha concedit lo segon accéssit á la composició número 80, *La mort del aucell*, lema: *Abandonat;* sentida poesía, versificada ab espontaneytat, d' assumpto senzill y simpátich, tota ella d' un tirat popular molt agradable.

Merexen esser mencionades honorificament les composicions *Notes d' amor*, *La Pubilla de Rosanes* y *La fira dels enamorats*.

Premi ofert per lo *Centre Excursionista de Catalunya*.

S' ha adjudicat per unanimitat á la composició número 12, *Del fons d' una caxa*, lema: *Témpora mutantur et nos mutamur in illis*, (Horaci), treball interessant, original, fet ab conciencia; valiós tribut al estudi de la civilisació y cultura catalanes.

Premi ofert per la *Associació de Propaganda Catalanista*.

N' ha resultat guanyador l' aplech de monografíes número 182, *Institucions de Catalunya*, lema: *Gloria majorum posteris lumen*, (Salusti), treball de profitosa ensenyança pera 'ls catalans, fet tot ell ab sá criteri, clara y metódica esposició, distribució de materies ben ordenada y adequada pera esser endreçat al poble, á qui 's destina.

Premi ofert per don *Joan Pons y Massaveu*.

S' adjudica á la poesía núm. 165, *Monólech de soltera*, lema: *Gemechs de tórtora*, d' assumpto agre-dolç,

que al ensemps que mou á compassió no dexa fugir dels llavis la rialla durant tota la obra; l' autor ha sabut mantindres en una *tessitura* en que ni decau l' interés ni s' arriba al vulgarisme; es á més recomenable sa versificació per lo garbosa y escayenta.

Premi ofert per l' *Ateneo Barcelonés.*

No s' adjudica. Sols se menciona honorificament lo aplech de notes que du per títol *Les coses venen quan son menester.*

Premi ofert per la *Excma. Diputació Provincial de Tarragona.*

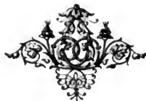
S' ha concedit á la monografía núm. 130, *L' Arch de Bará,* lema: *Robusta mole que no aplastó el tiempo...* etcétera, notable treball histórich-crítich, no sols per los datos que dona, nous alguns d' ells, sinó també per son bon método, claredat en los conceptes y galanura en lo llenguatge, apartantse sempre de la difusió, que sol esser la nota característica de consemblants treballs.

Lo Consistori ha considerat merexedor de un accéssit lo treball núm. 183, *Datos pera la historia de las creus de pedra de Catalunya,* lema: *per esser gran avuy te despertares—á l' ombra de la creu.* (J. Verdaguer); notable per la novedat del assumpto, l' estudi y treball d' investigacions y excursions que suposa, si be hi manca en son desenrotllament la precisió en los conceptes, la concisió y ensemps correcció y galanura del estil propís del carácter didactich que té la obra.

Han quedat deserts ó sense adjudicarse los premis oferts per l' *Excm. é Ilm. Sr. Bisbe de la Diocesis,* la *Lliga de Catalunya,* lo *Centre Catalá de Sabadell,* lo *Centre Escolar Catalanista,* uns quants catalanistes, la *Unió Catalanista* y 'ls Excms. Ajuntament y Diputació Provincial de Lleyda.

Aquest es lo veredicte del Consistori d' enguany; vosaltres sou are los qui haveu de refermarlo. Vostres aplaudiments ó vostre silenci prou nos dirán ben clar si havem estat ó no acertats.

He dit.

FLOR NATURAL

III.—SCHERZO, *de Mossen Jaume Collell.*

IV.—LA MORT DE LA NINA, *de D. Guillem A. Tell y Lafont.*

V.—LA MORT DEL AUCELL, *de D. Jaume Novellas de Molins*

SCHERZO

Primerench.

Eren pla escolorits tan ell com ella!
Parell més escaygut no 's conexia
dels Marjals en la estensá rodalia.
Era ella una poncella
á bell punt d' esclatar, tretze anys tenía,
y com clavell que esbotza los bervigos
al sol de Maig mostrant tota sa gala,
axís la Francisqueta de la Sala
morena, d' ulls de foch, bellugadiços,
treya ben primerenca
ajoguessada encara á la costura
tot l' esplet virginal de sa hermosura.

Ell era un estudiant, fill del diastre,
com deyen les comares escruxides
de les coses que feya 'l noy del sastre;
puix entre verdaderes y fingides
se 'n contaven ja tantes travessures
d' aquell xich de pel roig, cap d' escarola;
que feyen congectures
los vehins més discrets, si aquell tabola
més boig y axelebrat de dia en dia
al figueral los llibres penjaria.

Sense haversho dit may, ells s' estimaven;
y del cert que es amor ells no sabien;
mes quelcom pressentien
quan, vegentse á tot' hora, no 's miraven
al trobarse solets, que no riguessen
ab un riure représ á flor de llavi,
com si tots dos temessen
ferse ab aquell somrís algun agravi.

Un diumenge al matí boy s' apartaren
del rotllo de companys qui á la Sagrera
pel joch, exint de missa, s' ajuntaren;
y trescant alegroys per la ribera
de verns y avellaners ben vorejada,
—Jo se un niu de verdums, digué la noya.
—Ahont? feu lo baylet.
—A les bardices,
més avall del hortet d'en Codinoya.
—Allá aném.
—Será tart...
—Tonta, no frises;
que en que fos al avench de Mala-via
ó al cingle de Bou-mort, jo te 'l hauria.

Com més ribera avall anaven d' ayre
l' Andreuet se tornava més garlayre,
contantli malifetes d' infantesa;
y la noya 's posava
á cada pas més roja y pensativa,
y tot sovint enrere se 'n girava
llambregant sos dos ulls d' espurna viva,
com llambrega l' isart á la montanya
quan s' astora al remor de petja estranya.

—Mira l' hortet.
—Renoy, quines cireres!
—Que 'n voldries un ram?
—Son les primeres
que enguany han madurat...
—Obrim la tanca,
veurás com jo m' hi enfilo, Francisqueta.

—Si vols jo 't faré canca,
diu ella ja un poch més animadeta,
y s' arramba á la soca
fent de sa espatlla y mans feble escaleta
que 'l lleuger bordegáç casi no toca.

Ella del devantal para la falda
y ell los penjoys li tira
com pluja de rubins y d' esmeralda;
y gronxantse á les branques, se la mira
com mira 'l papalló á la papallona
que al entorn de la flor juga una estona.

—Prou, Andreu, qué ja 'n tinch la falda plena
baxa que t' hi veurán; digné la nena
temorenca, del furt ja penedida;
y com un esquirol ell reblinçantse
de la branca al forcat dona embranzida
y pel tronch relliscós recargolantse,
s' esmuny com sargantana esporuguida.

Alegre y tot cofoy de sa proesa
contempla embadalit á sa companya
plantada al peu del arbre, un xich cor-presa,
més bonica que may, y ab l' ardidesa
del quinzet de poch seny, dos ramells tria,
dos pomellets cad' un de tres cireres
reginals verdaderes
ab son fullám frescal que les guarnia;
y aquelles arrecades
ab la rosada matinal perlades,
del amor infantil escayent joya
lo noy penja á l' orella de la noya.

Cantava 'l rossinyol á la bardiça,
un ventijol suau les flors gronxava
y 'l pradell esmaltava
dels papallons la gran bellugadiça,
mentre pels romanins y ginesteres
brunzien les abelles més feyneres.
Aquella escena muda

un sol tebi de Maig la iluminava;
la calma ja perduda
lo pit de la noyeta pantejava;
y del primer amor la revinguda
enardint al minyó, sobre les galtes
tan pures y xamoses
hi estampá dos petons com dos ventoses.

Sorpresa y tremolant d' avergonyida
la faldada llançá de aquella fruyta
ab tan dalé cullida,
mentre ell fugia al poble á corre-cuyta;
y mirant al entorn esferehida,
no vegé més que aucells á la verneda,
cimbrejarse al oreig la salzereda,
y al bon Rector resant á la porxada
pel revellit parral tota ombrejada.

LA MORT DE LA NINA

«Passer mortuus est meæ puellæ.»

I

Aqueix matí s' ha mort
la rossa nina.
Son cos es mitg trencat,
son cap à miques.
Lo metge, un criat vell,
qui la visita,
veyentla en tal estat
la desahucía.
La cola no hi val res
per afegirla.
La sanch, que es de segó,
per terra llisca.
Lo gat ab ulls estranys
avuy la mira,
s' hi acosta y miolant
crida que crida.
Lo galgo llarch y prim
també 's planyía,
la pota dreta alçant,
y en plor la vista.

II

La Julia quinze abrils
ahir cumplía.
No gosa ja á plorar
de por que riga
l' alegre cosinet
que al devant mira,
y á voltes baix, molt baix
li diu, bonica.
Mes ay ¡si t' ha plorat
al naixe 'l dia,
quan morta axís t' ha vist
trencada à miques!

III

Quan lo cosi no hi es,
als criats avisa
per córrerla á enterrar
com cal que ho sia.
La nit son manto estén
y 'l jardí abriga;
al dret del bell roser,
tots s' encaminen.
Damunt d' un llit de flors
la mort fa via,
dos ciris que 'l vent mou
son pas lluminen.
Quan es al surtidor
la comitiva,
lo pescador de fanch
plora y suspira.
Lo gat d' encesos ulls
detrás camina,
com eren tan amichs
vol despedirla.

IV

Un clot ja li han cavat,
ja li reclinen
faránli de dosser
branques florides,
de vora d' un bell clap
de clavellines,
gardenies al enfront
que olors prodiguen.

V

L' enterro ja es finit,
la Julia es trista.
Ab misteri 'l criat
parla ab la dida.
—No ha estat un colp de vent
lo que á la nina
la ha feta caure al sol
per mitg partirla.
Aqui hi ha un criminal;
mes ay no ho diga.
La ha morta 'l cosinet
de gelosia.—

VI

Passáren jorns y jorns
les flors s' obrien...
La Julia ja ha oblidat
la rossa nina.
De vora d' un roser
d' olor que encisa

escolta que 'l cosí
diu que la estima.
¡Que bell s' amaga 'l sol
entre boyrina!
¡Que bell l' esdevenir
que demá arriba!
—Julieta, ton perdó
jo prou voldría.
Un jorn jo vaig fé un crim:
ell fou ma ditxa.
Jo so qui va trencar
la rossa nina.
Li feyes tants petons!
y jo 'ls volía...—
La Julia riu que riu,
qui riu oblida.
D' uns llavis dret á un front
un bes rellisca
mentres lo blanch gatet
miolant se fica
á sota 'ls llessamins
hont jau la nina.

LA MORT DEL AUCELL

Abandonat.

L' aucellet tot piulejant
ha caygut de dalt del arbre;
ha caygut damunt la neu
que cobreix tota la plana;
ningú sent lo seu cantar
que han fugit germans y pare,
han fugit camps á través
plens de goig y batent d' ales.

Lo seu feble piulejar
sembla 'l cant de l' anyorança:
ell recorda 'ls jorns passats
que 's gronxava per les branques
mentre 'l sol ardent d' Agost
tot besant son fi plomatge
li mostrava la blavor
del bell cel de la estiuada.

Arrupit sota un matoll
posa 'l cap dessota l' ala;
¡be 'n somia d' altres temps!
¡be 'n recorda de cantades!
les més dolces que ha sentit
les va apendre de sa mare
qui morí prop del niuet
hon son fill malalt restava.

Ni un aucell creua l' espay,
ni un llagart creua la plana,
ni aleteja un papalló,
ni una flor son cálzer bada;
l' esparver d' ungles d' acer
va xisclant per les muntanyes;
solitut per tot arreu,
solitut que 'l cor esglaya.

Del serrat baxa l' hivern
espolsant ses robes albes,
tremoleja l' aucellet
no trobant hon ajocarse
y en va anyora 'l dolç escalf
de son niu y de sa mare,
que per tot ovira neu,
com catifa de flors blanques.

Bequeteja 'l pobre áucell
s' estremeix y esten les ales;
sos ullets, abans tan vius,
se li entelen y s' apaguen.....
ha caygut un borralló,
l' ha besat ab bes que 'l glaça,
ha caygut damunt del mort
pera ferli de mortalla.

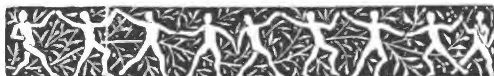

ENGLANTINA

VI.—LA SARDANA, *de D. Joan Maragall.*

VII.—LA PUBILLA CATALANA, *de D. Pere Muntanyola.*

VIII.—LO TAMBOR DE SANPEDOR, *de D. Francesch Ubach y Vinyeta.*

LA SARDANA

Ceres.

I

La sardana es la dança més bella
de totes les dances que 's fan y 's desfán,
es la móvil magnífica anella
que ab pausa y ab mida va lenta oscilant.
Ja 's decanta á l' esquerra y vacila,
ja volta altra volta á la dreta duptant,
y se 'n torna y retorna intranquila
com mal orientada l' agulla d' imán.
Fixa's un punt y 's detura com ella...
Del contrapunt arrencantse novella
de nou va voltant;
la sardana es la dança més bella
de totes les dances que 's fan y 's desfan.

II

Los fadrins, com guerrers que fan via,
ardits la puntegen, les verges no tant,
mes, devots d' una santa harmonía,
tots van los compassos y 'ls passos comptant.
Sacerdots los dirian d' un culte
que en mística dança se 'n venen y ván

emportats per lo simbol ocult
de l' ampla rodona que 'ls vá agermanant.
Si 'l contrapunt lo bell ritme li estrella,
para's, sospesa de tal maravella...
Lo ritme tornant,
la sardana es la dança més bella
de totes les dances que 's fan y 's desfan.

III

Lo botó d' exa roda, quin era
que ab tal simetría l' anava centrant?
Quina má venjativa y severa
buydava la nina d' aquest ull gegant?
Potsé un temps al bell mitg s' hi apilaven
les garbes polsoses del blat rossejant,
y 'ls suhats segadors festejaven
la pródiga Ceres saltant y ballant..
Del contrapunt la vagant cantarella
es estrafeta passada d' aucella
que canta volant:
la sardana es la dança més bella
de totes les dances que 's fan y 's desfan.

IV

No es la dança lasciva, la innoble,
los uns parells d' altres desaparellant,
es la dança sencera d' un poble
qu' estima y avança donantse les mans.
La garlanda suaument se deslliga
desfentse s' axampla esvahintse al voltant,
cada má tot dexant á la amiga
li sembla prometre que ja hi tornarán.
¡Ja hi tornarán de parella en parella!
¡Tota ma patria cabrá en exa anella,
y 'ls pobles dirán:
la sardana es la dança més bella
de totes les dances que 's fan y 's desfan!

LA PUBILLA CATALANA

À LA GENTIL CARME PICÓ Y SERRA

Só catalana de cor,
y 'm plau bé ser catalana;
abans me gele la mort
que renegar de la Pátria!
Si ab gloria lliure visqués,
la voldria ab tota l' ánima;
com no hauré d' aymarla avuy
que viu, pobre Pátria!, esclava?
Só catalana de cor,
y 'm plau bé ser catalana!

Deu una parla 'ns dongué
que va ensenyarme la mare
entre besos y cançóns,
jochs de nin y plors y rialles...
D' allavors, los rossinyols
m' apar que en ma llengua canten,
y la mar y 'l xaragall,
lo vent com l' oreig m' hi parlen.
Só catalana de cor,
y 'm plau bé ser catalana.

En exa llengua vaig dir
per primera volta: pare...
y essent nit, quan al llitet
ab la mare agenollantme,
pregavam al bon Jesús
y á la Verge Immaculada,
era catalá aquell prech
que 'l Deu de cels escoltava!
Só catalana de cor,
y 'm plau b' ser catalana!

La llengua dels avis meus
per mí será sempre aymada;
d' un poble digne eix parlar
será sempre 'l de ma casa.
Nomenéu pas catalans
als qui rebutgen llur parla:
ells catalans no ho son, no;
son renegats de la Pátria!
Só catalana de cor,
y 'm plau b' ser catalana!

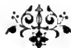
La llengua 't vol arrencar,
Catalunya, ta germana...
Li ha dit lo cel, ó l' infern,
que es més honrada sa raça?
Lo consell de Satanás
l' haurá prés la molt *hidalga!*
Castella, finginte amor,
la llibertat t' ha robada!
Só catalana de cor,
y 'm plau b' ser catalana!

Te cridá, braços oberts;
noble y lleal t' hi llançares.
Quan l' abraçada 't dongué,
l' infern esclatá una rialla!
—Viurém germanes tot temps;
senyora com l' una, es l' altra.—
Y com Judes lo traydor,
te feu un bes á la galta.
Só catalana de cor,
y 'm plau b' ser catalana!

D' aleshores, ha furtat
les teues costúms, ta parla,
les que 't feren forta y gran
institucions y lleys sabies!
D' allavors, ha dissipat
tos cabals y tos reyalmes;
ha tornada de llautó
corona d' or que li dares!
Só catalana de cor,
y 'm plau bé ser catalana!

. . . .

Preguém, germanes, al cel
per la Pátria Catalana.
Després de Deu, sobre tot
lo del mon, hem d' estimarla!
Dels avis la llengua honreu;
de llurs costums siau guardes;
y si á un fill doneu la sanch,
digáuli que es per la Pátria!
Só catalana de cor,
y 'm plau bé ser catalana!

LO TAMBOR DE SANPEDOR

Rataplam

Surt á plaça 'l nunci:
trompetada va.
«Los francesos venen...»
dir res més no cal,
que qui 'ls surte á rebre
no te de mancar.
Branden les campanes,
tantes com n' hi ha;
cent escopetayres
s' han al punt juntats;
y un minyó qui corre
á cercá 'l timbal
dels Dolors, que guarda
lo rector tot l' any.
—¡Cap al Bruch, los crida,
cap al Bruch, companys!
 Rataplam, plam, plam.
¡Visca la Independencia!
 Rataplam, plam, plam.
¡O morts ó catalans!

¿Quin xicot lo guanya
al petit Llussá?
viu com una fura
prompte com un llamp.
—¿No 't fan por les bales?
diuenli.—¡Que es cas!...
—Compten que 'ls francesos
son tant forts y braus.
—Bona la faríam
si no fossen tals,
que no es propi d' homens
empaytar covarts...
Vora á ca 'n Massana
senten lluny tirar,
ja 'n pren les baquetes,
ja 's posa á tocar.
 Rataplam, plam, plam.
¡Visca la Independencia!
 Rataplam, plam, plam.
¡O morts ó catalans!

Part de çá los boscos
que hi ha al Bruch de Dalt,
la gent de Manresa
veuen fluxejar
y 'ls de la encontrada,
tots rostos avall.
—Aquí de nosaltres,
fá lo noy Llussá,
si en lo Plá de Bages
hi hagués un covart,
será d' hont se vulga,
sanpedorench may!
Apa, avant y fora!
¡foch, sense parar!...
y pica y repica
de ferm lo timbal.
 Rataplam, plam, plam.
¡Visca la Independencia!
 Rataplam, plam, plam.
¡O morts ó catalans!

Tants com ne fugien
tornen al combat,
ja son los francesos
los qui enrere van.
¡Quín ruxat de bales,
sense pérdren cap!
¡quín passar cuyraces!
¡quín tombar cavalls!
—¿Axó qué es? fá, cego
d' ira, 'l General,
França es invencible!
granaders, avant!...
Mes llavores l' eco
del vell Montserrat,
fá més fort encara
lo só del timbal.
Rataplam, plam, plam.
¡Visca la Independencia!
Rataplam, plam, plam.
¡O morts ó catalans!

Fuig la devantera
revassant lo camp,
batallons dispersos
empenyent avall.
Prou volen fe 'l quadro,
més ja res hi val;
los sometents corren
ferint y matant,
y canons y águiles,
soldats y cavalls,
com un cant d' absolta
senten lo timbal,
á dreta y esquerra,
darrera, al encalç,
més fort, més depressa,
més tétrich sonant.
Rataplam, plam, plam.
¡Visca la Independencia!
Rataplam, plam, plam.
¡O morts ó catalans!

¡Rellamp, y com corre
lo petit Llussá,
d' una roca á altra
com lleuger isart;
barretina enrere,
tot espitregat,
al costat penjantli
son volgut timbal,
y punys y baquetes
d' argentviu tocats!
Foch son ses mirades,
son cor un volcá,
son coratge febre,
son alé mestral,
son desitg de véncer
esperó de llamp!
Rataplam, plam, plam.
¡Visca la Independencia!
Rataplam, plam, plam.
¡O morts ó catalans!

Plançó d' almogaver
nascut per gegant,
te lo pit de roca,
te de ferro 'l braç;
y ara dalt al cingle,
ara al camí ral,
ara á la pineda
sempre redoblant:
empeny als qui 's torben,
anima als cansats,
conhorta als qui cauen,
arrastra als més braus
y 'ls trabuchs los mostra
hont cal engegar,
hont tenen més feyna
volants y destrals.
Rataplam, plam, plam.
¡Visca la Independencia!
Rataplam, plam, plam.
¡O morts ó catalans!

Ja qui 'ls resistesca,
per fi no ha quedat;
ja lo mon contempla,
de 'n Llussá encalçats,
los soldats de França
fúger ab espant
y al darrera Europa
sos grillons trencant,
com lliçó y exemple
n' hi han al Bruch donat
quatre montanyesos
al só d' un timbal.
Mes, quin só que feya!...
mes, quin só que fá!...
com mou les entranyes!
com rebull les sanchs!
  Rataplam, plam, plam.
¡Visca la Independencia!
  Rataplam, plam, plam.
¡O morts ó catalans!

VIOLA

...'l temps, Maria,
...'l temps!...

(CASAS Y AMIGÓ)

DARRERA ESPERANÇA

Com passa 'l temps, Maria,
com passa 'l temps!...

(CASAS Y AMIGÓ)

¿Vuytanta quatre, padrina?
—Vuytanta cinch n' he de fer
ja per santa Catarina,
si á Deu plau dexarmhi ser.

—Padrina... ¡que sou velleta!
—M' apar que es ara ¡ay Senyor!
Que essentne molt joveneta
deya: mare, á la tardor,

Quants ne faré aquesta anyada?...
Sols te voldria ab més seny,
me digué cada vegada,
que be prou lo temps t' empeny.

Y com ha passat ma vida!
Sembla 'l somni d' una nit...
N' era ahir jove florida
y 'l fret ja gela mon pit.

Válgam Deu! de ma infantesa,
passaren los anys volant...
Quants recorts!... quanta tristesa!
Tant de temps sembla un instant!

Mes companyes d' infantesa
d' una á una m' han dexat,
al trobarme en ma vellesa
¡qué voltes les he anyorat!

He vist la fossana omplerta
de flors que eren mon amor,
cada colp que s' es oberta
¡Quina espina pel meu cor!

Jove encar' morí 'l meu pare
dexantnos cinch y un germá;
¡Quant sofrí ma pobre mare
per donà'ns un mos de pa!

Vingué un jorn en que 'm semblaren
los plers del mon, belles flors,
de ses punxes me lliuraren
de mare 'ls consells mellors.

Tragué fló en ma primavera
lo dolç brot del taronger,
flor tan bella y falaguera
jamay l' ha tret cap verger.

Deu va omplir beu desseguida
d' angelets, lo nostre niu...
belles flors!... bella florida!...
¡Com la va marcir l' estiu!

Del cel ací 'ls trasplantaren
cumplint ab goig nostre anhel,
sos tendres cors s' hi anyoraren
y se 'n tornaren al cel.

¡Qué trista ha sigut ma vida
des que 'ls fills me van dexar!
Més que l' arbre sens florida,
més que 'l camp sens verdejar...

He plorat en ma fal-lera
fins á esbocinar mon cor;
¡per tan curta primavera
que llarga ha estat ma tardor!

Mes ay! la darrera fulla,
en mon trist hivern caygué...
Al robarme exa despulla,
ma vida hagués pres també.

Pobre espós! perque ma vida
endolcís, me 'l doná Deu:
quan estava desfallida
feya lleugera ma creu.

Divuyt anys fa que l' anyoro
com l' aygua la seca flor,
divuyt anys ja fa que 'l ploro
nit y dia en ma tristor.

Al escó les nits son belles
quan hi ha amor vora la llar;
ara 'm son nits sens estrelles
ja que ell l' escó va dexar.

Quan á l' hivern de la vida
entre 'l fret y soledats,
ja mitg sentim com nos crida
l' ángel de la eternitat,

¡Que es dolç tenir á la vora
fills y nets que 'ns don consol!
Mes si aqueix amparo es fora,
Deu meu!... ¡que es trist nostre dol!

Trobarm' sola es una espina
que se 'm clava al fons del cor;
tothom me diu la padrina...
padrina..... mes sens amor.

Quan la vida hage dexada,
tan sols me dirán les veus:
¡que Deu l' hage perdonada,
la padrina es ab los seus!...

Ja en la nit de ma anyorança
hi llu no mès que l' estel
de ma darrera esperança;
no per la terra... pel cel.

UN EPISODI DE PASCO-FLOURIDO

«Hosanna filio David!»

I.

Ero au sortre de la grand-Messo,
lou bèu dimenche di Ramèu;
d' un soulèu tebe li caresso
dauravon lou front dis arcèu.

La grand porto, de bat en goulo,
avié pèno a leissa passa
lou flot de mounde que s' escoulo
en longo tièro, a réng pressa.

Countènt, radious, d' uni pourtavon
de branqueto de verd lausié,
d' autre de palmo que flountavon
a cousta de brout d' oulivie.

De bèus anjoun, dins si maneto,
tenien de superbi rampan,
garni de fru, de tarteleto,
que brandussièn en caminant.

Regardave aquelo sourtido,
remembranço d' un jour glourious,
e subre li palmo flourido,
vesiéi apareisse uno Crous!...

La Crous ounte Noste Sauvaire
quauqui jour après clavela,
mourrié pèr nautre entre dous laire,
e, d' emoucioun tout barbela.

Disiéi, dòu prefound de moun amo:
«Segnour! que touti aqueli cor
«qu' un meme amour aièn aflamo,
«siegon digne de vosto' mort!...»

II

Entremens, a cha pau, la foulo s' escoulavo...
Dins un caire, assetado, uno femo quistavo
Pèr èlo e soun paure ourfanèu.
Lis iua beissa, planet, d' uno voues pietadouso
Fasiè: M' oublides pas, car siéi bèn malurouso,
Pieta pèr nautre, au noum dóu cèu!...

Dins soun vièst' espeia, marcavo bèn encaro...
Subre soun front frounsi, de la doulour amaro,
Lou dur sagèu s' èro empremi.
Crentouso, l' ou vesiè que cregnissiè l' escorno;
N' èro pas soun mestié de demanda l' óumorno,
Car tout soun cors aviè fremi.

Dos lagremo de fiò, de si parpello umido;
Regisclavon perfès sus si gauto passido
Quand gramaciavo li bon cor
Que leissavon toumba quauqui sòu dins sa faudo...
Alor, sa voues brisado aviè de tinto caudo,
E plagnissias soun triste sort.

Lou drole, un bloundinet, regardavo sa maire,
Pièi li poulit rampan... Aurié vougu, pécaire!
Coume lis autre agué lou siéu;
Mai sentié, lou doulènt, que noun n' èro poussible....
De segur on vesié que i' èro proun penible,
E, sèns muta, tout pensatiéu.

Seguissié di bèbè la gento ribambello...
Que d' envejo naissié dins sa jouino cervello
En ausènt 'queli crid jouious!...
Un bèu rampan daura, per el quinto regalo!
Se devinavo acò sus sa figuro palo
E lou rendié pus malurous!

Paure enfant! sabes pas çò que noste bon Paire
Que viho d' eilamount a n' un moument pou faire
Pèr enlusi l' aspro doulour?...
Espèro en sa bounta! Vai iè fau pas uno ouro
Pèr amansi, subran, lou cor que gingio e plouro
E pèr cambia l' espino en flour!...

Pamens la grando nau a la fin se bouidavo;
I'avié plus quasi rés... uno femo avançavo
Em' soun drole vers lou pourtau.
Avié lis iue lagna, la caro entrestesido;
Èro veuse bessai... de negre èro vestido.
Tré qu' arribè sus lou lindau,

Se viro en ausissènt li plang de la pauresso;
Esmougudo pèr tant d' angouisso e d' amaresso,
Je douno uno pèço d' argent:
»Soufrissès coume ièu, deman venès mé veire
»E vous ajudarai, ie fai, poudes me creire,
»Oh! que vous plague, bravi gèns!...

A vieu pas fa dès pas que l' enfant iè dis: Maire,
»Coume tu, ieu perèu, vole au pichot, moun fraire,
»Je faire doun de moun rampau.

»Douno iè pèr qu' hòu vos», fai la maire ravido
D' aquen tra de bounta. -L' enfant, d' uno escourido,
Ane ie metre dins la man.

Espanta, lou pauret sabiè plus de que dire;
Aviè soun bèu rampan... E mai blanco qu' un cire,
La maire plouravo e risiè.
Un pauquet de bonur travessavo sa vida;
Dins la niue de soun cor, gisclavo uno lusido:
De gau soun front trelusissiè.

Touto urouso, fagué: Gramaci, bello damo
Pèr lou bèn que fasès a moun drole, a moun amo.
Noste Segne vous lou rendra!...
E la damo, lis iue plen de douci lagremo,
La quito en iè disènt: Sauprès, ò paure femo
Que fau jamai desespera!.....

PREMI EXTRAORDINARI

OFERT PER LO «CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA»

XI.—DEL FONS D' UNA CAXA, *per D. Jaume Ramón.*

DEL FONS D' UNA CAXA

APLEGH DE NOTES Y DOCUMENTS SOBRE COSTUMS DELS QUATRE DARRERS SEGLES

Tempora mutantur
et nos mutamur in illis.
HORACI.

PREFACI

No fa molts temps, reberem la visita d' un propietari d' un dels pobles qui formaven la antigua baronía del Vendrell, hereu de quatre hisendes, suplicantnos li féssem la mercé de ordenarli y arreglarli los papers y la titulació de casa sua, puix, segons ell, tant embrollada y trastornada la tenía, que quan necessitava un document, li era gayre bé impossible trobarlo entre los molts lligalls y rotllos de papers que sens ordre ni concert guardava. Aficionats com som á escorcollar antigualles, gustosos acceptarem aytal encárrech, quan, transcorregudes algunes setmanes, y tenint ja mitg oblidada la visita del Sr. Saforcada—axís anomenarém en aquest treball á la familia de qui 's tracta, en lloch de usar lo verdader cognom, per rahons fácils de compendre—un dia s' aturá davant de casa nostra un carro, y descarregant d' ell una caxa de nuviatge, que no contava menys de dos segles, dos moços, á pés de braços, la entraren á nostre despaig dihent que me 'n feyen entrega de part de son amo lo Sr. Saforcada. Tantost vaig obrirla aparegué plena de lligalls

de papers, actes, documents, llibretes, y escriptures de tota mena, rogenchs y polsosos la major part d' ells per la acció del temps, que jo anava buydant ab dalé sense véuren la fí, trobant al fons d' ella rotllos y més rotllos de pergamins fins á contarne un centenar.

Inútil es ponderar lo treball immens que tinguí en ordenar aquell *mare magnum* y 'l ferme capaç de tants documents; bastant dir que 'm proporcioná agradable entreteniment pera passar les llargues vetlles de tot l' hivern. Mes á mida que anava desentranyant y classificant lo contengut de la caxa, trobava alguns documents tant interessants per diversos conceptes y en molts de ells tan curioses noticies, que no vaig poderme sustraure á la idea que concebí de desenterrar del oblit los més importants, ja que podíen donar quelcom de llum sobre usos y costums antigues d' aquesta comarca, ajudant á fer reviure y á remembrar als presents lo modo d' ésser, de sentir y d' obrar de nostres antepassats; tasca sempre útil y profitosa, sobre tot en los temps actuals, en que tant ha decaygut lo sencer carácter catalá. Axís, donchs, varem decidirnos á coleccionar lo més notable que trobárem dins de la caxa, oferintho á nostres lectors ab lo títol que aquest treball porta al davant. Poch hi haurá de nostra cullita, puix les consideracions á dojo que nosaltres nos férem ab la lectura de lo que transcriurém, bé prou que se les fará lo pacient lector si te la constancia de seguirnos.

Réstans tan sols afegir que considerám aquesta obreta despullada de tota importancia, moventnos no més que la curiositat al publicarla, y que si ab ella logravam aportar tan solament una pedreta al edifici de la restauració y desenterrament de nostre passat nos daríam per molt y molt satisfets.

Fetes, donchs, aquestes breus esplicacions, que havém cregut necessaries, entrém en materia.

CAPÍTOL PRIMER

LA BARONÍA DEL VENDRELL

Com en lo curs d' aquest treball anomenarém moltes vegades la Baronía del Vendrell, en tant que les noticies que 'l mateix tanca, se referirán sempre al territori de la dita baronía, bó será ans que tot donar una petita idea de la matexa; encar que 'ls datos que aqui consignarém no procedesquen dels fons de la consabuda caxa; si bé es veritat que en ella hi trobarém un trasllat de la important escriptura de que prest ne farém mérit.

La Baronía del Vendrell *sita infra limites Penitensis*, com diuen los documents antichs, y agregada al vegueriu de Vilafranca, la formaven la vila que li donava nom y 'ls pobles de Sant Vicents de Calders, Bonastre, Albinyana, Santa Oliva y la quadra d' Alborná, agregada al terme del darrer dels dits pobles.

Lo Senyor d' ella era l' Imperial Monestir de Sant Cugat del Vallés, de la orde benedictina, y son Reverent é Ilustre Abat exercía de Senyor jurisdiccional ab mer y mixt imperi sobre los referits pobles en nom de dit monestir; datant son orígen dels primers albors de la reconquista

Pel govern de dit territori nombrava lo Sr. Abat dos batlles, un quí exercía la jurisdicció civil y un altre la criminal; mes com se vulga que á mitjans del xvi^e^ segle, les cinch universitats que componíen la baronía, entaularen plet contra 'l Monestir de Sant Cugat, disputantli la jurisdicció que exercia, acabá aquest ab una composta que firmaren los jurats y síndichs de les dites universitats ab l' Abat Ilustríssim D. Lluís de Cervelló, degudament autorisat per la comunitat de son monestir, mitjançant escriptura firmada en la vila del Vendrell, rebuda en poder del discret Martí Joan Franquesa notari de la vila de Igualada á 1.er de agost de 1562, de la qual estractám los següents capítols per la importancia que tenen y per la materia de que tracten.

1 «Primo que com totes les qüestions en lo passat se sien seguides per haueri dos balles la hu dels quals se diu del crim y laltre del ciuil, entre los quals que si en quiscun delicte se seguia contenció de jurisdicció y de aqui moltes qüestions que fins assi resten indecises y per ço tenen firmat compromis en lo Ilustrissim Sor Lochtinent General del present principat de Catalunya y molts gastos y treballs que per ço sia seruit dit Senyor Abbat, que de assi al deuant y perpetuament tota la jurisdiccio ciuil y criminal mer y mitx imperi y altre cualseuol sia regida y exercida per un sol batlle y per si y en nom de dit Senyor Abbat qui ara es y per temps será.

2 »Item que done forma á la electio y creació de dit Batlle en quiscun trieni y que sia tal si sa senyoria es seruit ço es que en quiscun trieni en lo dia de la festa de Sant Antoni ques celebra quiscun any á desset de janer se haje de congregar dita universitat e singulars de dita vila e llochs predits á consell general com acostumen en lo mas Concell y alli fer electio de uint y quatre persones encontinent, y dites uint y quatre persones agen de prestar iurament en poder del Batlle que alli sera de be y fhealment auerse en la electio per ells alli mateix fhaedora de las personas que han de correr pera Batlles per lo trieni propuinent, que aura de comensar lo dia de Carnestoltas les hores propuinent.

3 »Item que las ditas uint y quatre personas axi eletas encontinent prestat lo dit jurament se aparten dels altres y fassen eleccio á uots de nou personas quels parra juxta Deu e llurs concienties mes abils y sufficients pera regir lo dit offici de Batlle per lo trienni les hores propuinent y hagen de esser dites nou personas de la dita vila del Vandrell y llochs sobredits entenent que en dita eleccio de nou personas pera Batlle poden tambe concorrer los uint y quatre e qualsevulla de aquells les quals nou personas ellegidas lo notari de dit concell ques lo notari ordinari del Sor Abbat que en tot ha de ser present escriura lo nom y cognom de quiscu de ells en un paper y llegirlas a tot lo Concell y apres de publicats en presentia de tots los del Concell posara aquellas nou personas quiscuna en son rodoli de cera e dits rodolins encontinent posaran en una olla o barret o altre cosa quels aparega sufficient y ben mesclat per alguna persona de

poca edat faran traurer un a un, y no dos ni tres iuntament, tres de dits rodolins y ueuran qui seran los tres extrets de dits nou y aquells tres sera la terna que se haura de presentar al dit Senyor Abbat perque de aquells tres crehe lo Balle per lo trienni propuenidor qui uoldrá y ben uist li será.

4 »Item que extrets los tres homes dels nou com dit es los del concell ab lletra patent enuieran la dita terna al Sor Abbat si será en lo dit monastir de Sant Culgat ó en la ciutat de Barcelona ó altre lloch de Catalunya al qual se puga anar ab una iornada, y essent lo senyor Abbat present presenteranli dita lletra e terna la cual tinguia tres dies compiadors de la hora que dita terna li sera presentada per chrear y chree la un dels de la terna, aquell ço es que ben uist li sera per batlle del trieni propuenidor al qual age dit senyor Abbat de manar fer y expedir les prouisions necesarias segons que de baix se expresera pera regir dit offici y exercir tota iuta la dita inrisdictio ciuil y criminal, mer y mixt imperi, e qualseuol altre en aquell trienni y si dit senyor Abbat sera absent de dit monastir ó de Barcelona o altre lloch distant del Vandrell mes de una iornada se hage de presentar la lletra y terna al Rnt. Vicari General de dit monastir per lo Sr. Abbat qui hara es y per temps sera lo qual en dit carrech de absencia tinga la mateixa facultat y poder fer dita chreacio y prouisions necesarias que lo mateix Abbat si present fos.»

Com la persona elegida era sempre un propietari y per consegüent desconexía les lleys que devía aplicar, puix tenía á son cárrech lo sentenciar totes les qüestions judicials, imposant fins sentencies de mort en les causes criminals, com havem tingut ocasió de veuren alguna, se li nombrava un assessor advocat *(sabi en dret)* pera pendre consell al administrar justicia, qual nombrament se feya també per medi de terna formada de la matexa manera que havem dit respecte de la del batlle.

En les causes criminals ademés del batlle y del assessor intervenían cinch prohoms, nombrats un per cada poble y per cada causa que hi havía; de manera que be pot dirse que 'l fallo de les causes era per medi de jurats, sistema consemblant al actual, encara que més en petit, y sobre lo qual

cridám la atenció de nostres lectors, puix no dexava d' ésser una consuetut bastant democratisada per aquells temps.

Lo Batlle després de presa possessió nombrava un sotsbatlle per cada una de les cinch universitats que en cada localitat respectiva lo substituíen en los assumptos de menor importancia y també en casos de absencia y de malaltía.

Los bans, penes pecuniaries, composicions y altres drets fiscals, que cobrava la Batllía, se repartíen després del trieni en tres parts una pera lo senyor Abat, altra pera lo Batlle y altra pera les cinch universitats que formaven la baronía.

Per axó *al arrimar la vara*, locució gráfica ab que espressaven la sortida d' un batlle, aquest devía donar comptes de tot lo cobrat, y si qualsevol de les universitats sospitava sobre la legalitat dels dits comptes, com alguna vegada succehí, se nombraven dos jutges de taula, la hu per part del senyor Abat, qui devia ésser un Advocat de Vilafranca ó de Tarragona, y l' altre per part de les cinch universitats lo qual devia recaure en un prohom de la baronía, y aquestos fallaven de plá sobre dits comptes ó 'ls feyen rendir cas de no haverlos presentat lo batlle sortint.

Del document en part transcrit se desprén també que 'ls Consells generals de la Baronía se tenien en lo *Mas Consell*, que per axó duya aquest nom, situat en lo terme d' Albinyana, sens dupte com á punt céntrich del territori de aquella, d' una manera tan patriarcal, que sens voler nos recorda les juntes del Senyoriu de Viscaya sota l' *Arbre de Guernica*.

Com á noticia curiosa consignarém que en lo trieni de 1700 á 1702 fou batlle de la Baronía *l' honorable* (aquest era lo tractament que tenía) Sebastiá Virgili, pagés del Vendrell; y segons llegím en un llibre de comptes y notes que portava, cobrá en concepte d' emoluments, que eren partidors per terceres parts entre l' Abat, lo batlle y les cinch universitats, 25 lliures 16 sous en lo primer any, 20 lliures, sense les tavernes, en lo segon, y en lo tercer 27 lliures 8 sous.

Son dignes de notarse les següents partides que entre moltes altres se troben baix lo següent epígrafe.

«Asento assí, los diners que, sent batlle, faré aquest trieni, que ab bona salut lo compli al servey de Deu.

»Nofre Teixidó me promet donar del joch 8 lliuras 8 sous

y lo Garbo 14 sous y lo tavarné de Sta. Oliva men ha donat del joch 2 lliuras 16 sous.

»De un ques diu Palou de Santa Oliva, de treurel del arrest 14 sous.

»Lo Delmasa, per no posarlo á la presó perque destirá de la daga contra una dona me ha dat un parell de perdius.

»Del hereu Rovira per treure la seva dona del arrest per haver tingut mala llengua ab son oncle, una lliura 5 sous.

»De un tal Morató de Bonastre de traure una enquesta de que havia trencat lo cap á una dona, 2 lliuras 16 sous.

»Per haver trobat un ab la dona del Rovira la fiu arrestá y per tráurela del arrest me donaren de bona gracia un parell de gallinas.»

«Te rebut March Anton Tort mon assessor per lo primer any 6 cortans de oli á rahó de 1 lliura lo cortá.

»It. Per lo 2.ⁿ any te rebuts 7 cortans de oli; los 4 cortans son á rahó de 18 sous y los 3 cortans á rahó de 14 sous lo cortá

»It. Lo derrer any de batlle als 9 de Setembre li he enviat un cantí de 2 cortans á rahó de 15 sous lo cortá.

»Y está satisfet de tots tres anys y lo jutje de pels també está satisfet.»

En lo mateix llibre llegím les següents notes que demostren la senzillesa é ingenuitat d' aquell temps y la satisfacció d' una persona á qui tot li vá vent en popa com vulgarment se diu.

«Jo Sebastiá Virgili puig que Deu es estat servit, so batlle de la vila y baronia del Vendrell vuy lo any 1700; y me assento gracias á Deu, tenir de cabal 650 lliures en mitx remat de bestiar y dinés y mercaderias. Placia á Deu que ho puga mantenir, si Deu es servit, fassas la seua santa voluntat del divino poder.»

«Vuy al primer de maig he fet un present al senyor abat de tres dotsenas de pollastres que valen 4 lliures y 10 sous, y del gasto entre l' home que 'ls aportá 3 lliures.»

«Vuy dia de Cap d' any prestám lo jurament jo Sebastiá Virgili jurat primer y Joseph Vivas jurat segon y Pere Gibert jurat tercer. Mes lo dia de Sant Anthoni que es á 17 de janer de 1706 se aplegá lo concell general al Mas Concell conforme es us y costum y ferem la elecció de terna de batlle major de la baronia y eixi elet dit Pere Gibert y Joseph Rovira y Francesch Vidal y fonch provehit de batlle dit Pere Gibert y prengué lo bastó de batlle lo dia de Carnestoltes y Manció Escofet li doná lo bastó que era batlle lo trieni passat y lo primer diumenge de cuaresma traguerem altre jurat menut y traguerem Menció Escofet jurat ters. Y tot aquest any 1706 havém tingut grans treballs de guerras y Barcelona fonch sitiada per Carlos tercer y la guanyá y lo Virrey es hagut de fugir de Barcelona per mar en companyia del Abat de Sant Cugat y de molts altres. Emprés lo dia de Sant Pere l' endemá passá lo rey Carlos tercer y tinguerem á dormir açí mes de tres cents soldats, que dit rey sen anava envers Madrit. Que Deu li donga bon adjutori.»

Finalment; pera acabar aquest capítol restans consignar les cerimonies que tenien lloch cada vegada que, per nombrament d' un nou Abat, aquest prenía possessió de la baronia, y les havém trobat consignades en una minuta ó borrador que diu aixís:

«En lo terme de Albinyana y partida anomenada Lo Mas Concell; present de mi lo notari infrascrit y los testimonis avall nomenadors. Lo Molt Iltre. y Reverendissim Sr... Abat del Real Monastir de Sant Cugat, ha requerit als Srs Batlles y Ajuntaments de la vila del Vendrell, Albinyana, Bonastre, Sta. Oliva y Sant Vicents dels Calders tots de la Baronia de dita vila presents en dit lloch del Mas Concell, li donen possessió de tot lo á ell pertanyent com á senyor jurisdiccional de la Baronia. Y ohit lo sobre dit per dits Ajuntaments se ha respost per lo Sr. Batlle de Albinyana manant al Sr. Regidor Major de ella donar al dit Iltre. Sr. la dita possessió. Y per dit Sr. Regidor se ha respost lo següent: Nosaltres estam promptes á dar á V. S. Iltrima. la possessió que demana com á tal Sr. Alodial y campal de la vila del Vendrell, son terme y demés pobles y termens de la Baronia, ab

lo ben entés que V. S. Iltrima. se serveixi jurar en deguda forma no mudar y conservar de dita Baronia del Vendrell y de las singulars personas tots y qualsevols privilegis, usos, pracmáticas y demés consuetuts aixis escritas com no, concedidas per los Iltres. y molt Reverents Srs Abats del Imperial Monastir de Sant Cugat del Vallés sos predecessors. Y se ha respost per dit Iltre. Sr. li está molt bé lo que diu dit Sr. Regidor: en seguida presta lo jurament ab lo mando previngut sobre los Sans Evangelis. Seguidament los dits Batlles y Regidors y altres personas han prestat lo jurament, sagrament y homenatje sobre la creu que tenia en la espatlla dreta dit Iltre. Sr. Seguidament lo Batlle de Albinyana ha posat y llevat de las mans de dit Iltre. Sr. los guants que aportava. Dit Sr. Abat ha arborat per tres vegadas una espasa, se apodera de totas las varas de dits Batlles y las ha retingudas en sí. Seguidament per lo mateix Sr. Batlle se deu donar á dit Sr. Abat un punyat de los cuatre grans de aresta, unas pocas de favas, favolins, guixas, alls, cánem, sebas, vi y oli y diners. Seguidament dit Sr. espargeix tot lo sobredit per terra. Seguidament dit Sr. reb los juraments als dits Batlles y los retorna sas varas. Tot seguit lo porter deu entregar sa vara al dit Sr. y presta son jurament de homenatje y fidelitat y per est se li retorna. Seguidament deu pregonar que de assi en avan tingan per tal Abat al dit Sr. . y als dits Batlles per tals. No res mes. Seguidament lo Ajuntament del Vendrell sol, acompanyat del dit Sr., deuhen anar en la plassa Major de dita vila ahont deu ferse la mateixa cerimonia.»

Per consuetut establerta trobám que la Baronía feya lo present d' una mula de valor cent lliures barceloneses á cada senyor Abat quan prenía possessió de dit territori, de la qual pagavan la meytat nostra vila y lo poble de Sant Vicents y la altra meytat los pobles de Bonastre, Albinyana y Santa Oliva. Tots los demés pagos é impostos se feyen també seguint lo mateix prorrateig.

CAPITOL II

XIV^{é} Y XV^{é} SEGLES

La casa Saforcada, quals documents, repetím, son los únichs que havém tingut á la vista pera escriure aquest treball, es tan antígua que ja en lo primer dels dits segles la trobám fundada, havent arribat fins al hereu actual per la linea masculina, conservant sempre lo mateix cognom, lo qual no deixa d' ésser recomanable.

Emperó poques noticies trobám d' utilitat durant los indicats segles. En lo primer d' ells no més que algunes escriptures d' adquisicions parcials de bens que cap interés tenen, si s' esceptúa poder conexer los preus escesivament baxos que aquelles tenien en temps tan llunyans.

Axí, per vía d' exemple, y pera no fernos pesats, citarém tan solament tres adquisicions; una d' un pati de corral en l' any 1356, per lo preu de 28 sous, moneda barcelonesa de tern: altre d' unes cases juntants ab la anterior, avuy la casa payral dels Saforcades, del any 1410, per lo preu de 50 sous de dita moneda; y altra del any 1425 de una peça de terra nomenada *Font del Trull* comprada al encant per 100 sous y 2 diners de la referida moneda.

En lo segle XV^{é} trobám ja algunes vendes y originals creacions de censal á favor de la casa Saforcada, creacions que van progressivament en aument durant los dos segles subsegüents, en que aquest contracte—regulat y legislat per una butlla del papa Pío V—arribá á son major grau d' estenció per dita casa, puix ne contava algunes dotzenes. En tots ells trobám estipulada la pensió al for ó al interés de cinch per cent, y no al tres per cent com més tart regulá Ferrán VI^{é} en la pragmática del any 1750.

A mitjans del XV^{é} segle devía ésser tan aflictiva la situació dels habitants de la Baronía del Vendrell, que abandonaren y retornaren al monestir de Sant Cugat, llur senyor alodial, fetes ermes y garrigues, moltes de les terres que

teníen establertes á la desena part de fruyts, en termes que al any 1488, lo monestir se vegé obligat á concedir altra volta les dites terres als enfiteotes qui les havíen abandonades, ab la obligació de conrearles de nou, féntloshi franquicia, per durant la vida de Jaufré Sort, Abat llavors existent, del pago de dit desé. Axí consta en lo prefaci de una escriptura retornant á la casa Saforcada varies de les dites finques: *laudamus et aprobamus siue ad agrarium unius decimi et retornamus vobis...* diu la escriptura.

Tancarém per últim aquest capítol transcrivint á continuació lo següent document, curiós per més d' un concepte, y sobre tot per la semblança que té ab lo testament sagramental usat en Barcelona: devent advertir que lo preámbul lo havém traduhit del llatí en qual llengua está escrit, no axí lo cos del document, catalá en l' original, com molt bé sabrá distingir lo lector.

«Sapia tothom que lo dimars sete dia de les nones del mes de febrer del any de la Nativitat del Senyor de mil quatrecents sexanta nou, present y cridat jo Berenguer Constanti Prevere Rector de la Iglesia de Santa Maria de la Bisbal del Panades, diocesis de Barcelona, regentant la notaria eclesiastica del lloch de Bonastre en dites diocesis pel reverent y discret rector y notari de la matexa, y presents tambe los testimonis infrascrits, constituit personalment Pere Magrinya de dit lloch de Bonastre devant l' honorable Pere Stela, Batlle de dit lloch per l' honorable Senyor de dit lloch, mitjançant jurament per ell prestat a Deu y als seus quatre sants evangelis, per ses mans corporalment tocats; interrogat lo dit Pere Magrinya si diria y declararia tota la veritat en quant sabes y fos preguntat. Y primerament fou preguntat. Si ell dit Pere Magrignya se troba en lo Castell de Sancta Oliua en aquella hora com en Franceseh Saforcada fill den Pere Saforcada del dit lloch de Bonastre caygue de una torre del dit castell de Sancta Oliua fins baix. E dix ell dit Pere Magrinya que hoc diu ell per trobas dels primers que se trobaren en lo dit cas Item fonch interrogat ell dit Pere Magrinya quinas paraulas va dir lo dit Francesch Saforcada com fonch caygut ans que muris sobre lo testament o ordenament de sos bens ni de sa anima. E respos e dix lo dit Pere

Magrinya que estant lo dit Francesch Saforcada en una cambra del dit Castell de Sancta Oliua en la cual hauia molta gent entre los altres hi era en Barthomeu Mastharell del dit lloch de Sancta Oliua. E ell dit Pere Magrinya dix a tots quants eran alli presents acceptat lo dit Mastharell que fessen loch e que sen nessen de la cambra que si lo dit Francesch Saforcada tenia algunes coses en sacret o celades las quals volgues declarar queu diria a ell dit Pere Magrinya com tota la gent fonch fora de la dita cambra dix al dit Francesch Saforcada les paraules seguents. Compare la mort e la uida Deu la te. Sin algunes coses voleu ordenar de vostra anima ni de vostreos bens ni si res teniu amagat digauho e declarauho que la vostra anima no sen vage encarregada. E axi lo dit Francesch Saforcada li demana si poria perlar ab alguns de casa sua. E com nagu noy hagues de casa del dit Saforcada en lo dit loch de Sancta Oliua ell dit Pere Magrinya li dix que no hauie loch en aquella hora de poder perlar ab negu dells seus si res volia declarar ni dix quen digues que alli era ell dit Magrinya e lo dit Mastharell dels quals podia ben fiar que ells li darien bon recort de tot lo que ell ordonaria. E axi lo dit Francesch Saforcada respos que ell no tenia bens naguns amagats ni desats que son pare non sabes tant com era dell la sua anima que ell ho jaquia tot acarrech del dit son pare hoc no res menys li tornaue al dit son pare la donatio que ell li hauhia feta de sos bens en temps de nupcies e que da aqui anant lo dit son pare ordenas e fes de sos bens e de sos fills axi com be li vingues o li fos vist fahedor que en res no per res empaix ni contrast nagu per nagu ara ni per esdeuenidor no li poguessen fer a ell ni als seus. Que fuerunt acta gesta et narrata die et anno super scriptis &.»

La circunstancia de que precisament en aquella época tenia lloch la revolta contra Joan II, y la trágica mort del Saforcada, nos donen motiu á sospitar si dit Saforcada fora un dels tants catalans qui s' alçaren en armas contra son rey en defensa de la patria, y fins si la mort tingué lloch en acció de guerra ó quan menys estant de guarnició en lo castell.

CAPITOL III

TESTAMENT É INVENTARI

Lector: si vols assaborir lo senzill llenguatge que usaven los teus antepassats y desitges conexer les fórmules testamentaries d' antany, llegeix la postrera voluntat del hereu Saforcada en l' any de 1519, poch ans de entregar l' ánima á son Criador.

Diu aixís:

«In Dei nomine. Com negu en carn posat del perill de la mort escusar nos puga per tant jo pere saforcada maior de dies del loch de bonastre del bisbat de barcelona jasia detengut de malaltia de la cual me tem morir pero per gratia de nostre senyor deu en mon bon enteniment e bona memoria e ferma paraula estant fas y ordon mon darrer testament renovant e anullant tots e sengles testaments per mi fets fins á la present jornada en poder de qualseuol notaris. En aquest elegesch marmessors meus anthoni saforcada germa meu e francesch saforcada fill meu als quals prech e don plena potestat que si a mi conuendra morir ans que fassa altra testament que ells exequesquen e complesquen aquest meu testament e ultima voluntat segons deuall en lo present testament trobaran scrit e ordenat. Primerament vull y ordon que tots los deutes que yo degua lo dia de la mia fi sian pagats y satisfets de mos bens sumariament e plenariament segons nostre senyor deu e for de anima segons dits deutes per contractes o testimonis dignes de fe o altres llegittims documents prouarse poran. E tots mos torts e injuries sien satisfets. Conseguentment me prench de mos bens per la mia anima Deu liures barceloneses de las quals vull que sia feta la mia extremauntio sepultura nouena y capdany be y honorablement segons mon stat e conditio. Conseguentment de aquellas lex a quiscun marmessors meu per carrech de la marmessoria quatre sous. Item leix a al ban de la verga maria de la Iglesia de bonastre dos sous. Item leix a quiscun ban currible de la dita

Iglesia sis diners. Item vull que sia celebrat per la mia anima en la dita Iglesia de bonastre un trentenari de les misses de sant amador per Caritat de les quals vull que sien donats trenta tres sous. E si les dites deu liures no bastavan a cumplir les coses demunt dites segons demunt es ordenat vull que dels altres bens meus hi sia fet degut compliment. E si res hi sobrera vull que sia distribuit en misses per la mia anima celebradores e altres coses pies a coneguda dels dits marmessors. Dels altres empero bens meus leix a perot e a joanot fills meus e a quiscu dells per dret de institutio trenta liures barceloneses. Item leix a na ursola e a na angelina filles a quiscuna de elles per part de heretat e per tot e qualseuulla altre dret que lis pertangue en la heretat e bens meus sexanta liures barceloneses les quals a quiscuna delles vull que sien donades en temps de son matrimoni ab les payes rehonables. Item vull y ordon que de mos bens sien smersades vint liures barceloneses de les quals sien comprats vint sous censals los quals vint sous ara de present asigne a la Iglesia de bonastre y al venerable rector de aquella qui ara es y per temps sera per un aniuersari lo qual vull que sia celebrat per la mia anima y de mon pare y de ma mare y de tots mos predecessors y per totes animes fet defunctas quiscun any en la coresme quatre vegades. E lo dit rector o son vicari lage amonestar lo diumenge precedent a fi que si los de casa y volran esser quen sapien. Item leix la dona Eufrassina muller mia dona senyora poderosa y usufructuaria tot los temps de la sua vida estant casta y sens marit y tenint mon nom. Tots los altres empero bens meus mobles e inmobles drets y actions on se vulla sian ni on que no leix an francesch saforcada fill meu e aquell aun fas hereu uniuersal eo fills seus ledesmes. E si lo dit francesch fill meu defallia quan que quan sense fills so es ledesmes o ab tals fills que no preuinguessen a edat perfeta de pubertat substituesch a ell e a mi hereu uniuersal instituesch perot saforcada fill meu e fills seus ledesmes. E si lo dit perot fill meu defallia sots la dita forma substituesch a ell e a mi hereu instituesch joanot saforcada fill meu si preuere non sera e fills seus ledesmes E si lo dit joanot fill meu sera preuere e morra sens fills ledesmes en tal cas substituesch a ell e a mi hereu uniuersal instituesch na Elienor filla mia e fills seus ledesmes E si la dita Elienor morra sens fills ço es

ledesmes o ab tals fills que no preuenguessen a edat perfeta de pubertat substituesch e esta e a mi hereua uniuersal instituesch na ursola filla mia e fills seus ledesmes. E si la dita ursola defalxa sots la dita forma substituesch a ella e a mi hereua uniuersal instituesch angelina filla mia e fills seus ledesmes. E aquesta es la mia darrera voluntat ello meu darrer testament lo qual vull que valega per dret de codicill o per qualsevol altra ultima voluntat que millor en dret puga valer. E mes fas memoria que deix an anthoni saforcada jerma meu cinquanta ducats mes fas memoria quem deu en bernat pier del spitallet cunyat meu sexanta liures. Item me deu en luis muntarolls de la parroquia de sarria prestats sis ducats. Item me deu anthoni teixidor de sant vicents dels orts per raho de blat tres liures. Item me deu en barthomeu de la almonia parroquia de castellui de la marcha per raho de bestiar coranta vuit liures. Item me deu en barthomeu busonet del castell de castellet per raho de cabres quinse liures quatorse sous. Item me deu ell mateix per raho de unes vaques trenta tres liures. Item me deu en jaume qual del arbos cinquanta hun sou. Item me deu en fortuny dardenya deu liures. Item vull y ordon que tot lo que deuhen los de belluey exeptat lo que deu en carbonell y en giscarol de la nou y en cid de la riera e lo dit fortuny que en perot y en juanot fills meus quen hajen o que sia pertit per iguals parts entre ells y mes filles ponzelles e quen donen a na Elienor filla mia lo que ben vist los sia. Item vull y ordon que del que deu la senyora de les pinades que fonch muller del magnifich mossen joan de masdonelles que sien donades a mon fill iheronim sexanta liures en son casament e altres coses a coneguda de mon jerma anthoni lo qual vull y do carrech de exigir tot lo deute e que de les dites sexanta liures fassa gonyar fins que lo dit iheroni sia desposat. Actum est hoc in loco de bonastre in domo sua testatoris vicesima nona die mensis augusti anno a natiuitate domini milesimo quingentesimo decimo nono. Sig✠num petri saforcada testatoris predicti qui hec lando concedo et firmo. Testes vocati et rogati hujus testamenti sunt magnificus anthonius pastor magister in medicina villefranche penitensis et guillermus sabater sastor habitator loci de bonastre. Sig✠num berengarii costanti preberi rectoris eclesie beate marie de Episcopali diocesis barcinone et notariis publici qui hujus modi testamentum recepit ipsumgue scripsit et clasisit.»

Poques setmanes després na Eufrasina y lo seu fill Francesch inventariaven los alajos de casa dexats per son difunt marit y pare, designant lo següent:

EN LA ENTRADA

Primo les portes foranes ab clau y forralat.
Item una taula y banchs.
Item un siti banch.
Item quatre portells que hi ha per la entrada ab ses portes sens tancadures.
Item una balesta y gafes sens dardells.
Item una lansa.

EN LA CUYENA

Primo dos sitibanchs en la lar.
Item los clamosgres.
Item dos ferros—un cavall de ferro.
Item quatre lumenes.
Item dues pelles.
Item los levens.
Item un tir de ferro.
Item mes una casa dolenta.
Item mes lo foroll.
Item mes una casoleta de aram.
Item mes una ola de courer.
Item dues callderes grans foradades al soll.
Item mes una calldera petita foradada.
Item mes un colldero de aram.
Item mes una casola de haram.
Item mes sis holles de terra entre grans y petites.
Item una casolla de terra.
Item dos satrills de tenir holi.
Item dos mortes de terra ab una ma de fust.
Item una llibreta gran y una petita.
Item dues cobertores de terra.
Item dos saladors y tres culleres de fust.
Item quoranta escudelles grans y petites.
Item mes lo cossi plensar.

EN LA BOTIGA DEL HOLI

Primo un pantinador de canem.
Item divuit gerras de tenir holi.
Item un crosioll de traurer holi.
Item un brogrer vell dolent.
Item XVIII cortans de holi masura gran.
Item un canti de tenir holives.
Item dues camies de fust dolentes.
Item lo trabit y spedella despadar canem.
Item lo brasoll dolent.
Item set pots de pi de onza polls de larch.
Item la prempsa de prempsar.
Item dues folls velles
Item un martell de obrar
Item altre ques dolent.
Item una haxa.

EN LO PASTADOR

Primo una pastera reonable.
Item dos sadasos y dos sernados.
Item una caxa sens cobertor.
Item un cofre dollent.
Item dues posts de pastar la pasta.
Item dues sanallas farineras.
Item dues sanalles petites.
Item la rahora de raurer forment.

EN LO SILLER

Primo una bota gran sens folls dolenta
Item una bota de quatra cargas.
Item duas botas de dues carregas
Item sis carratells tres bons y los altres dolents.
Item un parell de portadores.
Item las bergadoras de bregar canem.
Item lo banch del cup.

EN LO STABLE

Primo dues mulles.
Item fa estimar les mules y tassa sinquanta liures barcelo-neses.
Item una sarria.
Item tres destrals.
Item tres rellas les dues grans y la altre petita.
Item dues haxades noves.
Item un fes bo.
Item un cavaguet de haxarcollar.
Item dues sogues de canem bones.
Item al forn una forca de ferro de traurer lo pa.
Item lo aparell per fer lo carro.

EN LA CAMBRA DE MIJA GRAN

Primo portes sens clau.
Item XXX quarteras de sivada.
Item la mitja quartera de mesurar blat.
Item tres esquelles presides dolentes.
Item una squela dolenta.

EN LO MANJADOR

Primo dos figons de canya.
Item dos plats de mel sola.
Item una taula ab un banch.

EN LA CAMBRA

Primo portes sens tancadura.
Item lo lit marfega pois y banchs.
Item una flasada dolenta.
Item lo travasser.
Item un cofre gran ab sa clau.
Item un mitx cofre ab sa clau.

EN ALTRA CAMBRA

Primo portes ab la clau.
Item lo lit posts y banchs marfaga.
Item un cofre gran sens clau.
Item dos mitx cofres sens clau.
Item dues caxes sens clau.
Item deu lansolls.
Item una flasada negra ab listes blanques dolenta.
Item una flasada bona de crenoble.
Item una capa de contrany bona guarnida de vellut.
Item un sayo de contrany bo.
Item un gipo de osteda dolent.
Item una gorra vermella.
Item les calses ab tafetans dolentes.
Item unas managas de contrany.
Item un capot de pardilo dolent.
Item unes calses de estamenya negra.
Item botines bones.
Item un robo de contrany guarnit de vellut negra.
Item un sayer de sarge de seda gornit.
Item un sayer de grana managa saguida de vellut.
Item un sayer de sarja managa saguida guarnit dolent.
Item un sayer de contrany morat managa saguida gronit.
Item un sayer blanch managa saguida.
Item un sombrero de dona ab flors.
Item una gonella vermella de mitja grana.
Item una gonela de contrany maior.
Item una gonela de cornada.
Item una gonella de contrany blau.
Item una gonela de canyelles dolenta.
Item drap de contrany per unes manegues seguides.
Item tres capses ab cobertor y una sens cobertor.
Item dues colleres de argent ab les cues cordelades.
Item una cadena ab la patena de argent.
Item un parell de recades de argent sobredaurades.
Item un anell de or ab un granat.
Item un anell de argent granat.
Item altre anell de argent ab una sort.

Item un collar de crestall.

Item una correja ab lo petje negra pel mitx una via de or ab los caps y ab VIII plafons.

Item un ger de crestall.

Item un capell brodat de or.

Item una correja que lo petje no val res ab sos caps y ab quatre plafons.

Item un collar de corall ab dossents coranta un gra, dich CCXXXXI gra.

Item un cosset.

Item tres capsons altre nes de or.

Item tres colls de vellut de seda.

Item dos capsons de coto.

Item una cua ab trena de argent.

Item dos parells de manegas de cotonina.

Item un correjo ab lo petje dolent ab sos caps y ab V plafons de argent.

Item dues tovaloles brodades de negra.

Item quatre tovolloles listades de blau.

Item una tovollola sobreposat als caps.

Item dues coixineres listades de negre

Item tres coxineres blanques.

Item nou torcaboques.

Item sis canes de drap de estopa.

Item deu canes de drap de bri.

Item sis tovalles.

Item dues pesses de torqueboques que ya VIII torqueboques.

Item una pessa de tovolloles que ya VIII tovolloles.

Item un manago de dona.

Item uns manils de taula ab rams.

Item dos draps de paret listats de blanch.

Item una capa de mes, altra dolenta.

Item un mantéll de contrall bo.

Item un briall de li.

Item un banquill.

Item tres devants lits.

EN ALTRA CAMBRA

Primo les portes sens tancadura dolentes.
Item un lit marfaga posts y banchs.
Item una flasada negra dolenta.
Item un devant lit.
Item una estrada ab dos canyisos.

EN ALTRA CAMBRA

Primo portes sens clau.
Item un lit marfega pots y banchs.
Item una flasada negra dolenta.
Item dos matalassos dolents.
Item una estrada dolenta.
Item un cofre dolent.
Item un cofre vell.
Item un travasser.
Item forment vint y sinch corteras.
Item mastall ordios quinse corteras.
Item ordi deu corteras.

No sé perque al tenir un inventari á les mans may havém pogut desistir de llegirlo. La curiositat innata en l' home de escorcollar tot lo que hi ha en casa d' altri, atrau; sobre tot tractantse com aqui de quatrecents anys enrere; y ab la lectura sembla que un veu los mobles en son lloch y que tot llegint obra y tanca calaxos escorcollant lo que contenen. Per axó havém caygut en la tentació de copiar per enter lo dit inventari, podent axi formarnos cabal concepte, com per medi de diverses fotografies, de lo que tancava en lo xvi[é] segle la casa d' un honorable pages, hisendat com diriam avuy dia.

Mes ¡quanta diferencia hi va d' antany á enguany! Si avuy moria l' actual hereu Saforcada, ben cert que en l' inventari fahedor al costat de les mules hi trobariam la euga normanda y la xarolada tartana; y en lloch de gerres d' oli sengles renglers de botes plenes de vi en lo celler, y en lo menjador lo francés *buffet* y en la sala lo sofá y sillons de tapiceria ab lo armari trémol emmirallant lo cómodo y ben tallat llit de xicranda cobert de domás que en la vehina arcova allí reposa.

CAPITOL IV

CAPÍTOLS MATRIMONIALS

Nostra vida es un contrast continuat. *A rey mort visca 'l rey*—sol dirse. Frequentmet succeheix en les families, que després d' un enterro sobrevé un casament. Axi donchs no es d' estranyar que seguidament dels testaments tractém dels capítols matrimonials.

Per la forma d' aquests se desprén que en temps de nostres besavis, en mitg de llur senzillesa y desconfiança, ressalta lo més viu y pur sentiment religiós que 's niava en llurs cors. Bona mostra d' axó son los següents fragments que transcrivim.

«Die decima nona mensis septembris anno a nativitate domini milesimo quingentesimo octogesimo tertio in villa Vandrello diocesis Barchinone.

En nom de Nostre Senyor Jesuchrist y de la humil verge Maria mare sua y dels benaventurats appostols sanch pere y sanch pau y de tots los sancts y sanctas del paradis, Amen:

De y sobre lo matrimoni migensant la gracia del Sperit Sanct tractat y concordat fet ab interventió de algunes bones y notables persones celebrador en fas de nostra Sancta mare esglesie per y entre lo honorable Joan Foguet pages fill legitim y natural dels honorables en Joseph Foguet pages y de la honesta na Magdalena Fogueta muller de aquell defuns del lloch de Torradenbarra archabisbat de Tarragona de una part: ab la discreta y honesta na Chaterina Saforcada doncella filla legítima y natural dels honorables en Montserrat Saforcada quondam y de na Aularia muller de aquell avuy vivint pagesos del lloch de Bonastre Bisbat de Barcelona de part altra, sobre lo qual foren inits pactats concordats fermats y jurats los Capítols y pactes del tenor següent.»

Any 1624.

«Item ab altre capítol la dita Maria doncella ab exprés consentiment y voluntat dels dits llurs pare y mare y germá per gratia de procrear fills promet pendrer per lleal marit y espós al dit Matiá segons nostre senyor Jesuchrist te instituit y la Iglesia sanctament platica, y á temps de nupties portar en dot y en nom de dot les dites cent deu lliures á ella dalt en lo modo dit donades y en dot constituides y aixis firma y jura.»

. . . .

«Item ab altre capítol lo dit Matiá ab exprés consentiment de dit son germá y de altres parents seus y per gratia de procrear fills promet pendre en lleal muller y esposa á la dita Maria doncella segons nostre Senyor Deu Jesuchrist te instituit y la Iglesia sanctament platica y ara á temps de nupties li fa de espoli y escreix á la dita Maria muller sua esdevenidora per sa lloable virginitat vint y cinch lliures moneda barcelonesa.»

Any 1634.

«Item los dits Paus de una part y Mariángela de altra convenen y en bona fe prometen la una part á la altra que volentho Deu Nostre Senyor Jesuchrist ells dos serán marit y muller é farán y contractarán matrimoni: ço es que fáran esposalles ab paraules de present aptes y suficients pera contraurer matrimoni dins un mes próxim vinent, y que solemnisarán aquell en fas de Sancte Marc Iglesia, benedicció eclesiástica de bens dins dit termini y que entre tant no farán ni escoltarán altre matrimoni ni res farán ó dirán perque lo present matrimoni se puga destorbar y pera fet lo contrari volen les dites parts que la part contrafaent que no voldrá fer ni cumplir lo dit matrimoni encórrega en pena de vint y cinch lliures moneda barcelonesa, de la qual pena en cas que siga comesa per les dites parts, les dos parts sien assumides á la part obedient que voldrá fer y cumplir lo present matrimoni é la restant supra part al oficial que fará la executió de aquella, la qual pena commesa ó no ó gratiosament remesa no res menys, les dites parts sien obligades á fer y cumplir lo present matrimoni.»

Any 1700.

«En nom de nostre Senyor Deu Jesuchrist, de la gloriosa y humil verge Maria, mare sua y advocada nostra, consebuda sens mácula de pecat original, en lo primer instant de son Santíssim ser, sia amen. De y sobre lo matrimoni etc.»

CAPITOL V

ROBES

Un cabalé de la casa Saforcada, nomenat Anthoni, tintorer de ofici y domiciliat á Barcelona, fa testament en 1515, y en ell dexa á son germá Pere *unam gramasiam et capironum panni de doll*, y á sa germana Violant *unum mantellum et unum roborum panni lane*

Lo Reverent Joan Saforcada Prevere y Rector de Bonastre y Salomó, fa testament en 1533, llegant la suma de trenta lliures barceloneses pera la adquisició d' una capa de chor y dues dalmátiques per servey de la Iglesia de Santa Maria Magdalena de Bonastre.

Del any 1606 es una deliberació del concell general de la capital de la Baronia pera que «los Jurats dessi aldevant porten barrets de feltre y no gorres, honests y acomodats, per los quals barrets han determinat afegir al salari de jurats quiscun any deu rals.» Y «que ningut jurat puga comprar roba de jurat vella y servirse della sino que cada qual laja de comprar nova, y si algú fara lo contrari, so es, que compre roba vella de altre jurat pera servirse della que la vila no li done ninguna cosa de salari sino aqueix tal quen compro de sos dinés.»—«Emes se ha determinat (25 Desembre de 1646) que los que exirán jurats en la present vila per decencia y ornament de son offici, del salari los dona la vila, se hajan de fer una capa y la hajan de tenir feta lo dia de Nostra Senyora de la Candelera. E es determinat lo Concell que la capa que sia

negra de contrany y si no se la fan la vila nols dona ningun diner de salari.»

Deliberacions dignes d' esser conegudes y puix nos revelen la manera de vestir dels representants del poble, apartantse com se veu de la generalitat de les demés universitats en les quals, com es sabut, vestien la célebre gramalla vermella á imitació dels concellers de Barcelona.

En l' any 1632 trobam lo següent.

»Memorial de las caixas, robas y joyas que Andreu Saforcada del lloch de Bonastre, bisbat de Barcelona, dona á sa filla Angela Saforcada y avuy Recasens, muller del Pubill Magi Recasens de Ardenya, parroquia de la Riera, bisbat de Tarragona.

Primo duas caixas novas de noguer ab son pany y clau.

Item un matalás nou.

Item una flassada noua blanca de la forma maió.

Item dos coixins llistats nous y llistats de blau.

Item duas coixineras de tela nouas obradas de cutall.

Item sis llansols nous de bri los dos ab fusells amplas per mitx y rodats de fusells per la vora y hu de rodat pel mitx y los tres llisos.

Item un devant de llit de ret nou sobreposat ab una bora de tela dalt per la bora y á la bora de baix flocadura.

Item unas estoallas novas de bri de canem que tiran tres canas.

Item una pessa de torcabocas de llinet teixit ab cotó que hi ha una dotsena de torcabocas cuadrats.

Item dos manills llistats de cotó blau.

Item cuatre tovallolas duas de bri llistadas de cotó blau ab caps y duas de llinet sobreposadas de blau rodades de flocaduras las unas y las altres rodades de fosells.

Item dotse camisas de bri de cánem nouas y una de tela.

Item cuatre cabessos nous de lletxuguillo los tres ab fusells per la bora y l' altre llis.

Item dos cabessos de arquet, cinch de cotó y de seda: lo de seda y lo hu de cotó rodats de guarnició per la vora.

Item un drap de mitja llana.

Item un drap de cap de tela rodat de fusells.

Item cinch vels nous los quatre de cotó y lo hu de seda.

Item cinch gandalles noues que la una es de color de fil de or.

Item dos devantals de tela rodats de tusells y hu de llistat de llana blaua y un altre de xamallot vermell y blau.

Item una atzarena de raxa negra guarnida de passamá ab mánegas grans.

Item tres atzarenas la una de estamenya negra ab botons de floch y l' altra de estamenya llaurada també ab botons de cap de moro, totas tenen mánegas grans y la una de borrell de sa color.

Item tres gipons lo hu de tela blaua ab mestras naranjadas y los dos de xamallot blau y vermell ab sas mánegas

Item una camisola de cordallat ab sas mánegas guarnidas de tela naranjada.

Item unas mánegas de cotonina ab mostra de torcabocas.

Item un brial nou de cotonina guarnit de flocadura de color.

Item duas faldillas de raxa xalandrina las unas nouas y las altres usades guarnides de passamá.

Item unas faldillas grogas usadas mes unas faldillas de setsé vert guarnidas de vetas grogas mes duas faldillas de cordellat la una de llana blaua nouas y la altre de llana negra usadas.»

En lo segle següent la costum ha cambiat y varía ja la manera de vestirse les dones, copiant d' uns capitols matrimonials del any 1761 la següent nota de les robes que foren donades per dot á una filla dels Saforcada.

«Una calaixera y una caixa de fusta de noguer ab sos respectives panys y claus y calaixos.

Un matalás de llana bona.

Dos cuixins plens de llana ab sas coixineras.

Una colcha de indiana regular

Un cobrellit de satina.

Unas faldillas y una gaberdina de lustrina negra.

Una caputxa de vellut.

Unas faldillas y un gipó de tapiceria.

Udas faldillas y un gipó de lustrina obscura.

Unas faldillas y una gaberdina de bonato negre

Unas faldillas y un gipó de griseta blava.

Unas faldillas y un gipó de candelarias.

Un justillo de mitja tapiceria y altre de domas.

Dos devantals de tafetá negre.

Quatre devantals, ço es, un de mossolina, dos de cotó blanch y un de cotó de génova.

Un manto de escomilla negre.

Tres caputxas blancas, ço es, una de crestall y las dos de escot de ipra.

Tres mantellinas las dos de crestall y la altre de bayeta inglesa.

Dos gipons de indiana regulars.

Dos armillas blancas de bombosí rallat.

Sis llansols, esto es, dos de tela y los restants quatre de bri de forma major.

Un parell de coxineras de cambray, altre parell de tela y altre pareil de bri.

Tres tovallolas, ço es, una de tafetá, altre de cambray y altre de tela, totas guarnidas.

Deu canas entre estovallas y tovallons de fil y cotó ab mostra de ull de perdiu.

Sis enaguas de bri y dos de tela.

Dotse mocadors per enramar la calaxera, tots blanchs.

Tres dotsenas de camisas de bri ab mánegas de tela y sis de tela de guarnidas.

Sis faldillas de indiana regular.

Un bancal de indiana regular.

Dos gipons de vellut de cotó.

Y tota la roba de son fadrinatje.»

Referent al segle passat es curiós també lo següent:

«Vale que pagaré á Joseph Roig de la Figuera fadrí botiguer de Barcelona la quantitat de disset lliuras, dich 17 lliuras-sous-ardits, moneda barcelonesa, que son las mateixas me ha deixat per pagar las quatre canas de baieta negra del corver y una cana tres pams de dorantá negra y en forros y demés recaptas que he pres per vastir de llarch al Doctor Isidro mon fill y per las mans del sastra com consta

de un comta de manut; y per ser axi ho firmo en Barcelona y fabré á 14 de 1718.

Isido Roig.
Son 17 lliuras. Pagés de la Torradenbarra.

De bon principi creguérem que lo *vestir de llarch* al Doctor Isidro se refería el hábit talar ó sacerdotal, peró més tart comprenguerem que 's tractava de la toga d' un doctor en dret, segons hó prova la següent carta trobada en lo mateix plech que 'l anterior document.

«Jesús, Maria, Joseph.—En la Torradenbarra y setembre á 6 de 1728.

Doctor en dret Isidro Roig y Paradella mon fill: Donarás y pagarás al Sr. Vicents Hortoneda, doctor en medicina, vint y vuit lliuras—dich 28 lliuras—las quals se li estant devent de resta de las conductas des del any 1700 fins als 15 de desembre de 1727 que havem ajustat los comtes yo y lo dit doctor Ortoneda lo dia 6 de setembre del present any y averiguat tots comtas li he quedat á deure la sobredita quantitat. Confio farás bon pagament pues ho has firmat en la concordia y aixis ho confia.

Isidro Roig, ton pare.»

Finalment, remetém al lector qui vulga ferse ab més detalls sobre l' assumpto de aquest capítol, al inventari transcrit anteriorment.

CAPITOL VI

TRIBULACIONS

Sol dirse que en totes les families hi ha un fill pel llop, y per més respectable que fos la de Saforcada nos demostra la següent carta la veritat de aquell adagi.

«Alabat sia lo bon jesus.

Senyor Saforcada: el negossi de nostron jermá está posat en defensa desde lo dissapte antes de San Lluch que contavam 11 de octubre donarense tres dias y hanse demanat dilacions per tot temps. Lo negossi tot dependeix del cas dels gitanos que altra carrega no se li troba en tot lo proses, y lo seu company per rahó que no es defensat está condemnat á tortura y vuy que contam 24 se li dona, perque jo fuy ahir á vallmoll y parlí ab lo jutje y 'm digué que del negossi de mon germá no sen parlava ni estava alli per ell per quan estava posat en defensa, que sols estava per son company per quan no 's defensava lo havia condemnat á tortura y que demá ques lo dissapte se li daria sens falta y jo viu tots los aparells y lo butxí, y lo nostron negossi dependeyx de aquell fadri perque si ell lo inculpa del cas ó de altre en la tortura será mal cas, quan no tot tindrá bon succés. Lo procurador es un tal magnifich pau gavaldá notari de Tarragona parent nostre y home que se enten y te moltas amistats y 's porta tant be que desde que te procura no está en casa ni de nit ni de dia sempre va provant la quartata y descubrir cosas a nostre bon profit. Lo diumenje dia de Sant Lluch á la nit y pluja se partí de assí á vilavella á peu y altras parts. Esto escrich á V. M. per lo que penso li será de consol. Lo jutje es misser blanch y afet tant bona articulada que ne estich

aconsolat. Lo procurador ha pagat prossés, lloguers de mula, altres gastos y pagará. pero no pot abastar á tot. Nostron jermá me ha dit escriguesa á V. M. y que se apiada dels seus treballs y 'l volgués afavorir de alguns dinés pera poder acudir al gasto: jo també com á persona de que mes confio en esta ocasió se lo suplico ab las veras á mi posibles que al portador de la present qui es cristofol sorder nostron cunyat allarga la má tot lo que puga y li donie lo diner possible perque ara ja estam posats á las provas de testimonis y nos podrán dilatar los gastos; nostron jermá ha fet un acte obliganse á pegar de sos bens tot lo que en rahó de sa defensa se manllaurá y axi pot com segurament acudir que cert nostron jermá no sap de qui llansar ma y confiat no dich mes si no que el dimecres avisaré á V. M. del que aurá de nou perque demá comensa á dar testimonis. Ja penso sap com á vilabella tenen pres lo coll de brafim ques diu mostatjo ara sel ne an portat á gostantí per lo cas dels gitanos pera que confian de traure clarisia del cas. Al bon jesus ho encoman y que V. M. suplicántselo com se lo suplico de valls á 24 de octubre de 1626.

fra Mateu
indigne religiós caputxi

Pesam de li pesadumbre quen escrigue y confie en el bon jesus. Nostron jermá ho sentí molt sempre está plorant y cridant per V. M. en tant quem diuhen que tenen temor nos pervertesca lo enteniment.»

Ignoram com decaigué lo final de aquest grave assumpto, puix no havem trobat cap més document referent al mateix, axí com també nos queda lo dupte de si l' acusat era ó no culpable.

Per lo demés, la carta transcrita, dexant apart l' interés que mou, nos demostra que la tortura ó torment no era tan sols propia del tribunal de la inquisició, com lo vulgo creu y li fá creure qui li convé, sino també dels tribunals seglars y ordinaris.

CAPITOL VII

CULTIUS DE TERRES Y LLURS VALORS

Lo cep, aquesta rica planta trepadora, que avuy constitueix la principal riquesa de la comarca de la antiga Baronía del Vendrell, una de les més fértils en ví de nostra terra, en los segles que historiám, era gayre bé desconeguda.

Durant los matexos, bona part de terres estaven encara verges d' esplotació, y les restants eren campes y oliverars, cultivantse també lo garrofer, encara que en petita escala.

Les cullites principals eren, donchs, les del oli y les del blat *(forment)*, ordi, civada y demés cereals. En les hortes, que solian estar properes als pobles, se cultivava lo cánem ab preferencia á les hortalices y llegums; essent també molts los buchs de abelles y per consegüent la cullita de la mel no carexía d' importancia; ajudantse la major part de les cases ab la cría y pastura del bestiar de llana y pel.

L' inventari transcrit en lo tercer capítol, testimoni vivent de aquell temps, nos justifica ab molta eloqüencia lo que acabám d' esposar. Per això en lo celler no s' hi troba més que una bota gran sense fons y altres tres petites, mentres que en la botiga del oli hi veyém arrenglerades les divuyt grans gerres pera contenirlo, junt ab lo pentinador y les bregadores del cánem.

Veus aqui la venda que havem trobat de una cullita d' oli.

«Dilluns dia 30 de janer de 1622, jo Gabriel Miret pages de Vilafranca del Panadés, regoneixo á vos Andreu Saforcada, aqui present, que me haveu donat y entregat realment y de fet aquells cent y hu cortans de oli per vos á mí venuts alguns dias enrera, pel preu de coranta lliuras moneda barcelonesa; y us faix de dits cent y hu cortans de oli la present ápoca...»

Y per la antiga data que porta allá va la següent carta original referent á blat.

«Mon cosí Saforcada: Donará aquellas quatre corteras de forment á dit portador ques Toni Such de çi que jo las tindré per rebudas y V. m. men fa molt de pler. Christo sia ab tots. De la torra den barra vuy á 21 de janer 1623.

Son Cosí
jeroni tort.»

Lo cultiu de la vinya no 's començá á desenrotllar fins á mitjans del passat segle, essent ja important al final del mateix; y si d' axó ne volguessem una prova la trobaríam en lo llibre de memories y apuntacions de la casa Saforcada en lo qual llegím que l' hereu que hi havia en lo any 1797 estava molt enfeynat trayent comptes y relatant lo progecte, que realisá alguns anys més tart, d' axecar en la hisenda de Banyeres un gran celler ab sos cups y botes, hon guardar lo deliciós néctar.

Ja havem manifestat en lo capítol segon la aflictiva situació que en lo xv.é segle se trobaven los pagesos de la Baronía, abandonant al Monestir de Sant Cugat, llur alodial Senyor, les torres enfitéutiques menys productives; y en los següents segles no sembla pas que millorás molt dita situació, segons pot veures per los preus que llavors teníen les terres y estractám de varies vendes.

1509 —Una casa, 13 lliuras.

1509 —Una terra herma, (no cita la cabuda) 3 lliuras.

1513.—Un corral, 2 lliuras 10 sous.

1548.—Un hort de un cortó de terra ab sa aigua, 17 lliuras.

1562.—Una casa y tres pessas de terra de cuatre jornals la una y de un jornal cada una de las altras duas, 30 lliuras.

1589.—Una pessa de terra vinya ab algunas oliveras de tres jornals de cabuda, 20 lliuras

1599.—Una pessa de terra oliverá de dos jornals, 12 lliuras.

1599.—Una pessa de terra de tinguda dos jornals, plantada d' oliveras, 22 lliuras.

1630.—Una pessa de terra ab una fonteta d' aigua y tres socas d' oliveras (no cita la cabuda), 7 lliuras.

1653.—Una pessa de terra campa y bosch de deu jornals, 90 lliuras.

1654.—Una caseta en lo carrer major de Banyeras, 18 lliuras.

1657.—Una pessa de terra de tinguda una junta de bous, 9 lliuras.

1672.—Duas pessas de terra campas de tres cortons cada una, juntas, 13 lliuras

1682.—Una casa al carrer Major de Banyeras. 50 lliuras.

Y pera acabar de completar aquesta estadística mencionarém que en l' any 1593 un dels antepassats per línea materna del actual hereu Saforcada, adquirí per títol d' establiment perpetuu que li otorgá na Isabel Joana del Bosch, viuda den Llatser del Bosch y de Vilagaya, senyor jurisdiccional del poble de Llorens y de la Quadra de Lleger, la hisenda que la casa Saforcada possehix en dita Quadra, composta de les següents heretats:

Unas casas ab son corral y hort.

Una pessa de terra campa de cabuda 6 jornals.

Altra pessa de terra campa y part vinya, ab una pallisa y era, de cabuda 10 jornals.

Altra pessa de terra qual cabuda y cultiu no consta.

Altra pessa de terra part campa y part garriga de tinguda 30 jornals.

Altra pessa de terra garriga de tinguda 6 jornals.

Un hort ab aygua pera regar de extenció tres cortans de sembradura de cánem.

Altra pessa de terra campa ab algunas oliveras de cabuda 4 jornals.

Y altra pessa de terra, no constant lo cultiu, de tinguda 4 jornals.

Qual establiment se feu sens mediar entrada alguna per lo cens anuo de quinze sous moneda barcelonesa y sis gallines bones y rebedores, pagador en la festa de Nadal; quatre cortans de oli net y bo, recta mesura del Vendrell, tots anys y perpetuament en lo primer dia de Carnestoltes, una quar-

tera de forment, altra de civada y tres d' ordi net y rebedor, recta mesura de Barcelona, cada any en la festa de Sant Pere y Sant Feliu del mes de agost, y deu sous de censal rendal cada any.

Es digne de mencionar un dels pactes que conté lo referit establiment, en lo qual s' estipula: «que si 's deixa d' encendrer per un any y un dia lo foch de casa y per igual termini de cultivar las terras, puga treureus jo y los meus de dita heretat.» Manera elegant d' espressar la deshabitació d' una finca urbana, ja que sens foch no 's compren la vida. Y realment quan un camina per despoblat y ovira al lluny una casa, se li alegra 'l cor al veure fumar la xemeneya; puix es una prova evident de la vida y animació que dintre hi regna.

Finalment: réstans consignar com á dato numismátich ab relació al valor de les monedes que en una venda del any 1674 s' hi llegeix que 'l preu «son nou doblons moneda d' or aragonesa de valor y p.r reste y deu sous en moneda corrent, que son en moneda corrent 50 lliures Barceloneses.»

CAPITOL VIII

BESTIAR

Havem dit abans que la cria de bestiar era una de les fonts de riquesa de la comarca que historiám; y per conseguent era natural que aquesta la explotás també la familia Saforcada.

Ademés del testament que havem transcrit en lo capitol tercer, que, inseguint potser una costum que avuy no existeix, fa mérit dels crédits que té 'l testador per rahó del bestiar, la seguent carta original nos ho demostra.

Senyor Cosí:

Donará al portador de la present qui es pere canyelles per mon compte xexanta y dues lliures—dich 62 lliures—sous—de las quals cobrará rebuda mensionant com son en desca-

rrech dels cabrons teniem á mities lo dit canyelles y jo, y confiat &. Sia en guardia de V. m. com pot y jo desig de bonastre y noembre als 4 de 1615.

Andreu Saforcada.

Del 1622 trobám una escriptura d' ápoca d' un remat de cabres, no diu quantes, venudes per lo preu de cinquanta lliures barceloneses.

De l' any 1626 es un conveni elevat á escriptura pública en Vilafranca, en virtut del qual Bernat Totosaus regoneix que l' hereu Saforcada li ha entregat dues vaques llauradores y un vadell, una de pel mesclat y altra de pel vermell, avaluades en trenta tres lliures, ab la condició de alimentarles de bon recapte que un un pare de famlies es tingut y obligat (diu la escriptura). Y es pacte que l' hereu Saforcada se atura tres setmanes l' any per poder llaurar de dites vaques eo que lo capital ó quota sempre reste franch per dit Saforcada, y lo demés que restará de ganancia quan se vendrán se haja de partir entre les dues parts contractants.

No dexa tampoch d' esser curiós l' estracte de les següents escriptures.

«Die Jovis 16 Juny 1716.—Anthoni Uguet pagés de la Quadra del ortigós, parroquia de la Bisbal firma debitori al hereu Saforcada de la quantitat de 13 lliures y sou per lo preu de una burra de color ros, tala y quala com si fos un sach de ossos, de la bondat del qual está content y satisfet y confesa haverla rebut realment. Y promet pagarlas ab dos iguals pagas; la una lo dia de Sant Llorens prop vinent y la altra lo dia de Sant Miquel de Setembre també primer vinent sens dilació & ab obligació de tots los bens & y ab escriptura de ters, ab obligació de sa persona y bens y ab jurament.»

«Dia 3 de Abril de 1736.—Josep Guinovart pera pagar á Manuel Saforcada 44 lliures 10 sous valor de un parell de bous, lo un de pel mascart y lo altre de pel blanquinós per la esquena, de cinch anys quiscú d' ell, venuts y de ell confessa haver rebut; crea á favor de dit Saforcada perpetuament 2 lliures 4 sous 9 diners de pensió de censal.»

«Dia 3 de Setembre de 1749.—Agustí Mercadé, pagés del Astó pera pagar al hereu Saforcada un parell de vacas la una de vuit anys y la altra de dos anys que per 24 lliuras li ha venut, originalment crea á favor de dit Saforcada un censal &.»

CAPÍTOL IX

ENCANT Ó SUBASTA PÚBLICA

Posar una finca al encant, alocució molt freqüent encara avuy día, era lo mateix que véndrela á pública subasta.

Desde la més remota antiguitat era consuetut que les dites subastes ó encantaments se verificassen en la baronía del Vendrell, y sobre tot en la cort de son Batlle, per lo termini de trenta dies. Axís ho trobám consignat ja en una escriptura del any 1425 en la que los marmessors den Simó Dalmau venen una finca. «Y jo Berenguer Morenes (diu l' escriptura) sastre y nunci públich de dit lloch, faig relació que dita pessa de terra per XXX dias amplios y llegitims ha sigut subastada de voluntat dels dits venedors haventla rematada á favor de dit Perico Saforcada com á mes donant en encant públich y aixis ho confesso en for de veritat.»

Més esplícita y detallada trobám encara una altra escriptura de venda del XVIé sigle otorgada per lo Batlle de la baronía, dimanant de una execució, de la que traduhím: «precedint llegítima subasta pels llochs acostumats de dit poble per espay de trenta dies y per espay de tres dies seguits foren enceses tres candeles en la plaça pública y comú del dit lloch; y en defecte de comprador foren enceses quatre candeles conforme axó y lo altre consta en dit procés per relació feta per Andreu Martorell nunci y corredor públich y jurat de dita vila del Vendrell y abans de apagarse la última candela vos l' infrascrit comprador oferireu donar per la infrascrita pessa de terra lo infrascrit preu.»—Y més avall afegeix—«Present á est acte

dit Andreu Martorell nunci y corredor públich y jurat de dita vila del Vendrell, faig relació que de manament de dit honorable batlle fiu requerit pera que durant trenta dias complerts encantés públicament y á la vista de tothom pels llochs acostumats de dit poble de Bonastre, y encengués quatre candelas, sens que ningú oferís mellor preu que lo que se ha de pagar á dit honorable batlle y mer executor, lliurantse per lo preu memorat.»

A tot encant precedíen *les taves* ó plech de condicions, que 'l nunci publicava *ad sonum tubæ*, çó es, á só de trompeta. En unes del any 1721, hi llegím lo següent curiós final que suposám seria comú en aquell temps á totes elles.

Se ven dita casa de grat
y bona voluntat.
Digahi qui diri voldrà
que al mes donant se lliurarà.

Per lo demés l' acte de la subasta era molt típich, y després de lliurada la finca al millor postor, lo nunci, com á penyora, li feya entrega de la tava. Veges en prova de lo manifestat la relació que transcrivím d' una d' elles, complicada ab un incident imprevist que la fá encara més interessant.

«En 22 de maig de 1729. Francesch Figuerola nunci jurat de la curia y baronia del Vendrell, fa la relació següént:—Requiresch á Vostra Mercé Sr. Notari lleve acte y done fe com lo dia 8 de maig del corrent any 1729, á instancia de Joan Solá y de Salvador Bassa, pagesos de la present vila del Vendrell, com á tudors y curadors testamentaris de la pubilla Mayner, filla y hereva del quondam Joan Mayner de dita present vila, encantí en dit dia á la tarde, en la plassa de la dita vila del Vendrell, una masia que feyan vendre dits tudors, mediant tabba; la qual masía jo requirent la encantí en presencia de dits tudors, y posí tres candelas seguidament acabada la una la altre; y en la tercera y última, al casi espirar esta, me doná lo Sr. Doctor Serapi Fortuny la dita de vuytanta lliuras. Y al mateix temps de havérmela donada espirá y se acabá la dita tercera candela, y luego jo requirent publiquí en la dita plassa que la candela era apagada, y que aixis, candela apagada pessa lliurada; quan al mateix temps

Manuel Saforcada ques trobava dins la entrada de la casa del notari avall escrit en companyia de dits tudors, me feu senyal ab la má, alçant dos dits, en senyal que publiqués duas lliuras més, no obstant de ser acabada dita candela; y no obstant aixó, passí á publicar ditas duas lliuras més, ademés de las vuytanta ofertas per dit Sr. Dr Serapi Fortuny. Y no trobant qui més offeris, entregué la tabba á dit Manuel Saforcada. Y esta es la veritat per lo jurament que dalt tinch prestat.»

Finalment no podem resistir la temptació de donar al lector la mostra d' unes *taves* qne fan referencia al arrendament de una de les dues tendes que tenía la universitat del Vendrell.

Diuen axis:

«Tothom qui vulla entendre en arrendar la una tenda, se arrenda per temps de dos anys que comensarán lo dia 1er de maig del any 1728, y acabarán lo dia 30 de abril del any 1730, ab los pactes següents:

«Primo Volen los Srs. Regidors que lo qui arrendará tinga obligació de tenir á compliment çó es de congre, bacallá, sardinas saladas, arengadas, arrós, tunyina, ametllas, vellanas, nous y de moscadas, sucre, clavells, canyella, cotó de blens, pebre, fideus, claus dinals y dobles y de ferrar, barrines, tatxes, agullas de cosí y de cap, pega, fil blau y de negre, betas, cordoneras; y de totas las sobreditas cosas se li dona de sobrepuja, çó es; per cada quintá de congre una lliura; per lo quintá de bacallá una lliura; per lo quintá de arrós una lliura; per lo quintá de tunyina una lliura; per cada miller de sardinas deu sous; per cada miller de xicas deu sous; per ports per quintá quatre sous y de Barcelona vuit sous; y de las demés cosas se li dona de sobrepuja lo ters del preu, çó es; si costa á sis pugan vendre á vuit.

»Item volen dits Regidors que lo qui arrendará puguia vendrer oli á la menuda y se li donará de sobrepuja dos sous per cortá. Y de totas las sobreditas cosas hagia de estar subdit als dits Regidors, ab ban de cinch sous cada vegada ques trobará en frau de no tenir ditas cosas y de vendrer á més del preu que estará tatxat per dits Regidors; y que de totas las ditas cosas puguia lo arrendador executar á qualsevols personas quen vendrán, çó es; de congra, bacallá, tunyina, arrós, de cortó en avall; las sardinas y arengadas de cent en avall, y del

oli nos puguia privar de vendrer á mitjas lliuras y á lliuras sols non venguian á la menuda; y tampoch no puguia privar á qualsevol foraster de vendrer un dia y una nit de totas las sobre ditas cosas á la menuda un dia la setmana, y tampoch á Pere Martir Vidal lo que toca de la droguería.

«Item volen dits Regidors que lo qui arrenderá, del preu ne oferirá donar, hage de pagar de comptants deu lliuras, y lo restant del preu ab tres iguals pagas, çó es; la una lo día de Ntra. Sra. de Agost de dit any, la altre lo día de Cap de any, y la altre lo darrer día de abril; y aixi mateix los anys vinents; y ademés del preu tinga de pagar los censos al Sr. Abat y donar duas fiansas á coneguda del Elet de la concordia, y entregar tot lo dit arrendament al dit Elet, y firmar un acte y pagarlo, y al nunci per lo encant deu sous.

»Item volen dits regidors, qui arrenderá hage y tinga obligació dit arrendador de qualsevol mercaderia de valor de tres lliuras en amunt, tinga obligació de anar á denunciarla als Regidors per fer lo preu, en ban de tres sous per cada vegada.

»Dirhi qui dir hi voldrá que aquell qui més hi dirá se lliurará, conforme canta la tava. Y dita tava se fá per ordre dels Regidors y á instancias del Elet de la concordia.»

Se lliurá dit arrendament de la una tenda, puix en la vila n' hi havia dues, per la quantitat anyal de 86 lliures barceloneses.

Sens dupte que 'l lector ignora qui era l' Elet de la concordia que se nomena en les taves. Per axó es necessari posarlo en antecedents. Lo comú, ó millor dit, la Universitat, estava tant entrampada y carregada de deutes que després de la Guerra de Successió devía la friolera de 28.000 lliures, procedents la gran majoría de capitals de censals, violaris y vitalicis que feya á molts particulars. Aquestos, á derrers del segle anterior, firmaren una escriptura de concordia ab dita Universitat pera millor afirmar y regularisar lo pago del referit deute y per anarlo amortisant, á qual fí se crearen diferents arbitres y se *elegí* á un dels acreedors pera intervenir los fondos y ordenar los pagos pera millor garantía dels dits acreedors.

CAPITOL X

DEXES PIADOSES

Entre les d' aquesta mena trobám dignes de coleccionar la d' Antoni Saforcada, contenguda en son testament del any 1519, ab lo qual per lo cas de que l' hereu morís sens fills llegítims y naturals ó ab tals que ningun de ells arribe á edat perfeta de pubertat, crida hereva, lo testador, á sa ánima y á la casa de Deu Nostre Senyor, instituint un benefici en en la Iglesia de Santa Magdalena de Bonastre, destinanthi un clergue ó prevere del llinatge ó parentela del testador ó de sos progenitors, y en defecte de ell altre qui siga de bona fama y vida honesta, (paraulas bastant significatives y que entranyen los vicis d' aquella época), que nombrará lo Sr. Bisbe de la diócesis. Més tart lo marmessor de dit testament funda ab escriptura pública lo referit benefici, dotantlo ab diversos censals, en lo altar de Santa Magdalena de la referida Iglesia que, diu, fou construit per la casa Saforcada.

Ab la data del any 1625 trobám un rebut de nou sous firmat per lo senyor rector de Bonastre y pels dos jurats de dit lloch—«y son tants ne ha deixat als bassins de dita parroquia la quondam Teresa Saforcada en son últim y válido testament.»

Veus aqui lo que costá l' enterro de la referida *quondam*, segons rebuts orginals que transcrivím.

«Jo Francesch Soler Prebere y Rector de Sancta Magdalena de Bonastre, confés haver rebut de Andreu Saforcada pagés de dita parroquia la suma y cantitat de sinch lliures dinou sous y un diner y son y mels paga ço es 1 lliure 16 sous 1 diner los drets de la sepultura novena cos present y capdany de la q.ª Teresa Saforcada sa muller y los 3 sous per la una missa baixa se ha deixat la dita q.ª Teresa Saforcada

Y per que estich content y satisfet de mos drets fas lo present de la ma mia propia á 19 de Sbre. de 1623.

»Fas fe yo dit Rector com lo referit ha pagat per los capellans han assistit á dits officis quatre lliures y vuit sous dich 4 lliures 8 sous y per ser aixis fas lo present vuy dia y any dalt dit.»

«Jo Fr. Pere Sado Sagristá de ntre. Sra. del Carme de la vila de Valls confes haver rebut del Sr. Andreu Saforcada de Bonastre 6 lliures 12 sous dich sis lliures dotse sous y son per la charitat de dos trentenaris ha fets celebrar en dit convent per la anima de la Sra. Teresa Saforcada q.° muller del dit Sr. Andreu Saforcada, las quals se deixá dita Sra. en son ultim testament y per ser ver fas lo present de ma mia vuy á 21 de Janer del any 1624.—Fr. Pere Sado Sagristá del Carme.»

En un testament del any 1640, llegim lo següent llegat

»Item deixo y llego á la Iluminaria de dita Iglesia de Banyeres vuit sous moneda barcelonesa y á Nostra Senyora del Roser de dita Iglesia vuit sous de dita moneda. Item á Sant Joan quatre sous. Itèm á Nostra Senyora de la Candela quatre sous y á Sant March quatre sous. Item al nom de Jhesus quatre sous moneda Barcelonesa.»

En altre testament del any 1669 Eularia Uguet institueix hereva á la Casa del Senyor y á la ánima de la testadora y á les dels parents de ella. Sos marmessors «per alabansa y gloria de Deu omnipotent, de sa mare la Beatíssima Verge María y de tota la cort celestial, y en remissió dels pecats de dita Eularia y de tots aquells de la sua intenció en las penas del purgatori existents y detinguts, institueixen y fundan y volen y manan que se celebrin cada any trenta misas matinals» -y senyalen los dies festius en que s' han de celebrar.

Del dia 19 Juliol 1729, es una escriptura en la qual «Jaume Bassa per ell y los seus; en honra y Gloria del Senyor y de la Inmaculada Verge María mare sua y Sra. nostra, y en satisfacció de nostras culpas y pecats, institueix y funda perpetuament vuit rals anuals per dos ciris se han de menes-

ter per celebrar y dir lo Rosari en lo Altar de Ntra. Sra. del Roser fundat en la Iglesia del Vendrell que se acostuma de dir dit Rosari tots los dias, lo menos de pes de una lliura quiscun ciri. Los quals vuit rals promet per ell y los seus pagar perpetuament sens poderse redimir aquells al Rvnt. Dr. Antoni Ferrer Pbre. y Rector de la parroquial Iglesia de dita vila del Vendrell y als seus en dita Rectoría successors, pagadors dits vuit rals quiscun any en lo dia del Apostol Sant Jaume del any prop vinent de 1730, y axí consecutivament tots los anys perpetuament.»

Posteriorment en l' any 1732 se troba la redempció de un censal de preu setanta lliures que la casa Saforcada prestava á la obra pia dita y anomenada de la llantia del Roser, y que lliuren los administradors de la matexa. La persona piadosa que ans lo percibia, en son testament ne feu llegat pera alimentar, ab les pensions de dit censal, la llantia que cremava davant del altar del Roser.

Y á propósit de axó, sembla que en lo poble hi havía dues confraries rivals, en lo bon sentit de la paraula, anomenades del Roser la una y de la Santíssima Trinitat la altra, pertenexent tots los vehins á una ó altra de les dites confraries. Quiscuna de elles tenia una sepultura en la iglesia davant de son respectiu altar, y en ella eren enterrats los confrares. En llurs respectives diades del Roser y de la Trinitat era quan les dites confraries rivalisaven en qui més podía lluirse fent millor festa.

CAPITOL XI

LO SENYOR ONCLE

Costúm era en la velluria que totes les families honorables —y al dir honorables recordes que volém dir hisendades—dedicassen un dels fills esterns ó cabalés al servey de Deu, prenent ordes sagrades y entrant en lo clero ja regular ja seglar.

Una vegada sacerdot, per tots los parents era tingut sempre com á home de ciencia y enlayrat criteri, y á ell acudien á cercar consell en tots los negocis arduus. Quan un casament se feya en la familia era de rúbrica que fos ell lo ministre celebrant, encara que hagués de fer més de una jornada per assistirhi, puix de lo contrari ja hauría semblat que 'ls nuvis no havien d' esser ben casats; ell portava lo cap del dol y donava lo pésam en tots los enterros y era de rúbrica també que batejás á sos nebots, qui després l' honraven á boca plena y pomposament ab lo respectable títol de *Senyor Oncle*.

La familia dels Saforcades no havía pas d' esser una excepció entre les de sa classe, devent consignar que, tan arrelada era la costúm, que moltes vegades fins sembla que 'l pare imposá sa voluntat al fill. Així veyém en un dels testaments citat en altre capítol que 'l testador declara y vol que 'l seu fill Pere de edat de vuyt anys siga prevere ó eclesiástich.

En lo transcurs de aquesta obreta havém donat ja compte de diferents preveres exits de la familia Saforcada, recordant al lector lo benefici fundat pera un dels qui ho fossen de la matexa, y axís veyém gayrebé un clergue en cada generació, fins al present segle en que un d' ells paga ab la vida y es sacrificat en les lluytes polítiques, que per desgracia tan sovint han trastornat la terra catalana, segons consta en la següent patética relació.

«Dia 2 de abril del any 1823. Lluís Saforcada rector que era de Sant Sadurní de Noya, Bisbat de Barcelona, fou tret de casa sua per los micalets constitucionals á la nit y lo assessinaren allí cerca á un quart de hora de distancia de dita parroquia de Sant Sadurní per lo camí de Monistrol. Fou enterrat en lo cementiri de la parroquia y destruits tots los mobles que tenia en sa casa y fora de ella. Després quan la religió torná á regnar los amichs de la parroquia demanaren al govern pera trasladar lo cadáver á la iglesia y los hi fou concedit. Se desenterrá als 13 de Janer del any 1824 trobantsel censer com lo dia de sa mort y moltas centas personas anaren á besarli la má y posat en un nou bagul, l' endemá se li feren los oficis ab oració fúnebre haventlo després passejat per tota la vila. A la tarde se feu caritat als pobres donantse cuatre cuartos á cada un, distribuintse passat de vint y cuatre duros.

Se doná dinar á tots los del dol y lo dia 15 després de fetas altras funcions en la iglesia fou enterrat en ella devant l' altar més prop del major en lo costat de la dreta entrant á la iglesia. Los funerals que se li feren junt ab la caritat als pobres importa 359 lliures, 13 sous, 5 ardits.—R I. P.»

CAPITOL XII

PLETS

Al escriure aquesta paraula, nos recorda sempre que la jove del mas Gallart, orgullosa de mena, poch temps després d' haverse emmaridat, deya que ella no podía patir may encara que Deu volgués: tant era lo recapte que hi havía á la casa. Y Deu la castigá. Dotze anys més tart, lo tribunal posava al encant la última gleva de la hisenda del seu marit. Los plets havian ensorrat lo mas que tants segles portava de existencia.

Aquest cranch social, tan més terrible com més testarrut y fort de geni es lo demandant ó 'l demandat, que corseca y empobreix los patrimonis més ferms, també 'l trobám algunes vegades dintre la familia Saforcada, sens que, per sort, haja fet grans estragos en la casa.

En lo primer capítol havem apuntat la manera com s' administrava justicia en la baronía del Vendrell, y ab la data del any 1550 trobám una sentencia que sens dupte será llegida ab gust per nostres lectors.

«Los noms de Notre Senyor Deu Jesuchrist y de la intemerada Verge María mare sua humilment invocats.

De hon nos en March Vidal procurador general del molt Reverent Senyor Abbat de Sant Cugat del Vallés en tots lochs y terres que dit Senyor abbat te en lo Penades. Vista primerament la demanda feta per en bernat Torrell del loch

de Bonastra vers y contra en montserrat saforcada del mateix loc de bonastre demanantli certa propietat situada en lo terme de bonastre nomenada aufals pretenent dit bernat torrell pertanyer a ell com sia stada de lur pare eo de lurs predecessors E axi dit Saforcada esser condempnat en restituirli aquella Vista la resposta feta per dit Saforcada pretenent que en cars que dita propietat fos stada de los predecessors de dit torrell empero que los predecessors de dit saforcada han possehida dita heretat per temps de quaranta y cinquanta anys eo axi per tant temps que sería suficient aludir la legítima prescriptió y per ço deu esser posat scilenci al dit torrell en sa demanda Vist lo capbreu del senyor en lo qual los predecessors del dit saforcada capbreuaren dita propietat com a propia mes de trenta anys ha y en lo mateix capbreu lo pare de dit bernat torrell capbreva les propietats y en dita capbreuatió no posa ni capbreua la dita propietat. Vista la conffessió del dit bernat torrell, regoneixent e confessant esser veritat que los predecessors del dit saforcada e dit saforcada han possehida la dita propietat per xxxx e L anys e finalment per tant temps del qual ell no te memoria pretenent empero que lo dit saforcada li ha de mostrar com posseheix aquella com sia stada dels seus segons se mostra ab cert pretes contracte de censal encarregat per lur pare en lo qual obliga la dita propietat en dit censal specialment. Vistas finalment les pretesses de les parts en tot lo que dir y allegar han volgut havent nostre senyor deu devant nostres ulls y los seus sagrats quatre sants evangelis devant nos posats y per nos humilment y reuerentment mirant assi que de la fas de nostre senyor deu lo nostre recte juy possehesque los presents día y hora á les parts precisament y peremptorie assegnats als quals a cauthela presisament y perentoria assignam a proueir y promulgar la nostra sententia de vot y concell del magnífich misser angel comalada en dret doctor assessor nostre deuall scrit precehint en lo modo forma seguent. E com a nos consta sufficientment y com se pertany del intentio del dit bernat torrell agent e si o non constas susficientment dita proprietat esser stada de lurs predecessors consta empero la dita intentió del dit agent esser e li fa per la exceptió de la prescriptió llegittima de XXXX o L anys y enrera inmemorial adlegada per lo dit Saforcada de la qual consta axi per actes com per altres

legitimes probations e per confessio de dit torrell com consta los predecessors del dit saforcada hauer posseit la dita propietat pacifficament y ab bona fe ab ciencia y ab passiencia dels predecessors del dit torrell e del dit bernat torrell agent y hauer capbreuada y posada en son capbreu la dita proprietat per la qual cosa e altrament se mostre y presumeix titol legítim del dit saforcada y sciencia dels dits torrells y per la legítima prescripció y duiturnitat de temps. E per ço e altroment lo dit bernat torrell no tenint dret ni actió alguna en demanar la dita proprietat. Totes estas y altres coses justament considerades sentensiam pronuntiam y declaram lo dit bernat torrell no tenir dret ni actio alguna de demanar la dita proprietat al dit montserrat saforcada ans lo dit saforcada deurer esser absolt de dita demanda axi com ab tenor de la present nostra sentencia de aquella al dit Saforcada absolem y al dit bernat torrell agent en dita demanda scilenci perpetual ïmposam ninguna de les parts en les despeses condemnam ex causa prouehint empero per los bastrets esser feta exequtio—comalada assesor predictus.—Publicata per prefactum procuratorem ni loco de Vandrello die lune septima mensis julii anno a nativitate domini millessimo quingentessimo quinquagessimo presente et interveniente me damianus gili cure tarracone apostolice et regia auctoritatibus notario publico et scriba in hujus asumpto et presentibus et dictam sententiam audientibus et presentibus etiam pro testibus honorabiles. Bartolomeo mayner et Benedicto romeu dicti loci de Vandrello.»

Durant lo trieni de 1619 á 1622 exercí lo cárrech de batlle major de la baronia l' honorable Andreu Saforcada. Al arrimar la vara, finit lo trieni, tenia obligació de donar comptes de totes les composicions, penes y drets fiscals que hagués imposat, als Jutges de taula, ço es, un lletrat de Tarragona ó de Vilafranca del Panadés, que nombrava 'l senyor Abat, y un prohom de la baronia á qui elegien les cinch universitats de la matexa; devent del líquit resultant de dits comptes ferne quatre parts, dues per lo senyor Abat, una per lo batlle sortint y altra per les cinch universitats. Sembla que dit Saforcada no degué cumplir ab aquest requisit y 'ls síndichs de les dites cinch universitats promogueren enquesta davant los

juiges de taula que ho eran micer Pau Rafel Llaurador, doctor en drets de Vilafranca del Panadés, y lo magnífich Geroni Sandrós cirurgiá de la vila del Vendrell, qui, después de vist y regonegut lo procés que s' instruí, sentenciaren y condemnaren al honorable Andreu Saforcada á donar bons y rahonats comptes de totes les composicions, penes y drets fiscals que havia percebut per rahó de dit cárrech de batlle. De aquesta sentencia podia apelarne l' interessat per davant del jutge de apelacions de la baronia, pero degué regonexer la justicia de la matexa, puix en escriptura ab data de 28 de juny del any 1622, rebuda en poder del discret Antoni Martí notari de la vila del Vendrell, consta lo passament de comptes y la remissió y definició que li feu lo procurador general del senyor Abat.

En l' any 1634 tornám á trobar al mateix Andreu Saforcada embolicat en un altre procés que acabá per transacció segons se desprén del compte que transcrivím, per les noticies que enclou sobre aranzels judicials d' aquell temps.

«Nosaltres los ministres de la cort del honorable Batlle de la vila y baronia del Vendrell tenim rebut de Andreu Saforcada de Bonastra 33 lliuras 2 sous, dich trenta tres lliuras dos sous, per las rahons baix scritas les quals apagades per la composisió y gastos fets en un original proces contra dit Saforcada fulminant á instancia del procurador fiscal de la cort del honor. Balla los quals gastos y composicio son los seguents:

Primo per la composicio á dit honor. Balla.	3o lliuras — sous.
Item al not. per quatra fullas original proces.	lliuras 8 sous.
Item al not. per 5 receptions de testimonis.	lliuras 10 sous.
Item al not. la dieta de portarlos pres al jutje per la provisio de captura. . .	lliuras 12 sous
Item per la acta de remisio. . . .	lliuras 10 sous.
Item la dieta de aportarlo pres al Jutje per lo vidit al preu de la remissio.	lliuras 12 sous.

Item al not. per un acta de manlleuve ó promesa pera que dit saforcada després que fonch pres no entras á la preso sino questigues en una cambra en lo qual entrevingué Joan jibert com afermansa.	lliuras 10 sous.
	33 lliuras 2 sous

Fet de ma de mi Bernat nin not. y scriua de la cort del honor Balla vuy als 31 de octubre de 1634.»

Finalment entre los papers del segle passat trobám la següent nota.

«Vuy día 24 de desembre de 1792 se es comensat lo plet del Vall del Castell contra lo Capítol de la Seu de Barcelona. ¡Que Deu nos hi dó bona ventura!»

Aquest plet versá sens dupte sobre la hisenda del terme de Banyeres, puix tenía lo senyoriu de les terres de dit terme la Prepositura del mes de novembre del Capítol de la Seu de Barcelona.

En 24 de maig de 1795 presentava l' assumpto bon aspecte segons se desprén de la següent carta datada á Barcelona.

«Molt Sr. meu: En vista de algunes noticias y apuntaments que me donaren lo Sor. Joan Ventosa y sos companys quan vingueren á declarar, he arreglat jo lo adjunt Mapa y haventho ensenyat al advocat, me ha dit convenía, que lo remetés á V. m. á fi que se assegurian si en la substancia está bé, y sino ab exemple de ell servéscas V. m. de formarne un que encara que no estiga molt pulit no importa perque despues jo ja lo posaré en deguda forma. Jo sempre havía cregut, que Sauforas era un poble y persó veurá V. m. que com á tal lo havia pintat en lo mapa, pero lo advocat me ha dit que no es Poble, si que es un pas, que se anomena Sayforas; per consegüent servescas V. m. traurernos de est dupte, y aseñalar ahont correspon lo tal pas de Saiforas en lo mateix

mapa, y la divisió del terme de Santa Oliva y Bañeras. També diu lo Advocat aseñalia ahont es lo quartó de terra, que lo comu cedi á Magi Sans. Y finalment diu lo Advocat que si lo present mapa está bé en quan á la substancia (pues que las distancias poch mes, ó menos no importan) estiga V. m. cert del bon exit de la causa ab tal que ab la Vista del Mapa se ha animat molt, y aixis ab desitx esperem saber, si está bé, ó las faltas que contingia advertint, que la torta, que fa lo conducto de Sans, que es lo color blau, es perque diu que ha trobat una roca, y que ha apartat un poch del recte Lo demés deixi dir al Sr Rector y qualsevol altre, que quan nosaltres estiguem segurs del mapa parlarem ab tota la boca. Es quan dech dir á V. m. y prego á Deu lo guarde molts anys.

B. L. M. de V. m.
Son Segur Servidor
Esteva Felix Blanch.

En lo tal plet los curials degueren trobar una bona mina ja que tres anys més tart encara durava segons se desprén de la carta que transcrivím.

«Barcelona y juny á 29 de 1798.

Molt Sr. meu: esta es pera dir á V. m com per lo present no hi ha ninguna novedat perque lo Relator no apogut pujar á la Audiencia per no trobarse perfectament bo penso que la semmana entran y pujará: Mon germá Mn. Joseph me escrit que V. m. diu que está esmirat com jo no li so escrit: la hora que jo y V. m. quedárem quan se varem despedir á la Creu Cuberta que si havia novedat li escriuria ó sino que quan V. m. vindria de la Festa Major de Rudinyá lo Dijous ó lo Divendres lo mes llarch vindria en esta de Barcelona per est motiu no li so escrit: luego de rebuda esta vindrá a portarme dinés perque no puch viurer del ayre del cel: que V. m. nom deixá mes que cinch Duros y ja ne havia de tornar dos y no men quedaren mes que tres pera gastar. Jo penso que no puch gastar menos del que gasto y menjo molt llimitat: del quem diu del Capellá que pren testimonis ho só dit á Dn. Francisco y me ha dit que es convenient lo

venir tots los que vareu testificar contra lo Capellá y se fará un memorial al Bisbe contra de ell. Per amor de Deu rebuda esta vinguia perque no tinch diners: no vagia á casa de la Sra. Pona perque jo estich en altra part perque nos donava carn del Hospital dels Malalts que quan nos ho varen dir que era dels malalts nos pensavam ques moriam. No dich mes per no cansarlo. Deu lo guarde molts anys.

Servidor de V. m.
Pau Saronelles.

Aquestes dues cartes les havem donades á conexer mes com á una mostra de la correspondencia de aquell temps que pera donar llum al asumpto de que 's tracta.

Ignorám com decaygué lo tal plet. Lo cert es que en los llibres de comptes de la casa se hi troban apuntades moltes partides de diners pagats als curials que juntes pugen un grapat de centes lliures.

CAPITOL XIII

LES AUTORITATS SE DIVORCIEN

Llegím en una nota:

«Lo dia primer de la Nativitat del Senyor de 1748 *(correspón al any 1747 del cómputo ordinari)* lo Senyor Rector de Bonastre digué al peu del altar que lo Batlle y los Regidors havian negat la justicia y eran uns mucosos que no sabian de senyarse ni saben lo pare-nostre, y que los que havian governat lo comú de Bonastre que era imposible que fossen salvats.»

Aquesta falta de concordia entre les autoritats motivá sens dupte la següent carta:

Ha arribat á ma noticia com en eix poble se despreciaban las Providencias que mon Antecessor de Llupiá, vuy Bisbe de Leon, havia donat pera lo aument del be comú del mateix, no obstant de tenir ditas providencias la aprobació del Corregidor de eix partit. Per assó passo á expressarvos com será de mon agrado que en avant no se mude cosa y que si se hagués fet, sia corregit luego, arreglantse tot al modelo que deixá dit Sr. de Llupiá, fins al temps que jo aniré á eixos paratjes, que ajudant Deu, espero practicarho per tot est any, y alesores oiré totas vostras pretencions, y rahons, y veuré de compondrer totas las cosas de aquell modo, que sia més profitós per lo be tant comú com particular de eix Poble, puig desitjo el major alivio, y consuelo de tots mos Vassalls, que espero cumpliran puntualment tot lo que ab esta queda previngut.

Deu vos guarde molts anys. Sant Cugat 20 de mars de 1748.

Vostre Segur Servidor
Dr. Dn. Bonavra de Gayolá y de
Vilosa Abat de S. Cugat.

Batlle y Regidors de Bonastre.»

Que la transcrita carta degué fer lo seu efecte ho demostra una postdata contenguda en altra carta del propi Sr. Abat, del dia 18 de Abril de 1748, dirigida al hereu Saforcada, en la qual s' hi llegeix:

«Ja se que anau de bona correspondencia ab lo Sr. Rector de eix Poble, del que quedo molt content, y ab assó me obligareu á mirar ab tot gust lo major consuelo y alivio de tots los de eix terme al anar á eixos Pasatjes.»

Poch emperó degué durar la armonia, degut sens dupte al caracter quisquillós y dominant del Sr. Rector, puix en lo següent any havent sigut nombrats regidors Nicolau Totosaus y Tomás Saforcada aquestos presentan un memorial al Sr. Corregidor de Vilafranca dihentli que havent lo Rvnt. Joseph Cabrer Rector del Poble cuydat de traure de la Secretaria de la Audiencia lo privilegi dels tals Regidors, lo tenia en son poder negantse á entregarlo pel motiu que volia que prestes-

sen lo jurament y prenguessen possessió del cárrech en la casa rectoral, á lo que 's negaven dits regidors haventhi com hi havia casa del comú propia per aquesta mena de actes y suplicant que axís se decretás, com en efecte ho decretá lo corregidor al peu del memorial.

Apesar d' axó lo Rector se negá á obehir y fou precís formular un nou memorial fulminant contra d' aquell, lo Corregidor, séries prevencions, y teninthi que pendre cartes lo Sr. Bisbe de Barcelona pera ferlo cedir.

Conseqüencia de tot axó es una nova epístola del Sr. Abat al hereu Saforcada predicantli pau y armonía, y per cert que en lo sobrescrit d' ella, com era costúm en aquell temps després del nom posarhi alguna frase de cortesia com per exemple «A qui Deu guarde molts anys» ó altre per l' estil, s' hi llegeix, sens dupte pera acontentarlo y demostrarli la consideració y l' afecte que li tenia, lo següent=«Al Sr. Thomás Saforcada, pera que desitjo y li reservo la vara de Batlle en lo bieni próxim—Bonastre.»

Y en efecte, cumplí l' Abat sa promesa com se pot veure del títol que transcrivim:

«Nos Dn Fr. Bonaventura de Gayolá y de Vilosa per la gracia de Deu y de la Santa Sede Apostólica Abat del Imperial Monastir de Sant Cugat del Vallés, de ningun Bisbat, de la Congregació Benedictina Claustral Tarraconense á la Santa Romana Iglesia, tant en lo cap, com en los membres, inmediatament subgecte, y en dit nom Señor Jurisdiccional del lloch y terme de Bonastre, Baronia del Vendrell, Corregiment de Vilafranca del Panadés &ª=En atenció que la jurisdicció del lloch y terme de Bonastre Corregiment de Vilafranca es de nostra Mensa Abbacial, y en dit nom Nos especta la nominació y elecció de Batlle de dit lloch y terme; y concorrent totas las circunstancias que se requirexen per semblant empleo en la persona de Thomás Saforcada, lo elegím y anomenám per Batlle de dit lloch, y terme, perque precehint lo jurament acostumat en ma y poder del que actualment regeix la Vara del Batlle del mateix lloch, exercesca lo mencionat encarrech per lo termini y espay de dos anys, contadors y del día que pendrá possesió, fins lo dia ultim de desembre de mil setcents cinquanta dos, debent passat dit día ultim de desembre de 1752 per quedar sens jurisdicció, arrimar la vara, y

péndrerla lo Regidor Decano, y servirla fins que se pose en possessió lo Batlle, que será novament elegit per aquell bieni. Y en consequencia de tot lo expressat, ordenám y manám á tots y qualsevols officials, particulars y demés personas de dit lloch y terme de Bonastre, y altres á qui convinga, y menester sia, tingan, regonegan y reputen tenir, regonexer y reputar degan á dit Thomas Saforcada per Batlle de dit lloch, y terme de Bonastre per lo espay referit de dos anys, guardantli, y fentli guardar tots los decrets, emoluments, honors, preeminencias, prerrogativas inmunitats, y exempcions, que com á tals deuhen gosar los demés Batlles de dit lloch y terme de Bonastre. Y pera que aixís se cumple y observe manám donar lo present despaig firmat de Nostra Ma, sellat ab lo Sello de Nostras Armas, y refrendat per lo Escribá de Nostra Curia. Dat en dit Nostre Imperial Monastir de Sant Cugat als quinse de Janer de 1750.=Fr. Bonav[ra] Abat de Sn Cugat.=Sello del Abat=De Manament de dit Iltre Sor Abat mon Señor, Geroni Clariana not. y actuari de las Curias dels Batlles de la Vila y Baronia del Vendrell.»

Es de notar que havent perdut nostre principat, com es ben sabut, la seva autonomía en l'any 1714, desde llavors dexá de nombrarse lo batlle general de la Baronía en la conformitat indicada en lo capítol primer, elegint lliurement lo Sr. Abat de Sant Cugat, com á senyor jurisdiccional, un pera cada poble de la baronía fins que vingué la lley de abolició de senyorius ab data del 6 d' agost de 1811.

CAPITOL XIV

UNES BARALLES, UNA MORT Y UN PERDÓ

Lo jove Lluís Romeu, degué estar fortament enemistat ab diferents companys seus, haventhi entre ells un ascendent dels Saforcades, ja que segons sembla, aquestos en unes baralles, lo tan mal feriren que, portat á casa sua, morí poch temps després á conseqüencia de les ferides.

Oberta la corresponent enquesta en la curia del Batlle de la Baronía, foren delatats é inculpats dits companys, contra los qui se seguí lo procediment.

Com que tots ells eren de bones cases, que prou se coneix ab los cognoms que porten, aquest procés degué causar gran sensació y curiositat; y mal devía anárloshi la cosa, quan per aufegarlo acudiren al medi de solicitar lo perdó de la part agraviada, que obtingueren, mitjançant lo qual, per més que avuy nos cause estranyesa, quedaren lliures los processats de la acció de la justicia; puix axís ho disposaven les lleys de aquell temps.

Feta aquesta breu relació, creyém que 'l lector llegirá ab gust los documents que ho comproven; sobre tot lo del perdó, inspirat en los més purs sentiments de caritat cristiana.

Diuen axí:

«Día 14 de febrer de 1728 en la vila del Vendrell.—Constituhit personalment lo honorable Joan Vidal Batlle General de la vila y Baronía del Vendrell, Bisbat de Barcelona, ab companyía de Francesch Figarola nunci jurat de la Cort de dit honorable Batlle, juntament ab mí Joseph Congost y Nin ciutadá honrat de Barcelona, notari y escrivá propietari de dita Cort, en la casa de Joan Romeu pagés de dita present vila del Vendrell situada en lo carrer de Mar, y en un aposento de dita casa que dona finestra á dit carrer se ha trobat dins del llit un cadaver ó cos de home mort agegut boca per amunt, segons son aspecte de edat de alguns vint y sinch anys poch més ó menos, plé de cara, blanch de ella, de cabell negra, aportant una camisola blanca y camisa de bri, ab son tocado al cap, descubert dels piis en amunt, tenint lo cap en vers sol ixent y los peus en vêrs sol ponent. Lo qual cadaver fou manat per dit honorable Batlle mirar y regoneixer aquell, y fonch regonegut per Joseph Agusti y Francisco Gelambi Cirugiano de dita vila del Vendrell, los quals presos de jurament prestat en ma y poder de dit honorable Batlle, han dit y fet relació: Que han regonegut dit cadaver y han afirmat coneixer á dit home y tenirlo ben tractat y en práctiga y que quan vivía se anomenava Lluis Romeu, fadrí pagés, natural de dita present vila. Y que han vist te una ferida á la part dreta del cap al Os Perietal, y com está en la part Animal, com es lo cap, y part principal del cervell, se feu una gran

contusió, y esta se es comunicada al cervell per las Comissuras. La qual ferida judican y donan per cert era mortal y que se es feta ab instrument contundent, de la qual se veu patentment esser mort. Havent ells assistit des del principi fins á la fi de sa mort ó la curació de dita ferida. Y en continent el estat manat per dit honorable Batlle á dit Francesch Figarola nunci predit cridás á dit Lluis Romeu per tres vegades prenentlo per la ma dreta dient Lluis Romeu alçat que lo Rey te crida, com en effecte lo ha cridat y no ha respost, del que se veu clarament per dits testimonis y molts altres que estavan allí presents que era mort; la anima del qual in pace requiescat: Per lo que se ha donat llicencia per donarli Eclesiástica Sepultura. De quibus &.

«Día 6 de abril de 1729, en la vila de Vendrell—Joan Romeu pagés de la present vila del Vendrell. Attenent y considerant que los infrascrits N. N. N. N. N. N. N. N. N. N. N. joves pagesos de la present vila son culpats de la mort infrascrita y se diu fou feta ab un colp de pedra de la qnal morí lo quondam Lluys Romeu germá meu y doná son esperit á Deu Creador, per rahó de la qual en la curia del honorable Batlle General de dita Vila y Baronia del Vendrell per lo Procurador Fiscal de aquella fou fulminat procés criminal sens ma instancia com tot lo sobredit y demés llargament se conté en lo dit procés criminal en dita curia activat. Attenent també y conciderant que los sobredits fadrins han fet dita mort de dit Lluys Romeu mon germá. Y attés tot lo sobredit y considerat. Attenent y considerant també que Jesuchrist Senyor Nostre en lo Arbre de la Creu pregá á Deu Pare per sos perseguidors dient: *Pare perdonau á aquells que no saben lo que fan;* y cada día nosaltres pecadors diem en la oració dominical, *perdonaumos los nostres pecats axí com nosaltres perdonam á nostres deutors.* Per lo tant, per amor de Deu y en memoria de la passió de Deu Nostre Senyor Jesuchrist y dels Dolors de la intacta Verge Maria mare sua y en remissió de nostres pecats, per mí y los meus absolch, remeto y perdono á vosaltres dits fadrins sobre anomenats encara que absents y lo notari avall escrit per ells acceptant de dita mort y de dit cas infortuni, infelicitat, error, excés, delicte, culpa, com y també la pena corporal y pecuniaria, Reals y corporals y totas y sen-

gles accions de injurias, danys, gastos y interessos, instancias y persecucions y totas peticions y demandas que contra vosaltres personas y bens vostres per rahó de las sobreditas cosas civilment y criminalmet fer podrías mourer ó intentar de dret ó de fet en judici ó fora de ell de la manera que me paregués. Y que jo per rahó de las preditas cosas no puga en avant demanar, denuncias, enquietar ó molestar ó en judici ó fora de ell civilment ó criminalment traurer ó traurer fer ó en las personas y bens castigarvos sobre totas y sengles cosas dalt ditas me imposo silenci perpetuo, y totas las instancias y persecucions y interessos que podria pretendrer vos absolch ab lo present de totas y sengles cosas tant per causa del sobre relatat y rahons sobreditas com per cualsevols altres que dir y pensar se pogués, fas á dits fadrins dalt anomenats lo perdó, absolució, deffinició y remissió perpetuas y pacte firmissim en avant de no demanarvos ni instar cosa ab solemne estipulació roborada en ma y poder del notari infrascrit. Y pera que pugan suplicar la remissió lo cancellació de dita enquesta que se vos es folminada contra vostras personas y bens vos fas lo present acte de perdó y en quant á mi toca vos cancello y anullo la dita enquesta en quant á mí cancellar degués, y prometo y juro totas y sengles cosas sobreditas tenir per fermas y agradables sempre y en tot temps y no revocarho sots obligació de tots mos bens.»

CAPITOL XV

CRIDA GENERAL, SOBRE POLICIA, DEL SEGLE PASSAT

Per ferse cárrech de les costums de dit segle y per les curiositats que conté, creyém que nostres lectors llegirán ab gust la que havém trobat entre los papers de la familia Saforcada y que transcrivím á continuació.

«Lo molt Ilustre y Reverendíssim Sr. D. Joseph de Lupiá y de Roger, per la gracia de Deu y de la Santa Sede Apostó-

lica Abat del Imperial Monastir de Sant Cugat del Vallés, de ninguna diócessis, si tant solament subgecte á la Santa Sede Apostólica, tant en lo cap com en los membres, del ordre del Gloriós Patriarca Sant Benet de la Congregació claustral Tarragonense, y com á tal Senyor y Baró de la vila y baronia del Vendrell, Bisbat de Barcelona.

Com sien tant sumament exescius los danys, deterioros, malogros y latrocinis que aixi en los fruits com en altres especies de cosas se cometen y esperimentan en dita nostra Baronia y llochs del Vendrell, que per lo que velam la salut y utilitat pública, que quiscun dels naturals y habitants de dita nostra Baronia puga quieta y pacificament viurer al só del seny y disposar liberalment de sos fruits: remogut tot enfado, impediment y nolestia, nos trobám precisats al mes prompte remey y eficás providencia per lo que nos incumbeix com á Senyor y Baró de dita vila y Baronía del Vendrell. Per tant desitjantho subsanar y remediar, se vos notifica y fá á saber lo següent.

1. Primerament se vos diu y notifica, mana y fá á saber que de esta hora en avant ningú persona de cualsevol grau, estat ó condició sia, gose ni presumesca jurar lo Sant Nom de Deu ni de la Inmaculada sempre Verge Maria ni dels demés sants ni santas del Paradis, çots pena de deu lliuras Barcelonesas per quiscuna vegada jurar; y si fos blasfemia com es jurar del cap y membres de Christo Nostre Senyor ó de la Santissima Verge Maria, en tal cas incidesca en pena de sinquanta sous ço es una tercera part per lo acusador y las altras dos parts per los gastos de justicia de nostra curia.

2. Item se notifica y mana que ninguna persona de qualsevol grau, estat ó condició sia, gose ni presumesca cassar perdius ni altre género de cassa ab perdigons, escopetas ni altres qualsevols enginys en tota la present Baronia sens llicencia de Nos ó de nostre Batlle çots pena de deu lliuras Barcelonesas y las armas ó enginys perduts, aplicadora dita pena ab lo modo y forma especificats en lo capítol primer.

3. Item se os notifica, mana y fa á saber que ninguna persona de qualsevol estat ó condició sia, gose ni presumesca jugar á daus ni á cartas en joch vulgarment dit del catxo ó flor, pública ó amagadament, baix las penas establertas y contengudas en los Reals Edictes, ni menos en ningun altre gé-

nero de joch mentres se oficie en la iglesia ó se fassan altres funcions eclesiásticas aixi en la iglesia com fora de ella, baix la pena de esser perduts los diners del joch, tres lliuras ó trenta dias de presó, aplicadora dita pena en lo modo y forma sobredita á quiscun cada vegada que seran vistos ó trobats contra fer lo present precepte y manament en que irremissiblement serán executats.

4. Item se notifica y mana que ninguna persona de qualsevol grau ó estat ó condició sia, gose ni presumesca en perdre lo respecte ni dir paraulas injuriosas, deshonestas ni descompostas á nostres Ministres de Justicia, ni als Regidors de la present vila y demés pobles ó llochs de dita Baronía del Vendrell, com y tant desmentir ninguna altra persona, ni tractarla de lladre ni dirli altres paraulas injuriosas baix las penas además de las que procehescan de dret de tres lliuras ó trenta dias de presó aplicadoras com está dit en lo capítol primer y altras á Nos arbitrarias.

5. Item se os notifica y mana que tocadas las nou horas de la nit en lo estiu y las set horas en lo hivern ninguna persona de qualsevol grau, estat ó condició sie, gose ni presumesca estarse dins la casa de taberna ó tabernas de la present vila y de las dels pobles ó llochs de dita nostra Baronia del Vendrell, així jugant com altrement, ni lo taverner ó taverners admétrerlos ni permetre se estigan en sas respective casas de taberna, antes be al tenor de la present sels diu y mana que tocadas las sobreditas horas, tingan tancadas las ditas tabernas çots pena de tres lliuras ó de trenta dias de presó y altres á Nos arbitrarias en qui incidirán cada vegada quiscun dels contrafayents al present capítol; aplicadora dita pena ab lo modo y forma prescrit en lo capítol primer.

6. Item se notifica y mana que los bestiars de llana per cada vegada serán trobats en malafeta incidirán en lo ban de dos lliuras, moneda Barcelonesa, si es de dia y de quatre lliuras si es de nit, y si lo dany exedirá sobre dit ban, tinga lo amo damnificat lo dret de demanar la torna ó esmena judicadora per los prohoms elegits ó elegidors per lo batlle ó llochtinent del terme ahont se haurá fet lo dany, aplicadora dita pena ço es una tercera part al acusador, altra tercera part al amo que rebrá lo dany y la altra tercera part per los gastos de la justicia de nostra curia.

7. Item se os diu y mana que los bestiás de pel com son cabras y crestats, per cada vegada serán trobats en mala feta, incidirán en lo ban de tres lliuras si es de dia y sis lliuras si es de nit, y si lo dany exedirá de lo sobre dit ban puga lo amo damnificat demanar la torna ó esmena conforme se ha dit en lo capitol sisé; aplicadora dita pena com queda disposat en dit capítol sisé.

8. Item seus notifica, mana y fa á saber que las bestias de carda com son tosinos y trujas, tant sen grossos com petits, cada vegada serán trobats en malafeta, incidirán en lo ban, quiscun cap, de vuit sous de dia y setse sous de nit, moneda Barcelonesa; y que ninguna persona puga guardar no mes sis caps junts y si exedirá dits sis caps si cas fan dany incidescan tots en lo ban de una lliura per cap; y si per cas será que alguna persona tinga alguna songe que crie mes de sis nodrisos no puga guardarne criant als que excedirán al número de sis mes de quatre mesos contats desde lo día serán nats en avant, en pena de una lliura moneda Barcelonesa per cada cap, exigidora dita pena cada vegada que per nostres Ministres, Justicia, Regidors ó Batlles será avisat y no obeirán, y aplicadora dita pena com está dit en lo capítol sis.

9. Item se os notifica, mana y fa á saber que lo bestiá bovi per cada vegada será trobat en malafeta incidirá en lo ban per quiscun cap de vuit sous de dia y setse sous si es nit, moneda Barcelonesa; y que ninguna persona no puga guardar mes de sis caps junts y del modo está espresat en lo capítol vuit, com y també cada cap de averia bovina no puga pastorar sens esquella baix pena de tres lliuras de día y de sis lliuras de nit, en la qual també incidirán encara que aporten esquella si la portan tapada ó lligat lo batall ó de qualsevol altre modo que no fassen ruido; aplicadora dita pena com está expressat en lo capítol sis.

10. Item se os notifica y mana que per passar lo bestiar ó bestiars se deixen libras y espeditas las carreradas conforme se havía sempre practicat, y en cas que per lo discurs del temps los vehins hagen agregat ab sas terras alguna de aquellas carreradas las deixen vacuas y expeditas en la medida que es de dret dins lo espay de trenta días contadors del día present en avant, en pena de sis lliuras moneda Barcelonesa aplicadoras'aixi com está dit en lo capítol sisé, y pas-

sats dits trenta dias se fará una revista general per tots los termes de nostra Baronia del Vendrell y als que no haurán obehit caurán en la sobre dita pena de sis lliuras y en la de haver de pagar las dietas als prohoms que per dit efecte se han elegit.

11. Item se notifica, mana y fa á saber als habitants de nostra Baronia del Vendrell que de esta hora en avan no fassan ni fer pugan ninguns contractes ni escripturas de cosa alguna que sía en alou y senyoría de nos ó de nostra Abacial Mensa del Imperial Monestir de Sant Cugat del Vallés en poder de ningun notari ó escrivá si no es en poder del notari de nostra curia de dita vila y Baronia del Vendrell, com obligats, baix pena de vint y sinch lliuras Barcelonesas y de pagar lo lluhisme rigorós, aplicadoras ditas vint y sinch lliuras, ço es, la tercera part per lo acusador y las altres dos parts á arbitre nostre. Incidirán axi mateix en ditas penas tots los que fins avuy no han fets dits contractes en poder de dit nostre notari si dins sis dias contadors del día present en avant no venen á firmar los actes per rahó de senyoria y pagar los lluismes.

12. Item se os diu, notifica y fa á saber que per la mes viril observancia y régida execució de tots los bans y penas sobre establerts y pera aixis á fi de remoure tot frau y cautela que contra lo predit puga cométrerse, se ha elegit, constituit y diputat per nos de ofici un baner que seguirá y vigilará en los termes de dita nostra Baronía del Vendrell y en virtut del jurament que en poder de nos ha prestat de bé y llealment portarse en dit son ofici, denunciará lo clam en poder del notari de la curia de la vila del Vendrell, qui deurá continuarlo en lo llibre ó registre de clams de dita curia y en forsa de la relació per ell feta se passará á la execució dels bans y penas per ell denunciats mediant intima en escrits que á est efecte se procedirá.

Y pera que ninguna persona de las sobre ditas cosas alegar ignorancia puga y pera que á tothom sien notorias se mana fer publicar las públicas cridas per los llochs acostumats de dita nostra Baronia del Vendrell á só de trompeta y pifar, firmadas de nostra má, selladas de nostre sello y refrendadas per nostre secretari, dadas en nostra vila del Vendrell lo día primer de abril del any de la Nativitat del Senyor de

mil setcents vint y nou.—Joseph, Abat de Sant Cugat.—Lloch del sello.»

Al peu de aquest document s' hi troba la publicació del mateix feta en los cinch pobles que componíen la baronía, axó es, Vendrell, Sant Vicents dels Calders, Santa Oliva, Albinyana y Bonastre. Veus aquí com á mostra una de dites publicacions, digne d' ésser coneguda per lo repugnant incident de la argolla que menciona.

«De manament de dit molt Ilustre Senyor Abat de Sant Cugat del Vallés, nostre Baró y Senyor expedit per mí Joseph Congost y Nin ciutadá honrat de Barcelona y notari propietari de la Curia y Baronia del Vendrell, foren publicadas las presents cridas per Francesch Figarola nunci jurat de la present cort vuy als dos de abril de mil setcents vint y nou, en la Plassa del lloch de Albinyana, precehint só de trompeta, en presencia dels honorables Joan Vidal Batlle general y Regidors de dit lloch, de la qual publicació ha fet relació, com y també de haver ficsat copia de ellas en la plassa de dit lloch y al mateix temps haver plantat una argolla en dita plassa en la paret del Castell, dient y publicant que ninguna persona gose en arrancar ditas ordres y argolla baix pena de sinquanta días de presó y altres arbitris.»

Agafats per dita argolla s' hi esposava als delinqüents á la vergonya pública, y si ho eren per fur ó robo als peus de ells hi jaquien les coses furtades ó robades. Costum bárbara que durá fins á principis de aquest segle.

CAPITOL XVI

DOCUMENTS SOBRE COSTUMS DEL SEGLE XVIII

Encara que les noticies y documents que s' estractan en lo present capítol y en lo següent no tenen cap relació ab la familia Saforcada, no obstant aquells foren trobats dintre de la consabuda caxa, formant part d' un lligall d' apricies referents á la escrivania de la curia de la baronia per qual motiu los continuám com formant part d' aquesta obreta.

Notable baix diferents conceptes es l' arrendament dels serveys facultatius de que tracta lo document que transcrivím á continuació y dignes de notarse en ell son les fondes arrels que tenia l' antich régimen administratiu enderrocat per Felip V en 1716, quan tretze anys més tart encar los representants del poble invoquen los tres braços qui constituien lo concell municipal, y obren aquells ab consentiment tácits de dits tres braços, á pesar «d' esser privat per lo Sr Rey lo convocarlos.»

Diu axís lo document:

«Dia 1 de mars de 1729, en la vila del Vendrell.—Los Honorables Joan Vidal Batlle general de la vila y Baronia del Vendrell, Joseph Mayner, Joan Escofet, Francisco Vidal, Narcís Ramon y Joan Serra de la Plaça, Regidors de la present vila del Vendrell, fent empero estas cosas ab authoritat y decret de dit honorable Batlle General, baix autorisant y decretant, y aixi mateix com á representant la universitat y singulars personas de la present vila y aixi mateix ab consentiment y voluntat dels tres braços component lo comú de dita universitat, los noms dels quals no se expressan per ser privat de nostre Rey y Senyor la convocació de ells. Per lo tant de llur grat y certa sciencia per ells y los seus successors en dit ministeri conduheixen y anomenan per metje de la present

vila y masías de son terme á effecte de visitar tots los malalts hi aurá en dita vila y masías tots aquell malalts que entren en conducta y seran tatxats per la present vila; al Magnifich Doctor en medicina Thomás Parrot, present y devall acceptant, la qual conducta es per temps de dos anys que comensaren á correr lo día 14 de febrer prop passat del corrent any y finarán lo diá 14 de febrer del any 1731, los quals prometen donarli per conducta per any doscentas vuit lliuras Barcelonesas pagadoras per tersas post posadament ab la obligació de haverli de donar estada de casa decent á son estat á gastos de dita vila, absolentlo tambe de totas imposicions Reals y Personals y del comú de la present vila, sino que comprés bous en la present vila y terme durant dit temps. La qual conducta fan ab los pactes infrascrits y següents: Primo que en cas lo malalt ó malalts de la present vila volguessen cridar á consulta un altre metje foraster dega dit Senyor Doctor Thomás consultar ab dit metje foraster sens fer pagar la consulta á dits malalts; si empero cridavan dits malalts per consulta ab altre metje que habitás dins la present vila en est cas los dits malalt ó malalts degan pagarli á dit Senyor Doctor Thomás la consulta tindrá ab lo metje habitará en la present vila. Item ab pacte que dit Senyor Doctor Thomás dega visitar y fer las visitas regulars mati y tarda y en cas succehis ab malalt un nou accident y, lo cridassen, dega assistir en la providencia deguda á dit malalt. Item y finalment ab pacte que en cas lo dit Senyor Doctor Thomás caigués malalt (lo que Deu no ho vulla) durant dita sa conducta y no pogués visitar los malalts en est cas durant dit temps de sa eufermedat degan los Regidors de la present vila á gastos del comú cridar altre metje en attenció que los malalts ja pagan sa conducta y lo que tenen tatxat per la present vila. E lo dit Senyor Doctor Thomás accepta la dita conducta y promet cumplir als pactes sobredits.»

Uua possessió del ajuntament.

«Día 16 de Janer de 1727. En la vila de Vendrell:—Constituits personalment en la Plassa Major de la vila de Vendrell en presencia del notari y testimonis avall escrits los honorables Joan Vidal Baille General de dita vila y Baronia, Pere

Martir Vidal, Jaume Vidal, Joan Romeu, Francesch Virgili y Joan Fontana del carreró, Regidors de dita vila en lo any passat y en presencia també dels honorables Joseph Rubió, Joseph Fons del carrer Alt, Anastasi Cases sastre, Joan Fontana del carrer major y Salvador Serra, se ha llegit per lo notari avall escrit y per lo nunci de la present cort se ha publicat ab so de trompeta en la dita Plassa lo Privilegi ó despatx de dits Regidors del corrent any despedit ab la deguda forma de la Excelentíssima y Real Audiencia y han prestat lo solit jurament en ma y poder de dit honorable Batlle General y en senyal de pocessió de dit carrech y ministeri se han vestit y, posat cada un sa insignia de una Banda de domás carmasi.»

Disputes entre un regidor y lo Sr. Congost notari de la Curia.

«Dia 3 de Juliol de 1740.—Felix Carbonell boter, Joseph Balada, mestre de minyons y Joseph Mata, sabater, declaran: Que vuy dia present entre set y vuit del matí trobantse ells tres en la plassa de dita vila en companyía de diferentas personas, vejeren y ohiren, ells tres, que lo Regidor de dit lloch Joseph Marqués parlava ab Joseph Congost dalt en sa casa prop la finestra que trau á dita plassa; y després havent baixat de dita casa dit Regidor á dita plassa, ohiren que dit Congost desde la finestra deya á dit regidor que no volia donar copia del memorial y decret que tenia del Senyor Governador Moreno de Vilafranca fins que li tornassen los regidors las penyoras que li tenían del apremi ó discreció que en dias passats se li doná á dit Congost; y ohiren també com dit Congost, desde dita finestra, llegia publicament lo dit decret, y quan llegia lo acabament, ques diu que se debia donar la discrecion á otros que mejor lo decretan que no dicho regidor, ohiren ellos declarantes com dit Regidor li respongué: —¿Qué vol dir vostra mercé ab això?—Y a esto li respongue dit Congost ab gran veu alta de dita finestra, á dit Regidor:— No me enfadia ni parlia mal de paraulas que sino que lo respecto per Regidor lo faría portar prés y lligat á cavall ab un ruch á Barcelona.—A lo que respongué dit Regidor:—Ja pot comensar á fer traure un burro.»

Ignorám com se resolgué aquesta qüestió en la que lo notari se denegava á entregar tals documents; mes no fora estrany que hagués acabat com acabaven moltes vegades semblants disputes per estil de les següents:

«*Trevas* fetas y firmadas per y entre Joseph Marqués, Doctor en medicina, ans be ab expressa submisió al for del honorable Balla de dita vila del Vendrell, y Antoni Nin apotecari de dita vila tots presents; duraderas per temps de un any y un dia prometentse la una part al altra y entre sí, en pena de cinquanta lliuras, que nos danyarán ni per sí ni per interposadas personas nos dirán paraulas injuriosas: tot lo que prometen attendrer y cumplir sen dilació, ab salari de procurador, dins dita vila deu sous y fora vint sous Barcelonesos. Y com á deutes fiscals y reals no obligan á dit honorable Balla llurs personas y bens y per ço ne prestan sagrament y homenatje en má y poder de dit honorable Balla, y aixis firman.—Dia vint y cinch desembre de mil siscents noranta vuit.»

En aquell temps algunes industries, per més que avuy nos semble estrany, estaven estancades; axi es que tenien tant sols la privativa d' elles los arrendataris de les matexes, en nom del Sr. Jurisdiccional ó de la Universitat, segons de qui procedía l' estancament. Feta aquesta advertencia allá van los següents documents que fan referencia á dit assumpto.

«Día 11 novembre 1727.—Se ha executat lo día present de ordre del honorable lloch tinent de Batlle de la present vila á instancia de Joan Borrell, menor y Joachím Socies hostaler de la present vila á Joan Serra de la Plassa per lo ban de 50 sous y los gastos en que ha incorregut dit Serra per haver acullit gent forastera en sa casa. Y per lo nunci de la present cort fou aprés un feix de cánem lo qual es estat encantat en la plassa pública de dita vila per lo nunci de la present cort, publicant y dient que se li concedian deu días á quitar.»

«Día 11 desembre de 1763.—De part del Batlle y á instancia de Joseph Vidal pagés, en virtud de certa orde del

Sr. Abat se mana á Anton Rubió Rubió manescal que baix pena de 25 lliuras tiri á terra la fornal que ha fabricat de nou en sa casa per treballar del ofici de ferré per ferho sens lo permis de dit Vidal qui té la facultat de que ningú puga fer del ofici de ferrer sens sa llicencia, en virtud de títols antichs que ha ensenyat pels antecessors abats concedits, á més de la possessió en que está y han estat sos passats de esta privativa.»

A dit Joseph Vidal li venía ja dita privativa de sos antepassats puix en un capbreu que vegerem del any 1657, s' hi llegeix que «confesan, manifestan y regoneixen que tenen y posseheixen la fábrica de la ferrería de la present vila del Vendrell y dels llochs de Sant Vicents dels Calders, de Bonastre y de Albinyana; aixis que per rahó de dita fábrega ells y sos successors y ninguna altra persona son y poden y deuhen esser ferrers de dita vila y llochs y ells dits confessants per sí ó per llurs substituts hábils é suficients hagen de servir dita fábrega be y degudament ab tota diligencia y fidelitat dels dits habitants que venen á ferrar, llosar y altrament servirse de dita fábrega pagant lo que just es.»

Policia urbana. — A aquest ram de la administració fan referencia les següents notes que no dexen d' ésser curioses.

«13 Juliol de 1775.—Valero fa relació que de ordre del Batlle ha fet un pregó que ningú se atrevesca á vendre ninguna especie de peix fresch ni salat ni cap género de fruita en la present vila sens llicencia del mostasaf, ni que pugan agavallar res per tornar á vendre baix 45 sous cada vegada.

»Día 20 Desembre de 1749.—Relació feta per lo nunci en que ha fet pregó de manament del Batlle Rubió que ningú dels que tenen arrendats emoluments admitian en sa casa que jugen en ningun joch pena de 50 sous y 10 dias de presó, y la mateixa pena los que anirán sens llum de vuit horas en avant de la nit.

»25 Janer de 1779.—Gregori Figuerola porter real de la curia fá relació com de ordre del Batlle de esta vila lo dia 12 dels corrents posá pena de tres lliuras ó 30 días de presó á Joseph Vidal y Joseph Mayné los dos taverners de dita vila que no admetessen ningú en sas respectives tavernas de las

vuit de la nit en amunt, y de no poder admetrer joch de ningun género y est tant de nit com de día.»

Les dues últimes notes semblen estar en contradicció ab la següent:

«Día 30 mars de 1727.—Lo honorable Batlle Generalt ha condemnat verbalment á Joseph Socies, dit lo Japot, jove pagés de dita vila, que dins deu dias done y pague á Anthoni Puig pagés de Vilanova de Cubellas, la quantitat de quatre lliuras dos sous, que son de jugar á argolla y á truchs. La qual condemnació ha feta junt ab los gastos, presents las parts en judici.»

Pero ben mirat creyém nosaltres que dits jochs de truchs y d' argolla no eren jochs prohibits d' atzar dels que s' acostumen á jugar en les tavernes, sino consemblants als de botxes y barra que 's juguen encara avuy dia en les esplanades d' algunes localitats, que, com lo de la pilota, per exemple, també llavors molt en boga en la nostra, lluny d' ésser viciosos se tenen per higiénichs vigorisant l' esperit y contribuint al desenrotllament físich del indivíduu.

CAPITOL XVII

MENUDENCIES

De tals poden calificarse les noticies de que tracta lo present capítol, mes com totes elles ajuden á formar un cabal concepte del segle passat no havem vacilat en publicarles.

Afermament.—Al posar á un minyó d' aprenent solia quasi sempre firmarse una escriptura del compromís que contreyen les dues parts y ab dit nom se la conexía.

Veusen aqui un exemplar

«Día 11 Setembre 1749.—Joseph Claramunt fadri pages de Santa Oliva, fill del quondam Isidro Claramunt y de María Claramunt y vuy Totosaus, muller de Joan Totosaus de

Bellvey, fent estas cosas en presencia de dit son padrastre, per lo termini de quatre anys se posa per aprenent ab Pere Canyelles sabater pera apendrer l' offici de sabater ab los pactes següents:

»Primerament lo dit Canyellas se obliga á ensenyarli de dit offici y á mantenirlo en sos aliments.

»Item es pactat que no cuatre anys se obliga á pagar la despesa del primer any á rahó de dos sous per día y si dins dit primer any sen anava sols haje de pagar la despesa lo temps que haurá estat á rahó de dos sous per día.

»Item si está malalt, fora de casa de son amo, á est li haja de tornar los dias que haurá estat malalt, y si está malalt á casa del amo dos dias per un.

»Item que dit Canyellas se obliga á donarli un parell de sabatas cada any.

»A tot lo que se ha obligat per dit Claramunt de edat de 18 anys, lo dit Totosaus.»

De l' any 1740 es un altre pera apendre l' ofici de texidor, en que l' aprenent té 24 anys de edat. Lo termini es per tres anys y l' amo s' obliga á donarli calçat d' espardenyes tot lo temps y á bestréureli lo necessari per un gambeto de burell pagador finit lo temps de la fermança.

Del propi any es un altre pera apendre l' ofici de corder y espardenyer, y pera servir—diu l' original—á dit Agusti, sa muller y familia bé y decentment en lo que li mania. Lo termini es de quatre anys y si fa fuga de la casa del amo se consigna l' abono de la dispesa á rahó de 1 sou 6 diners per día. L' amo li ha de donar dos parells d' espardenyes cada any.

Mercaderies.—L' any 1739 naufragá en la platja de Sant Salvador lo Pinco nomenat *Los tres Reys* y del salvament de part del cárrech se dedueix algunes de les mercancies que en aquell temps se traficaven que no dexen d' esser bastant eterogenees y originals, com pot veures á continuació:

50 rotlles de tabaco del Brasil y 10 sachs del de pols, part dels quals eran mullats y part aixuts.

Diferents filets part aixuts y part mullats.

Algunas botas plenas de sabatas de munició.

Una caixa de cuyna dins la qual se deya haverhi plats d' estany y altras cosas, tot mullat.

Dos baguls dins dels quals digueren haverhi sabatas y una mosquitera, tot mullat.

Una caixa de pastas de Génova, aixuta.

Altra caixa de quincallerias de vidre y altras cosas, aixuta.

Preus y valors.—De l' extracte, de que passám á fer mérit, de diferents contractes poden deduhirse los de diferents obgectes, amén de les notes cómiques que alguns enclouen.

«Dia 30 octubre de 1739.—Lo corredor publich Francisco Figuerola, mediant jurament fa relació que de ordre dels Regidors, mediant tava, subastá en encant públich las pells de cabra y cabrits resultants de la carniceria de la vila en est any, que rematá á favor de un tal Bonet, tallador de Vilafranca, per dotse sous y un diner cada pell de cabra y tres per dos de cabrida al mateix preu per cada una; y las pells de cabra que no arriban á onse lliuras de pes també se n' hi han de dar tres per dos al mateix preu per cada pell.»

Día 1er octubre 1739.—Lluis é Isidro Nin curadors dels pubills, fills y hereus del quondam Francesch Nin, pera pagar á Joan Solá 30 lliuras que los dits pubills los hi estan devent de la llet donada á Josep Nin, fill de dit Francesch, per la dida Marina Solá, en la qual quantitat foren condemnats los dits curadors per lo batlle de la present vila, empenyan á dit Solá tota aquella pessa de terra... &a »

«Día 16 octubre de 1749 —Joseph Fortuny estudiant; attenent que son padrastre lo Dr. Ignasi Gallart li ha fet fins assí molt favor, y apareixentli esser molt just que li abonia tot quan ha gastat en alimentarlo y vestirlo; per ço declara que lo que dit son padrastre ha gastat per ell en lo espay de tres anys desde la edat de dotse anys hasta la de quinse que té dit Fortuny, es vint lliuras cada any, comprés lo menjar, calsar y vestir.»

«Día 15 Juliol de 1771.—Melcior Colomer, mediant jurament, declara que Joan Mercader li comprá dos anells un de or y altre de plata, uns botons de plata ab set pedras, un rellotge ab sa cadena, dos parells de botons de plata per les orelles, de preu tot de vuit lliuras tretse sous y sis diners; y en penyora li deixá dos actes, dientli que dins tres mesos daría la satisfacció, y que ho volia per la promesa del Vendrell; y lo dia 6 de agost de 1770 li retorná los mateixos anells molt

maltractats; y havenli dit com estant tant maltractats, respongué que la sua germana se havia servit de ells y los havia posat al estat en que se trobavan, y li portá un tros de panyo en descárrega de dit deute, y que anells y panyo lo apreciaren en cinch lliuras, quedantli á deure tres lliuras treise sous y sis diners.»

«Día 19 agost de 1771.—Joan Hugas negociant de Creixell declara que Ramon Güell, batlle, y Joseph Martorell, regidor decano, al temps de la lleva de soldats, anaren á encontrar á ell dit Hugas y li digueren: Tú que tens empenyo en Barcelona ¿tindrias coratge de trobar dos soldats per Roda y altres pobles agregats?—Ab aixó escriguí á Barcelona á un tal March perque cuydés de buscarlos y dientli que enviás la resposta com aixís ho feu, ab la carta deya que per cent doblas deposadas en mans del regirent trobaria dits dos soldats, y luego la entregá á dits Batlle y Regidor, la que prengueren y quedá en son poder. Al cap de pochs dias me tornaren resposta los mateixos dient que se havian agregat los quatre pobles y que un dels quatre se havia empenyat per los soldats en altra part fentme quedar malament ab lo de Barcelona.»

Jurament en judici.—La integritat y la bona fé cent anys enrere encara valien alguna cosa y poques eren les persones qui trencaven lo segon manament de la lley de Deu, encara que 's tractás de les últimes capes socials. Allá va una prova:

«Día 16 Setembre de 1771.—Félix Serra pagés del Vendrell demana devant lo batlle Virgili que condemne á Rafel Sabes pastor del Fonts, ab lo ban per lo Intendent posat per haverlo trobat lo dissapte prop passat á las set horas de la vetllada que tenia son bestiá en la vinya del camí de Albinyana. Dit Rafel respon que se enganya en tot lo que demana. Lo dit Serra, replicant, diu que ja que es fals que ho juri y si no vol jurar que lo delegui á dit Serra dit jurament. A lo que respon dit Rafel que no 'l vol delegar, ni vol jurar per no haver necessitat de jurarho y perque no li toca jurarho. Lo Batlle remet lo verbal al Intendent per haverhi causa.»

Axecament d' un cadavre.—«Día 17 agost 1791.—Devant lo estany de Comarruga constituit allí personalment

lo Sr. Batlle de Sant Vicents Isidro Borrut, Joan Farnés cirugiá del Vendrell, Joseph Nostench cirugiá del Arbós y Sebastiá Borrut promotor Fiscal de la Curia de dit Batlle, jo lo notari y testimonis infrascrits, se ha trobat un cadáver de home, boca al cel, lo cap á llevant mitx culgat de arena, ab lo bras esquerra en vers lo mar, los peus á ponent, vestit ab una camisa de cáñamo, calzones azules de panna rellada, un cordó de astám ab un ganivet petit, unas calcilias de fil de cánem y una espardenya ab veta blava. Estatura regular, barba negra, part calbo, se considera de edat 50 á 54 anys. Y dits Srs. Cirugians han fet la relació que haventlo ben regonegut y solament ensatat en lo coronal y periatals, que sens dupte li han fet los cranchs. Y haventlo cridat Gregori Figuerola porter real per tres vegadas dient alçat que lo Rey te demana, no ha respost.»

CAPITOL XVIII

APUNTACIONS Y NOTES

Tractatus de Sacrosanto Trinitatis Misterio. Axi se titula un llibre manuscrit, lletra del segle passat y ab cobertes de pergamí *ad usum Ludovici Saforcada*, que trobarem dintre de la consabuda caxa. Lo fullejarem á la lleugera, fixantnos en un grabat antich representant al Angélich Sant Thomás de Aquino posat en la portada, y anavam ja á dexarlo, quan tombantlo del revés vegerem que 's havian aprofitat algunes dotzenes de fulls que restaren en blanch, pera convertirlo en llibre de notes, apuntacions y comptes de la casa Saforcada, referents tots á la última década del prop passat segle.

Com algunes resulten esser molt curioses y ajuden al fi que persegueix aquesta obreta no havém pogut resistir al desitg de transcríureles, ja que per elles se dedueix lo preu que llavors teníen diferents articles y 's desprén l' import dels salaris y treballs manuals de aquell temps, apart de altres curiositats.

Día 3 de agost de 1791 he llogat á Isidro Carbó per lo treball de la casa donantli 25 lliuras per any y franch del personal.

Te rebut unas calsas de cuiro valen 7 sous 6 diners.

Mes tres onsas de tabaco per ell 5 sous 8 diners.

Comptes ab lo passamanter.

Te 12 dias de esmaguencar, 6 pesetas.

12 de cobrir son 6 pesetas.

12 dias á las rasas son 6 pesetas

6 dias de cavar 3 pesetas.

5 dias fer faixinas 2 pesetas.

1 dia de llaurar 2 pesetas

Vuy dia 3 de abril del any 1791 havem fet pacte ab lo rajolé Crestí de 40 pins de compra y traginarlos al forn al preu de 35 lliuras á paga de obra. Las teulas á rahó de 20 lliuras, las rajolas á 10 lliuras, los cairons a 10 lliuras, la cals á 5 r.s

---

Vuy día 1.er de mars de 1794 he arrendat per lo temps de 10 anys un forn de obra en la quadra de Lleger, terme de Llorens. Men donan 40 lliuras cada any ab lo ben entés que si vull obra 10 r.s menos per miler ó cals un sou menys per quintar ó diners ú obra.

Lo mestre Pere Magí ha vingut á treballar 1 día de mestre de casas en lo any 1794—7 sous 6 diners.

Día 1.er de febrer de 1795 he llogat á Joan Armajach per rabadá. Guanya 9 lliuras per any y unas calsas de estopa.

Dia 1.er de febrer de 1795 he llogat á Joan Romeu de Velvey per pastó: guanya 45 lliures y un hortet per son gasto.

Te rebut per la part que li toca de la cobla de Carnestoltas 7 sous.

Mes unas calsas de cuiro 7 sous 6 diners.

Per la butlla 7 sous 6 diners.

Mes unas espardenyas 9 sous 4 diners.

Mes un ganivet 7 sous 6 diners

Pagat per lo primer ters dels micalets 15 sous.

Vuy día 2 de maig de 1794, lo batlle Joseph Matas y yo com á regidor major havem llogat á Agustí Hoguer per soldat. Li donem set doblas de quatre son 210 lliuras y unas espardenyas y una barretina, mes una peseta y mitja cada día fins que será entregat. Servirá al rey durant la guerra dels francesos y acabada la guerra tornará en sa casa si Deu li dona vida. Se li fa la gracia de sis anys de no pagar personal ni allaujament ni drets de ponts y barcas. Que Deu li donga bona ventura com desitjam per nosaltres: aixis sia.

Dia 29 agost de 1796 he llogat á Pere Rafol per treballar. Guanya trenta cinch lliuras y deu dias de treballar per ell.

Lo día 1.er de setembre de 1796 he llogat un hort á Salvador Escofet: men dona 9 días de treballar.

Pere traval té 33 carniceras de cansalada al preu de 11 sous per carnicera valen 18 lliures 18 sous.

Mes un quintá de palla 1 lliura.

Mes 15 forchs d' alls á 3 sous lo forch valen 2 lliuras 5 sous.

Mes 1/2 lliura de oli val 3 sous.

Mes de altra partit 200 cols, 4 sous.

Mes de altra partit 1/2 cuartera de mastall 2 lliuras 8 sous.

Mes una quartera de moresch 11 lliuras 5 sous

Día 6 de octubre de 1796 he llogat á Francisca Carbó per porquera. Guanya 6 lliuras 10 sous.

Te rebut unas sabatas, 3 pesetas.

Per mitx dia de traurer gra de una sitja un burro, tres homes y una dona 1 lliura 5 sous y 6 diners.

La bordeta costá de ferla ensenyar un duro cada mes.

Te pagat per la caixa dos pesetas.

Per lo enterro 10 sous.

Per una cura una peseta.

Mes per acabar de pagar la dida 1 lliura 2 sous 6 diners.

Día 15 de febrer de 1797 he llogat un mulater: guanya 14 pesetas y un parell de espardenyas.

Día 15 de febrer del any 1798 he llogat una criada de la Bisbal ques diu Munda: guanya 12 pesetas cada any, son 4 lliuras 10 sous.

Día 20 de abril de 1799 he llogat á Joseph Recasens per matxater, guanya 8 pesetas que son 3 lliuras y facultat de sembrar cada any sis grans de favas en lo camp del Noguer per son regalo.

Dia 15 de maig de 1799 he llogat á Rosa Mayner de la Bisbal, guanya 11 lliuras 10 sous.

He llogat á la Romana una casa á Lleger, men dona 7 lliuras 10 sous per lo any 1799.

Dia 15 de Setembre venut al cosí de Sant Andreu 39 bassivas al preu de 6 lliuras 15 sous.

Mes venut lo día 16 del dit mes al Magre de la Bisbal 24 borrech al preu de 8 lliuras 4 sous.

Mes venut al Mas Busquets 22 borregas al preu de 7 lliuras

Mes venut 25 anyells al Mercadé de Odena al preu de 10 sous 6 diners per carnicera.

Una gallina val 16 sous.

Lo día 13 de desembre venut 3 botas de ví á Joseph Torras á 6 lliuras la carga.

Gastos del día de les esposalles.

Blat per lo pá.	9	lliuras.—	15	sous.	
18 carniceras de carn á 11 sous val.	9	»	18	»	
Confits..	2	»	18	»	3.
Aygorden y resolis..	1	»	13	»	9.
Lo Gall.	3	»			
	27	lliuras.	3	sous.	
Lo refresch del casament	9	»			
Que junt fa tot. . . .	36	lliuras.	3	sous.	

CAPITOL XIX

D' ACÍ D' ALLÁ

Havém arribat ja al capdevall de la caxa y resten tan sols espargits per lo fons d' ella alguns papers de cent ó doscents anys enrera segons demostren los carácters de les lletres per cert ben heterogeneus, y dels que per vía d' entreteniment anám á ferne lo present ramellet.

Comencém donchs:

«Remey eficás y provat diferents vegades per lo malt de costat en malalts ja desauciats dels metjes.

«Pendrás primerament una onsa y miija de sabó comú moll: item tres onses de farina de llinosa: item una onsa y miija de seba gavatxa ó cuenta ó de altra seba sino sen troba de altra. Ben trinxat tot junt se ha de picar ab un morter ben net ab mel barrejada, y desprès de ben picat ferne dos truytas fregintlas ab la mel se hage de menester. Se fan las truytas; se aplicará una ventosa al costat dolorit, y quan hage fet efecte se aplicará altre al mateix puesto de hont se tragué la primera, y havent esta segona fet efecte y arrencada se aplicarán las dos truitas ditas una á cada costat y faixadas, lo costat calentet, que nos moguen. Pero es menester que lo malalt tinga á lo menos dos sangrias. Y de esta manera ne han curat molts. Y si la primera no fá efecte tornarhi á ferho segona volta.»

Aquest remey casulá, qual prova no recomanám en manera alguna al lector, certament es digne del segle en que los metges receptaven l' *Stercus canis* y lo *Stercus lacerta*, y les farmacies estaven provehides de polvos de momia, dels que se 'n feya gran comerç ab l' Egipte.

Passém á un altre assumpto.

«Copía de una breu relació de la mort y passió de Nostre Sor Deu Jesuchrist la que fou revelada á Santa Elisabet á Santa Geltrudis y á Santa Brígida per boca del mateix Cristo Nostre Sor haventli suplicat las sobreditas santas moltas vegadas, las quals las digué desta manera. «Molt amadas fillas: haveu de saber que los soldats quem prengueren en lo hort foren 508. Los quem portaren lligat ab sogas foren 3. Los executors de la sentencia foren 2. Me donaren 700 cops de mans en la boca quan me prengueren. Caiguí fins á la casa de Anás 2 vegadas. Me donaren 308 cops de mans sobre lo cap y pits. Me donaren 3 bofetadas. Fuí arrossegat y tirat per barba y cabells 33 vegadas. Fuí escupit á la boca 73 vegadas. Me donaren 5677 assots al meu cos lligat en la columna y me feren 2500 llagas en lo cap ab la corona de espinas. Me donaren moltas espentas Quan portava la creu al coll caiguí per

lo camí del Calvari 3 vegadas. Las gotas de sanch que isqueren del meu cos foren 730500. Las llágrimas que derrimí foren 2200. Qualsevol persona que resará set paresnostres y set avesmarias per lo espay de dotse anys que foren en memoria de las gotas de sanch que deremí en la mía santa y sagrada mort y passió, concedeix en gracia: Primerament indulgencia plenaria y remedició de tots los pecats; la segona llibertat de las penas del purgatori; la tercera que si morís ans dels dotse anys li valdria com si los hagués complert, y llavors baixaré del cel á la terra y rebré la sua ánima en mos brassos y juntament las ánimas dels passats fins á la quarta generació á las horas que se trobará en lo purgatori y las pendré á la gloria com si fossen martirs y derramassen la sua sanch per mon amor. Los que portaran esta santa relació en si será llibert del dimoni y no morirá de mala mort sibitania que va de part perirá sens ningun perill portantla en sí; ahont esta relació será no hi haurá cosa mala ni fea ni visió alguna, y quatre dias ans no morirá veurá la Verge Maria mare de Nostre Sor Jesu-christ.» Esta relació es aprobada per molts sumus pontífices y per la santa inquisició y dita per la boca del mateix Cristo á las sobre ditas Santas.»

Sens dupte, lector sospitarás, com nosaltres, que de la transcrita relació ha de esserne autor un dels *Senyors oncles* de qui havém parlat en altre capítol, més abundant de santa fé cristiana que de clar talent é ingéni.

«Sr. Saforcada: Després de saludarlo, esta es pera participarli com temps passat li vas fer á saber per mon procurador com estava devent vint y nou lliuras de vesitas y consultas per los passats de sa casa com consta en lo llibre de notas. Me digué que V. m. li havía escrit y que no feya comte de pagar ninguna cosa. Si V. m. dins quatre dias no vé á dar satisfacció de ditas vesitas y consultas, li asseguro que li faré traurer unas lletras de Tarragona que fins y á tant hi aurá teulas en casa de Hortoneda li continuará la causa; pues moltas gotas de suor li costaren á mon sogre, y crega que los deutes de metges son primers que no los altres y antes de passar á fer la procura á mon cunyat que es lo no-

tari de la Torra estimará me donia avis de la sua resolució, que una vegada encés lo foch no se apagará tant facilment; y aquest es lo ultim avís que dono á V. m. y que mania. Torra den Barra 16 mars de 1746.

Dr. Francisco Colomer y Hortoneda.»

Creyém que 'l contengut de aquesta carta no passaria d' una flamarada de aquelles que no dexen cendra ni caliu y que poques teules degueren caure de la teulada de la casa del Doctor Hortoneda; com y també que l' hereu Saforcada entraría en rahó transigint l' assumpto.

Modo de traure un joch de cartes.—Se han de posar totes les cartes negres del joch y los quatre punts y se han de fer quatre rengles y en cada rengle hi te de haver quatre cartes diferentes y ni de llarch ni de través pot haverhi dues cartes que lliguen.

La posició de les cartes es la següent:

Rey de oros	**Cavall de copes**	**Sota de bastons**	**Punt de espases**
Cavall de espases	**Rey de bastons**	**Punt de copes**	**Sota de oros**
Sota de copes	**Punt de oros**	**Rey de espases**	**Cavall de bastons**
Punt de bastons	**Sota de espases**	**Cavall de oros**	**Rey de copes**

Pochs dies abans de trobar aquest *solitari* l' actual hereu Saforcada matava 'l temps sobre lo vert *tapete* d' una taula del cassino cavilant en ferlo. ¡Quí li havia de dir que era ja del domini dels seus besavis!

Recordará 'l lector que en l' inventari transcrit en lo tercer capítol s' hi consigna una ballesta y gafes per un dardell, y una llança.

La defensa personal fá sempre necessaria, sobre tot en les masíes y pobles d' escás vehinat, l' us de les armes en totes les cases regularment acomodades.

Y com *la ocasió fá 'l lladre*, segons diu lo refrany, natural es que 'l qui té armes se dedique á la caça, diversió que vigorisa l' esperit y está apropiada al carácter sencer de nostra raça una de quals circunstancies es també la escrupulositat y cálcul de tot lo que fá.

La següent nota retrata 'l tipo y per axó la transcrivím sens fer cap més comentari.

Nota dels cunills, llebras y perdius que se agafarán en casa Saforcada, y trets que tiraré y dels que mataré y no mataré en tot lo any 1796, comensant en lo primer de janer. (1)

Llebras que se agafarán		18
Las que mataré á escopetadas.		1
Cunills que se agafarán		185
Los que mataré á escopetadas		10
Las perdius que mataré á escopetadas		5
Los trets qui tiraré entre tots		57
Los en que mataré		21
Los en que no mataré		36
Los que mataré á bastonadas		1
Los caps de cassa que entrarán á casa	Cunills	103
	Llebras	12
Los que mataré á cassá sol	Cunills.	55
	Llebras.	9
Los que traurá lo furó		64
Los que traurá á prova		9
Los que matará lo furó		14
Los que matará y se agafarán.		13
Los que no podrá fer surtir		11

(1) Los números que segueixen son en substitució de igual número de senyals convencionals que 's troben en l' original.

Los que fará sortir y no se agafarán	1
Merlas que mataré á escopetadas..	1
Los trets que tiraré enlaire	6
Los en que mataré tórtolas	2
Las faltas que 'm fará la escopeta	3
Los cunills que 's menjarán al defora.	29

CAPÍTOL XX

NOMS, COGNOMS Y LLATINADES

Creyém oportú abans d'acabar, tancar aquesta ressenya ab algunes consideracions, filles de la lectura dels documents estractats, sobre 'ls asumptos que enclouen les tres paraules que servexen d' epígrafe al present capítol, y dirigides principalment á aquells de nostres lectors qui no hagen llegit documents vells, per més que cap importancia encloguen pera aquelles persones versades en la lectura de pergamins é iniciades en l' art paleogràfich.

Es de sebre primerament que, durant la edat mitjana, eren freqüents entre 'ls homens noms propis que avuy gayre bé han caygut en desús, trobantse més aviat com á cognoms, com per exemple: *Berenguer*, *Grau*, *Martí*, *Guillem*, *Arnau*, etc.; mentres á les dones se les designa també ab noms avuy d' escás us, sobre tot en les poblacions rurals, com los de *Elienor*, *Eufrassina*, *Eduvigis*, etc.; costúm que va decayent depressa al entrar en la edat moderna ó siga en lo segle XVI.è, pera usar los noms, vulgars avuy, de Joan, Pere, Miquel, Lluís, etc.; mes ab la particularitat de que al ferlos diminutius empleaven la terminació en *ot*, dient en conseqüencia: Joanot, Perot, Miquelot, Lluisot.

Es digne de notarse aquí en Catalunya, sobre tot en les cases payrals y d' antigua soca, la manera com van perpe-

tuantse dos sols noms de fonts, alternant de generació en generació en lo cap principal de la casa.

Aquest fet molt comú y del que n' havem vist una infinitat d' exemples, es prova de que generalment al primer fill que té l' hereu li es padrí l' avi, qui al portarlo á les fonts baptismals li posa son nom. L' hereu, qui ja dú lo de son avi, quan arriba á serho fá lo propi que son pare al apadrinar lo primer net, resultant axi que 'ls noms d' avi, pare, fill y net van alternant d' una manera indefinida, com per exemple:

Lo besavi 's diu Joan.
L' avi Jaume.
Lo pare Joan.
Lo fill Jaume.
Y axis successivament.

Per lo que respecta á cognoms, fins ben entrat lo segle actual no trobám may usat lo matern, sino tan sols lo patern, lo qual fá que diferentes persones porten lo mateix nom y cognom, devent recorre llavors pera distingirles á dos sistemes diferents, consistint un d' ells en afegir los mots *major de dies* ó *menor de dies*, y l' altre en espressar després del cognom lo carrer hont viu la persona de qui 's tracta; com per exemple: Joan Solá *de la Plaça* y Joan Solá *del carrer de la Iglesia*. Nosaltres creyém que de la primera manera se valíen quan entre abdues persones hi havia molta diferencia en la edat, sens que lo calificatiu *menor de dies* implicás lo no haver arribat á la major edat; y de la segona manera quan aquesta era á poca diferencia igual entre 'ls dos subgectes que 's tractava de distingir.

Les dones al casarse perdíen en absolut lo cognom de la sua naxença pera usar lo del marit ab terminació femenina; succehint lo propi al convolar á segones nupcies. Axis per exemple una tal Francisca qui 's casás ab un *Foguet* y havent enviudat tornás á casarse ab un *Romeu*, al anomenarla en los documents se li deya Francisca *Romeua y abans Fogueta*.

Al principi d' aquest segle quan los homens començaren á usar los dos cognoms patern y matern, fou quan respecte á la dona s' introduhí la costum d' anomenarla com á primer cognom ab lo del pare y com á segon ab lo del marit; mes

la veritat es que tan del un sistema com del altre resulta molta confusió, en termens que devegades es quasi impossible trauren l' entrellat.

Y es digne de notar per lo que toca al poch respecte que nostres antepassats tenien als cognoms propis ó de naxença de la dona, ja que á nostre entendre implica cert imperi sobre d' ella y fins si 's vol degravació, en quant la dona catalana era tan considerada y usava de tanta llibertat ab lo seu, (nos referím als bens parafernals ó sía aquells que no aportava al matrimoni en capítols) com en cap més nació l' haja tinguda, puix per consuetut podía pactar y contractar sobre dits bens per sí sola sense la venia ni autorisació marital; página de nostre dret que ha sigut esquinçada per l' actual Códich civil espanyol, y digne d' ésser imitada per les nacionalitats més lliures y avançades.

Y passém al tercer y últim concepte.

Fins als darrers anys del segle passat la llengua usual pera tota classe d' escriptures y documents d' alguna importancia, fou la llatina. De pás devém manifestar que si bé la institució notarial es antiguíssima, no obstant fins al segle $\text{XVI}^{\text{é}}$ y millor encara fins al $\text{XVII}^{\text{é}}$ no 's vulgarisá entre les poblacions secundaries y rurals; haventhi notaris tant sols en los grans centres, suplint tal carencia en aquelles los rectors en llurs respectives parroquies.

La llengua oficial com havém consignat, pera dita classe de documents, era la llatina; mes tan descuydada y plena de barbarismes que de segur no la hauríen pas entesa cap dels antichs clássichs.

Aquí 'n van alguns exemples *trets de la caxa:*

Totum illum troceum terræ hortæ tinentæ unum cortonum parum plus vel minus, scita &.

Illam petiam terræ muntanea cum aliquibus oliveriis et garroferiis.

Totam illam petiam terræ partim campam et vinea et partim de olivetis plantatam et cum duabus cineis et quandam pallissea.

Devegades l' autor se troba tan lligat al espressarse que ni ab semblants barbarismes pot sortir del pas, y de cop y volta dexa la llengua sabia per espressar en catalá los mots que no sab traduhir; com per exemple:

Tottum illud patium ó ambit de terra dins del qual hi ha edificat un forn de cóurer cantis dirruit; *quod quidem patium antea erat quoddam viridarium de paretibus clausum &.*

Totam illam petiam terræ de vinea plantatam y ab un colomer descobert dins de aquella, *sitam in termino &.*

Totam illam pessiam terrae partim hortam ab aigua regant *et partim* hermassot *unius jugeris &.*ª

Dedistis et soluistis nobis ex una parte duas archas novas la una ab calaixos y la altra sens calaixos y ab sos panys y claus *et cum vestitus et raupibus següentibus.*

Y en major escala trobam gayre bé lo mateix en totes les escriptures, escrivint en llatí les cláusules generals y de mes formulari, y en catalá la part més essencial d' elles, com los pactes en las transaccións y vendes; les cláusules dispositives en los testaments, y axí per un consemblant totes les altres.

Los cognoms dels otorgants, emperó, may se 'ls veu llatinisats; no axí los noms dels pobles que 'ls traduhien literalment fentne de Montblanch, *Mons albus;* de Vilarodona, *Villa rotunda;* de Bisbal, *Episcopalis*; y quan no podien axí traduhirlos per no tenir equivalencia, feyen sols llatina la terminació, com *Vendrellus* de Vendrell y *Gornalus* de Gornal.

Y era tanta la mania y tan poch l' escrupul que tenien sobre d' aquest particular, que algunes vegades nos havém trobat verdaderament apurats pera deduhir lo poble hon lo document s' havia autorisat y sols després de molt pensar havém pogut dexifrar lo geroglífich. Axí per via d' exemple, retém á nostres lectors á que 'ns diguen hon cau *Villa pulcra*, en lo arquebisbat de Tarragona. Després de molt cavilar y de recorrer mentalment totes les viles de dit arquebisbat sens poder ensopegar ab cap d' elles que s' avingués ab dit nom, cayguerem en que una de les accepcions que té la paraula llatina *pulc a* equival á *bella* y que per consegüent se tractava de Vilabella, prop de Valls.

Y no 'ns esteném més sobre aquests particulars, que prou podriam ferho, pera no cansar al lector.

CONCLUSIÓ

Y no res més, dihem nosaltres, acabant ab la mateixa frase que nostres antepassats, ab aquella senzillesa que 'ls era peculiar, solien finalisar alguns documents.

Permétasens, no obstant, fer la següent pregunta.

¿Respón aquest treball als móvils que 'ns han guiat al escríurel y havém insinuat en lo prefaci?

Tan de bó que axi fos y 'ns donariam per ben satisfets si l' interés que en nosaltres despertaren les notes y documents transcrits poguessen per enter trasmétrel primerament al jurat qui ha de calificar lo treball, despiés al públich qui ha de confirmar lo veredicte.

PREMI EXTRAORDINARI

OFERT PER D. JOAN PONS Y MASSAVEU

XII.—MONÓLECH DE SOLTERA, *de D. Marián Escriu y Fortuny.*

MONÓLECH DE SOLTERA

Gemechs de tórtora.

. . . .

Vint y vuyt... ¡vint y nou!... ¡¡trenta
ben cumplerts!!... ¡Deu meu!... ¡Deu meu!...
¡Com vola 'l temps!... ¡Com empenta
á un any breu, altre més breu!...
   Creix lo feix que desespera...
Surten ja senyals de ruína...
y, ¡ni esperances sisquera
de dexar de ser fadrina!...
   ¡Jo no sé pas lo que pensen
los homens!... ¡No faig pas pó!...
Los miralls prou me convencen
de que encara... ¡Deu n' hi dó!
   —No te mala fesomía—
         diu tothom;
mes per ço á la *Rectoria*,
¡may hi *assenten* lo meu nom!...
      ¡Quín será 'l dia!...

Fa quinze anys, quinze 'n contava
també, y la mare, pobreta,
veyent que m' empolaynava
me deya:
         —Vaja, Pepeta...

no tingues aquest recél...
¡no 't dongues tan jove guerra!
Mira; *les gotes del cel*
totes cauen á la terra.
¡Per marits, ray!...—
Donchs encara
després de quinze anys, es l' hora
que aquell consell de la mare,
m' aconsegueix casadora!...
¡Ay, si la mare vivia!...
Jo prou sé
que ella 'm va dir que *cauria*...
mes cóm?... quan?... ahon *cauré?*...
¿Quin será 'l dia?...

Mes germanes—que 'n tinch dues—
fa ja temps que son casades
y apart d' algunes marfugues
ab pau y ab amor passades,
totes dues son ditxoses,
y viuen bé ab sos marits
y son mares carinyoses
d' una colla de petits...
Si vaig á ca la *mitjana*
tot es: *tia, tia, tieta!*...
Los nens de l' altra germana
tot es «la *tia* Pepeta.»
Só la *gran* y ¡quí ho diria!...
¡greu me sab
que tots me tinguen per *tia!*...
¡No m' ho puch traure del cap!
¡Quin será 'l dia!...

Y no es pas que 'l meu gust siga
difícil d' acontentar;
¡no só, com moltes, amiga
de lluhir ni malgastar!...
Jo estaría satisfeta
ab un jove humil y bó,
puix la setmanada estreta
s' allarga ab la estimació...
Força amor, feyna seguida,
pau á casa y bon delit

foren prou, perque ma vida
s' escorregués sens neguit!...
¡Després,... si un fillet tenía!...
Mes ¡ay Deu!...
Si es tot somni... fantasía...
¡Son *verdes*... com la *guineu!*
¡Quín será 'l dia!

No fa gayre, la Quimeta
va casarse... ¡Y quín sufrí'!
Me mirava satisfeta
igual que 's mofás de mí!...
De mes amigues, ella era
l' última... ¡Ja totes son
casades!... Sent la darrera,
¡m' he quedat més sola al mon!
¡Y tan jove, ja es casada;
disset anys no ben cumplerts!...
¡Tants cops que jo l' he faxada
quan duya encara bolquers!...
Casi be, mare podría,
serli jo,
y en cambi quedo per *tía*...
Deu meu... ¡que s' acabe axó!
¡Quín será 'l dia!

¡Ay!... ben cert que acabat fora,
y acabat de molt temps ha
si l' amor propi, en malhora,
no 'm 'gués vingat á temptá'...
¡Que era bon noy!... ¡M' estimava!...
Encara guardo l' anell...
¡Quín desengany! Jo 'm pensava
portarlo com un anyell...
Una raresa de moça...
Tenía 'l ball compromés
y jo que no, que ab la *Rossa*
no volia que hi ballés!...
—Donchs jo ho vull, que he dat paraula!
—¡Trencala!...
—¡Jamay!...
—Donchs ¡¡au!!
¡Com reya la *gata-maula*

quan vaig sortir del sarau!
«Au» vaig dirli y ho cumplía...
que en Sisó
lluny, molt lluny de mi, fugía!...
La *Rossa* 's casá... ¡Jo no!
¡Quin será 'l dia!...

Desd' allavors ¡Verge santa!
com si un llamp hagués passat,
sembla que 'l jovent s' espanta
de tenirme al seu costat...
Si 'm faig cálculs, me 'ls esbullen
sens dóldressen dels planys meus...
y si sospiro, 'm reullén,
mofantsen, de cap á peus!...
En ballar so la darrera
y encara si algun minyó,
dels meus anys, veu ma fatlera
y té de mi compassió!...
Algun temps... ¡tants que 'n tenía
de galans!...
Y ara que ab goig los pendría,
me dexen *per vestir sants!*
¡Quin será 'l dia!

Tinch al gloriós Sant Antoni
posat al capçal del llit
y 'l patró del matrimoni
no 'm fa trobar un marit!
Quan me 'l miro 's resuscita
mon anhel... ¡Potsé hi posés,
al altre pany, Santa Rita
perqué un *impossible* fés!
¡Sant Antoni, us encomano
que tingáu de mi pietat!...
¡Santa Rita... us ho demano
ab molta necessitat!
Y 'l jorn que 'm tréguen de *tia*...
¡Oh Deu meu!...
Jo aniré á la Rectoría
de genolls... descalça... á peu...
¡Tantdebó fós demá 'l dia!!

XIII.—DISCURS DE GRACIES, *de D. Frederich Renyé y Viladot.*

EXCELENTÍSSIMS Y HONORABLES SENYORS,

DAMES Y CAVALLERS,

JOVENT DE CATALUNYA

Sense mereixements pera ocupar aqueix honrós sitial, triat per mos respectables companys pera distingir al hoste, mercé 'm feu al escoltarme, jo no só més que un catalá que espera.

Un cop més avuy s' han juntat aquí 'ls poetes de la que fou un dia rica y poderosa nació catalana, un cop més ab sos cantars han procurat despertar á la terra del son que la te ensopida, y un cop més al darnos l' adeu-siau, nos en portám la esperança de que la poesía es la precursora de la gloria que ilumina als pobles que saben redimirse.

Adeu siau; torném á nostres casals, qui á regar ab sa suhor les terres que ab suhor y sanch fertilisaren nostres avis, qui á guanyar lo nostre pá tot cantant al compas del soroll de les gegantines maquinaries, honra de Catalunya, enveja y blanch de pobles endarrerits.

Adeu siau, conservém sempre aquell ferm amor de nostres antepassats per les coses de casa, tingám sempre

present los exemples que 'ns llegaren de son respecte á les lleys, encar que 'ls hi valgués lo mot de rebeldía: no vulgám may aparexer com un aplech de pidolayres.

May com avuy es hora de publicar, que si be mereix estima de nostra mare Catalunya qui la defensa, be en lo terreno económich, be en lo llegislatiu, be en lo religiós, com som ja majors d' edat, major estima han de merexer los qui defensan l' esperit catalá en totes les seves llícites manifestacions.

May com avuy que cada dia plohuen noves opinions, casi tantes com ilustres personatges, necessitám axoplujarnos, del defalliment é indiferentisme que caracterisa nostra época, sota l' arbre de la patria, que encara conserva qualitats que la individualisan, y que 'l centralisme no podrá esborrar may, perque constituexen sa segona naturalesa.

La historia 'ns ensenya que les supremacies que no están basades en lo carinyo é interés de tots los nacionals y que no respectan y atenen la idiossincracia de les parts no son durables ni permanents. ¿Qué queda de les aglomeracions de pobles y races que portaren á cap los grans conquistadors assiris, egipcis y grechs en la edat antigua? ¿Qué queda de les conquistes de la mitja lluna y dels senyors feudals de la edat mitjana? ¿Qué queda de les absorcions realisades per francesos, alemanys, inglesos y altres pobles en la edat moderna? Com la aglomeració, conquista y absorció no son causes originaries pera la formació constant y definitiva d' una nacionalitat perdurable, passats los efectes que causá 'l conquistador ú home d' Estat, les races se tornen á destriar per sí soles, y nosaltres havem assistit y assistirém á la reivindicació de Bélgica, Grecia, Hungría, Montenegre, Servia, Egipte, Irlanda y tantes y tantes nacionalitats, com nosaltres ó nostres fills assistirán á la de Polonia y demés pobles oprimits.

Catalans de tots estaments: los set mantenedors dels

Jochs Florals al donarvos les gracies, no poden menos de fer constar son agrahiment á les Excelentíssimes Corporacions provincial, municipal, científiques y literaries qui, al contribuir á la present festa, responen dignament á la representació que ostenten del poble d' en Clarís y Fivaller.

A més veure, donchs; y encara que dins de Catalunya anyorám á Catalunya, ara oigau, que, ó no hi ha més que una *Pátria gran,* que es la humanitat, ó be hi ha tantes *Pátries grans* com lo dit de Deu, no la espasa del conquistador, senyalá sobre la terra.

So DIT

TAULA

